Cezarina Adamescu

BUSUIOC DE CUVINTE

- confluențe spirituale -

DEDICAȚIE :

Aceste volum se dedică scriitorilor MARTA COZMIN, Alexandru MIRAN, Annie BENTOIU şi compozitorului Pascal BENTOIU, precum şi memoriei lui AURELIAN BENTOIU, martori fideli şi jertfelnici ai veacului, cărora le voi purta, dincolo de sfioasele mele cuvinte, o nestrămutată iubire şi recunoştință, acum şi în cele din urmă.

AUTOAREA

MOTO :

„Chiar dacă unele lucruri nu ajung la maturitate şi la cunoaştere, existența lor a slujit odată Adevărului chiar şi într-un singur suflet, şi prin aceasta ele nu sunt pierdute, ci au dobândit harul unei existențe în absolut."

Alexandru MIRAN

Cap. I. Izbânzile minții

EVENIMENTE MEMORABILE

PASCAL BENTOIU – OFICIIND LA SANCTUARELE MUZICII

„Muzica înaintea tuturor lucrurilor” – spune francezul acordând întâietate absolută acestui mirific gen de artă, în stare să transpună sonor natura şi oamenii, cerul şi pământul, Divinitatea şi cetele îngereşti care o înconjoară, în chipul cel mai plăcut şi sublim. Cine nu a beneficiat de efectul terapeutic al muzicii? Creațiile muzicale, în diferitele lor aspecte şi genuri, sunt adevărate sărbători ale sufletului, clipe binecuvântate în care poate coborî Dumnezeu în inima omului, săvârşind acolo purificarea şi înălțarea spirituală. De aceea, aceste creații trebuie ascultate cucernic, ca pe nişte slujbe religioase.

Cei care o creează, o cultivă şi o slujesc cu devoțiune trebuie admirați fără rezerve, pentru că, într-adevăr, aceşti oameni îşi închină viața unei singure cauze : aceea de a ne face nouă, prin creațiile lor, existența mai frumoasă, mai suportabilă. Şi acest efort şi sacrificiu din partea lor, merită tot respectul.

„Cea mai nobilă mărturie a vieții este opera de artă” - spunea Cella Delavrancea, în noiembrie 1943. „**Muzica – această literatură a simțurilor şi a inimii” – (**G.W.Leibnitz) , nu poate fi astăzi concepută fără numele străluciților ei reprezentanți români : George Enescu, Mihail Jora, Pascal Bentoiu şi mulți alții care, dintre pleiadele de artişti străluciți ai țării, şi-au înscris numele cu majuscule în împărăția Eutherpei.

Personalitate muzicală marcantă a muzicii româneşti şi universale, Pascal Bentoiu a împlinit în luna aprilie 2007, venerabila vârstă de 80 de ani. Prin creația sa a atins de mult pragul deplinei împliniri artistice, slujind muzica de peste şase decenii. Dovadă a harului său artistic, Pascal Bentoiu s-a distins nu numai prin viața dedicată în întregime artei, dar şi prin scrierile despre teorie şi estetică muzicală, lucrări ce au fost traduse şi în limba franceză de Annie Bentoiu, aşa cum e volumul **„L'image et le sens”,** apărută la Editura Muzicală în 1979. Strălucita sa evoluție ulterioară avea să confirme primele începuturi.

În cele două volume de memorialistică, însumând peste 900 de pagini, „**Timpul ce ni s-a dat**”, primul apărut în anul 2000 la Editura Vitruviu, iar cel de-al doilea, purtând acelaşi titlu, apărut în 2006, la aceeaşi editură, Annie Bentoiu realizează un portret cât mai fidel distinsului compozitor Pascal Bentoiu acest exponent de seamă al culturii muzicale, fără de care, Şcoala noastră muzicală n-ar avea atâta strălucire.

Mesajul etic, adânc vibrator, analiza echilibrată şi substanțială, evocarea unor maeştri ai genului, alcătuiesc o frescă de amploare şi o imagine caleidoscopică a societății secolului XX, trecută prin prisma unei scriitoare cu o instrucție solidă care, printr-un lirism contagios, elaborează tipologii şi portrete cu ingeniozitate, libertate imagistică şi emoțională, dar şi cu un ascuțit simț al observației ce nu-şi propune explicit judecarea societății, dar nici contemplarea ei abstrasă.

Avem de-a face mai curând cu o judecată aproape reflexă în ideea unei sintetizări etice a societății, o fină radiografiere psihologică a timpului istoric, devenit necruțător şi care a afectat intelectualitatea românească, în fibrele sale cele mai intime.

Annie Bentoiu **scrie cu lumină indirectă,** sub povara amintirilor şi, în exercițiile sale de memorie, observația domină imaginația. Pentru un analist de marcă, aşa cum este autoarea, acest straniu şi sfâşietor veac, constituie un urcuş, un pelerinaj interior care exercită o fascinație vie asupra sufletelor şi conştiințelor prezente, şi, sperăm, viitoare.

Din punctul în care a ajuns prin natura lucrurilor, vocea auctorială se pronunță clar şi răspicat, până în fibra cea mai adâncă, asupra unor evenimente văzute ca un ansamblu conjunctural care avea să dureze peste patru decenii.

„Şi totuşi, chiar în aceste condiții, unele traiectorii individuale –spune Annie Bentoiu – *cu atât mai admirabile cu cât nu sunt foarte numeroase – au reprezentat neaşteptate victorii asupra destinului. Nevoiți să învingă la tot pasul obstacole neprevăzute, pentru care nici educația primită, nici tradiția istorică nu ofereau nici un fel de exemplu, unii dintre noi au reuşit nu numai să-şi păstreze demnitatea individuală, dar şi să se mențină la nivelul de informație şi de luciditate pe care-l socoteau necesar, ba chiar uneori, să-şi transforme întreaga existență într-un drum ascendent, fie că tărâmul maximului efort era etic, intelectual sau artistic. Toți*

*am cunoscut câteva exemplare de acest fel. Am avut şi eu fericirea să întâlnesc unele fiinţe excepţionale şi sper să-mi fie dat să le evoc cândva, prelungindu-le astfel, cât de puţin, existenţa” (*Annie Bentoiu, Op.cit., vol.I, p. 129).

Dacă ar fi să ne rezumăm, fie şi numai la câteva date succinte existente în „**Dicţionarul de muzică”,** autori : Iosif Sava şi Luminiţa Vartolomei, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, p.26, am afla că *„Pascal Bentoiu (n. 22 aprilie 1927, Bucureşti), compozitor român. Creaţia lui se distinge prin claritate şi echilibru în construcţie. Autor de opere(**Amorul doctor, Jertfirea Ifigeniei, Hamlet),** a cinci simfonii, al unor lucrări concertante, piese camerale, creaţii vocale, al volumelor de muzicologie **Imagine şi sens, Gândirea muzicală, Deschideri spre lumea muzicii,”*** **–** numele său îşi pune deja amprenta pe creaţia muzicală românească iar personalitatea sa rămâne o mărturie luminoasă a muncii sale titanice pentru înălţarea muzicii pe culmile desăvârşirii.

Sunt de preferat însă paginile memorialistice ale Anniei Bentoiu, pline de căldura şi afecţiunea celei care îi este alături de aproape şase decenii – mărturii care, chiar subiective fiind, au girul absolut al veridicităţii.

Şi aceste documente trebuie să stea la loc de frunte într-o eventuală istorie a muzicii româneşti şi universale, completată cu date la zi, istorie din care numele lui Pascal Bentoiu n-ar putea, cu nici un chip lipsi. Ar fi total nedrept şi neproductiv să fie trecută cu vederea prodigioasa muncă a acestui muzician, care lasă ţării şi lumii, opere lirice nemuritoare precum şi studii pertinente de teorie şi estetică muzicală.

În arta sa, atât de expresivă şi originală, Pascal Bentoiu a reuşit o pătrundere în adâncime în lumea fascinantă şi diversă a muzicii.

Rezumată în câteva rânduri, extrem de succint, de cea care s-a hotărât să i-o ilustreze artistic, viaţa lui Pascal Bentoiu ar suna astfel : *”O viaţă de om! Ce este o viaţă de om? Cea a lui Pascal rămâne una dintre cele profund împlinite, deşi n-a fost lipsită de încercări grave şi s-a desfăşurat într-o zonă de spaţiu-timp deosebit de apăsătoare. Poate că o viaţă se poate socoti împlinită când în ea s-a dus o luptă neîncetată împotriva ireversibilităţii timpului şi a servituţilor impuse de ea.”* (Annie Bentoiu, op.cit., vol. II, pag. 529).

Dar această viață cuprinde, aşa cum autoarea mărturiseşte, infinite nuanțe, aşa cum infinite sunt armoniile cereşti în muzica sferelor.

Efort şi emoții împărtăşite, bucurii şi tristeți, griji, fervoare, strigăt de glorie, biruință pentru desăvârşita împlinire a rostului fiecăruia şi a destinului care i-a aşezat împreună cum nu se poate mai firesc. Universul domestic al celor doi oameni de cultură capătă, de cele mai multe ori farmec, fie şi numai a unuia prin prezența celuilalt, dar şi a fermentului viu pe care-l formau amândoi, catalizând în jurul lor oameni de artă şi cultură prestigioşi care alcătuiau nucleul fierbinte şi chintesența Frumosului şi al Binelui.

Dacă ar fi să urmărim criteriul cronologic în evoluția artistică a lui Pascal Bentoiu, observăm că pe avanscena lumii au loc schimbări structurale majore, care nu aveau cum să nu schimbe destinele oamenilor. Este cu adevărat o epocă de mari răsturnări politice şi sociale care se răsfrângeau direct în viața oamenilor.

Noile comandamente izvorâte din instalarea regimului comunist şi proclamate prin Hotărârea organelor proaspăt constituite, din februarie 1948 cer artiştilor : *„Artiştii trebuie să se simtă vâslaşi pe o mare furtună, să nu plutească în apa călduță de lângă mal sau să se dea la fund, iar scriitorii să oglindească descompunerea lumii vechi* ***'în lumina puternică a mlădițelor lumii noi."*** (Annie Bentoiu, op.cit. p.64, vol.II).

Anul 1948 este un an de răscruce, anul reformelor, al schimbărilor şocante, paradoxale, al transformărilor silnice şi al prăbuşirilor, nu numai materiale, dar şi spirituale. Un timp în care fiecare zi era un examen şi o purificare. Curând şi libertatea religioasă avea să fie îngrădită.

„Asupra vechii lumi româneşti continuau să se abată lovituri din cele mai variate, cu o frecvență şi o continuitate uimitoare. Nu cunoşteam toate măsurile luate, dar efectele lor creau o atmosferă cu totul apăsătoare. La 20 iulie, România denunță Concordatul cu Vaticanul : este semnalul începerii unei lungi persecuții împotriva atât a clerului greco-catolic, cât şi a celui romano-catolic. Dacă vom spune că dintre cei şapte episcopi titulari ai Bisericii Unite, şase au murit în închisoare, iar al şaptelea într-un fel de detenție mânăstirească, dacă amintim că printre prelații romano-catolici decedați în captivitate s-a numărat şi Monseniorul

Ghica, vom fi sugerat doar o foarte mică parte din martirajul celor două confesiuni.” (op. cit. p.96, vol.II).

Şi totuşi, rezistenţa interioară a biruit, cu preţul, e adevărat, al infinitelor suferinţe şi traume de tot felul.

Starea muzicienilor români la data reformelor dezastruoase din 1948, este precară, după cum aflăm dintr-o scrisoare a lui Pascal Bentoiu către Annie, datată 25 iulie : *„**…Ieri am fost la Jora cu bucata (o parte de simfonie, n.m) şi i-a plăcut foarte mult. Apoi l-am întrebat dacă nu vede vreun mijloc prin care aş putea câştiga bani. Mi-a spus să cer înscrierea în Societatea Compozitorilor Români; asta mi-ar da un statut de sindicalist, s-ar chema că sunt în câmpul muncii şi aş avea drept la cartelă cu 4 raţii de pâine la săptămână şi cu 350 gr. zahăr. Aş mai avea dreptul la o cameră de studiu în afară de locuinţă (adică de camera de dormit). Plus cinstea de a fi ’compozitor’. Mi-a spus că lucrările pe care le-am făcut până acum sunt mai mult decât suficiente pentru a-mi da dreptul să intru (…)”***

Şi mai departe completează Annie Bentoiu : *„În 27 iulie Pascal completează, sub supravegherea lui Jora, formularul de înscriere şi anexează vreo sută de pagini de muzică :* ***Sonata pentru pian în mi major, 3 piese mici pentru pian, un Scherzo pentru orchestră mare şi trei fugi pentru pianoforte (’a patra, a şasea şi a şaptea. Adică una reală, una tonală şi alta dublă. Toate trei pe patru voci. Fugile le-am pus pentru a nu mi se reproşa că n-aş poseda destulă ştiinţă muzicală. Sunt monştri de lucrătură’).***

Iar maestrul Jora îi dă o recomandare călduroasă.

Duminică 1 august : ***’Dragă, acum am primit un telefon de la Jora care m-a anunţat că am fost primit ieri în Societatea Compozitorilor. Apoi mi-a spus să mă duc mâine să-mi ridic cartea de membru şi cartela cu puncte (sunt sindicalist)… Apoi mi-a spus că Mendelsohn mi-a apreciat lucrările… Spune-mi, cum aş putea să-i mulţumesc lui Herr Jorack?(…) Toată lumea aici e convinsă că sunt cel mai tânăr membru din societate. Eu nu cred (…) Cred că admiterea asta implică un studiu mult mai serios decât înainte.’***

„*Într-adevăr, - completează Annie Bentoiu – cel mai tânăr membru al S.C.R. era Valentin Gheorghiu, născut în 1928 şi având deci douăzeci de ani. Venea apoi Pascal, care împlinise douăzeci şi unu, iar după el Anatol Vieru şi Theodor Grigoriu, amândoi născuţi în 1926”. (*op.cit., pp. 100-101, vol.II).

Această bucurie avea să fie umbrită, însă de arestarea, în familia Bentoiu, a mamei lui Pascal, Lucreția şi a surorii lui Marta, în octombrie 1948, pentru a-l determina pe tatăl, avocatul Aurelian Bentoiu să se predea.

„Tatăl lui Pascal a fost arestat duminică 31 octombrie 1948. Înțelesese cele petrecute acasă şi trimisese un mesaj, sosit după arestarea lui şi arătând că a hotărât să se predea. Casa a fost evacuată în 48 de ore şi foştii ocupanți şi-au găsit adăpost pe unde au putut. La trei săptămâni după arestare, autoritățile au îngăduit trimiterea către noul deținut a unui pachet de haine şi alimente. Apoi nimic. Nici o scrisoare, nici un vorbitor, nici un pachet. Timp de opt ani.

*Aurelian a ieşit din închisoare în luna iulie 1956. Înainte de eliberare i s-a făcut un proces, în care procurorul a cerut achitarea. A locuit cu noi, crezându-se liber, încă un an şi patru luni. Apoi a fost ridicat din nou şi condamnat, de data aceasta, la 25 de ani temniță grea şi confiscarea totală a averii, care la data aceea nici nu mai exista. Familia nu a putut asista la proces şi nu l-a revăzut niciodată. A murit în închisoarea Jilava după patru ani şi şapte luni, în vârstă de şaptezeci de ani.” (*op.cit. p. 119, vol.II).

Pascal scria la 24 aprilie 1948: ***„Eroismul moral e singura cale rezonabilă care ne mai rămâne”.***

Într-adevăr, din februarie 1948, corespondența Annie-Pascal Bentoiu avea să fie firul luminos ce le-a legat destinele **: *„Trebuie să găsim în dragostea noastră puterea de a trăi unul pentru celălalt şi dorința şi bucuria de a ne dărui în continuare”*** – spune Pascal într-o scrisoare din aprilie 1948. (op.cit.p.66, vol.II).

„Dorința mea toată – spune Annie Bentoiu într-o scrisoare închipuită către Pascal din 17 februarie 1952 – *merge din ce în ce mai mult spre lumină, spre limpezime şi pace, în toate domeniile – pe măsură ce fondul tabloului se face mai crâncen întunecat”. (*Annie Bentoiu, op.cit., p.345, vol.II).

Şi în aceeaşi scrisoare închipuită, mărturiseşte ce i-a legat indestructibil : „*Unica pârghie este totuşi forța asta interioară, care-şi trage rădăcinile din credința, adânc ancorată, în legătura noastră cu lumea şi cu Dumnezeu. De atâtea ori i-am simțit puterea, existența, efectul, în mica mea lume de gânduri şi de dragoste. Mi-aduc aminte cu ce limpede sinceritate am putut să gândesc, până acum doi ani, că rostul vieții noastre aici este suferință şi ispăşire.*

*De atunci am trecut multe praguri – azi cred că niciuna din năpastele condiției noastre pământeşti nu există, fără să fie contrabalansată printr-un dar mai mare – răul prin dragoste, îndoiala prin speranță, durerea prin credință...” (*op.cit., p.346, vol.II).

În acea perioadă dificilă are loc un fenomen paradoxal : cu cât se degrada viața sub toate – ale ei aspecte -, cu atât se grada, aprofunda şi nuanța, apropierea, comuniunea celor două spirite congenere.

Se zice că dragostea nu cunoaşte obstacole, distanțe, împrejurările potrivnice o sporesc şi o fac indestructibilă. Astfel a fost legătura afectivă de-o viață între Annie şi Pascal Bentoiu, cuplu venerabil care, peste mai puțin de doi ani, în 8 ianuarie 2009, cu ajutorul Celui de Sus, îşi vor celebra cununia de **diamant**.
O rectitudine exemplară ca şi educația solidă primită în familie, i-a făcut pe cei doi, deopotrivă, în pofida vremelniciilor, să nu aibă nici o şovăire în alegerea **valorilor** care trebuiau cu orice preț apărate : credința în Dumnezeu, adevărul, frumosul, iubirea.

Pentru a-şi păstra un oarecare nivel etic, era absolut necesară *„fidelitatea către morala creştină, în care vedeam,* - spune autoarea memoriilor – *punctul cel mai înalt atins de gândirea şi psihismul omenesc.” (*op.cit. p.356, vol. II).

Se profilează în acei ani, 1951-1952 aspirația spre o lume a elitelor, o aristocrație a minții şi a inimii. Dar cum nu era posibil în abia incipientul regim totalitar decât *„o mistificare colectivistă din care nu aflam nici o scăpare”* – autoarea, în însemnările sale de atunci, spune : *„Aş vrea frigul, lampa cu gaz, foamea şi libertatea – dureros le-aş vrea, dureros pentru că toate îmi sunt accesibile, afară de ultima, care le dă preț” (*op. cit. p.357, vol. II).

Explicația inadaptării la sistem vine tot atunci : *„De ce suntem inadaptabili regimului? Moral, pentru că normele noastre sunt imperioase se sincere; intelectual, pentru că am apucat să cunoaştem o viziune largă a lucrurilor, să prețuim, mai presus de orice, obiectivitatea şi imparțialitatea, şi pentru că educația noastră întreagă ne-a format în sensul credinței că a avea idei personale este un merit.” (*Annie Bentoiu, op. cit., p. 357, vol.II).

Ca un fir roşu străbătând sutele de pagini, este traiectul intelectual şi spiritual al muzicianului Pascal Bentoiu încă de la începuturile formării sale artistice care s-a aflat sub auspicii

favorabile. „*În toamna anului 1939, la doisprezece ani şi jumătate, Pascal începuse să ia lecţii de desen şi pictură cu Petru Aurel Constantinescu, profesor la Belle-Arte şi autor, între altele, al unui portret foarte expresiv al lui Aurelian Bentoiu, portret care a stat întotdeauna la loc de cinste în diferitele noastre locuinţe. Talentul copilului era evident, sârguinţa lui, aşişderea. Timp de doi ani şi jumătate a lucrat în diferite tehnici, cărbune, acuarelă şi până la urmă ulei. Lucrările de început s-au pierdut aproape toate; dintre cele în ulei există încă patru sau cinci peisaje de format mare, cu certe calităţi; marea izbândă a fost însă ultima sa lucrare din 1942, un autoportret în tonuri de alb, gri şi bleu care este nu numai o imagine emoţionantă a adolescentului de cincisprezece ani, nu doar o dovadă peremptorie despre ce ar fi putut însemna drumul său în această direcţie, ci pur şi simplu un tablou bun, al unui artist matur.*

Şi totuşi, în acel an, Pascal a renunţat definitiv la pictură; n-a reluat-o niciodată şi nici n-a regretat-o, aşa cum se întâmplă când o dragoste mai puternică, hotărâtoare, te desparte de o legătură ce nu mai are sens.

Începuse să studieze vioara cam o dată cu pictura; progresa la fel de repede şi după trei ani de studiu, lumea muzicii i se dezvăluise cu o neaşteptată adâncime. A ales-o deci, pe aceea, înţelegând că la nivelul de intensitate dorit, un singur om nu se putea împărţi; a obţinut atunci un nou profesor, cu care a început să lucreze pe la sfârşitul anului 1942 şi care a fost Vasile Filip.

Cu acesta lucrul a fost mai intens, perspectiva tot mai largă. Tânărul şi-a investit toată energia în studiul viorii şi timp de vreo doi ani, până în 1944, chiar a crezut că va deveni violonist. Lucra multe ore pe zi, studia sonate de Bach şi Häendel, două concerte de Viotti, unul de Mozart, ba chiar şi concertul de Max Bruch, cu acompaniment de pian. În sala de festivităţi de la Sfântul Sava, a cântat cu orchestra ***Romanţa în fa major pentru vioară şi orchestră*** *de Beethoven; tatăl său era în sală şi ne putem închipui cu ce bucuroasă emoţie îl asculta.*

Dar tot ce e viu se schimbă şi în curând urma să aibă loc o nouă cotitură în evoluţia tânărului muzician. Studiul pianului de curând început, o uşoară boală de plămâni care l-a silit să încetinească ritmul de lucru şi mai ales lunga vară a anului 1944 în care, de frica bombardamentelor, şcolile s-au închis în aprilie şi copiii – Pascal şi Marta – au fost trimişi la Bran – toate la un loc au

permis lui Pascal o lungă şi concentrată auto-analiză. Da, îl fascinau lumile muzicale ale marilor compozitori, dar parcă mai mult i-ar fi plăcut s-o creeze pe a sa. Bucuria de a construi cu unităţi de timp, de a mişca şi îmbina timbre şi mase sonore, de a îngemăna linii melodice şi a le sili să transmită idei – toate la un loc alcătuiau o ispită puternică. Dar un asemenea scop cerea o dăruire totală, nu suferea nici o cheltuială de energie în afara sa şi ca atare, în ianuarie 1945, Pascal a renunţat definitiv la lecţiile de vioară.

*Astăzi, când putem cuprinde într-o singură privire lucrările care-i alcătuiesc opera de o viaţă, e uşor să spunem că a avut dreptate şi că la fiecare răscruce a intuit drumul just, sacrificând ceea ce era de sacrificat." (*op.cit. pp. 41-42, vol.II).

Fără doar şi poate, definitorie pentru destinul său artistic a fost întâlnirea cu maestrul Mihail Jora, legătură afectivă care a durat o viaţă, aşa cum se întâmplă între elev şi maestru:

„Întâlnirea cu maestrul Jora a fost fără îndoială cea mai însemnată din viaţa lui Pascal. A urmat echivalentul a patru ani universitari, cu excepţia lunilor dintre mai şi octombrie, în timpul cărora Jora ţinea să asiste personal, în calitate de rector, la toate examenele Conservatorului, luându-şi în continuare concediul şi reîncepându-şi apoi activitatea pedagogică privată. Dar lecţiile, oricât de substanţiale ar fi fost, nu acoperă decât o parte a ceea ce a însemnat legătura de-o viaţă între elev şi maestru. Pentru Pascal, pe lângă experienţa artistică a marelui muzician, pe lângă seriozitatea unui învăţământ de tip germanic desfăşurat la cel mai înalt nivel, decisiv a fost exemplul uman. Originalitatea asumată, rectitudinea caracterului, umorul, generozitatea, curajul, replica ascuţită, stilul aristocratic de viaţă – toate aceste trăsături definitorii ale maestrului au acţionat asupra discipolului, într-o atmosferă de afecţiune cvasi-părintească dintr-o parte, cvasi-filială din cealaltă, a cărei exprimare a fost menţinută de amândoi într-o extremă rezervă.(...)

Între anii 1945-1948 Pascal a lucrat cu Jora armonia, contrapunctul, fuga, compoziţia şi orchestraţia, practic toate disciplinele Conservatorului. În 1947 a terminat ***Sonata*** *sa de pian; cu timiditate, i-a cerut profesorului său încuviinţarea să i-o dedice, iar acesta a acceptat. Lucrarea va căpăta mai târziu numărul de opus 1 şi îşi va aştepta îndelung prima ei execuţie publică, în 1985, cu pianista Ilinca Dumitrescu. Ascultasem de multe ori* ***Sonata*** *în*

primii ani de când ne cunoscusem; îmi plăcea grozav, era vie, ritmată, mi se părea că-l exprimă perfect pe tânărul care-şi croia cu atâta energie drumul în viață, iar el ne-o cânta totdeauna cu plăcere. De curând, Viniciu Moroianu i-a dat o viață nouă; am fost din nou fericită s-o reascult şi să-i regăsesc autorul vesel, spontan şi dinamic, aşa cum era în vremea în care împlinea douăzeci de ani.

În 1948, Pascal şi-a început prima lucrare de orchestră, o simfonie din care mai târziu nu va reține decât o parte, sub numele de ***Uvertura de concert (op.2).*** *Va încheia lecțiile cu Jora în mai sau iunie 1948, fără să ştie că încheierea era definitivă. În trei ani de lucru concentrat, sub impulsul unui sentiment crescând de urgență şi care s-a dovedit dintre cele mai binefăcătoare, terminase, aşadar, întreg programul Conservatorului." (*op.cit. pp.44-45, vol. II).

Crezul artistic, de altfel, este formulat în câteva fraze, în martie 1952, când personalitatea artistului se conturase deja. Iată-l înseilat într-o scrisoare către Annie Bentoiu :

„-Orice aş fi pus să fac, trebuie să îndeplinesc cu credința că – îndată ce-mi va fi posibil – voi sluji Frumosului şi Adevărului;

-Toată viața trebuie să-mi fie dominată de gândul bun al morții pământeşti, de eliberarea din condiția omenească, de terminarea timpului şi de spulberarea spiritului. Absolutul există dincolo.

-Chiar dacă întreaga viață pământească va fi numai chin şi nereuşită, îngropare aparentă a tuturor posibilităților de frumos şi adevăr, clipele de conştiință nu trebuie să fie cu nimic umbrite. Ci doar luminate de speranța Absolutului.

*Iar calea, draga mea, de a ajunge la acestea, calea unică-este iubirea. (7 martie)." (*p.344, vol.II).

În această perioadă tulbure (şi cu cât vremurile sunt mai confuze, cu atât se limpezesc sentimentele între cei doi) – corespondența Annie – Pascal Bentoiu este edificatoare în conturarea personalităților fiecăruia în parte şi a destinului comun pe care aveau să-l parcurgă: *„Țin minte mirarea cu care îi descopeream lui Pascal, de la o scrisoare la alta, forța psihică şi eficiența intelectuală. El era o personalitate deja închegată, decisă să lupte pentru un țel bine definit, cunoscându-şi randamentul şi observând realitatea pe un plan foarte general" (* op.cit., p. 66, vol.II).

În acelaşi timp, crezul moral se împleteşte cu cel artistic într-o fericită simbioză : *"Ce ne va fi dat, numai Domnul ştie, însă*

datoria noastră e să fim aceiaşi până la capăt – oameni întregi, pe care viața îi încearcă, dar nu-i poate frânge"- spune Pascal răspunzând la o scrisoare în care Annie Bentoiu îi relata cu disperare cum a fost arestat şi trimis la Canal tatăl ei. (op.cit., p.396, vol.II).

În orice împrejurare însă, oricât de grea, valorile creştine sunt cele care le-au dat puterea de a continua : „*Trebuie să fi fost încercat până la limita puterilor tale ca să înțelegi cum se adânceşte credința, ce înseamnă să fii smerit, cum reînvie nădejdea şi cu ce recunoştință întâmpini pacea, când ți-e dată din nou".* (op.cit. pag. 398, vol.II).

Esența personalității lor de excepție a fost concentrată asupra valorilor autentice. Evocarea unor traiectorii existențiale implică însă şi afinități, persoane pe care le-ai cunoscut în aceleaşi zone de timp şi spațiu şi care ți-au marcat, aşa cum am subliniat, existența. Astfel au fost Camil Petrescu şi Mihail Jora. Sunt evocate cu multă duioşie şi căldură reuniunile din casa lui Mihail Jora, unde se întâlneau o pleiadă de tineri muzicieni aflați sub oblăduirea maestrului : „*Locuința din strada Silvestru 16 în care Mihail Jora şi soția sa şi-au petrecut toată viața, le oglindea atât de bine personalitatea şi a fost cadrul, totodată aristocratic şi prietenesc, al atâtor întâmplări muzicale, încât pentru cultura românească este o pierdere dezolantă că autoritățile din vremea lui Ceauşescu nu au aprobat înființarea unei case memoriale, pentru înzestrarea căreia marele muzician îşi donase prin testament* ***'toate bunurile, manuscrisele, corespondența, biblioteca, tablourile, mobila şi alte multe obiecte şi documente' (*** *Mihail Jora, studii şi documente, vol. I, Editura Muzicală, Bucureşti, 1955, p.41).(...)*

Peste câțiva ani, aveam să văd reuniți, la asemenea prilejuri sărbătoreşti, reprezentanți ai muzicii româneşti din toate generațiile, de la Ludovic Feldman, probabil decanul de vârstă, la cei mai tineri – frații Gheorghiu, Gheorghe Costinescu, Dan Constantinescu. Mulți erau foşti elevi ai maestrului, deveniți muzicieni străluciți ca Paul Constantinescu, Silvestri sau Ion Dumitrescu, dar şi prieteni din tinerețe ca Alfred Alessandrescu şi Emilia Guțianu, domnişoara Muzicescu sau Lisette Georgescu. Liantul între toți aceştia era personalitatea gazdelor, şi ea începea de la înfățişarea lor. Doamna Jora (căreia i se spunea cu afecțiune ' tante Lily'), fusese fără îndoială foarte frumoasă; era sora lui Grigore Gafencu, fost ministru de externe între cele două războaie,

şi el un bărbat arătos, a cărui prezență elegantă impresiona de la prima vedere. Tante Lily avea trăsături foarte regulate şi o anume ținută a capului încoronat de un păr bogat, de un alb strălucitor, care dădea întregei persoane un aer de demnitate surâzătoare. Cât despre Mihail Jora, înfăţişarea lui, atât de des evocată, era o atât de clară expresie a întregei lui personalități încât inspira admirație fie şi numai din acest motiv. În acei ani de uniformizare, a nu te despărți de monoclu şi papion era în sine un act de frondă. Umorul exprimat prin mişcarea sprâncenelor, nasul coroiat, un anume aspect rigid şi angulos care nu se datora doar piciorului de lemn (pe al său îl pierduse eroic în primul război mondial, unde se înrolase ca voluntar), ci părea, ca şi literele ascuțite ale scrisului său de mână, afirmarea unei firi independente, dispreţuind orice compromis – toate la un loc se prezintă memoriei împreună cu acel amestec de admirație şi afecțiune pe care-l suscită personalitățile neobişnuite. Mihail Jora – a cărei mamă, născută Ciuntu, aparținea unei familii armeneşti care a dat mai mulți muzicieni – se trăgea, după tată, dintr-unul din cele mai vechi neamuri boiereşti ale Moldovei. Neamul se stingea o dată cu el, dar numărase, din veacul al XIV-lea încoace, dregători însemnați. Hatmani, vornici, un 'pârcălab de Hotin', un mare vistiernic, un mare logofăt, tot oameni purtători de spadă sau cu minte de sfetnici de seamă. În comportarea lui nu puteai izola vreo morgă aristocratică, ci doar acea distincție pe care o dă respectul de sine. Prietenii pe care îi plăcea să-i reunească în jurul său erau uniți prin marea lor dragoste de muzică şi prin valoarea lor profesională. (...)

În ce mă priveşte, cum eram de departe, în acele adunări, persoana cea mai tânără şi mai neînsemnată, tăceam mult şi observam intens. Imaginile vizuale erau una, lecția de viață alta. În comportarea gazdelor, cred că ceea ce m-a impresionat cu deosebire a fost nu atât stilul, cât pur şi simplu bunătatea asociată cu umorul, o combinație destul de rară şi plină de înțelepciune." (op.cit.pp.218-219, vol.II).

Arthur Honnegger scria : „Muzica anticipează întotdeauna epoca". Anii atribuiți acestei sublime arte de către compozitorul Pascal Bentoiu stau mărturie. Simfonia infinită a sufletului său grăieşte azi oamenilor, în sunete cât se poate de potrivite cu sufletul fiecăruia, căci în aceasta constă arta, ca fiecare suflet să-şi găsească

nota potrivită şi ecoul în armoniile create de marii muzicieni. Dacă nu rezonează în suflete este doar o muzică de suprafață.

Annie Bentoiu relatează primele începuturi ale lui Pascal, cu programul de studiu intens, cu seriozitate şi dăruire : *”Pianina lui Pascal, încadrată de o mare oglindă de perete, era semnul reconfortant al rațiunii noastre de a fi. Dis de dimineață, Pascal se aşeza în fața ei şi lucra neîntrerupt până la ora mesei; dormea puțin după amiaza, apoi îşi continua lucrul până seara. Nu mai văzusem niciodată atâta liniştită şi perseverentă concentrare. Pe atunci îşi începea totdeauna ziua cu un anumit preludiu de Bach; îşi făcea câtva timp exercițiile de pian, apoi trecea la compunerea următoarelor părți din prima lui simfonie, cea din care a rămas doar* ***Uvertura de Concert*** *de care am mai vorbit. Ceasurile în care lucra la ea erau pentru mine cele mai fericite; era în acea muzică o veselie, o spontaneitate candidă care mă cucereau”.(*op.cit.pp.133-134, vol.II).

Anul 1949 avea să-i îmbogățească pe el şi pe viitorul traducător Alexandru Miran cu miraculoasa limbă a grecilor antici : *„În acea iarnă, Pascal şi Mircea au făcut o descoperire, pentru ei, foarte bogată în urmări: a fost vorba de cultura hellenică. Ion Bentoiu, unchiul lui Pascal, cel care-l traducea pe Heine dar fusese profesor de greacă, s-a oferit să le dea băieților lecții de greacă veche. Lucrau amândoi foarte serios şi ceasurile lor de lucru trebuie să fi fost extrem de atrăgătoare, de vreme ce au lăsat urme atât de adânci în viața lor: li se datorează minunatele traduceri din clasicii greci semnate Alexandru Miran, iar dintre lucrările lui Pascal, muzica scrisă pentru* ***Orestia*** *lui Eschil şi opera radiofonică* ***Jertfirea Ifigeniei,*** *rezultată dintr-o muzică de scenă pentru* ***Ifigenia in Aulis,*** *piesa lui Euripide, amândouă pe textul român al lui Mircea şi pentru spectacolele regizate de Vlad Mugur. Plecarea în armată a lui Pascal în primăvara următoare a pus capăt pentru el acelor cursuri benevole, care fără îndoială că-i făceau mare plăcere şi celui care le preda; Mircea însă le-a continuat până la numirea sa ca medic de provincie în 1951, un an înainte de arestarea şi decesul profesorului său. Erudiția şi realizările lui viitoare în domeniul culturii greceşti şi-au avut toate punctul de pornire în ceasurile de adâncă şi afectuoasă înțelegere între maestru şi discipol.*

Drumul interior şi accederea spirituală către cele Înalte merg paralel cu pregătirea lui muzicală :

„***Mi-am dat seama –*** spune Pascal într-o scrisoare din 19 ianuarie 1951 către Annie Bentoiu - ***că nimic nu poate întoarce pe dos rostul firesc al lucrurilor şi că drumul nostru e hotărât de mult şi se petrece implacabil. Către Dumnezeu…”***(op.cit., p. 264, vol.II).

O trăsătură de caracter admirabilă a acestui muzician a fost şi este dârzenia în fața obstacolelor. În 4 mai 1953, Pascal notează în jurnalul său : „***Iată, în fine, şi vremea să scriu fără sentimentul dureros că în 2-3 zile pornesc înapoi la cătănie. Liberat şi gol în fața vieții. Am numărat adineauri banii cu care pornesc : 37,40 lei – aproape un kg. de untură.(…) Starea sufletească în momentul de a porni pe noul drum (dacă totuşi merită să remarc starea sufletească în această împrejurare) e o dârzenie pe care nu mi-am simțit-o de multe ori în viață. Şi o dată cu asta o doză de credință puternică în Dumnezeu şi în ajutorul Lui.”*** (op.cit., pp. 429-430, vol.II).

Şi Annie Bentoiu, notează ceva mai târziu : **„Dârzenia”** *pe care mărturisea că o simte în el nu se desmințea: esențialul energiei sale se consuma în fața pianului. În vara aceea a definitivat şi transcris quartetul început în vremea cătăniei. Aproape imediat după aceea, Pascal a compus prima parte a primului său* ***Concert de pian****, o bucată entuziastă, animată, cu un ritm interior irezistibil. Lucra cu o extraordinară plăcere. (...)*

Pascal a început să se gândească să scrie un lied. Eu nu ştiam nimic de aşa ceva. Într-o seară, imediat după ce am sosit acasă, m-a luat lângă pian : 'Ascultă…' Era ***Veselie,*** *primul din cele patru lieduri pe versuri de St. O. Iosif, care este şi astăzi una din bucățile lui cele mai des cântate.*

Trebuie să spun că am trăit cu adevărat senzația miracolului, n-am întrebuințat cuvântul la întâmplare. Faptul că o bucată încheiată, ce nu existase până în ajun, poate răsări deodată ca dintr-o pălărie de magician, în toată fina şi rezistenta ei structură, fără să-i lipsească nimic şi să fie nevoie să i se modifice nici o notă (ceea ce implica, într-un fel, că-şi avea să-şi păstreze farmecul în timp, lucru verificat astăzi, iată, după o jumătate de secol), este una din inepuizabilele taine ale artei, asupra căreia putem medita la nesfârşit.

Până în octombrie, Pascal avea să adaoge acestei bucăți alte trei lieduri, cu care formează un ciclu unitar. Vreau să spun aici că cea de a doua piesă, ***Mi-e dor,*** *care comunică o nostalgie parcă*

*fără nume, i-a fost inspirată de absența tatălui său : personalitate puternică şi calmă, amintirea acestuia răspundea în chip misterios imaginei Caraimanului ' pe veci acoperit de nori' – (*op.cit. p.433, vol.II).

Din data de 2 decembrie 1953 Pascal Bentoiu lucrează în calitate de cercetător la Institutul de Folclor, iar în 12 decembrie în acelaşi an, a fost primit ca membru stagiar în Uniunea Compozitorilor. Emoțiile reprezentării în public a primelor compoziții ale lui Pascal Bentoiu sunt descrise de autoare cu multă căldură :

„În 7 aprilie 1954, în clădirea din Piața Amzei unde se afla atunci sediul Uniunii Compozitorilor, alături de cel al Institutului de Folclor, s-au prezentat două lucrări, semnate de doi tineri compozitori care aveau în față un lung viitor: Theodor Grigoriu, cu frumosul său cvartet ***Pe Argeş în sus,*** *şi Pascal Bentoiu, cu cele* ***Patru lieduri pe versuri de St. O. Iosif,*** *în interpretarea lui Nicolae Secăreanu, pe care-l acompania la pian Doina Soare, sora lui Mircea. Sala era ticsită şi reacția ei a fost extrem de călduroasă. Foarte curând, Secăreanu avea să introducă liedul* ***Veselie*** *într-un recital ce a avut loc la sala Dalles în 14 şi s-a repetat în 27 aprilie al aceluiaşi an, cu acompaniamentul lui Nicolae (Bebe) Rădulescu. A fost prima prezentare publică a unei lucrări de Pascal şi ca atare, pentru mine, poate şi pentru el, amintirea ei e încărcată cu o anumită doză de emoție."* (op.cit., p.464, vol.II).

Traseul componistic este urmărit de autoare şi redat cu fidelitate în memoriile sale. Ascensiunea devenise deja notorie şi drumul său în muzică luminos, tinzând spre înălțimile pe care doar muzica suavă a cerurilor o pot atinge.

„*Efortul major* – scrie Annie Bentoiu – *avea să fie atunci pentru el compunerea şi orchestrarea, ca într-o febră, a primului său* ***Concert de pian****. De atunci încoace, lucrarea a fost cântată de mai mulți solişti şi are farmecul unei sincerități juvenile cuceritoare. Era a cincea compoziție muzicală realizată de Pascal şi fără îndoială, îi dădea încredere, dar îl şi obliga, în viitor, la un efort pe măsură." (*op.cit. p. 474, vol.II).

Annie Bentoiu relatează colaborarea lui Pascal Bentoiu cu regizorul Vlad Mugur : „*Au realizat împreună opt spectacole, unele cu totul excepționale (între care trei de Shakespeare –* ***Hamlet*** *la Craiova,* ***Romeo şi Julieta*** *la teatrul Național din Bucureşti,* ***Un vis***

***în noaptea miezului de vară** la Cluj, şi trei pe teme antice – **Orestia** lui Eschil, **Ifigenia in Aulis** de Euripide, **Caligula** de Camus.) Dintre cei care le-au jucat sau văzut, câţi mai sunt astăzi în viaţă?" (*op.cit. p.475, vol.II).

*„Această primă comandă i-a atras lui Pascal o a doua, tot la teatrul Armatei, pentru spectacolul cu **Fântâna Blanduziei** a lui Alecsandri, în regia lui Ion Şahighian. (...) **Fântâna Blanduziei** s-a jucat de peste patru sute de ori." (*op.cit.p.477, vol.II.).

*„Cât despre Pascal, succesul muzicilor de scenă la **Nunta lui Figaro şi Fântâna Blanduziei** îi aduseseră peste vară nu mai puţin de cinci propuneri de acelaşi ordin, pe care le-a refuzat. (...) S-a concentrat în acelaşi an pe elaborarea unei **Suite de dansuri ardeleneşti** care avea să intre în curând în programul Radioului. Subtilitatea ritmică a acelor teme străvechi, antrenul şi poezia care emanau din ele erau scoase în relief de haina orchestrală europeană şi astfel, departe de a-şi pierde din prospeţime, îşi cucereau auditoriul cu cea mai mare simplitate." (*op.cit. p.483, vol.II).

Anii se scurg bogaţi în evenimente cultural-artistice dar talentul şi harul îşi urmează traiectoria prestabilită.

*„Demisia de la Institutul de folclor şi-a dat-o în ziua de 11 august 1956, două zile după plecarea noastră la Sinaia. Ca din întâmplare, a reascultat la radio, seara, **'cu o emoţie teribilă'**, simfonia a X-a de Şostacovici. Şi în acea lună de singurătate cu tatăl său a început să lucreze la poemul simfonic ce urma să fie una dintre cele mai poetice şi mai apreciate compoziţii ale sale, **„Luceafărul"**.* (op.cit., pag. 503, vol.II).

Eveneimente cu totul excepţionale sunt evocate de Annie Bentoiu cu emoţie şi afecţiune, aşa cum a fost deschiderea în 4 septembrie 1958 a Primului Festival de Muzică George Enescu urmat de o suită de concerte remarcabile.

„Pascal – scrie Annie Bentoiu – *ar fi continuat probabil să scrie opere, mai ales după succesul lui **Hamlet**, dacă Ceauşescu n-ar fi impus vieţii culturale acea orientare patriotardă care ar fi deformat orice proiect de libret. Aşa încât, din 1972, el s-a întors la muzica fără text, iar cele şapte simfonii pe care urma să le mai scrie şi care constituie, probabil, nucleul cel mai preţios al întregei sale creaţii, au rămas libere de orice fel de ingerinţe ideologice."*(op.cit.p.631, vol.II).

Aflat mai multă vreme la conducere Uniunii Compozitorilor, acest, pe drept cuvânt, patriarh al muzicii simfonice, astăzi octogenar, se bucură de respectul, aprecierea şi simpatia numeroşilor melomani, iar creația sa, e menită să ne afirme pe meridianele lumii.

Galați, 4 aprilie 2007

MĂRTURIILE VEACULUI

ANNIE BENTOIU, „Timpul ce ni s-a dat” vol. I, Editura Vitruviu, 2000 şi vol.II, Editura Vitruviu, 2006

O frescă monumentală a vieţii inter şi post belice, cuprinzând toate aspectele ei: politice, economice, sociale, cultural-artistice, cu unde de reflexivitate în opera viitorului compozitor Pascal Bentoiu, dar şi a scriitoarei şi traducătoarei Annie Bentoiu, precum şi a scriitorilor apropiaţi, Marta Cozmin şi Alexandru Miran, dând mărturie despre starea românismului intelectual, cu tot ce incumbă acesta, ne sunt oferite în volumele sus amintite.

Dar, mai mult decât documentul, atât de preţios în sine, şi un mijloc eficace de cunoaştere a unui veac frământat, tulbure, în care adevăratele valori îşi făceau loc anevoie, răzbătând doar după o tenace stăruinţă şi luptă epuizantă, duse uneori până la jertfa supremă.

Mărturii zguduitoare ale anilor regimului comunist, cu întreg cortegiul de persecuţii şi eliminări – parcă dinadins – a tot ce era valoros şi autentic, lăsând loc compromisului, convenţionalismului, obedienţei, mimetismului, şi, de ce nu? kitsch-ului, care erau cuprinse în noţiunea de „cultură de masă”, „cultură populară”, cu alte cuvinte, proletcultismului.

Acesta, atrăgând după sine, evident, distrugerea, nimicirea instituţiilor, bisericilor, artiştilor care nu se înscriau benevol şi prompt în alaiul de surle şi tobe cu care proclamau noul regim, instalat cu cizmele cazone în fruntea şi în inima ţării. O perioadă care a lăsat urme devastatoare în opera şi în viaţa creatorilor de frumos, de cultură.

Opera artistică în lanţuri, pusă la zid, întemniţată, urmărită, hăituită, obligată să facă oarecare compromisuri pentru simpla necesitate de a supravieţui. Aceste mărturii pot foarte bine să fie înscrise, într-o eventuală **„carte neagră a comunismului”**, privită din perspectiva oamenilor de cultură şi artă, pentru care nu a fost lesne să creeze, să lase opere durabile în timp şi peste timp, în stare să-i definească.

N-a fost uşor, dar nici imposibil. Pentru că, iată, creaţiile valoroase de orice fel, au răsărit ca o floricică galbenă în zidul temniţei, printre gratii, ca să probeze adevărul, că viaţa continuă, indiferent de condiţiile vitrege de la un moment anume.

Însă cei care au trăit aceste drame, sunt însemnaţi pe viaţă, amprentaţi în inimi şi conştiinţe, în fibrele cele mai intime, cu toate strădaniile creştineşti de a întoarce şi celălalt obraz, de a ierta din toată inima, de a uita, de a merge mai departe, prefăcându-se că nu s-a întâmplat nimic. Cu sânge şi lacrimi e scrisă memoria lor, iar posteritatea, dacă va avea înţelepciunea şi bunăvoinţa să-i recepteze, va avea de câştigat, o lume rămasă doar în albume, în scrisorile nedistruse de numeroasele percheziţii, în amintirea celor care **mai sunt.** Dar, în chip deosebit, în operele lor care dau mărturie.

„Memorialul durerii" – atât de mediatizat în anii post revoluţionari, s-ar înscrie în linia unor astfel de experienţe covârşitoare. Şi ca o prelungire a acestui memorial, scrierile Anniei Bentoiu, martor de netăgăduit al acelor vremuri.

Amintiri înduioşate, populate cu imagini, inflexiuni de voci, unde ale memoriei afective, se succedă astfel, respectând o oarecare ordine cronologică a evenimentelor istoriei, dar în care se operează inserţii în cotidian, cu naturaleţe şi farmec. Autoarea reînvie unele evenimente şterse, poate, din memoria colectivă, le redă prospeţimea şi valoarea, în sintonie cu acele **Restituiri** imperioase, de care societatea a fost văduvită, vreme de aproape jumătate de secol, şi prezentate drept mărturii importante ale tradiţiei culturale româneşti şi universale, demne de orice intelectual responsabil şi conştient de menirea sa în această lume.

De o impresionantă autenticitate, pe fondul tulburărilor politice postbelice şi al provizoratului, mărturia doamnei Annie Bentoiu, cu unele accente dramatice, are darul de a ilumina în flasch-uri scurte ori spoturi lungi, adevărata faţă a societăţii.

Bogăţia informatică a acestui memorial, are darul, indiscutabil, de a ne reîmprospăta, ori, după caz, de a ne restructura memoria asupra unor evenimente pe care, fie nu le-am trăit, ci doar am luat cunoştinţă de ele trunchiat, măsluit, din cărţi ori din auzite, fie din lipsă totală de informaţii – aşa cum am trăit vreme de atâtea decenii, am fost indiferenţi faţă de ele, fiindcă nu ne-au afectat direct, într-un fel sau altul.

Ele conştientizează şi obligă în spirit să deschidem ochii asupra marilor erori ale istoriei pentru ca acestea să nu se mai repete. Suntem vizați şi avizați aşadar, de a nu ne mai lăsa conduşi ca nişte simple marionete, din spirit de turmă, aşa cum unele viețuitoare gregare se lasă mânate, de multe ori de un conducător cu beteşug, sfârşind într-o prăpastie comună.

Inserțiile personale în derularea istorisirii au darul de a încânta, de a apropia cititorul şi de a crea o oarecare intimitate şi comuniune electivă au autoarea, care-l ia martor şi – supremă cinste – interlocutor şi confesor.

Aşa cum am menționat, cu precizia şi vigilența cronicarului, Annie Bentoiu ne oferă informații, impresii şi considerațiuni precum şi descrieri fidele ale diverselor evenimente şi întâmplări care au marcat veacul trecut. Ineditul scrierii, înaltul profesionalism, acuratețea, fervoarea, humorul amar şi autoironia, cultivate cu inteligență, sensibilitate şi tact, dau savoare acestei impresionante scrieri.

Prestigioasă traducătoare **din** şi **în** limba franceză, care ne-a oferit o sumă de volume în limba română, cum sunt : „**Pridvoarele cerului” –** de Margarita Wallmann (Buc. Editura Muzicală, 1979), „**Berlioz şi epoca romantică”** de Guy de Pourtalès (Ed.Muzicală, Bucureşti, 2001); iar în franceză : „**Poèmes I” (**Lausanne, Ed. de l'Aire, 1989) şi „**Poèmes II”** (Ed. de l'Aire, 1989), „**Dix mèditations sur une rose” (**Lausanne, Ed. de l'Aire, 1989); „**Phrases pour la vie quotidienne”,** (Lausaanne, Ed. de l'Aire,1990) – versiune română de Irina Eliade; „**Fraze pentru viața de zi cu zi” (**Ed. Cartea Românească, 1998); „**Voyage en Moldavie”, (**Vevey, Ed. de l'Aire, 2001), dar în chip deosebit, traduceri din română : Petre Ispirescu, „**Contes roumains”,** (Bucureşti, Ed. Minerva, 1979); „**Anthologie de la poésie populaire roumaine” (**în colaborare, Ed. Minerva, 1979), Tudor Arghezi, **„Cinquante poèmes” (**Ed. Minerva, 1981); **„Récits insoslites, de Mihai Eminescu à Ana Blandiana” (**Editura Minerva, 1983); Mihai Eminescu, **„Trente poèmes” (**Vevey, Ed. de l'Aire, 1994), Mihai Eminescu, **„Cinquante poèmes”,** (Ed. Vitruviu, 2000); Gellu Naum, **„L'autre côté” (**în colab. Ed. Cartea Românească, 1991); Ileana Mălăncioiu, **”A travers la zone interdite” (**Ed. Eminescu, 1984), Pascal Bentoiu, „**L'image et le sens”,**(Ed. Muzicală, 1979), Adrian Marino, „**Littératures roumaines-littératures occcidentales”**,(Buc.

1982), precum şi romanul „**Strada Mare", (**Bucureşti, E.P.L., 1969), apărut în limba română sub pseudonimul Adriana Vlad, au făcut din Annie Bentoiu, un **profesionalist al cuvântului.** Şi ca o culme a acestui înalt profesionalism, cartea în două volume, de memorialistică, „**Timpul ce ni s-a dat" –** cu titlul atât de sugestiv şi care însumează peste 900 de pagini. Evenimente de neînțeles pentru o minte aşezată şi limpede se succedă cu repeziciunea torentelor căzând cu zgomot în cascadă. Imaginea presimțită doar, a *„zăgazului care se rupe"* şi a puhoiului ce avea să mături totul în cale, provoacă în suflete angoasa tulbure a unui necunoscut ce se profilează amenințător la orizont, ca o umbră uriaşă proiectată pe un ecran, ce stă gata să înghită totul până în cel mai ascuns ungher al minții.

Versatilitatea politicii şi chiar a istoriei e de natură să te lase perplex, îndeobşte. Ceea ce până mai ieri fusese repudiat, astăzi este aclamat şi ceea ce fusese ridicat în slăvi cu ovații şi multă revărsare de publicitate deşănțată, astăzi este pus la zid, ostracizat, blamat. Cine să mai înțeleagă suişurile şi coborâşurile, serpentinele minții umane care pot lua uneori aspecte diabolice?

Ordinea morală superioară poate admite astfel de răsturnări de situații, la care eşti obligat să faci față, fără să abdici de la propriile principii. Cum să rămâi însă cu o conştiință nepătată, când eşti somat să iei atitudine împotriva voinței şi a conduitei tale morale? Este un fel de libertate cu pistolul la tâmple.

Sunt aspecte, momente-cheie, întrebări, pe care ni le pune în față autoarea.

„*Desigur, războiul nu este şi nu poate fi leal;* - spune autoarea – *istoria nu e nici logică, nici frumoasă şi cu atât mai puțin morală"(*p.8).

Astfel de evenimente pot provoca, cel mult perplexitate, *„apăsare tăcută, parte înfrângere şi ruşine, parte încremenire în fața irevocabilului" (*p.8).

Fără scrupulele istoriei care cosmetizează evenimentele după propriul interes, aceste amintiri-memorialistice, au girul sincerității şi pe cel al participantului nemijlocit la grozăviile şi întorsăturile politicii vremii.

Şi din acest „*abis de neînțeles"* – în care se afla majoritatea populației la acea dată crucială (sfârşitul războiului – n.n.) – tineretului nu-i mai rămânea decât alternativa de a evada din el, de a se elibera de reziduurile inacceptabile, de spectrul suferinței, de

zgura morții, pentru a-şi croi noi idealuri care să nu aibă de-a face cu politica înşelătoare. Intuitiv, ei îşi construiau propria lor lume, cu dreptul legitim de a nu fi păraşi la acte hotărâtoare, majore, care nu îi priveau sub nici un aspect.

Autoarea, pe lângă informațiile culese din presă, referitoare la alianțele României în acea perioadă funestă pentru toți, dezvoltă şi păreri pertinente, văzute cu ochiul vigilent al omului trecut prin viață :

„Astăzi, recitind cele scrise mai sus, sunt frapată de amestecul de naivitate şi intuiție corectă a gândurilor mele de atunci. (...)Adevărul este că şi regimul nazist, şi cel sovietic erau duşmanii noştri obiectivi. Unul ne luase Basarabia şi Bucovina*, celălalt Ardealul; amândoi ne-au ocupat pe rând. Din punctul nostru de vedere, a ne lupta cu fiecare era legitim, iar alianțele n-aveau cum să fie 'sincere' cu nici unul dintre ei. Un om atacat din două părți în acelaşi timp nu poate fi criticat dacă se aliază temporar cu unul dintre atacanți împotriva celuilalt, în scopul final de a scăpa de amândoi"(*p.9).

Remarcabile şi captivante mărturii, şi mai ales, de bun simț, încât eşti invitat să citeşti cu voluptate până şi notițele de subsol – cu dorința legitimă şi nevoia imperioasă de a nu scăpa nici un sens!

Măiestria autoarei se relevă şi în descrierea convoaielor nesfârşite de căruțe cu soldați ruşi în retragere, într-o tuşă monocromă de pământiu, în care se amestecau oameni, cai, efecte militare, suprapunându-se peste vocile în terțet ale bărbaților, intonând imnuri monotone, cu oboseala şi lehamitea strânse în cinci ani de război în care înduraseră de toate : frig, foamete, boli, doruri, invaliditate şi moarte. Din toate acestea, ca o impresie stranie, obsedant, sacadat, „*sunetul continuu al roților pe caldarâmul pavat cu pietre, sunet ce părea, în forța şi continuitatea lui, o curgere de metal şi pietre rostogolite, un sunet nemaiauzit şi nesemănând cu nimic." (*p. 10).

Şi sentimentul predominant privind convoiul interminabil, „*o milă fără margini şi o frică fără nume"* (p.10).

Şi de aici încolo, alunecarea lucrurilor într-o realitate paralelă, de-a dreptul fantastică, în care îşi face loc, persuasiv, minciuna, ce avea să fie în viața oamenilor, omniprezentă.

Pe fundalul dramatic al primilor ani postbelici, ani de instabilitate politică şi economică, de confuzie, de angoasă şi

incertitudine, provocată şi de peisajul dezolant al oraşelor în ruină, în aşteptarea unei perspective mai liniştite, cât de cât normale, în care viaţa să-şi poată urma cursul, au loc tulburări grave şi prelungiri ale situaţiei de criză, ba mai mult, episoade de o cruzime înfiorătoare, vecină cu barbaria : o colegă e rănită în bombardament, tatăl alteia este împuşcat în maxilar, altul este ucis în pragul casei; au loc manifestaţii de stradă, uneori violente şi înfiinţarea acelor structuri şi organisme politice aşazis democratice, cu nume criptice, alcătuind o coaliţie, conduse de fapt de partidul care, în scurt timp avea să-şi întindă, precum caracatiţa, tentaculele, devenind totalitar şi pretinzând supunere oarbă.

Paralel cu această situaţie neclară, absolvirea de către autoare a Şcolii Centrale, înfiinţată în 1852 sub numele de „Pensionatul domnesc de fete”, care a devenit, înainte de a-şi serba centenarul, Liceul Zoia Kosmodemianskaia, riguros modelatoare, cu ordinea ei cvasi-monahală, cu examenul de bacalaureat, considerat un *„rit de trecere, o solemnitate cu un caracter aproape magic” (*p. 19) – avea să pună capăt adolescenţei şi să deschidă un drum în necunoscut. Sunt descrise în amănunt, construcţia şcolii, decorată iniţial de arhitectul Mincu, obiceiurile, vestimentaţia elevelor şi a profesorilor, precum şi programa de învăţământ, fixată în canoane stricte, ceea ce permitea celor ce o urmau, să se înscrie în categoria elitelor intelectuale, fie şi numai pentru faptul că învăţau câteva limbi străine şi noţiunile de bază ale ştiinţelor exacte şi umaniste.

Evocarea afectuoasă a câtorva figuri eminente şi luminoase de profesoare – al căror har pedagogic – notoriu – şi-a pus amprenta pe caracterele celor mai multe tinere din vremea respectivă, distilează şi peste decenii, o stare de confort intelectual, o bruscă înseninare, un surâs tainic, cu încărcătura lui de mister şi de blândă nostalgie, precum şi o fascinaţie trainică.

Sunt chipuri parcă descinse din poveste, sau din icoane, cum e cel al Crisantei Şteflea, profesoara de franceză.

Destul de elocvent este faptul că educaţia riguroasă, programul respectat cu străşnicie, era menit să fortifice şi să formeze caractere. De asemenea, educaţia religioasă, participarea la Sfintele slujbe duminicale, îmbunătăţeau şi edificau personalitatea tinerelor, făcându-le să respecte tradiţia, pregătindu-le pentru viaţa în societate, cu bagajul solid de cunoştinţe, îndeosebi în limbile moderne pe care sfârşeau a le vorbi curent.

Emblematice în sens moral erau virtuțile hărniciei, modestiei, corectitudinii, ordinii, demnității, seriozității, adevărate reguli de aur în ceea ce priveşte buna educație şi comportamentul, creionând un anumit fel de personalitate intelectuală, gravată însă pe originalitatea şi diversitatea fiecăreia. Absolvirea Şcolii era socotită o carte de vizită sigură care i-ar fi deschis fiecăreia un drum luminos.

Învățământul de azi ar putea lua ca model tradiția acestei Şcoli Centrale şi desigur, s-ar îndrepta şi îmbunătăți multe aspecte care în prezent, nu numai că dau de gândit, dar sunt în măsură să alarmeze atât pe părinți cât şi cadrele didactice.

Amintiri încântătoare despre un Bucureşti fascinant şi efervescent, pitoresc şi intens animat, cum numai poetul Bogdan Ghiu ni-l mai evocă la Radio România Cultural în emisiunea „Unde ne oprim în Bucureşti", sunt descrise cu minuția trezorierului care, întreaga viață adună comori de spiritualitate în cufere ferecate cu lacăte de nezdruncinat, pentru ca, la timp cuvenit, să le ofere ca pe nestemate, amatorilor de lucruri prețioase, purtând patina şi parfumul vetust al amintirilor şi al istoriei. Dar şi întâlniri covârşitoare cu oameni ai vremii, pentru care politețea stă la rang de virtute şi ridicarea în picioare în fața unei doamne ori domnişoare, reprezintă o carte de vizită a bunei cuviințe şi a respectului, dovada unei verticalități morale ireproşabile, aşa cum a fost întâlnirea autoarei, pe atunci elevă, însoțită de tatăl ei, cu Iuliu Maniu, parcă descins din propria legendă şi care, s-a ridicat, înclinându-se adânc, la trecerea prin fața mesei lui, aşa cum cerea eticheta.

Uneori, furată de un gând, ori de-o asociație de idei, autoarea părăseşte firul firesc al istorisirii şi ponjează în altă întâmplare, ca o poveste în poveste, pentru ca imediat să-şi reia cursul întrerupt subit, al narațiunii, cu aceeaşi naturalețe. Şi în această privință Annie Bentoiu posedă o iscusință a istorisirii demnă de marii clasici.

Contactul nemijlocit cu anumite evenimente mondiale care se răsfrângeau în mod dramatic asupra juventuții şi candorii majorității populației civile, dar şi sacrificiile şi suferințele de neînchipuit înainte, au marcat profund conştiința tinerelor fete aparținând clasei de mijloc şi nu numai.

Privind îndărăt cu oarecare obiectivitate, Annie Bentoiu descrie cu simț critic oarecum, cu uşoară ironie îndulcită de o nostalgică tandrețe şi cu mult farmec, oraşul copilăriei sale

privilegiate, calme şi lipsite de griji, realizând o veritabilă frescă de epocă, remarcabilă prin precizia detaliilor şi acuratețea stilului.

Personal, nicăieri n-am citit că *„Dunărea era o ființă de esență divină” (*p.59) şi asociația mi se pare fascinantă prin însuşi insolitul ei.

În consonanță afectivă, empatică, mă situez şi eu, trăind toată viața la malurile aceluiaşi fluviu, chiar dacă în alt port, dar manifestând aceeaşi atracție necondiționată, față de el. Fluviul, de o frumusețe imperială, năvalnică, mistică, impunând deseori tăcere, ne-a legat poate, cu firele freatice ale poeziei pe care o revendică drept stare legitimă. Ori prin firele de nisip aduse drept aluviuni, ca descinzând din ținuturi mitice, cu personaje fabuloase. Uneori, descrierile par că plutesc venind de departe, dintr-un tărâm desprins de realitate şi adânc înfundat în himere, împietrite în trecut, care în mod surprinzător se suprapune peste realitățile fruste ale momentului, şterse, neanimate, şocante prin nemişcare şi prin aerul straniu, de magie.

Educația primită în familie, raportarea permanentă la tabloul de valori perene, au născut sentimentul adevăratei libertăți şi al demnității personale a autoarei. Prezența tutelară a mamei, aparținătoare Elveției romande, cu influența ei covârşitoare asupra caracterului, dar şi amprenta balcanică, tipic orientală pusă de tată, aveau să contureze o personalitate fermă, prea puțin dispusă de a abdica de la propriile principii.

Însă, mai mult decât oricând, organismele noului „aparat de partid” în formare, începeau să-şi facă simțită prezența prin oprimarea şi îngrădirea tuturor libertăților. Un lagăr spiritual se profila dinspre orizont, a cărui sârmă-nghimpată scrijela minți, inimi, suflete. Nimeni nu scăpa de aşa-zisa „purificare”, „epurare”, în vederea însănătoşirii neamului. Dar, oare nu tot purificare fusese şi ceea ce făcuseră fasciştii pentru rasa superioară, trimițând la moarte milioane de oameni în numele aceleiaşi purificări, în lagărele de exterminare? Noua etică incumbă şi obligația de a denunța, de a suspiciona pe cei din jur, de a fi „principial”, de a-şi vinde propria familie dacă o cerea cauza. Radiografiind epoca respectivă cu o şarjă ironic-amară, dar cu un acut simț de observație, şi în deplină responsabilitate, Annie Bentoiu demască marota comunismului, creând un şir întreg de „căderi pe gânduri”, motive de meditație şi un oarecare frison metafizic, care face să se clatine până şi puțina

înțelegere pe care ai manifestat-o, de bine, de rău, în legătură cu sistemul trecut. Spre luare la cunoştinţă. Spre ținere minte.

Cartea este necesară pentru înțelegerea unei epoci în care am trăit practic, „cu ochii închişi", crezând că aşa a fost de când lumea şi aşa trebuie să fie până la sfârşit. Perspectiva construirii unui alt fel de vieți era confuză, incertă, îndepărtată, şi de ce nu? primejdioasă, prin inaccesibilitatea ei. Nu ne permiteam nici măcar să ne facem vise pentru că nu aveam termene de comparație. Abia în adolescență am început a pricepe unele stări de fapt. Şi în acest sens, cartea doamnei Annie Bentoiu, constituie pentru mulți, marea revelație. O carte necesară pentru a lumina unele aspecte care, fie că au fost ocultate de politica vremii, fie nu le-am desluşit înțelesurile la timp. Ea are rolul de a ridica un voal, o pânză de pe ochi pentru cei care n-au cunoscut drama persecuției, îndepărtării, marginalizării, închisorii, ostracizării, deposedării de bunuri şi uneori de propriul nume, de propria demnitate, lucru cu mult mai grav. Această „sumă de mărturii" asupra dramelor suportate de clasa de mijloc, în regimul totalitar, suscită însă, datoria în conştiință, de a fi consemnată, aşa cum s-a derulat, îndeobşte. Fără constrângere, Annie Bentoiu, scrie însă, ca un literat, nu ca un documentarist tipicar. Subiectele fierbinți, dar şi cele cotidiene, perisabile, sunt aduse, după cum se derulează dinaintea ochilor minții autoarei.

Lucrarea este, cu toate acestea unitară, veridică, pentru că reflectă, precum oglinda, fidel, fapte, sentimente, stări, cât mai aproape de realitate, filtrate prin forul intim al autoarei. Față de scrierile unor condeieri rutinieri, această carte are o anumită demnitate în ținută, care impune. De asemenea, referirile livreşti la operele unor autori, nu puține, dar deosebit de semnificative ca substanță, sunt remarcabile şi dau un plus de farmec scriiturii. Şi în acest sens, „**Timpul ce ni s-a dat**" rămâne un document de referință pentru orice român, în orice timp şi areal. E de ajuns să ne referim la pasajul în care Annie Bentoiu descrie situația elitei culturale, pusă la zid de noul regim: „*Începând cu 15 mai 1948, o sumă de adunări, destituiri şi decrete duc la desființarea vechii Academii Române şi înființarea la 13 august, a unei instituții de stat, fără autonomie, numită Academia Republicii Populare Române. Din cei 145 de membri s-au văzut eliminați o sută de reprezentanți eminenți ai culturii române, toți fruntaşi ai specialității lor. E destul să pomenim câteva nume – Lucian Blaga, C. Rădulescu-Motru, Gheorghe*

Brătianu, Dimitrie Gusti, Gr. T. Popa, Tiberiu Brediceanu – şi ar fi atâția alții de citat! Simplul epitet ’reacționar’ ajungea să le statornicească soarta. Măsura, destinată să întrerupă o tradiție importantă, a lipsit de venituri o sumă de învățați prea în vârstă ca să se ’recalifice’ – ca să nu mai amintim pe cei care s-au regăsit curând în închisori” (pp.186-187, vol.II).

Nu o dată se vădeşte faptul că autoarea a înțeles sistemul, nu din expuneri teoretice, dar din experiența unei vieți.

Transformărilor din viața politică le corespund şi modificări ale mentalității, un fel de răsturnare a valorilor, astfel că tot ce fusese prețuit, demn de admirație, trebuia acum pus la zid, înfierat, demolat, izolat, eliminat. Legături, conexiuni stranii, îi aduc la un moment dat pe protagonişti pe acceaşi scenă sângeroasă, în aceeaşi Piață a Palatului, de ziua Regelui, dar fiecare, de cealaltă parte a baricadei, în noiembrie 1945.

Asistăm la încercări răbdătoare, minuțioase de reconstituire a întregului, o sinteză corectă şi de bun simț a fenomenelor politice, sociale, culturale, spirituale, văzute prin prisma unei personalități cu multiple valențe intelectuale şi artistice. Sociologic vorbind, căci doamna Annie Bentoiu are virtuți de analist sociolog, ni se oferă un tablou de ansamblu al realităților pre şi post decembriste, văzute sub toate aspectele. Bogăția documentației, de asemenea, face din aceste volume, adevărate manuale, îndreptare de viață, din care cititorul îşi poate extrage tot ce îi este necesar din punct de vedere bibliografic, referitor la societatea postbelică şi comunistă, analizate, „la sânge”, ori „cu boldul”.

*„Istoria, istoria! Unui observator superficial, curgerea ei îi poate părea cu neputință de zăgăzuit. Dar ea nu poartă nici o vină, ea nu este un personaj activ, ci o simplă construcție a minții şi faptelor noastre. Dramele şi tragediile ei sunt mai întâi interioare, ele se petrec în spațiul dintre dorință şi acțiune, dintre poftă şi minte, dintre iubire şi ură. Dacă rămâne vreo istorie de scris, este cea a mentalităților, dar nu suntem încă destul de liberi ca s-o facem. Iar libertatea se clădeşte pe respect. Fără respectul de sine, care ne interzice minciuna, şi fără respectul de celălalt, care ne interzice să-i dăunăm libertatea noastră se stinge ca o lumânare în bătaia furtunii.” (*p.270, vol. I).

Scriitoarea, cu maximum de luciditate, se întreabă : *”Oare de aceea scriu paginile acestea, de aceea scormonesc cu gândul*

*straturi atât de îndepărtate ale memoriei şi mă las invadată de forța şi realitatea amintirilor, ca să readuc în lumină toate acele ființe, să le mai întâlnesc odată privirea, să le aud râzând – sau mai degrabă dintr-un efort deznădăjduit de a le da viață din nou, de a popula imaginarul cât mai multor semeni cu aceste prezențe firave, cândva atât de firesc aflate pe străzile oraşului, la ferestrele caselor lor, la masa noastră sau în brațele celor dragi?"(*Coperta IV, vol.II).

Volumul doi debutează cu întoarcerea din Bucureşti la Oltenița a familiei autoarei şi cu primele privațiuni datorate regimului : *"atribuirea unui spațiu obligatoriu în propria-ne casă a fost prima limitare a libertății individuale de care ne-am izbit." (*p.30).

Abdicarea regelui în 30 noiembrie 1947 este percepută de opinia publică drept instalarea unei paralizii. Drama petrecută în familia autoarei prin arestarea tatălui, personaj carismatic, de *„o reală sobrietate",* combinată cu *„o demnitate de la care nu făcea rabat",* a însemnat începutul unui lung şir de încercări.

Hotărârile pe care le va lua de aici încolo familia, vor fi impuse de circumstanțe. Şi de asemenea, va fi nevoie de multă forță morală pentru suportarea persecuțiilor care imediat vor veni.

Şi cu toate acestea, existența autoarei şi a apropiaților săi este integrată în peisajul general al societății. „*Cu adevărat lovită* – mărturiseşte autoarea – *fusese generația părinților, care-şi pierduseră întreaga avere, dreptul la locuință, dreptul la cartelă, dreptul la pensie şi, mulți dintre ei, chiar libertatea fizică" (*p.312).

Aparatul represiv numit securitate, înființat în 30 august 1948 a transformat întreaga țară într-un stat polițienesc.

„N-am fi nimic fără memorie", mărturiseşte Annie Bentoiu în volumul al doilea. Şi într-adevăr, pentru un scriitor, memoria este esențială. Cartea dă mărturie „*despre efortul celor mai buni reprezentanți ai vechilor elite de a se lumina, de a cultiva frumosul, de a lăsa mărturie urmaşilor despre faptele cele mai de seamă ale istoriei noastre zbuciumate" (*p.166). Drama acestor membri ai clasei micii şi marii burghezii – a durat cincizeci de ani şi a constat, aşa cum ştim, în deposedări de orice avere, deportări, domiciliu forțat, privațiune de libertate, o lipsă totală de orice mijloace de trai, înjosirea, marginalizarea până la anihilare, pentru unii ducând fatalmente, la moarte.

Cei care au rezistat acestor orori, „*timp de cincisprezece ani n-au putut fi angajați nicăieri, decât în posturi de tot umile, ca muncitori pe şantiere, meseriaşi (nepricepuți) prin cooperative şi femei de serviciu"(*p.168, vol. II).

„*Puține cuvinte* – mărturiseşte autoarea - *au rămas mai acuzatoare şi mai constant aducătoare de năpastă decât acela de 'moşier' (*p.167, vol.II).

Documente de o importanță majoră sunt scoase la lumină, cum e cel despre familia academicianului prof. dr. Constantin Bălăceanu Stolnici : „*…**La Stolnici, conacul Bălăcenilor, ridicat încă din secolul XVIII, în care a trăit marele ban Constantin Bălăceanu şi în care a stat în vizită, cândva, şi Tudor Vladimirescu, a fost jefuit fără milă de tot ce conținea : tablouri de familie (dintre care unele din secolul XVII), icoane vechi, tablouri realizate de pictori de seamă ca Andreescu, Grigorescu, Stoenescu, Petraşcu, Verona, şi alții, mobile adunate succesiv din epoca fanariotă până în secolul XX, obiecte de porțelan, de argint, de fildeş, aparținând la peste şapte generații, arhive din sec. XV şi cărți. La Stolnici se afla vechea bibliotecă a banului Bălăceanu, una din cele mai mari din Țara Românească de la începutul secolului XIX. Această bibliotecă a fost, ulterior, îmbogățită timp de patru generații, dar a fost distrusă în 1949, într-o singură zi.(…) O parte din lucruri au fost furate de echipele de muncitori, care au ocupat conacul şi au trimis în domiciliu forțat pe părinții mei, luându-le şi verighetele din degete. Cea mai mare parte din mobilă şi obiecte a fost aruncată într-o magazie a conacului. Tablourile au fost scoase din ramă şi azvârlite, iar ramele au fost folosite pentru profeții noului regim.(…) În final magazia a fost incendiată şi tot ce conținea ea ca valori culturale şi spirituale a fost făcut scrum. Nu a rămas nici o copertă de carte." (***„România liberă", suplimentul „Aldine", 14 noiembrie 1998).

Comentariile doamnei Annie Bentoiu întregesc tabloul cumplit al samavolniciilor săvârşite în acei ani de către regimul de tristă amintire : „*Am căutat să aflu câte persoane au fost lovite de această deposedare inumană şi umilitoare. Nu am reuşit să găsesc date exacte (şi poate că nu va mai fi vreodată posibil). Într-un studiu din 2002 (Nicoleta Ionescu-Gură, **"Începutul colectivizării agriculturii în România,",*** Revista istorică a Academiei române, Institutul de istorie 'N.Iorga', tom. XIII, nr. 5-6, p.41-68,2002),

găsesc precizarea că numărul ***cazurilor*** *de expropriere în baza decretului 83 ar fi fost de aproximativ 6675.(...) Când vedem ce importanță are, în țările libere, corectarea câte unei erori judiciare privind un singur nedreptățit, aceste cifre ne înfioară. Dar nu atât numărul lor contează, cât soarta hărăzită acelor nefericiți. Prădăciunile s-au asociat cu o 'dislocare' pe care cei ce au suferit-o o numesc pe drept cuvânt 'deportare': nici nu poate fi numit altfel ordinul de a locui într-un oraş unde nu cunoşti pe nimeni şi unde nu-ți poți câştiga viața. Iar această obligație s-a prelungit timp de cincisprezece ani.(...) Plecați, cum am spus, cu un geamantan de rufe în mână, foştii proprietari care n-au ajuns direct în închisori au trebuit să se descurce, în cămăruțele unde au fost repartizați, în condiții inimaginabile. Mulți dintre cei care aveau şi o locuință în vreun oraş au fost evacuați din ea în câteva ceasuri." (*pp.167-168).

Ceea ce frapează într-adevăr la scrierile memorialistice ale Doamnei Annie Bentoiu sunt extrema luciditate şi privirea obiectivă a fenomenelor pe care, doar cel ce a trecut prin miezul lor de foc, le poate dobândi cu atâta precizie, acuratețe şi lux de amănunte, rod al serioasei documentări şi a harului de scriitor cu care a fost înzestrată, precum şi a respectului față de adevărul istoric.

„*Mărturia umană îți dă singură măsura suferințelor îndurate"* – spune autoarea.

Într-adevăr, accentele personale conferă lucrării o autenticitate emoționantă.

„Pentru cei care au pasiunea de a înțelege" – spune Annie Bentoiu - cuvântul primează în viața omului. Şi totuşi, suntem fiii lui Guttenberg, ai lui Marconi şi ai lui Bill Gate…Cuvântul poate fi binecuvântare şi blestem, mângâiere şi asuprire, presiune psihologică şi destindere. Aşa cum regele Midas, prefăcea în aur tot ce atingea, scriitorul transpune orice trăire în cuvinte…

O adâncime, un banchet spiritual, o lume întreagă de sensuri situată **sub** şi **pe deasupra** cuvintelor, în jurul lor şi al omului de o calitate morală ireproşabilă – care le-a scris, dar şi al altor personalități de marcă ale culturii româneşti. „*În meandrele magicelor fraze proustiene* – îşi mărturiseşte autoarea pasiunea pentru lectură – *regăseam acea linişte pură, neturburată, pe care o instaurează contemplarea artei şi în lipsa căreia, atâția dintre noi am pieri"*(p.177).

Evocarea copilăriei în casa din Oltenița, în care grădina era un adevărat spațiu magic, suscită nostalgia. „*Un horticultor ceh, domnul Csapek, îngrijea pe atunci câteva grădini ale pasionaților din oraş, precum şi o mare livadă ce-i aparținea. Primăvara, el şi cu mama refăceau sau schimbau desenul rondurilor, alegeau soiuri noi, iar el planta, tundea, altoia, răsădea până ce erau mulțumiți de noua alcătuire vegetală. Iar eu vedeam înflorind pe rând trandafiri înalți* ***(Maréchal Niel)*** *şi pitici* ***(Regina Astrid),*** *arbuşti de iasomie, de floarea miresii, de* ***boule-de-neige*** *şi o sumă de alte soiuri cu flori roz şi albe, ale căror nume nu l-am ştiut niciodată, într-o succesiune de mici miracole de formă, culoare şi miresme (Doamne, cum ne îmbrăcau ele în parfum, la cea mai mică adiere!) Seara, cu o vădită încântare, Maria stropea cu furtunul toată suprafața; îmi pare că mai aud şi azi susurul apei mărunțite în evantaiuri lichide şi recăzând pe frunze şi pe pământul reavăn. În grădina aceea am deprins culorile anotimpurilor, lupta răbdătoare şi tăcută a plantelor şi a arborilor cu tot ce le amenința, spațiul ca mângâiere a aerului blând pe brațele goale, timpul ca spațiu de joacă şi visare.”* (pp.14-15,vol II).

Îmi îngădui aceste lungi citate pentru ca şi eventualul cititor al acestor considerații să guste din deliciile artei narative ale remarcabilei scriitoare.

Figura luminoasă care i-a tutelat viața – mama – e zugrăvită de Annie Bentoiu, cum altfel? decât cu infinită duioşie şi recunoştință : „*N-o vedeam pe mama doar prin raport cu alții, ci şi în ea însăşi, ca fiind singura care-mi putea desluşi mirările şi pe care puteam s-o cred fără rezerve, pentru că ea nu mințea niciodată. Povestirile despre copilăria ei helevetică, despre o lume pe atunci de mult apusă, cea a bunicii, a părinților şi mătuşilor care o crescuseră erau mai vii şi mai pasionante decât însăşi realitatea. Nu măsuram bine cu gândul cei patruzeci de ani (azi, mai mult de un secol) ce ne despărțeau de acele doamne în lungi rochii negre-* ***tante Marie, tante Julia, tante Louisa –*** *care populau fotografiile din albume şi-şi avuseseră fiecare traiectoria, fericirea şi dramele, nici cele două mii de kilometri care se întindeau între noi şi peisajul feeric al lacului Léman, prezent în casă în fel şi chip, de la cărți poştale la tablouri, de la gravuri vechi, cu marginile îngălbenite, la melodiile nostalgice pe care mama le cânta la pian, ştergându-şi pe furiş câte o lacrimă. Farmecul şi vivacitatea evocărilor ei, care fără îndoială îşi retrăia*

cu fericire amintirile în timp ce mi le povestea, dădeau acelor imagini o consistență magică şi de ele nu mă plictiseam niciodată.

Acest strat adânc al personalității ei rămânea de mult ori ascuns, pentru că dânsa se ocupa mai întâi de ceilalți şi abia la urmă de sine însăşi. Dintre cei care au cunoscut-o, niciunul nu o pomeneşte fără dragoste, iar felul în care o zugrăvesc rămâne acelaşi: aspectul e al unei ființe subțiri şi fragile, iar prima trăsătură este bunătatea. Apoi vin celelalte însuşiri : blândețe, tact, măsură, inteligență, distincție, sensibilitate la necazurile altora, milă pentru cei cu greutăți, săraci, bolnavi, oameni cu probleme, singurateci sau speriați de viață. Acelora le făcea vizite, acelora le scria, pe ei îi asculta, socotind în tot felul cum să-i ajute. N-o interesau vedetele, oamenii de succes, bogătaşii. Instinctiv îi alegea pe cei ce se aflau, fie şi trecător, în suferință. Mama detesta minciuna, linguşeala, grosolănia, înfumurarea. În prezența lor exprima fie o sinceră indignare, fie o crispare tristă, iar noi cei din jurul ei, rude, prietenei sau cei ce o ajutau în casă, ajunsesem să ne potrivim felul de a fi aşa încât să nu o supărăm. Iar când era mulțumită, nimic nu ne părea mai dulce, mai plăcut decât să stăm de vorbă cu dânsa.” (pp.15-16, vol.II).

Dimensiunea caritativă, bunăvoința şi generozitatea se înscriau în personalitatea acestei femei de excepție : „*În anii aceia înființase o societate de binefacere în care investise multă energie şi care-i dădea şi multe bucurii. Începuse modest, cu şedințe de lucru de mână ca în orăşelele elvețiene; apoi activitatea se extinsese din ce în ce. De la ceaşca de lapte cald oferită copiilor nevoiaşi dimineața la şcoală se ajunsese, în plus, la distribuiri de hăinuțe, încălțăminte şi rechizite de şcoală la toate sărbătorile. Cotizau soțiile de negustori, de proprietari şi cele ale notabililor din oraş, judecătorul, dirigintele Poştii, şeful de gară; deosebit de active erau învățătoarele şi profesoarele de la şcoala de menaj, iar sufletul constant al acestor activități era mama. Îşi intitulase mica societate, cu statut juridic şi reguli stricte, **„Marele Voievod Mihai”,** înduioşată fiind de soarta acelui copil devenit rege prea devreme şi speriat, după câte se povestea, de uralele care izbucneau la aparițiile lui în public. Societatea a fost activă până la intrarea țării în război, în 1941, când autoritățile au obligat-o să se transforme într-una din numeroasele unități de Cruce Roşie pentru îngrijirea rāniților.” (*p.17, vol.II).

Înzestrarea literară s-a dovedit a fi timpurie, încă de când Annie Bentoiu primeşte, la unsprezece ani, o agendă, prilej pentru a-şi nota cu minuţie diferitele observaţii asupra existenţei sale şi a celor din jur, văzute cu ochii tinerei şi care-i permite să-şi dezvolte gândirea analitică, filozofică, spirituală. „*Pe filele ei învăţam ce este timpul, felul în care el ne fură viaţa, dar şi felul în care memoria noastră o poate însuma : însemnările erau mărturia unei bătălii pierdute în realitate, dar câştigate în înţelegere. Întorceam paginile cu o respectuoasă sfială, fie că erau înnegrite de scris, fie că rămăseseră încă albe.” (*p.26, vol.II).

Procedeul inserţional în descrierea cronologică a evenimentelor este folosit des de Annie Bentoiu – cu mult farmec însă. Ea poposeşte uneori în prezent, luându-şi un scurt răgaz, ca pentru a-şi trage respiraţia, atunci când amintirile o copleşesc, timp în care te introduce în cotidian cu cea mai mare naturaleţe, pentru ca imediat să-şi reia firul relatării cu acelaşi firesc, considerând că şi cititorul are nevoie de un antract, după bogăţia de informaţii care îi este oferită. Consideraţiile personale asupra unui subiect sau altul intervin, de asemenea, pe parcursul lucrării, cum sunt cele despre „destin” şi subiectele recurente care suscită un oarecare interes, constituindu-se într-o adevărată filozofie de viaţă pentru autoare şi aducând o multitudine de pensée-uri ce ar putea sta oricând într-o eventuală Carte a Înţelepciunii. „*Dar oare* – se întreabă autoarea - *sunt numeroşi cei care, astăzi, doresc să devină înţelepţi?”(*p.239, vol.I).

De la fraze aforistice memorabile, autoarea aduce în pagini de o neasemuită frumuseţe şi dulce miez filozofic, teme de reflecţie, cum e cea a prieteniei, pagini ce s-ar putea numi simplu : „Acel **ceva** sublim – numit prietenie. „*Unele dicţionare se mulţumesc să descrie prietenia, evidenţiind caracteristicile ei: simpatie, stimă, înţelegere, ataşament reciproc. O definiţie mai tranşantă o prezintă ca pe o ’legătură de dragoste între două sau mai multe persoane, legătură care nu se bazează nici pe sexualitate, nici pe rudenie’. Aici sunt mai multe lucruri interesante. Că este o legătură de dragoste pare evident pentru toţi cei ce au cunoscut-o, dar este clar că apăsarea pe sexualitate i-ar schimba statutul şi ar precipita-o într-o categorie mai largă, de care nu avem a ne ocupa aici. O situaţie de rudenie, în schimb, poate da unei prietenii o trăinicie, o adâncime nebănuite, fără să-i schimbe caracterul şi culorile neconfundabile. Oricum, cei*

*ce au cunoscut părea puțin prietenia au pierdut o parte însemnată din sensul şi gustul existenței.” (*p.282, vol.II).

În carte se regăsesc potrete admirabile cum sunt cel al muzicianului Pascal Bentoiu, al tatălui acestuia, avocatul Aurelian Bentoiu, cel al Martei Cozmin – sora mai mică a lui Pascal Bentoiu, precum şi al scriitorului şi traducătorului Alexandru Miran, persoane apropiate care i-au luminat existența.

Aceşti oameni eminenți, efigii în timp şi peste timp, care poartă şi azi (cei rămaşi, desigur!) povara unor greşeli nefaste ale sistemului, departe de conştiința şi personalitatea lor, singura lor vină fiind aceea de a se fi născut cu totul altfel, în alt context decât marea turmă înhămată, mânată, de bine, de rău, când înainte, când îndărăt, la şubredul car al istoriei, trebuie să-şi ocupe locul cuvenit pe podiumul cel mai înalt al cugetelor noastre.

Pe fundalul instabilității politice şi economice a țării din primii ani de după război şi al reformei monetare din 1947, „povestea” Martei Cozmin şi a lui Alexandru Miran se derulează cu exuberanța, extazul şi brusca maturizare a tinerilor, alături şi paralel, cu istoria vieții protagoniştilor Pascal şi Annie Bentoiu.

Portretul lui Pascal Bentoiu este deosebit de edificator : *...”personalitate complexă, ale cărei preocupări răspundeau unora din aspirațiile mele cele mai adânci.* ***’Creatorul trebuie să fie un univers întreg pentru sine’,*** *glăsuia unul din mooto-urile mele pentru anul 1947 şi descopeream acum, la cel cu care vorbeam un univers interior de o mare bogăție, strunit de o voință şi o disciplină cu totul neobişnuite la cei de vârsta noastră. Omul citise multe din cărțile ce-mi erau familiare, precum şi altele, care erau lecturi temeinice; îi plăceau limbile străine, făcuse câțiva ani de pictură, dar domeniul lui de predilecție rămânea muzica simfonică. Se retrezea în mine un strat de amintiri foarte vechi, cele ale anilor copilăriei în care-i întorceam paginile mamei care cânta la pian, cu degetele ca nişte ciocănele, reducții din* ***’Peer Gynt’, ’Pierrette’*** *de Chaminade şi dansuri poloneze de Scharwenka! Mă puteam apropia acum, cu o inițiere mult mai serioasă, de* ***musica seria;*** *tânărul pe care-l aveam în fată intenționa să-i consacre întreaga existență, dreptul fiind o disciplină pe care o studia doar la stăruințele tatălui său; acela era unul din maeştrii baroului şi totuşi fiul îi ținea piept cu hotărâre. O existență consacrată artei, o familiaritate frapantă cu ideile generale, o strunire a tuturor facultăților intelectuale şi*

*afective în vederea unui singur scop, şi mai ales acel centru de energie misterios care se cheamă personalitate, în jurul căruia eşti tentat să gravitezi ca un corp ceresc relativ fragil, intrat în orbita unuia cu o densitate incomparabil mai mare…" (*pp.198-199, vol.I).

Evocând cu nostalgie tinereţea şi primii fiori ai iubirii de-o viaţă care se va înfiripa între ea şi Pascal Bentoiu, aşa cum amintirile cheamă amintiri, povestirile recheamă alte istorisiri, împletite armonios dar în chip tainic sub numele de destin : „*Există călătorii iniţiatice? Da, fără îndoială, deşi astăzi, în ignoranţa noastră superinformată, nu prea mai ştim să le recunoaştem ca atare. (xxx). Ultima din excursii am făcut-o în patru. Pentru câteva zile venise în Buşteni Marta, sora lui Pascal. Cu trei ani mai mică decât noi, blondă, măruntă şi foarte graţioasă,îi mergea mintea repede, avea un umor contagios şi o fantezie inepuizabilă. Între ei doi era o asemănare de trăsături frapantă şi o dragoste trainică, temeinic clădită în copilărie şi care nu s-a dezminţit niciodată. Se mai afla în apropiere, în stagiu la spitalul din Azuga, Mircea Alexandru Pop, pe atunci în anul doi la Medicină, coleg de bancă dar şi, mai ales, cel mai bun prieten al lui Pascal. Fiu de medic ardelean, subţire, îndrăgostit de literatură şi filozofie, Mircea mi-a părut atunci fragil, deşi toată existenţa lui avea să-mi dezmintă acea primă impresie. Pascal avea pentru el o dragoste şi o admiraţie fără rezerve. Pseudonimele Marta Cozmin şi Alexandru Miran îi aşteptau încă, ascunse în necunoscut.(…) Fiecare dintre noi am rămas credincioşi aceloraşi linii de forţă şi revăd întotdeauna filmul imaginar al acelei excursii cu un sentiment al destinului, de o neobişnuită intensitate." (*pp. 206-207).

Marta Cozmin, rudă şi prietenă de-o viaţă a autoarei şi sora lui Pascal Bentoiu, este conturată în linii viguroase şi totodată subţiri, delicate, cu o nesfârşită undă de tandreţe şi duioşie : „*...Îmi scapă zeci de nuanţe, de apropieri între situaţii şi lucruri; trecutul nu se reconstituie, vai, cum spuneam nu de mult, din pietricele colorate ca un mozaic, ci din unde emotive, imagini, stări uitate şi regăsite, 'contururi şterse şi umbre' , cum spune Eminescu. Lipsesc prea mult, din paginile acestea, două fiinţe dragi care animau şi îndulceau zilele noastre : pentru Pascal, Marta; pentru mine, mama. Ele două s-au iubit, de altfel, foarte mult.*

Din pricina fãpturii ei mărunte şi delicate mai mult decât din cauza celor trei ani care-i lipseau ca să fie de-o vârstă cu noi,

Marta a rămas multă vreme, în ochii noştri, sora cea mai mică, aflată mai aproape de copilărie. Dar personalitatea ei este puternică şi într-un fel, misterioasă. Spre deosebire de Pasal, ea a ştiut din anii cei mai fragezi că va face literatură; n-a oscilat niciodată, ca şi când nu ea ar fi trebuit să aleagă, ci s-a simțit pur şi simplu aleasă. Opera ei literară, cât o cunoaştem astăzi, e surprinzător de variată şi de originală. Basmele ei pentru copii sunt adevărate poeme în proză, cu o incredibilă risipă de imaginație; romanele au o structură subterană simbolică, uneori stranie, alteori de un haz irezistibil, ca în foarte nostimul ***Să vorbim despre palmieri –*** *(Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1984, n. n.) – dar o fi oare un roman, sau o neaşteptată fantezie în proză? Hazul se regăseşte în piesele de teatru pentru adulți şi copii, dar* ***„Înțeleptul şi actorul",*** *(*Marta Cozmin*,* ***Teatru,*** Editura Vitruviu, Bucureşti, 2000, - Piesă nominalizată la concursul UNITER pentru anul 2003 – n.n.) – *situată în primele secole ale creştinătății, este o dramă totodată meditativă şi gravă. În viața de toate zilele, înțelepciunea Martei are acces la zonele tainice ale existenței şi când ea sare cuiva în ajutor, ceea ce i se întâmplă în fiecare zi, pare mânată de o putere a binelui care se foloseşte de ea ca de o unealtă.*

Despre toate acestea, în 1948 nu ştia nici ea nimic. În vară îşi luase bacalaureatul. Cu un an în urmă dăduse, cu înțeleaptă hărnicie, două clase într-un an. Fără acest efort, probabil că ar fi rămas cu liceul neîncheiat.

La ora asta, oricât aş încerca, n-o pot asemăna cu nimeni." *(*pp.110-111).

„Există ceva care se cheamă destin interior, şi căruia îi suntem sclavi" – spune Annie Bentoiu (p.447, vol.II), referindu-se la ținuta morală ireproşabilă pe care s-a străduit s-o mențină întreaga sa existență. Cei de azi ar surâde ironic, unii ar râde chiar în hohote şi în bătaie de joc, dar pentru protagoniştii acestei cărți, demnitatea şi simțul moral au fost şi sunt încă, mai presus de ființă.

Dreptul la memorie nu ni-l poate lua nimeni, decât Dumnezeu şi nu-i este permis nimănui să deformeze adevăratul sens al istoriei. „*Nevoia de a înțelege e vitală pentru om"* – spune Annie Bentoiu care ne evocă faptele, **aşa cum s-au derulat, şi nu cum am fost deprinşi – cu informația drămuită şi de cele mai multe ori mistificată.** Mai întâi din nevoia de a înțelege ea însăşi, apoi, pentru a-i face şi pe alții să înțeleagă. „*În nevoia mea obsesivă* ***de a înțelege***

*(s.n.), a trebuit să reconstitui felul în care, tot pas cu pas, s-a structurat țara ce a luat locul vechii României." (*p.422, vol.II).

Raportate la prezent, realitățile consemnate au un impact diferit în conştiințe : suscită interes, indiferență, uneori mânie, ori poate nevoia de o oarecare justiție reparatorie. Oricare ar fi reacția, e bine că au fost semnalate o suită de fenomene de care majoritatea populației nu a avut habar.

„În anii aceia, libertatea nu figura în destinul nimănui. Ne stăpânea pe toți un sentiment de apăsare şi de închidere pe care aproape că nu-l pot descrie. La baza lui stătea nesiguranța. De zece ani văzusem în jurul nostru, şi continuam să vedem, cum felul de viață al oricui putea să se schimbe radical într-o clipă : arestarea, deportarea, evacuarea din casă, darea afară din slujbă atârnau deasupra capetelor ca tot atâtea săbii ale lui Damocles." (p.472, vol.II).

Imaginea oamenilor uniți prin suferință şi tăcere silită este răscumpărată prin izbucnirea acelor acorduri grave şi profunde ale **Internaționalei,** pagini de o neasemuită perfecțiune şi profunzime literară şi stilistică : *„…Imaginea pe care mi-o făcusem despre partid, ca o piramidă cimentată de frică, şi-a căpătat o nouă dimensiune şi o dată cu ea, extraordinara ei complexitate. A fost momentul în care s-au sculat cu toții în picioare şi au început să cânte **Internaționala.***

*Trebuie să spun că rar am avut mai clar decât atunci sentimentul unei comuniuni psihice puternice. Fenomenul mă preocupă de mult şi-l observ adeseori în sălile de concert. Entuziasmul, speranța, admirația se pot răspândi între oameni ca un fluid, aglomerându-i într-un tot omogen. Dar şi ura. **Internaționala** este un imn cu mare putere muzicală. Ea sugerează o maiestate sumbră a suferinții, răscumpărată printr-un sentiment de solidaritate vindecătoare. Puterea pe care o evocau acele voci masculine, cântând la unison cu inflexiuni grave, era impresionantă. (...) Nevoia adâncă de justiție, vie în fiecare dintre noi, putea fi împăcată. Dar cu încetul am început să percep tot mai clar şi accentele de ură, de resentiment, de mânie care la rândul lor îi îndârjeau împotriva celor pe care-i credeau răspunzători de suferința lor. „**Lupta cea mare"** (în originalul francez „**lupta finală"**) concentra voințele, iar cuvintele „**rob cu rob**" reactualizau amărăciunea. Lumea veche trebuia să piară, pentru ca ei să devină*

*„**totul**”. În acea sală bucureşteană, ei reprezentau „**puterea**”, făceau parte dintr-o elită, străbătută desigur de convulsii fireşti, dar până la urmă invincibilă. Acea îmbrăţişare, sentimentul de fraternitate astfel creat, curajul pe care li-l insufla certitudinea că mişcarea lor are o dimensiune cu adevărat mondială se puteau percepe aproape fizic. „**Unitatea de monolit**”, nu era o vorbă goală. Chiar şi cei care tremuraseră adineauri se simţeau acum apăraţi, iar în afirmarea, încă o dată, a participării lor la putere, frica de adineauri părea a fi dispărut.*

*Când a venit strofa a doua, o dată mai mult, m-am simţit înglobată nefericit în optica maniheistă în care nici un sentiment de bunăvoinţă nu exista fără să i se adaoge, sever, unul de ură. Noi eram ciocoii, lacheii, vulturii, corbii, iar soarele înfrăţirii nu avea să lucească decât după ce lumea va fi scăpat de noi. Până atunci, ea rămânea împărţită în categorii din care unele aveau dreptul să trăiască, iar altele nu. Pentru ei, era foarte bine. Pentru noi, era simplu şi clar : încercările nu se sfârşiseră, ne mai aşteptau încă altele. Suferinţa părea că aleargă de colo, colo, ca un argint viu. Nici acum nu găsiseră oamenii soluţia unei vieţi împreună, în care să se îngăduie unii pe alţii. Nu se închipuiau pe ei înşişi decât stăpân sau supus, învingător sau învins, până la sfârşitul veacurilor.”(*pp.371-372, vol.II).

Reflecţia amară a autoarei este edificatoare privind acest nou val de nedreptăţi care s-au abătut asupra familiei sale în acea perioadă.

„*O mărturie mută în faţa marii Judecăţi a Timpului”* – este lista celor arestaţi în 15 august 1952 şi întâlniţi la Centrul de triere MAI – Ghencea Bucureşti. Printre arestaţi figurează nume ilustre de avocaţi, medici, foarte mulţi preoţi, profesori, înalţi ofiţeri, preotul Constantin Galeriu, avocaţii Stelian Ionescu şi Hurmuz Aznavorian din Bucureşti şi mulţi alţii. „*Foarte mulţi* – spune autoarea – *erau arestaţi pentru a doua oară, ceea ce, oricum, era greu de explicat. Cei rămaşi liberi se concentrau pe efortul de a rămâne în serviciu, dacă aveau vreunul, şi de a asigura celui plecat orice ajutor. Atitudinea generală era un fel de nedreptate tăcută, ca în faţa unei catastrofe naturale – probabil pentru că pedeapsa se abătea fără nici o justificare şi nu exista nici o autoritate care s-o poată anula.”*

Atunci este ridicat şi vărul autoarei Dodel, doctor în ştiinţe economice de la Academia de Înalte Studii Comerciale din Bucureşti şi execută o pedeapsă de doi ani la Canal.

Anul 1954 se profilează sub auspiciile confuziei şi nesiguranţei zilei de mâine. Noi astăzi ne putem doar face o imagine vagă a ceea ce a însemnat arestarea unui om în acea perioadă cruntă, şi putem reconstitui atmosfera respectivă, pe baza declaraţiilor unor foşti deţinuţi care au reuşit să supravieţuiască. *„Dodel* – vărul autoarei (n.n.) *a fost arestat sub o acuzaţie fantezistă, că ar fi fost membru al Organizaţiei Tineretului Liberal, iar pe* biletul *său de eliberare, emis în 15 mai 1954, nu figurează nici o pedeapsă şi nici o motivaţie. A fost în patru colonii de muncă, după cum mărturisea în scrisori : 'Atât la Canal cât şi în Moldova, am muncit numai la lopată, pe diversele şantiere, în toate cele trei schimburi ale zilei" (*p.380, vol.II).

Ca şi Petrini, eroul lui Marin Preda din **„Cel mai iubit dintre pământeni",** după eliberare, nu-şi găseşte loc de muncă potrivit pregătirii şi experienţei sale, decât pe un post de bobinator, apoi de ajustor, la cooperativa Electro-bobinajul.

Dacă în cazul eroului lui Preda, deşi inspirat din realitate, se poate presupune un dram de fantezie literară, aici e vorba despre mărturii reale, cazuri concrete, existenţe care au fost mutilate, schingiuite moral şi fizic de către regimul comunist al anilor '50-'60. Pentru a ne face o imagine şi mai clară – putem aminti mărturiile unor supravieţuitori într-o recentă emisiune TV, a lui Costion Nicolescu – din 25 martie 2007.

Construirea de canale, tunele, baraje au fost premiza suferinţei multor oameni, cca. o sută de mii de oameni au murit, dintre care 30.000 au fost deţinuţi politici. **„Să transformăm Dobrogea într-o grădină de zarzavat" -** acesta era sloganul după care se conduceau noii conducători. Şi într-adevăr, cei 64 de kilometri de la Cernavodă la Capul Midia, cuprindeau zece canale principale. Brigăzile 13 şi 14 erau instruite anume pentru cei care nu-şi făceau norma, utilizând metode de tortură barbare, dând deţinuţilor hrană precară, îmbrăcăminte puţină şi subţire, astfel că mulţi dintre ei deveneau distrofici ori erau găsiţi îngheţaţi în lagărele de muncă, după care erau stivuiţi în faţa infirmeriei. Se utilizau torturi de o cruzime inimaginabilă. Se muncea câte 10-12 ore pe zi iar distracţia principală a supraveghetorilor era fugărirea cu calul a deţinuţilor. Se

practica bătaia la tălpi şi aruncarea în groapa cu var. Peste tot se vedeau doar umbre de oameni. Două brigăzi de preoți munceau la roabă. Era cu adevărat un regim de teroare în care accidentele erau cât se poate de frecvente. Se murea pe capete. O soferiță de pe o basculantă a povestit unui supraviețuitor, că în pământul pe care-l excava se aflau resturi, bucăți de trupuri umane. Nu se făcea nici un fel de autopsie. Deținuții care mureau erau îngropați în gropi simple, devenite morminte necunoscute. Constantin Anghel – fost deținut declară că în colonia Peninsula (Capul Midia-Cernavodă-Năvodari-Poarta Albă) se aflau între 4000 şi 5000 de deținuți. Nu o dată malurile se prăbuşeau şi îi îngropau de vii pe toți lucrătorii care se aflau acolo. Acelaşi Constantin Anghel relatează despre încercarea de evadare a doctorului Simionescu care, nemaisuportând pedepsele de noapte, a fugit din cordonul deținuților şi a fost împuşcat. Se estimează că au fost 10.000 de morți la Canal plus cei morți după eliberarea lor din colonie, în urma suferințelor şi bolilor dobândite acolo. **Eroii de la Canal,** aşa cum spune realizatorul emisiunii, mor astăzi din pricina **indiferenței actuale, ei sunt condamnați a doua oară.** Lucrările „epocalei construcții" au fost întrerupte în 1953, apoi reluate în 1976 sub regimul lui Ceauşescu, lucrare faraonică ce va înghiți alte mii de victime.

„Să facem drum vapoarelor cu mâinile" – s-a ordonat atunci. Iar deținuții supraviețuitori, spun : „Am despicat Dobrogea cu lopata". Se spune, tot de către cei care au suferit acolo, că Dunărea, bătrânul Danubius, este alcătuit din trei guri de apă şi o gură de sânge. O Nouă **Tristia, la Pontul Euxin,** cum s-a exprimat moderatorul emisiunii.

S-ar cuveni o reparație morală care însă întârzie, ori va veni prea târziu.

Annie Bentoiu mărturiseşte că acest excurs în viața sa şi a persoanelor apropiate nu a fost deloc uşor. Efortul uriaş, studiul serios şi sistematic, documentația amplă, pentru a reda adevărul în toată dimensiunea lui umană, a fost epuizant, a trezit ecouri cu reverberații adânci în sufletul său şi al multora care au trecut prin acest veac tulbure. Rămân mărturiile cutremurătoare şi nostalgiile imperiale ale unei tinereți risipite în mare parte în speranța supraviețuirii. Reiterarea celei de a doua arestări a lui Aurelian Bentoiu şi a procesului care a urmat îi prilejuieşte autoarei amintiri dureroase, însă o face cu discernământ, obiectivitate, profesionalism

şi amară reflecţie despre şubrezenia ideologică a regimului care, deşi instalat bine cu cizmele în inima oamenilor, se ferea de **„foşti",** ceea ce-i ştirbea autoritatea.

*„Şi am retrăit ceea ce ştim cu toţii, anume că neputinţa de a plânge este uneori mai dureroasă decât lacrimile". (*p.562).

Extrem de sugestiv este evocat de autoare evenimentul morţii lui Stalin în 5 martie 1953 (pp.418-420).

Efortul de a concentra, fie şi în aproape o mie de pagini, „O viaţă de om, aşa cum a fost" – ca să-l citez pe Mihai Stoian despre personalitatea lui Nicolae Iorga, a fost copleşitor. Aceste strădanii, fără doar şi poate au lăsat urme. Urme dureroase, usturătoare, aproape zdrobitoare. Poate că, întregi, faptele, n-au lăsat atâtea semne, cât travaliul tăcut şi copleşitor de a le reda în chip cât mai autentic. Căci astfel, faptele, bune, rele, au fost trăite a doua, a treia, a nenumărata oară. Cine îi va răsplăti cu adevărat efortul? E o întrebare cât se poate de retorică, pentru că răspunsul e unul singur : Dumnezeu.

„Altădată m-aş fi apărat în vreun fel, acum nu mai puteam, nu mai era nici un loc unde să mă ascund, apucasem ***să ştiu.*** *Şi mă întrebam cum aveam să dorm în noaptea care se anunţa la fel de grea cum erau toate, de multă vreme încoace, pentru că o carte despre suferinţă se scrie şi ea cu tăcută, răbdătoare, înceată suferinţă."(*p.421).

Menţionăm că această notaţie a fost făcută de Annie Bentoiu în martie aprilie 2005, iar întâmplarea despre care povesteşte avea să aibă loc în 7 aprilie 2005, când la Ateneu a avut loc un concert dirijat de Mischa Katz, el însuşi fiul unui cunoscut muzician moscovit. *„Înainte de interpretarea Simfoniei a 5-a de Şostacovici, scrisă în 1937, în plină teroare, Mischa Katz ne-a spus în franceză câteva cuvinte din care am desluşit doar că asistase, copil fiind, la o discuţieîntre tatăl său, de asemenea dirijor, şi autorul acelei simfonii. Mischa Katz este un mare artist şi cred că nu voi mai auzi niciodată această lucrare genială interpretată atât de patetic, de sugestiv şi de exact. Forţa şi bogăţia desfăşurărilor sonore purtau cu ele nenumărate impulsuri de violenţă, de deriziune şi disperare tragică. În partitura lui Şostacovici orchestra plânge, strigă, blestemă, cheamă ajutor sau dimpotrivă, evocă victorii strâmbe ca măştile de carnaval. Firavele sugestii de linişte poartă gândul către legănarea unor ierburi pe un câmp de bătălie părăsit, sau pe*

mormintele dintr-un biet cimitir de țară. La sfârşit dirijorul plângea cu lacrimi adevărate şi în colțul meu făceam şi eu la fel, poate ca şi alți câțiva din sală care presimțiseră despre ce era vorba, dar mie cu deosebire acea muzică îmi vorbea despre tot ce citisem chiar în acele zile, despre violența, inumanitatea şi absurdul acelor încleştări."(p.421).

Uneori, grefat pe o sensibilitate acută, pe o structură sufletească gingaşă, fie şi un gest, un cuvânt, o adiere, sunt de ajuns ca să stârnească adevărate furtuni psihologice. Şi atunci, totul se revarsă din tine, nestăvilit, fără limite.

„*Dar măruntul destin al acestei cărți s-a intersectat cu drumul unui sfânt* – completează autoarea. *A doua zi după concertul de la Ateneu, s-au transmis la televizor funeraliile Papei Ioan Paul al II-lea, un om care ştia tot ce se putea şti despre adâncimea răului în lume. Un om care n-a stat ascuns în palatul său, ci a călătorit, fără arme, în zeci de țări străine, care a scăpat miraculos de la moarte şi şi-a îmbrățişat asasinul, care n-a ştiut ce înseamnă oboseala, când i se cerea să binecuvânteze un bolnav sau să aducă un mesaj de încredere şi pace. Acest om, acest sfânt a găsit un răspuns. „**Trebuie,** a spus el, **să creăm o civilizație a iubirii".** Puțini dintre cei care au putut vedea, la televizor, întreaga ceremonie o vor uita vreodată. Imaginea panoramică a pieței de la San Pietro, ea însăşi un miracol al minții omeneşti, în imensitatea căreia un sicriu mărunt, singur, umil, părea a lumina, şi lumina într-adevăr, zecile, sutele de mii de participanți în rândurile cărora se aflau puternicii pământului, regi, regine, şefi de stat, supuşi acum la rândul lor şi ascultându-şi glasul poate uitat al conştiinței – acea imagine a depus pe sufletul meu chinuit un balsam, o mireasmă vindecătoare, pe care n-o pot asemui cu nici una alta. Chipurile tinere, aplauzele lor, mulțimea de necrezut sosită acolo, spontan, din toate părțile lumii, au adus în sfârşit o undă clară de speranță în gândurile turburate ale tuturora, căci cine, astăzi, nu este turburat? Cine n-are nevoie de iubire?" (*pp.421-422).

Totdeauna am considerat că puterea exemplului poate fi covârşitoare în definirea personalității cuiva. Avem nevoie de modele, toată viața. Ele ne însoțesc, ne animă spiritul, ne stau dinainte, îndemnându-ne să le urmăm, în măsura posibilităților. Ele exercită o fascinație pe măsură şi fără a avea o intenție educativă explicită, cât se poate de lejer, pot construi şi modela caractere.

O adevărată pedagogie a lecturii ne este oferită de autoare pe mai multe pagini, cu argumente covârşitoare şi **pledoarie pro domo,** vrednică de iluştrii literaţi.

Annie Bentoiu posedă arta comunicării directe, fireşti, veridice, cursive, limpezi. Discursul său are un impact imediat. Nu poţi să-i pui la îndoială afirmaţiile. Ea are credit fiindcă şi l-a câştigat în zeci de ani de mânuit condeiul, fie traducând din scrierile marilor clasici români şi universali, fie exersându-şi pana în propriile creaţii. Volumele de faţă reprezintă treapta cea mai înaltă şi mai responsabilă a virtuţilor sale literare. Un documentar amplu, cu discrete note autobiografice, un corolar al expresiei artistice şi literare, o **scriere cu lumina de sine.** Poate cea mai cuprinzătoare frescă a societăţii post belice întinsă pe o plajă de aproximativ doisprezece ani şi atingând cele mai diverse aspecte ale vieţii politice, economice, sociale şi culturale. Cu un stil deosebit de rafinat scriitoarea aduce o sumă de consideraţii, impresii, reflecţii în legătură cu spiritualitatea acelui timp în care elitele cultural-artistice se mişcau, încă încorsetate, dar, din mijlocul cărora, mai răzbătea uneori câte o iniţiativă lăudabilă, pentru a pune în valoare, o carte de preţ, o lucrare muzicală, o piesă de teatru, etc.

Astfel că, la iniţiativa Martei Cozmin, pe atunci angajată a Bibliotecii Centrale de Stat, a fost organizat la un moment dat, un proces literar, după toate canoanele juridice, asupra unui roman balzacian „Verişoara Bette”, montare după textul eseu-conferinţă-scenetă scris de Marta Cozmin. Spectacolul, căci a fost un adevărat spectacol a suscitat un viu interes, fiind reluat de mai multe ori şi bucurându-se de răsunet în lumea presei.

E ciudat cum timpul şi imaginile se succed, se ajung din urmă, se împletesc, se desprind şi iar se unesc în pagini de o neasemuită tandreţe, recunoştinţă, blândeţe, iubire.

Astfel este evocarea sfârşitului Martei Cozmin, cincizeci de ani mai târziu, în chiar zilele când Annie Bentoiu scria despre succesele Martei Cozmin din anii 1956-1957, ritmul fiind întrerupt intempestiv şi căzând ca o sabie peste grumajii autoarei memorialului.

„*Timpul nu se opreşte, ci în fiecare clipă îşi schimbă faţa. Timpul memoriei, timpul scrierii şi timpul trăirii nu alternează regulat, ele se împletesc, se întretaie, îşi împrumută unul altuia culorile. Luni de zile, despărţirea de Marta, care se apropia, ne-a*

*absorbit aproape toată viaţa interioară.(...)Acum câteva zile, în 25 ianuarie 2006, Marta s-a stins după o cumplită agonie, dintre cele ce fac să pară sfârşitul ca o izbăvire. Înmormântarea a fost o ceremonie luminoasă şi calmă, în aer liber, în faţa capelei cimitirului Bellu catolic, nu departe de locul unde a fost înhumată madame Marie şi unde se vor întâlni şi ea, şi Mircea. Preotul catolic care a oficiat şi i-a fost Martei ultimul confesor : un om tânăr, purtând pe chip acel surâs împăcat, de atâtea ori observabil pe feţele monahilor. Pe Marta o înconjurau mai mult de cincizeci de persoane despre care, cunoscându-i personal, aproape pe toţi, pot afirma că-i erau prieteni. câţi dintre noi, la asemenea vârste târzii, ar putea număra atâţia? Între noi circula un fel de duh al blândeţii, o admiraţie care covârşea tristeţea; dintre lacrimi se desprindea, ici şi acolo, câte o privire adâncă, dăruitoare, plină de recunoştinţă, închinată amintirii ei. Marta a intervenit în existenţele multora, oferind sfaturi, sprijin, soluţii, totul cu discreţie şi farmec. Dar adevărata dimensiune a propriei sale vieţi de suferinţă (...) nu o poate măsura nimeni. Şi nici rana cauzată de absenţa ei în viaţa lui Mircea, de acum încolo, nu are nici o asemănare.” (*pp.522-523, vol.II).

Consideraţiile Anniei Bentoiu atât de pline de miez şi de bun simţ întregesc tabloul dispariţiei Martei Cozmin, deşi nu ar fi fost nevoie de nici un comentariu. Şi totuşi : „*Spaţiile albe din acest text nu mai corespund exact nici unei durate. La vârsta noastră, am trăit de mai multe ori părăsirea noastră de către o fiinţă iubită, dar nici experienţa, nici înţelepciunea, nu ne pot uşura drumul spre o acceptare mai senină. Revolta este totdeauna prezentă printre lacrimi, când nu le împiedică cu totul – şi este cu atât mai mare cu cât cel ce pleacă a fost mai bun, mai lovit de soartă şi exemplul, vorba sau sacrificiul său ne-au ajutat mai mult să trăim noi înşine. Timpul revoltei există. Trăirea lui tăcută cunoaşte un sfârşit, pe care însă nu-l putem grăbi. Semnul că acel sfârşit se apropie este înmulţirea lacrimilor. Vindecătoare sunt numai umilinţa, amintirea şi dragostea.” (*p.523, vol.II).

Am citat aceste rânduri cu oarecare strângere de inimă. Îmi răsar în minte poveştile mamei care mi-au legănat copilăria, dar pe care nu le prea luam în serios, mintea mea crudă - atunci – refuzându-le, căci nu le probasem cu un martor ocular veridic. Acum, ele reînvie cu forţa certitudinii şi-mi împrospătează acele

sentimente de teamă fără obiect, uluială, uneori perplexitate. Cum s-a putut întâmpla aşa ceva? Derulând imaginile la care şi închipuirea are un rol covârşitor, văzându-le prin ochii protagoniştilor, nu pot să nu mă consider norocoasă. Că m-am născut, la 7 ani după încetarea războiului, că n-am înțeles prea bine cum a fost cu regimul stalinist, apoi cu primii muguri ai comunismului, cu instalarea lui autoritară în viața oamenilor. Noi, copiii, nu ne prea băteam capul cu aşa ceva, având ca grijă principală joaca, poveştile, apoi şcoala, cu exigențele ei. Şi fiindcă trăiam în mijlocul unui regim în care deschisesem ochii, socoteam că aşa se cuvine să fie, şi că nu fusese niciodată altminteri. Iar părinții, ca să nu ne smintească şi să vorbim cine ştie ce pe la şcoală, evitau să discute problemele politice în casă. Era o complicitate mutuală, un acord tacit şi dureros, născut din dorința legitimă de a nu ne dăuna atunci, ori mai târziu.

Abia în adolescență m-am dumirit, dar eram deja prinsă în angrenajul acela monstruos care-şi întinsese tentaculele precum o caracatiță, înăbuşind orice mişcare, orice respirație liberă.

O lume în care noțiunea de civilizație se prăbuşea în mod lamentabil, în care ambiguitatea morală ținea loc de certitudine în mentalitatea generală.

Tata făcuse armata şi războiul, şapte ani la marina miliară. Era veşnic concentrat. Nu ştiu dacă luase parte efectiv la lupte. Venise marcat, dar nu-şi povestea niciodată experiențele. Cred că voia mai degrabă să-şi şteargă din memorie grozăviile care fusese martor, desigur.

Mama avea experiența refugierii, a pierderii întregului avut, era văduvă de război după primul său soț, prin ea trecuseră multe săbii. Fusese destul de încercată. Părinții ei, basarabeni au fost deportați în Siberia, în primul val din iulie 1940. Nu mai auzise nimic de ei, niciodată. Era o rană care sângera continuu, dar în acelaşi timp erau lucruri despre care se tăcea în casă, pentru a nu stârni disperarea şi lacrimile. Doar când spăla rufe cu leşie în albie, curgeau lacrimi grele, amare, de neoprit, pe melodia celor câteva cântece îngânate în ruseşte. Ceva despre Siberia, despre taiga, despre tundră, cuvinte care mie îmi sugerau o nesfârşită tristețe şi o implacabilă despărțire. Ceva atât de sfâşietor încât nici nu suportam s-o ascult, căci mi se sfîrâma inima în bucățele.

O istorie trăită pas cu pas de autoare şi de cei apropiați, recompusă din fărâme, în care uneori prezentul e amestecat cu

trecutul în clipuri care durează cât o străfulgerare de blitz, ori încremenite pe o imagine anume, de prim plan, devenită emblematică, prin forța sugestiei.

Consider un privilegiu nesperat faptul de a fi avut şansa să citesc volumele memorialistice ale doamnei Annie Bentoiu, cu intruziuni în alte secole făcute firesc de parcă ne-ar invita la o călătorie lungă, din care ne întoarcem obosiți, dar vădit reconfortați sufleteşte, gata să ne reluăm tabieturile cotidiene.

Cărțile doamnei Annie Bentoiu sunt o imensă provocare. Întâi pentru autoare, care a trebuit să scrijeleze cu un ciob rănile, să le facă să sângereze chiar şi după atâția ani, căci unele amintiri sunt extrem de dureroase. Mai apoi, pentru noi, care suntem obligați în conştiință să luăm o atitudine. A fost un proces îndelung şi necesar, pentru că numai aşa, Annie Bentoiu putea să se elibereze de tenebrele veacului pe care l-a traversat vitejeşte, reuşind să-şi păstreze seninătatea, luciditatea, obiectivitatea. Cât priveşte, repetatele întrebări ale autoarei, dacă vor fi receptate rândurile scrise cu atâta trudă şi jertfă, în calitate de cititor înrăit, pot spune ca şi Alexandru Miran : „*Chiar dacă unele lucruri nu ajung la maturitate şi la cunoaştere, existența lor a slujit odată Adevărului chiar şi într-un singur suflet, şi prin acesta, ele nu sunt pierdute, ci au dobândit harul unei existențe în absolut” (*p.344, vol.II).

Am parcurs cu respect şi aproape cu evlavie paginile acestei mărturii copleşitoare – arc peste timp – şi de multe ori m-au cuprins frisoane fireşti. Nu puteam scăpa de întrebarea legitimă : ce aş fi făcut eu dacă aş fi fost confruntată cu asemenea situații limită?

Nu poți să nu te întrebi. Te sileşte conştiința. Şi sinceră, răspunsul nu-mi era totdeauna favorabil. Nu-mi e la îndemână să mărturisesc că nu sunt la fel de bravă şi anumite neşanse, chiar de infinit mai mică importanță, mă pot doborî lesne. Asta m-a ajutat să mă cercetez şi să încerc a mă cunoaşte mai bine. Credința se încearcă prin foc, precum aurul. Nu toți rămân drepți, într-o poziție ireproşabilă. De aceea, mă feresc să judec, îndeobşte, pe cei care au fost îngenuncheați de sistem, siliți să abdice de la principalele valori ale conştiinței, ori măcar să tacă, să nu ia atitudine vehementă împotriva sistemului opresiv.

Cărțile acestea sunt o şcoală de viață, de demnitate, de rezistență, de înaltă moralitate, în pofida încercărilor dure. Rezistența

intelectuală, „**Bătălia tăcerii” –** a intelectualității franceze în romanul omonim al lui Vercors.

Am dobândit multe binefaceri spirituale şi câştig sufletesc, o bucurie smerită şi caldă precum şi mulțumirea secretă că am avut şansa s-o aprofundez în acest chip, de parcă mi-ar fi fost anume mie destinată.

Drept pentru care îi sunt infinit recunoscătoare că a scris-o **şi pentru mine,** făcându-mi viața mai suportabilă.

Un lucru e cert însă : dacă nu ne vom grăbi în recuperarea adevăratelor valori şi elite intelectuale şi cultural-artistice ale societății, inter şi postbelice, rămase, vai, atât de puține, e semn că nu merităm decât ceea ce avem : o societate cât se poate de tembelizată, care-şi devoră, aşa cum a mai făcut-o, pe cei mai buni fii, cu voracitate, cu sete de sânge, năpădită de paraziții kitsch-ului, satanismului, sub formele lui agresive ori persuasive şi care a luat proporții de masă şi în cultura de gang şi de şanț, din ce în ce mai zgomotoasă, mai deşucheată, care ne poate sminti iremediabil. Din fericire, dreptul şi libertatea de a pune lucrurile la punct se află doar în noi.

Prin opera sa vastă de traducător şi de prozator, cultivând valorile morale tradiționale – Annie Bentoiu a fost şi continuă să rămână o efigie a spiritualității europene şi universale. Drept pentru care îmi plec fruntea în fața sufletului său, cu smerenia şi reverența cuvenită ca dinaintea unor martiri ai veacului acestuia care n-a dus deloc lipsă de martiri a căror suferință stă înscrisă cu picături rubinii pe crucea Mântuitorului.

Legitime, întrebările doamnei Annie Bentoiu îşi pot găsi, din fericire – ecoul în sufletele unor împătimiți ai adevărului şi ai lecturii, care, cel puțin printr-un aport personal, le pot transmite mai departe, spre împărtăşire. Ceea ce, sper, cu smerenia cuvenită, să fi făcut şi eu, în aceste rânduri.

Galați, 2 aprilie 2007

ALEXANDRU MIRAN, „Teatru complet. EURIPIDE. Traducere, prefață, note şi comentarii de Alexandru Miran. GUNIVAS-ARC, Chişinău, 2005

Eveniment literar de excepție, apariția în condiții grafice excelente a cărții : „Euripide, Teatru complet", în traducerea ilustrului Alexandru Miran, la Editura Gunivas-Arc, Chişinău, colecția AETHRA, în 2005 constituie, fără îndoială, pentru toți românii, de oriunde s-ar afla, o carte de vizită remarcabilă, care în alte țări şi-a făcut apariția cu patru secole în urmă.

S-a reuşit astfel, **traducerea integrală pentru prima oară în limba română** a operei euripideice, de către Alexandru Miran care nu e numai traducător al acestui copleşitor volum, dar şi prefațator, bibliograf, eseist, analist critic, comentator şi care a trudit la aceste tălmăciri câteva decenii pentru a le scoate la lumină.

Ediția, (de lux!) – o prețioasă comoară pentru orice bibliofil, cuprinde transpunerea integrală în româneşte a 19 piese care s-au păstrat, din cele 92 ale acestui poet tragic grec, având în alcătuire atât traducerea, prefață, note şi comentarii, tabel cronologic, tabel onomastic şi index de nume, ale aceluiaşi Alexandru Miran şi constituie o contribuție remarcabilă pentru patrimoniul culturii şi, mai ales, al limbii române.

O operă copleşitoare, va valoare şi ca întindere, strânsă cu migală şi minuție de trezorier, cuprinzând 1312 pagini îngrijite, cu haină aleasă, cu țesătură fină şi aspect grafic fără cusur.

Trebuie să precizez încă de la început că, orice analiză față de o operă atât de zdrobitoare prin măreția, valoarea, frumusețea şi întinderea ei, ar părea cu totul derizorie şi superfluă, dacă n-ar fi izvorâtă dintr-o admirație fără cusur față de universalitatea omului de cultură Alexandru Miran.

În lumina devoțiunii filiale nutrite față de acest spirit enciclopedic, am îndrăznit să încropesc aceste rânduri, în chip de omagiu necondiționat şi desăvârşit care constituie, în acelaşi timp, un

imbold pentru mine şi poate, pentru alți cititori, spre edificare şi desăvârşire spirituală şi totodată de adâncire în paradigma de gândire a culturii şi civilizației însoritei Hellade.

Notele de la sfârşitul fiecărui calup de piese (deci, fiecărui volum, cuprinzând circa 4-5 piese) – se constituie într-un aparat explicativ, extrem de minuțios, care este pus la îndemâna cititorului pentru a-l familiariza cu datele şi împrejurările tragediei, cu etimologia onomastică şi cu genealogia eroilor, cei mai mulți descendenți ai zeilor, în felul acesta înlesnind lectura pieselor propriu-zise şi completând cadrul acțiunii. E ca o uşă care se deschide larg spre a-i uşura celui din prag, pătrunderea în tainele casei, şi într-aceasta, are rolul unui dicționar mitologic.

În „**Lămuriri despre ediție şi traducere”,** Alexandru Miran spune : „*M-am străduit îndelung să traduc unele din uluitoarele capodopere – tragedii, drame, comedii – ale teatrului clasic atenian. Roadele acestor străduințe, întrucât îl privesc pe Euripides, au fost cinci volume publicate între 1965 şi 1996, două în colecția 'biblioteca pentru toți' şi trei la Editura Univers din Bucureşti. Aceste volume cuprind* ***'teatrul complet'*** *al lui Euripides, dacă poate fi numită aşa suma celor 19 piese care au supraviețuit din cele 75, după alte mărturii antice 92, câte ar fi compus al treilea mare pot tragic grec. Astfel s-a realizat – în sfârşit! – o primă transpunere integrală în româneşte, isprăvită de un singur traducător al moştenirii euripideice. Dar tirajele cărților apărute s-au istovit, şi nici una dintre ele nu a fost reeditată, deşi toate au avut referințe critice favorabile şi au fost încununate cu două premii pentru traducere ale Uniunii Scriitorilor din România.*

În ultimii ani, având în vedere totuşi o eventuală reeditare, am revizuit temeinic textele cărților menționate mai sus, le-am confruntata din nou cu originalul elen, le-am unificat unele aspecte formale, ca de pildă alternarea rostirii iambice cu cântul, transcrierea numelor proprii greceşti, etc.

Astfel, când s-a înfățişat oportunitatea de a mi se tipări toate traducerile din Euripides într-un singur monument tipografic în prestigioasa colecție AETHRA a Editurii GUNIVAS din Chişinău, am acceptat prilejul cu satisfacție. Alcătuirea, de proporții impozante, cuprinde patru volume, adică cele 19 piese, cu revizuirile şi îmbunătățirile semnalate anterior. Fiecare volum, păstrându-şi autonomia şi identitatea structurală din ediția ***princeps,*** *este*

precedat de comentarii şi este urmat de note. Cu alte cuvinte, este vorba de patru volume legate între copertele unei singure cărţi.” (p.29).

În notiţa bibliografică de la volumul : „**Poezii”,**Editura Vitruviu, Bucureşlti, 1998, se specifică despre Alexandru Miran :

*„A debutat editorial ca traducător din elină, contribuind cu versiunea română (semnată Alexandru Pop) a două piese de Euripides la realizarea antologiei **„Tragicii greci”** (1958). A debutat cu versuri proprii în revista **Ramuri** (1968) şi i s-a publicat prima carte de poezii, **„Adevărata întoarcere”,** în 1969. Aceasta a fost urmată de volumele **„Locul soarelui”** (1970), **„Moartea Penelopei”** (1971), **„Alegerea lemnului”** (1974), **„Cronică”** (1977), **„Cronică II”** (1978), **„Casa de lemn”** (1983), **„Sub semnul Capricornului”** (1985) şi **„Năvodul”** (1986). Cu excepţia unuia, toate aceste volume de versuri au apărut sub redacţia şi prin grija lui Mircea Ciobanu. A continuat să traducă treptat din greaca veche opera poeţilor tragici, izbutind să încheie transpunerea în româneşte, pentru prima dată integral şi de către acelaşi autor, a moştenirii lui Eschil (şapte piese) şi a lui Euripides (nouăsprezece piese). Dramele au fost cuprinse în mai multe cărţi, apărute între 1965 şi 1996. Pe lângă acestea a tălmăcit şi o comedie de Aristofan. Pentru traducerile din dramaturgia antică a primit premiul Uniunii Scriitorilor în 1976, 1982 şi 1996, iar mai multe piese au fost jucate de teatre din Bucureşti şi din ţară, la televiziune şi în emisiuni de teatru radiofonic.”*

Acest strălucit tălmăcitor din dramaturgia attică, în prezentul volum, după propria-i spusă : „*La fel ca în tălmăcirile mele anterioare, m-am folosit şi aici de două moduri de redare în româneşte a versurilor dramei attice.*

*Am reprodus ca atare ritmurile iambic, predominant în tragedii, anapestic şi trohaic ale acelor părţi care la greci erau declamate : prologuri, episoade epiloguri. În vederea unei comunicări fluente, am divizat părţile iambice în versuri, versete sau conglomerate ritmice de măsuri diferite. În felul acesta dicţiunea se apropie de rostirea firească, fără să inducă în auditor somnolenţa decurgând din pastişarea versificaţie clasice de-a lungul a mii de versuri. Secvenţele anapestice, care se pare că erau declamate, sau cântate **quasi parlando** cu acompaniament instrumental, le-am*

dispus sub forma de versuri izolate. Acolo unde poetul utilizează tetrametrul trohaic, l-am redat întocmai şi în traducere.

Părţile care în spectacolul tragic erau cântate de cor sau de personaje le-am echivalat sub forma de versuri libere, desigur albe, rânduite, când originalul o cere, în structurile lirismului coral : strofă, antistrofă, epodă. Este cu neputinţă să se imite ritmurile şi măsurile deosebit de subtile şi de variabile din textul elen. De altfel, prosodia antică nu este aidoma cu cea modernă." (p.30).

Şi, în sfârşit, pentru fiecare piesă, o succintă prezentare extrem de pertinentă, pentru cititorul neavizat.

De asemenea, folosind un aparat critic pe măsura importanţei operei, traducătorul aduce observaţii şi păreri ale unor critici ai vremii, analize ale personajelor şi încadrarea dramei în canoanele teatrului antic comentat.

Fie şi numai aceste informaţii despre viaţa şi faptele eroilor, despre intrigile iscate şi deznodământul tragediilor, ar fi suficiente pentru omul care vrea să cunoască mai multe detalii din fascinanta lume plină de mistere a Helladei, a legendelor ei nemuritoare, care au creat o civilizaţie din care se inspiră, de milenii, scriitorii şi poeţii tuturor generaţiilor.

Glasul traducătorului se aude, se simte, în dogoarea miezului de foc al acţiunii, parcă vrând să intervină şi să-şi impună dreptatea, ca de pildă în caracterizarea personajului Alkestis : *„Alkestis este unul dintre cele mai pure personaje din creaţia poetului. Nici o umbră nu întunecă figura eroinei care, învingându-şi sentimentele de mamă, îşi jertfeşte soţului viaţa şi tinereţea. Cu toate că în clipele de agonie arte viziunea (halucinaţie?) duhurilor infernale, ea nu speră într-o viaţă viitoare. Sacrificiul total, devotamentul ei aproape supraomenesc, aproape de necrezut, o fac să le pară unora 'îndepărtată şi rece' (Philip Vellacott în* ***Euripides, Alcestis and Other Plays,*** *Pinguin Books, 1953, p.23).*

Dar cât este totuşi de umană în scenele premergătoare morţii! Cu câtă sinceră sfâşiere se desprinde din viaţă această fiinţă blândă şi generoasă, a cărei prezenţă pluteşte peste întreaga dramă. Euripides s-a folosit aici de unul din resorturile emoţiei tragice, anume admiraţia decurgând din sacrificiul liber consimţit. Astfel, omul nu mai este zdrobit de fatalitatea ostilă, ci pare că se angajează singur într-o devenire nimicitoare, care deşteaptă în cititor şi spectator admiraţia tragică. Jertfirea de bunăvoie în

numele unui comandament moral caracterizează şi alte personaje din creația dramaturgului : pe Polyxene din ***(Hekabe),*** *Menoikeus (din* ***Fenicienele),*** ***Makaria*** *(din* ***Heraklizii)*** *şi Iphigeneia (din* ***Iphigeneia la Aulis).*** (pp.36-37).

Fără explicațiile traducătorului, tragediile antice n-ar fi azi înțelese pe deplin, societatea contemporană de consum fiind departe de spiritul elen care, deşi viu, e mai greu de pătruns dacă nu eşti avizat. Explicațiile traducătorului sunt ca şi libretul unei opere cântată într-o limbă străină, tălmăcind, lămurind despre ceea ce se petrece pe scenă. Şi în aceasta constă valoarea, nu numai în traducerea propriu-zisă a textului antic.

De asemenea, notele sunt deosebit de minuțios întocmite, dând lămuriri asupra personajelor, situațiilor, locațiilor, deznodământului, sensului, etc.

Este unanim acceptat faptul că lumea elenistică, în toată splendoarea, măreția şi decadența ei, n-ar fi dăinuit astăzi fără străluciții ei reprezentanți, Aischylos – (Eschil) „*titanaul aspru, se leagă de perioada mai veche a înfloririi artei eline, care a dăinuit până în vremea războaielor medice, Sophokles (Sofocle) prin creația sa de o noblețe armonioasă, reprezintă clasicismul epocii lui Perikles. Euripides ilustrează răstimpul de efervescență spirituală şi critică din care s-a făurit ulterior cultura lumii elenistice”*- spune Alexandru Miran în Prefața la volum, intitulată sugestiv : „**Dramaturgul şi epoca sa”.**

Ca o linie de forță la care se raportează anticii - viața, într-o multitudine de dimensiuni al căror numitor comun este : fatum, festinul, soarta.

Impactul destinului în viața grecilor antici era covârşitor, pentru că el, anevoie putea fi schimbat – de aici tragismul personajelor. Decurgând din aceasta, sufletul omului este esența, este persoana reală şi veşnică.,

Urmărind traiectul eroilor şi îndeosebi al celor euripidieni, nu poți să nu constați tragismul acestora care se înscrie în destinul lor în mod implacabil.

Traducătorul ne conduce prin patria tragediei antice, prin Hellada, să-l întâlnim pe titanii genului. E vârsta de aur a dramaturgiei.

În 480 î.d.Hr., în insula Salamina vede lumina zilei Euripides – ceel de-al treilea poet tragic, care avea să aducă

dramaturgia pe culmile cele mai înalte. Zece ani mai târziu, avea să se nască Sokrates.

Aristoteles l-a caracterizat pe Euripides drept „cel mai tragic dintre poeți” (Aristoteles, „**Poetica”, XIII, 1453 a 29).**

Format la şcoala filosofică a lui Anayagoras din Klazomenai, pe care o vor frecventa şi Perikles şi mai târziu Sokrates, Euripides îşi continuă perfecționarea în sporturile antice, în pictură, pentru ca în cele din urmă să se dedice teatrului.

„Euripides, grație îndeletnicirii sale timpurii cu pictura, împinsă aproape până pe treptele măiestriei, a dobândit o vedere picturală, cu înclinare subtilă spre amănuntele pitoreşti, care s-a manifestat în descrierile de personaje şi de natură” – ne spune traducătorul, în prezentarea preliminară.

Cei doi străluciți predecesori Aischylos şi Sophokles vor avea o înrâurire benefică asupra tânărului Euripides şi-i vor împlini personalitatea.

Abia împlinise 25 de ani când una din piesele sale, „**Fiicele lui Pelias”** – câştigă un premiu la concursurile de teatru organizate la Atena.

În 442 – ne lămureşte traducătorul, *„Euripides primeşte consacrarea publică : locul întâi la festivitățile dramatice ale anului.”*
(Tabel cronologic).

Tot fin Tabelul cronologic aflăm numele tragediilor sale : *„Acestea, în ordine alfabetică, sunt următoarele :”**Alkestis, Andromacha, Bakchantele, Cyclopul, Elektra, Fenicienele, Hekabe, Helena, Herakles, Heraclizii, Hyppolytos, Ion, Iphygeneia la Aulis, Iphigeneia în Taurida, Medeia, Orestes, Rhesos, Rugătoarele, Troienele.** Am înserat în tabelul cronologic numai operele ale căror date au fost acceptate de critica modernă,* spune traducătorul.

Despre monumentala operă dramatică a lui Euripides, traducătorul spune : *„Clădită pe un tărâm de hotar, între veacurile statului-cetate **(polis)** şi cele ale statului cosmopolit, elenistic, opera lui Euripides a avut în curgerea timpului o soartă schimbătoare, când favorabilă, când potrivnică. Gilbert Murray notează cu umor că îndeobşte dramaturgul **’a fost iubit de poeți şi dispreţuit de critici’.** Probabil că primii i-au depăşit mai lesne contradicțiile, pe când ultimii s-au întrecut să i le scoată la iveală. Dar amploarea*

*personalității lui poate să fie evaluată mai bine ținând seama de fundalul epocii pe care poetul adeseori a oglindit-o.” (*p. 7).

În statul democratic atenian din vremea strategului Perikles, artele şi literatura ajung la desăvârşire. Tumultul existențial, nu întotdeauna lin şi drept, în care stăruie concepția deterministă, se preface-n opere care vor deveni nemuritoare. „*”Atena atrage magnetic arhitecți, sculptori, pictori, filosofi, istorici, acoperindu-se cu strălucirea epocii de aur”* – spune tălmăcitorul. (p.8).

Însă ca în orice stat, luptele intestine se intensifică, determinând mai târziu declinul statului. În 431, izbucneşte războiul dintre Atena şi Sparta, un conflict fratricid pentru hegemonie, care va dura 27 de ani.

Schelăria statului democratic se clatină. Dar paralel cu transformările politice şi economice, asistăm la o transformare a sufletului cetății, a esențelor sale intelective, redată magistral în operele sale de cronicarul istoric Thukydietes.

De asemenea, filosofia vremii avea să-i modeleze gândirea, prin străluciții ei reprezentanți : Xehophanes din Kolophon, ctitorul şcolii eleate, Anaxagoras din Klazomenai, căruia i-a fost ucenic, sofistul Protagoras, reprezentant de frunte al iluminismului atenian. Şi, nu în ultimul rând, Sokrates.

Despre această înrâurire a filosofilor în opera lui Euripides, comentează traducătorul : „*Întâlnirea cu filosofii i-a adâncit lui Euripides melancolia firească. El nu face parte din ’rasa puternică a geniilor voioase’ (*Paul Decharme, **Euripide et l’esprit de son théatre**, Paris, 1893, p.8). *Brutalitatea vieții, participarea la durerile altora, propriile înfrângeri (în căsnicie sau în teatru), declinul patriei şi cruzimile războiului au făcut din poet un cugetător singuratic. Se pare că avea în insula Salamina o peşteră deschisă spre mare unde, neatins de freamătul oraşului, se retrăgea zile în şir pentru a medita şi a scrie.*

Biografii îl caracterizează prin epitete ca grav, încruntat, mohorât. Busturile antice, îndeobşte cópii din perioada romană, îl reprezintă cu o figură nobilă, inteligentă, parcă uşor obosită de gânduri şi umbrită de o bunătate tristă.” (p.11).

De asemenea, despre portretul moral al lui Euripides este consemnat : „*Euripides nu a fost un cetățean ideal, după vederile epocii sale. Nu s-a zbătut să i se încredințeze funcții publice, politice sau militare. S-a confruntata prea mult cu ideile, pentru a se mai*

putea face cunoscut ca orator, diplomat sau militar. Era ceea ce se cheamă, de la o vreme încoace, un intelectual; el era, de altminteri, agonisitorul unei mari biblioteci. Aportul minții lui se cade a fi urmărit atât în domeniul ideilor, cât mai ales în cel al excelenței artei sale.

*În problematica socială, dramaturgul se profilează, peste secole, ca un spirit înnoitor. El ține cu hotărâre partea celor oropsiți. Între oamenii de stirpe aleasă şi cei cu părinți obscuri şterge deosebirile : 'nobili şi nenobili, noi suntem cu toții dintr-un acelaşi neam' (***Alexandros, fragm. 52)***, ideal comun cu cel al unor Montesquieu şi Rousseau. Adevărata valoare umană este de ordin moral : omul cinstit este nobil, cel necinstit nu este, chiar de s-ar trage dintr-un tată mai înalt decât Zeus' (***Dyktys, fragm. 326). *Selecția fruntaşilor trebuie făcută numai pe temeiurile valorii şi ale competenței : 'N-aş alege capul țării, nici mai-marele armatei/ după naştere sau bunuri, căpetenia de oaste/ trebuie să aibă numai meritul înțeleepciunii.' (****Iphigeneia la Aulis, v. 368 şi urm).***

Atitudinea morală a omului Euripides răzbate din tragediile sale, aşa cum explică traducătorul : „*Într-o vreme, când la Atena se iscau controverse în legătură cu conceptul de citadin* ***(asteion),*** *sinonim cu om instruit, şi cel rustic* ***(agroikon),*** *Euripides creează personajul țăranului din tragedia* ***Elektra,*** *blând, temător de zei şi generos. Zugrăvind trăsăturile acestui 'plugar şi bouar', soț al prințesei Elektra, poetul suie omul din popor pe aceeaşi treaptă cu eroii tragici. Candoarea sufletului simplu este exaltată şi de Corul din* ***Bakchantele*** *(v. 427 şi urm.) : 'Păstrămu-ne mintea şi inima/ cât mai departe de semenii/ plini de trufie!/ Fie-ne pururi pildă/ poporul de rând, smerit în păreri şi în fapte'.*

Atitudinea poetului față de sclavie a fost de-a dreptul surprinzătoare. Un secol mai târziu Aristoteles încă va mai susține că natura îi zămisleşte pe unii oameni liberi, iar pe alții sclavi. Euripides şi-a exprimat compasiunea față de starea acestora din urmă, i-a observat, le-a prețuit înzestrările – cinstea, fidelitatea, inteligența – şi le-a dat viață în dramele sale, făcându-i să vorbească deopotrivă cu stăpânii, să se exprime aforistic, ori să-şi depene 'filosofia'. În ***Medeea****, servitoarea sclavă rosteşte prologul tragediei, parte încredințată cel mai adesea de Euripides unui personaj divin. Alkestis, din drama omonimă, luându-şi rămas bun în pragul morții de la slugile casei, este o pildă de purtare generoasă cu cei asupriți.*

Piesele pierdute ***Alexandros*** *şi* ***Archelaos*** *se pare că adânceau analaiza destinului sclavilor.”* (p.12).

În sfârşit, despre atitudinea sa în ceea ce priveşte femeile, personaje ale tragediilor sale, iarăşi, traducătorul aduce lămuriri prețioase : „*În teatrul lui Euripides un spațiu larg este hărăzit personajelor feminine, dar părerile sale despre femeie se arată, la o vedere superficială, contradictorii. A fost declarat misogin, pe temeiul aserțiunilor răutăcioase ale autorilor de comedii, mai ales ale lui Aristophanes (în* ***Sărbătorile Demetrei,*** *de pildă), şi pe temeiul însumării mecanice a unor citate în care atacă femeile. Dar nici un alt autor din antichitate nu a investigat mai mult ca Euripides psihologia şi psihopatologia feminină. El a început să exploreze un domeniu vast, aproape necunoscut în vremea lui, şi a plăsmuit o galerie de prototipuri impresionante. S-a remarcat de timpuriu că eroinele lui sunt mai puternice şi mai izbutite decât eroii. Unii critici moderni n-au pregetata să le împartă, după tipicul ştiințelor naturii, în clase. Astfel, ei disting ’fecioarele martire’ (Iphigeneia, Makaria, Polyxene, Kasandra), ’femeile ucigaşe din dragoste’ (Medeia, Phaidra, Sthenoboia, Aerope, Klytaimnestra), ’soțiile virtuoase’ (Alkestis, Laodameia, Euadne, Andromacha) etc. Nu putea să fie misogin autorul care a vrut să reabiliteze onoarea Helenei în drama omonimă, înfățişând-o neprihănită pe cea mai compromisă femeie a legendelor. În alte locuri emite opinii feministe* ***avant la lettre :*** *’Din tot ce este înzestrat cu suflet şi gândire, femeile sunt soiul cel mai oropsit’. (****Medeia,*** *v. 230-31). Astfel, se vădeşte a fi întemeiată păprerea lui G. Murray, anume că Euripides ’prețuia şi studia femeile pe care cercul lui Sokrates le ignora, iar Perikles le sfătuia să rămână în gineceu’. (Gilbert Murray,* ***A History of Ancient Greek Literature,*** *London, 1917, p.262).*

Euripides a dat viață lumii legendelor Atenei în tragedii ca **: Heraklizii, Hippolytos, Erechtheus, Theseus, Rugătoarele).**

Față de patrie el avea următoarea poziție : „ *Față de patrie, consideră el, cetățeanul este dator să i se supună şi să i se dăruiască până la jertfa totală, aşa cum face Iphigeneia, care se lasă junghiată pe altarul intereselor obşteşti ale grecilor. Fecioara, conştientă de înalta ei misiune, îi spune mamei sale, Klytaimnestra : ’Nu doar pentru tine m-ai născut, ci pentru toți hellenii’. (****Iphigeneia la Aulis,*** *v. 1386).* **(**p.13).

În privința patriotismului, Euripides s-a exprimat despre acest simțământ în tragedii ca : **Andromacha, Hekabe, Rugătoarele, Troienele)** şi, spune traducătorul, este vădită o *„neabătută opțiune pacifistă”.*

Ilustrativ este şi următorul apel din **Rugătoarele :** *„O muritorilor nefericiți, de ce vă înarmați cu lănci şi vă ucideți între voi? Opriți-vă. Destul v-ați războit! Păstrați-vă cetățile în pace, lăsați-i şi pe alții să ’trăiască’-n pace. Atât de scurtă este viața! Cercați să o străbateți cât mai lin, departe de primejdii!” (v. 949 şi urm.).*

*Tragedia **Troienele**, în care este deplânsă soarta captivelor de la Troia, reprezintă cel mai viguros act de acuzare al războiului din literatura antică. În această capodoperă, scrisă, se pare, sub impresia masacrării de către atenieni a locuitorilor insulei Melos, poetul tragic ia apărarea învinşilor, iar motivația cuceritorilor greci la Ilion este prezentată ca o poftă brutală de dominare şi nimicire.*

*Deasupra țelurilor Atenei şi ale Helladei, Euripides s-a ridicat, printr-un efort de generalizare, în sfera intereselor umanității. ’Întreg văzduhul este deschis zborului vulturilor, pământul întreg este patria omului generos’ (fragm. 1034). Îmbinarea patriotismului cu umanitarismul este o mostră a modului său complex de gândire.” (*p.14).

Scrierile tragice ale lui Euripides abundă de idei morale, filosofice şi religioase. În piesele lui scapără maxime celebre în toată antichitatea.

Dar, conclude Alexandru Miran în prefața despre „**Dramaturgul şi vremea lui” –** valoarea tragediografului trebuie căutată mai ales în creația sa artistică, în contribuția lui la dezvoltarea teatrului: *„În ciuda ideilor sale provocatoare, sau poate tocmai datorită acestora, Euripides trebuie că şi-a fascinat spectatorii încă din timpul vieții, iar faima lui s-a răspândit în toată Hellada. Se spune că, după dezastrul militar din Sicilia, prizonierii atenieni erau puşi în libertate dacă ştiau să-i recite versurile. Cât priveşte înfrângerile sale la concursurile tragice, acestea au fost compensate de influența sa crescândă în secolele următoare.*

Participând prin opera lui la edificarea unui nou tip de om, Euripides a triumfat după moarte. În epoca elenistică a fost considerat, alături de Sokrates, cel mai mare animator spiritual al Greciei. Teatrul lui de observație şi de caractere, în care oamenii se

înfăţişează ’aşa cum sunt aievea, nu aşa cum s-ar cuveni să fie’ ***(Aristoteles, Poetica, XXV, 1460 b, 33-35),*** *a devenit un model, mereu imitat, dar niciodată întrecut. El a contribuit la formarea noii comedii attice a lui Philemon şi a lui Menandros. Eroii lui patetici au evoluat în magnifice amfiteatre de piatră, înălţate pe teritoriul vast al culturii elenistice. Sculptorii şi pictorii i-au figurat personajele. Oratorii citau din versurile lui de la tribune. Felurite şcoli filosofice şi-l anexau ca precursor. Admiratorii său nu-şi cruţau entuziasmul : ’Dacă aş fi încredinţat că morţii îşi păstrează conştiinţa „**în Hades**” m-aş spânzura ca să-l întâlnesc pe Euripides’, declară Philemon. A bântuit la un moment dat o adevărată modă Euripides, încât ferventţii săi au fost luaţi peste picior în comedii cu titluri ca* <u>*Fanaticul lui Euripides (Phileuripides).*</u> *Loukianos din Samosata relatează cu vervă ironică despre tulburarea stârnită la Abdera de reprezentarea dramei* ***Andromeda*** *de Euripides. Toată populaţia, cuprinsă ca de un straniu delir, a rătăcit prin oraş luni în şir, declamând şi cântând părţi din piesă. Abia la căderea iernii, o dată cu primele îngheţuri, s-a potolit ’această boală ciudată’. (Din :* ***Cum trebuie scrisă istoria,*** *în volumul Lucian, Scrieri alese, traducere de Radu Hâncu, Bucureşti, ESPLA, 1959, p.25).”* (pp.16-17).

E superfluu, cred, să amintim reacţiile posterităţii, de-a lungul mileniilor. Cert este că, şi astăzi Euripides este în programa didactică a şcolilor, iar copiii de ieri, de azi şi de mine se vor delecta cu aceste creaţii nemuritoare.

Iată ce spune traducătorul în această privinţă : „*La Roma, dramaturgul a fost imitat în tragediile unor Ovidius şi Seneca, iar comedia latină a primit de la el influenţe îndepărtate, prin mijlocirea noii comedii eline. Mai târziu, un autor necunoscut şi-a însuşit cel puţin un episod din* ***Bakchantele*** *pentru a-l insera într-o dramă creştină :* ***Patimile lui Hristos.***

Înflorirea teatrului din Renaşterea europeană a fost favorizată de studierea modelelor greco-romane, mai ales ale celor euripideice. Pe urmă, în Franţa, Euripides i-a inspirat pe Corneille şi pe Rotrou. Tânărul Racine îl citea cu pasiune în elină în singurătatea de la Port-Royal, iar cele mai desăvârşite tragedii ale lui s-au numit ***Andromaque, Iphigénie, Phèdre.*** *Secolele XVIII şi XIX au preţuit ideile poetului. Unii l-au numit Voltaire al Greciei antice, alţii l-au apropiat de Shakespeare şi de romantici (Shelley,*

Byron) cu care are în comun amestecul genurilor, intrigile complicate, acumularea de violențe şi efluviile de poezie. Subiectele dramelor sale au fost valorificate în muzica de operă prin lucrările compozitorilor Rameau, Gluck, Cherubini, Richard Strauss, Bentoiu etc. Goethe, care a creat un strălucit ***remarke*** *după* ***Iphigeneia în Taurida,*** *şi-a exprimat de multe ori admirația față de autorul modelului său antic. Ca un alt* ***phileuripides*** *modern, poetul de la Weimar se întreabă : 'Oare au produs toate națiunile lumii până astăzi un singur dramaturg vrednic să-i ducă papucii?' (Goethe,* ***Tagebücher (Însemnări zilnice),*** *1831, noiembrie 22).*

*(...) Opera tragediografului, mereu actuală, emoționează atât lalectură, cât mai ales la reprezentare. Dramele lui se întruchipează în cadrul solemn al festivalurilor desfăşurate în amfiteatre antice, de pildă la Epidauros sau la Agrigente, în stagiunile curente ale teatrelor de pretutindeni sau în versiuni cinematografice izbutite. Neirosită de vreme, ci îmbogățită cu noi înțelesuri, creația lui Euripides, sinteză de observație, filosofare şi transfigurare poetică, aruncă asupra lumii moderne luminile şi umbrele sale." (*pp.17-18).

Este ştiut că, onoarea, datoria, constituie pentru atenian valoarea de căpetenie, valoarea supremă a eroului thessalaian în virtutea căreia, le sacrifică pe toate celelalte. Astfel, a nu-i primi pe oaspeții ce-ți bat la poartă, vădeşte un semn de ocară, o decădere şi simțul civic are de suferit.

În tragedia **Alkestis,** rege în Pherai, deşi îndoliat după soția lui credincioasă, nu pregetă să-l ospețească pe Herakles, în palatul său, fără a-i pomeni de nenorocirea care s-a abătut asupra sa. *„Antistrofa 2 : Astăzi, de asemenea, larg a deschis/ porțile casei sale/ şi-a găzduit, cu pleoapele umede,/ un străin, în vreme ce noi plângem/ peste trupul preascumpei sale soții,/moartă-n palat adineauri./ Marilor suflete le este sortit/ să-şi înăbuşe pururi durerile./ Drepții au parte de darul înțelepciunii./ Noi cu tărie credem/ că pe omul cucernic îl ajută norocul"* – spune personajul colectiv Corul.

Motivul predestinării este rostit de tatăl lui Admetos, Pheres : *„Noroc sau nenoroc e datul tău, spre care eşti născut" (*p.74).

Cu rol de personaj colectiv, omniprezent, Corul tragic, aşezat anume, nu mai părăseşte scena, urmărind desfăşurarea acțiunii dramatice. Personajul numit Corifeu are rolul de comentator ala

evenimentelor, fără a interveni însă, în destinul personajelor, ci creionând, subliniind, punctând, prin reluările lui, dramatismul scenelor sau al caracterelor. El ține loc şi de bocitoare, însoțind cortegiile funerare.

În gura doicilor, a sclavilor sunt puse formulări aforistice, meditații asupra vieții stăpânilor. Ei sunt totodată, alături de Corifei, comentatorii acțiunii, cei care vestesc, aduc sau duc ştirile, persoane de încredere în casa stăpânilor, care văd şi ştiu tot, dobândind în felul acesta experiență, cunoaştere, înțelepciune, temere de zei, cumpătare. Corul se alătură acestei voci singulare şi preia ştirile, amplificându-le, dându-le adevăratul înțeles.

Acest impozant volum ilustrează spiritul nesecat de cunoaştere a unei lumi fascinante, apuse, dar nu pierite definitiv, pe care mințile luminate ale unor dramaturgi, filosofi, poeți, le-au recompus din cioburile unor vitralii ce nu-şi vor pierde niciodată strălucirea.

La aceasta se adaugă şi efortul celor care le-au tălmăcit pentru ca lectura acestor capodopere să ne fie accesibilă.

Munca lor jertfelnică de **scribi sacri**, dusă de cele mai multe ori, până la sacrificiu, aplecați pe coala albă, nu a fost cu nici un preț răsplătită.

Răsplata ar fi ca noi să o receptăm, cu smerenie, cu respect şi considerație.

Cutezanța traducătorului de față stârneşte, nu numai admirație, dar şi o anume venerație. El ne-a creat puntea trainică de legătură dintre trecut şi prezent, între civilizații apuse şi cele prezente, punte împinsă până în viitor, pe care pot trece, cu pas sigur, împătimiții Cuvântului.

Volumul constituie o izbândă a Cuvântului, a minții, a cunoaşterii, care transgresează mileniile.

UVERTURA VEŞNICIEI PE O SINGURĂ STRUNĂ sau O URMĂ DE LUNĂ PE UN CER RĂSĂRIT CONSTANTIN MÂNDRUȚĂ, „Gânduri de cerneală”, Editura TIP NASTE, Piteşti, 2007

Este ştiut că valorile culturale capătă consistență în funcție de semnificația născută în suflete. Însă barometrul cultural nu este întotdeauna în concordanță cu valorile autentice, cei mai mulți fiind în căutarea identității culturale şi spirituale, dar se străduiesc să se afle în trendul modei actuale. Pe aceste coordonate, astăzi, a citi este un lux iar luxul, după cum se ştie, sfidează spiritul.

În lumea circumscrisă poeziei, efervescența creatoare e primită uneori cu suspiciune. Rolul covârşitor al cuvântului este acaparat de civilizația lui Bill Gate, a imaginii, a virtualității, a mitului estetic transpus pe ziduri în grafitti, iar aria de receptare a ideii poetice e din ce în ce mai restrânsă, mai potrivnică. Artiştii vizuali au ocupat podiumurile iar cei dați jos de pe podium, cuceresc fiecare milimetru din puțina bunăvoință şi deschidere față de valorile perene ale culturii.

Şi atunci, unde să se mai situeze poezia?

Unde să-şi afle sălaşul? Într-o pasăre, într-o stea, într-o realitate virtuală scanată neglijent pe calc, în oglindă? Şi ce efect mai poate avea într-o lume care şi-a găsit alte repere, alte priorități. Nici „zăpezile de altădată” nu mai cad atât de feeric, nici poezia nu mai poate ajuta „soarele să răsară şi femeia să nască”, ea nu mai este „acel ceva plăpând, înaripat şi sacru” după expresia platoniană.

Şi totuşi.

Un preot catolic mi-a mărturisit că a scrie astăzi versuri este „împotriva firii”. Însă eu găsesc mereu câte o „fire” eminamente lirică, blândă, calină, anticalofilă şi totuşi prețioasă, lapidară, un romantic de serviciu, aşa cum este autorul de față, Constantin Mîndruță. Cu o textură discretă, cu inspirate răsfrângeri în picătura de gând aforistic care-i dă un plus de substanță, acest autor original a dobândit însuşirea de a transpune realitatea în limbajul artistic, polifonic, al cuvintelor rămase fidele.

Cu lira flămândă pe veci de azur, de Înalt, de Sublim, repere absolut îndreptățite, el posedă arta transmiterii prin revelație a constantelor gândirii sale. Constantin Mîndruță îşi alcătuieşte universul interior cu migală. Baletul imagisticii sale are un sens anticipativ, ori dimpotrivă, revolut. În strădania de intelectualizare a expresiei el scrie fie versuri miniaturale în manieră pillatiană, fie versuri clasice ori poezie în vers alb. Licențele de ritm ori de rimă nu impietează textele dar le conferă un şarm aparte.

În ansamblul său, acest al 8-lea volum al poetului şi epigramistului Constantin Mîndruță, confirmă orizonturile de aşteptare, rafinează ideea şi, printr-o concentrare ideatică, ajunge la sufletul celuilalt într-o perfectă şi lucidă stare de grație. E ca şi când şi-ar pregăti dirijabilul înainte de zbor, cu heliu, cu saci de nisip, cu sfori dar, ce frumoasă e plutirea în plin inefabil, pe deasupra munților şi văilor, în văzduhul plin de miresme !

Chiar în creațiile anterioare se constată o apetență pentru tot ce e selenar, misterios, tainic, în chiar titlurile unor volume : „**Urmă de lună”,** 2000, „**Raze de lună”**, 2001; „**Lumină de lună”,** 2003,. De sorginte meditativ-contemplativă şi romantică. De aici, extrapolând, dar mergând pe acelaşi fir liric, se ajunge la motivațiile unei lirici atitudinale, participative, coborând în social, fără însă a părăsi stilul confesiv, orfic, excesiv melancolic, intimist, chiar dacă prin aceasta îşi trădează sensibilitatea, vulnerabilitatea, starea de har.

Segmentele volumului, inegale ca număr de poeme şi ca substanță lirică, sunt din sfera amintirilor, a pastelurilor, cea a spiritualității – mai bine reprezentată – prin 14 poeme; două secvențe de poezii cu formă fixă : Rondeluri şi Sonete, o secvență din sfera socială care dă şi titlul volumului şi cea din urmă, cu versuri albe care sunt foarte reuşite.

Un aparat critic amplu şi generos completează tabloul volumului.

Pentru o imagine de ansamblu vom face sumare referiri la principalele repere urmărite de autor.

Refăcând un itinerar lăuntric, Constantin Mîndruță se loveşte de ideea de a stabili un dialog cu celălalt care poate fi : mama, iubita, copilul, prietenul, conform reperelor cultural-morale care-l reprezintă.

Când îngândurat, când nostalgic, meditativ, visător, poetul vrea să surprindă realitatea înconjurătoare în simultaneitatea ei, în diferite ipostaze care țin de comuniunea teluricului cu astralul.

Dar din lirica lui se desprind şi alte căi de interes, din zona eticului, a socialului, a spiritualității asumate conştient, obedient, mărturisiri făcute sub haina albă a confesiunii, care implică luciditate, jertfă, suferință, dar şi biruință asupra cărnii, asupra Timpului.

Forța expresivă a versurilor religioase este remarcabilă. De asemenea, sugestia metaforică, congruența dintre gând şi cuvânt, caracterul uneori didactic-moralizant, fără a fi moralizator, simbolistica şi îndeobşte, stilul ornamentat cu celelalte mijloace de expresie artistică, sunt revelatoare pentru unitatea volumului.

Tonul uneori anecdotic, convertirea ironiei în stare lirică dau o vibrație înaltă şi o aspirație care se îşi găseşte filonul şi se împlineşte în Cartea Cărților.

Alegerea subiectelor nu e aleatorie, ci are ca punct de plecare componenta realistic-imaginativă a omului complex, al cărui tumult existențial este văzut prin prisma dihotomiei dintre ființa biologică, în statutul ei ontologic şi ființa culturală care aspiră la frumusețe şi la desăvârşire.

Şi chiar atunci când acuratețea ritmului şi a rimei nu e perfectă, poetul găseşte echivalențe sonore care lărgesc aria de receptare prin structura sa interioară, cărturărească, prin mesajul transmis care este foarte penetrant, prin atitudinea empatică față de tot ce tinde să atingă sublimul în cultură şi artă, dar mai ales în interioritatea umană.

Un repertoriu de motive livreşti, plin de simboluri, de colocvii şi afinități elective, induc stările relaționale dintre autor şi cititor, în modul cel mai firesc cu putință.

Intonat, unduit, cristalizat, sugerat, ori abia şoptit, cuvântul îşi revelează profilul tutelar care face trecerea lină de la un imaginar subconştient în eternul Universal de Lumină şi Armonie cosmică.

Iar incursiunile în universul sacralității îi arată filiația la marile spirite universale.

Din prima secvență, **„Amintirile inimii”**, nu putea lipsi icoana cea mai scumpă, cea a genitoarei sale, iar drumul către ea pare unul inițiatic, de cufundare în propriul sine, în adâncimile de suflet pur şi în imaginile prinse pe retină care, într-un acces de

râsu'plânsu', redau mireasma florilor de măr, steaua care se stinge-n fereastră, lemnul putrezit al gardului fără vârstă, ochii umeziți de aşteptare îndelungă ai mamei, peste care timpul *„ninge la tâmple”*, podişca surpată de roți, sufletul fântânii din care *„bem cu pumnul”* şi *„jgheabul în care noaptea se spală luna”.*

Doar aripile de fluturi căzute pe masă îți pot aduce aminte de faptul uitat că *„trebuie să călcăm blând peste paşi”*, pentru că aici, mama *„doarme alb”*, laolaltă cu florile de măr, tot aşteptându-ne să deschidem poarta…(***„Drum către mama”).***

În condiția noastră de pelerini pe cale, în această vale de lacrimi, trecând pe drumul de-ntors, abia dacă observăm *„cât stă pe ramuri cerul cu aripile-ntinse/(...) Nu simți sub talpă drumul şi nu ai timp de vise.”* ***(„Drumețul”).***

Reper fundamental în viața omului, Iubirea face din noi *„o zidire”*. În mijlocul ei se întrevede pulsația unui trecut care nu vrea să se piardă şi a unui prezent menit să rămână. *„În ziua de azi mai păstrăm câte-un ieri/ Şi rămânem aşa, niciodată stingheri”.*

Iubirea îşi găseşte împlinirea poetică într-una din cele mai frumoase poeme : ***„Doi” :*** *Un gând de iubire şi mâine-i cu noi,/ Că vin, că rămân sau că plec, suntem doi”.*

Iubirea, omniprezentă în lirica lui Constantin Mîndruță este redată cu o undă de nostalgie, de pierdere a ceva esențial, ireversibil în poemul ***„Scrisoare” :*** *„Să nu spui sufletului tău de mine…/ Nu am trădat pe nimeni niciodată,/ iubirea, cât mai este prin destine,/ Nu de noi doi se face vinovată.// Îmbătrânim ascunşi într-o poveste,/ Ne regăsim în poze cu copii,/ E bine că şi mâine timp mai este/ Şi amintiri mai poți să reînvii./ Ne-ntreabă viața cât mai stăm pe gânduri,/ De a fost bine ajungând străini?/ Că nu ne mai trimitem măcar rânduri,/ Iar mâinile se-ntind spre alte mâini.// De mine sufletului tău nu-i spune,/ De dragoste, de dor şi de păcat,/ Din zile lasă-l să adune/ Ce-ai putut face din tot ce-ai visat”.*

Deşi pe pământ *„nu mai e nimeni să zidească”* - dorul este prezent şi el se întrupează într-un *„cuvânt/ pe care gura să-l rostească”.* Acest cuvânt este Cuvântul Cuvintelor, Cel care a fost la început şi care va fi dincolo de sfârşit, Iisus Hristos : *„Mi-e dor de tine, nevăzut/ Iisus ascuns în Înviere.// Dorul de tine e un val…/ Sunt cumpănă fără fântână Mi-e dor de tine şi un mal/ Am să găsesc, să-ntinzi o mână”* ***(„Mi-e dor de tine”).***

Al doilea fascicul de poeme cuprinde şapte pasteluri cu inflexiuni sonore de lieduri, şi se intitulează : **”Anotimpuri”.**

O stranie şi fermecătoare comuniune între om, natură şi iubire e prezentă în toate aceste pasteluri. ***”Iarnă fără tine” –*** are sonuri din „Pe lângă plopii fără soţ” la care s-a operat un tainic şi expresiv **aggiornamento : „***Prin cartieru-n care astăzi/ Au căzut fulgi, cu rece haină,/ Mă plimb încet, gândind la viaţa/ Ce ne-a legat ca într-o taină.// De voi sufla cenuşa-n palme,/ Focul privirii se va stinge,/ Îmi va părea pe străzi că iarna/ Cu slove arse, pustiu ninge.// Şi fulgii azi par mai murdari/ Plângând a soartei lor cădere,/ Că ziua cad ca un amar,/ Iar noaptea cad ca o durere.// Şi umbre-s fulgii care cad/ Şi umbrele cad pe hârtie/ Şi fără tine plec pe străzi/ Şi iarnă a-nceput să fie.”* Acest qvadruplu „şi” sugerează ceea ce ar fi putut să fie dacă…

Ecouri nostalgice se află şi în pastelul „***Plopii” :*** *„Acolo rămân plopii uitaţi de-atâta vreme,/ Cu freamătul de frunze te cheamă să revii,/ Că nu mai are cine plăcut să povestească/ Şi pe genunchii toamnei aşteaptă doi copii.// Acolo rămân plopii şi patru anotimpuri/ Îşi vor aduce anii sub ramurile lor/ Şi dacă frunza rară ne va ascunde ochii,/ Ei vor avea în sevă şi-o lacrimă de dor.// De ce mai vine gândul să umezească geana/ Şi să îmi amintească de tine, Daliana?/ S-a adunat acolo tot murmurul de frunze/ Dar nu alină dorul şi a rămas pe buze…”*

Acelaşi dor de neprihană şi de zăpezile copilăriei se află şi în elegia pastel : ***”Alb de zăpadă” :*** *„E vară şi în munţi mai sunt zăpezi/ Unite cu ninsorile de ani,/ Cum mai rămâne floare în livezi/ Nescuturată-n rod de ionatani.// E vară, dar mai cântă un colind,/ Cu obrăjori lipiţi lângă icoane,/ De părul mamei liniştit albind/ Şi de Iisus Christos, lângă piroane.// Rămân zăpezi să strălucească-n munţi,/ Că ne mai dor miresele frumoase,/ Iar sufletele lor împletesc punţi/ Sub bradul nunţii fiecărei case.”*

În acelaşi ton sunt şi poemele : „***Ultima zăpadă”; „De toamnă”; „E Anul Nou”.*** Şi, cu totul specială este poezia : „***Nici nu mai ştiu” :***

„Nici nu mai ştiu cum ninge, aşa cum nu mai ştiu/ Cât îmi eşti de iubită, cât de iubit să-ţi fiu./ Îmbrăţişaţi, de taină rămânem iarăşi goi,/ Icoana sărutării iar a rămas la noi.// Mai am răbdare singur, îngenunchez de dor,/ Nici nu mai ştiu cum ninge, sunt dincolo de zbor./ Iubirea e un cântec uitat de noi ciudat,/ Şi ascultat de păsări

ce-n toamnă au plecat.// Nici nu mai ştiu cum ninge, de parcă e păcat,/ Pe buze se păstrează surâsul de-altădat./ Iubirea e un cântec uitat de câte ori/ noi mergem fără țintă deasupra cu ninsori.// Am să mă rog şi mâine, răbdării nu-i târziu,/ De ce încă nu ninge nici nu mai vreau să ştiu./ iubirea e un cântec uitat de amândoi,/ Dar adunat în lacrimi, îl auzim în ploi."

Al treilea segment de versuri, intitulat „***Cu Duhul Sfânt în suflet”*** şi cuprinde poezii de referință cu accente de sacralitate, fie rugăciuni, fie cântece de Ler, de Crăciun, dintre care, mai reprezentativă este poezia „***Îngenunchez” : „****Îngenunchez, pământule mireasă,/ Să te sărut cu gura-nmiresmată,/ Frumosul rodului din nou să iasă/ Şi lumea iar să fie-adevărată.// Sunt zilele lumină, nelumină,/ Există înapoi şi înainte,/ Doar Dumnezeu nu are nicio vină,/ Cuvântul Său că-l facem necuvinte.// Când bătrânețea ne mai dă o frică/ Şi întrebăm de ce El ne mai ține?/ Suflet sărac, ce-i sfânt, ție nu-ți strică,/ Îngenunchez, pământule, în tine."*

Acest capitol se încheie cu un „***Gazel”.***

În sfârşit segmentele IV şi V sunt dedicate „***Rondelurilor”*** şi ***Sonetelor”.*** Aici poetul părăseşte tonul elegiac din „**Amintirile inimii”**, pentru cel anecdotic, care converteşte ironia-n umor involuntar ori vădit. De remarcat că în aceste poezii cu formă clasică, fixă, cu anumite rigurozități de formă, poetul se evidențiază în chip original şi inedit. Se remarcă rondelul „***Eminescu” -*** foarte reuşit, de o frumusețe evidentă : „*Limbii Române el i-a pus cunună/ Cuvintelor cu litere din stele,/ Rostirea lor pereche de inele/ Cu care buzele ni se cunună.// Tot ce e vers, alai prin el se-adună/ Şi poeziile mirese sunt şi ele,/ Limbii Române el i-a pus cunună/ Cuvintele cu litere din stele.// Nemuritoare nuntă îngeri sună/ Şi mirele cu pletele rebele/ Coboară printre raze şi cu ele,/ Miresei sale vorbele să-i spună// Limbii Române el i-a pus cunună."* Această poezie ar putea sta la loc de frunte printre poeziile cu un simț vibrant patriotic.

În cele unsprezece „***Gânduri de cerneală”*** firul predominant este cel colocvial-metaforic. Astfel în „***Oameni fără gânduri”,*** strigătul poetului se transformă în autoironie, ori în satiră muşcătoare ala adresa „***mâncătorilor de vorbe”.***

Aproape simultan, poetul trece la contemplarea filosofică asupra trecerii timpului inexorabil : „*În trecerea pe orişiunde/ E şi o vreme de popas,/ Dar cine gândul mai ascunde,/ În timpul care a rămas"* ***(„A răsărit”).***

Fantezia poetului reînvie făpturi şi întâmplări care altfel ar fi sortite uitării. Doar în cuvinte îşi află sălaş toate trăirile, ca şi cum ar trebui să se petreacă aievea, în realitate. Şi totuşi, între realitate şi fantezie, ce punte subțire, ce fir de păianjen străveziu pluteşte şi se agață de obiecte şi de viețuitoare în bătaia de vânt, uneori potrivnică.

Poetul îşi poate alcătui universul, urmându-şi firul delicat al închipuirii : „*Dar mi-a fost teamă de uitarea ta/ Căci tu, uitând, mă poți păstra în minte./ Nu înțelegi? Nu eşti altcineva,/ Decât ce-ai fost cu mine în cuvinte.” **(„Noi”).***

Stilul confesiv, solilocvial este prezent în poezia ***”Cu mine de vorbă”,*** în care poetul stă de vorbă cu iubita sa, proiectată în propria închipuire : „*Rosteşte-mă femeie, că dacă ai cuvânt,/ În palma ta rotundă sunt bulgăre de pământ./ Străin astăzi de zâmbet, dar nu încrâncenat,/ Rosteşte-mă femeie, dacă m-ai aşteptat.// Iar îți doresc în palme căldura din obraz,/ S-o simt în mângâiere, atât cât pot fi treaz,/ În viața fără taine, iluzii nu se strâng,/ Dacă dezbrac cu ochii n-am să mai pot să plâng.”*

În sfârşit, poezia care dă titlul volumului este un imn adus truditorului care peste filele albe, aşterne „*viața unei zile”:*
*„Ne punem aripi ca să nu fim singuri,/ Ne-nvață îngerii la zbor,/ Isopii din fereastră ne dau linguri/ Şi Cina cea de taină n-are stor.// Caietul se închide să nu cadă/ Neştearsă palmă peste albe file,/ Dar litere-n cerneală se mai scaldă/ Când se citeşte viața unei zile.// Eu şi îngenunchez dacă-i nevoie,/ Că vreau pe toți să-i fac să te iubească/ Şi Dumnezeu, în fiecare joie,/ Îşi pune îngerii să ne citească.” **(„Gânduri de cerneală”).***

Segmentul ultim, care cuprind poezii în vers liber, intitulat semnificativ „***Albe”***, este alcătuit din nouă foarte reuşite poeme de dragoste. Dintre acestea, „***Între anotimpuri”*** este de o sensibilitate deosebită : „*Pentru a mângâia părul tău/ m-am împrietenit cu noaptea./ Am nevoie de timp/ şi numai iarna/ noaptea e mai lungă./ Atunci poate să îmi ajungă/ părul tău, până în zori.// Pentru a-ți săruta ochii/ m-am împrietenit cu cerul./ Am nevoie de timp/ şi numai vara/ cerul e senin./ Atunci poate să-mi împrumute,/ până la amurg,/ albastra zare/ pentru culoarea lor.// Pentru a-ți asculta inima/ m-am împrietenit cu păsările./ Am nevoie de timp/ şi numai primăvara/ ele se întorc toate/ la bătaia ei.// Pentru a mă închina/ la sufletul tău/ m-am împrietenit cu frunzele./ Am nevoie de timp/ şi numai toamna/ ele îmi întâlnesc paşii./ Atunci,/ până la învierea*

sevei,/ sufletul tău ascuns/ e în somnul lor.// Am nevoie de timp./ Nu te pot iubi/ decât/ între anotimpuri.”

În acelaşi ton de lirism pur este şi „***Călătorie spre inima ta”.***

Deşi „*literele zboară/ ca nişte fluturi,/ învelite în rostire/ prin aripi.(...) Ne căutăm,/ ne regăsim într-un cuvânt/ dorul./ E dorul fiecărui zbor/ aşa vin păsările.”* Sufletul nostru ridicat la cer îl arată curcubeul iar „*orizontul/ e toată viața noastră”.(* ***„Orizont”).***

Unele poeme sunt frânte în străfulgerări de gând risipit şi apoi strâns ca perla în scoică. Aşa se întâmplă în poemul „***Am nevoie”*** alcătuit din patru mici bijuterii : „*Părul tău/ printre degete/ păstrează din toamna/ ascunsă în culoarea lui de castan.// Lumina/ ochilor tăi/ curcubeu/ între inimile noastre.// Mâinile tale/ vreau să le-nvăț/ să mângâie o lacrimă.// Am nevoie de dragostea ta…/ am să mă rog/ unui cântec de iarnă”.*

Şi în sfârşit, catrenul de final şlefuit şi el ca o mică bijuterie prețioasă : *”Lumina a uitat de asfințit/ putem privi/ tot ce este pe pământ/ ca unul pentru altul”.* ***(„Unul pentru altul”).*** Este un poem modul, un genom, o monadă şi trebuie receptată ca atare.

Astfel alcătuită, cartea „***Gânduri de cerneală”*** se constituie într-o izbândă a spiritului în lupta cu tentațiile de orice natură, dar şi o treaptă în zborul spre Înalt la care vor să acceadă sufletele alese. Poet care nu face nici un fel de concesii, Constantin Mîndruță aruncă un strigăt împotriva kitsch-ului dezlănțuit, agresiv, neruşinat, care a invadat tarabele, talciocurile, gangurile, şanțurile, străzile, parcurile şi blocurile-gigant, vitrinele, micile şi marile ecrane, portativele şi arta plastică şi îndeobşte, toate ungherele spiritului, trupului şi ale minții.

Galați, 30 mai 2007

ÎN CANDELA DE SUFLET – LUMINA IZBĂVIRII

STAN. M. ANDREI; „Flori de gând”, Postfață de Constantin Dimofte, Editura Mongabit, Galați, 1999

Izvorâtă parcă dintr-o euritmie cosmică, poezia lui Stan M. Andrei vine de undeva, din primele pagini ale ***Genezei***, când toate cele create erau bune şi omul nu căzuse în, ceea ce teologii numesc îndeobşte, ***„felix culpa”.***

Având sugestii eufonice şi un ritm interior fără cusur, chiar dacă e scrisă în vers alb, poezia lui Stan M. Andrei urmăreşte, chiar fără o intenționalitate explicită, o libertate intrinsecă, mai mult decât libertatea exterioară, având conotații biblice şi *„acel ceva plăpând”,* care face farmecul lirismului de tip orfic.

Aş zice că este extrasă din propriul paradis de dinainte de cădere. În aşteptarea parcă, a şarpelui, omul primordial se plimbă nestingherit pe alei, „în răcoarea serii” şi uneori stă de vorbă cu Dumnezeu.

Paradigma cunoaşterii este începutul discernământului între bine şi (ne)bine. *„Abia acum/ sufletul are o axă/ şi se-nvârte în jurul ei/ căutându-şi echilibrul”* ***(„Izbânda”).***

În *”timp schivnicit”*, lovit de furia valurilor, poetul încearcă o coborâre în adâncul de sus, echivalentă cu o călătorie inițiatică spre luminişul ființial. O, dara prea fragedă e luntrea acelui trup, risipindu-se în lumina unei raze. În timp ce omul se nevoieşte să-şi ridice râvnita cetate pământeană, cu ochii mereu năzuind *„spre tronul Înalt”,* spre zarea împânzită de curcubee unde pasc cerbi aripați, acolo, în *„sărbătoarea dumnezeiască a culorilor”, „luând suişu-n răspăr”*, sau poate *„în vis/ turnat curmeziş/ mai murmură izvorul”,* iar *„fulgerele toamnei/ nu-s secătuite de culoare”* ***(„În cerc şi-n spirală”).***

Numai pe o *„eşarfă de aur”* însă, se poate produce *„căderea în dor”,* precum li-i dor toamna gutuilor, *„de iarba uscată şi arsă”.*

În retortele gândului se produc alchimii nebănuite, reflex al unor stări de veghe, anxietăți, reculegeri, revigorări, trezviri şi iar

căderi în abisurile visării, recompuneri de sentimente ca sub o velă întinsă peste marea de alb.

„Sub regatul de alb”- sufletul se află *„ca pruncul în scutec”* ***(„În regatul albului”).***

Din baia de alb care-l iluminǎ-leoarcǎ, alb scufundat în alb absolut, poetul face *„saltul de căprioară/ spre stâncile singuratice/ ale muntelui” („****În regatul albului”).***

S-ar zice că nici un poet nu e mai îndrăgostit de alb şi de verde ca Stan M. Andrei. Alături de azur, acestea sunt culorile fundamentale care-l tutelează, care-l fascinează şi cărora li se supune.

Într-o coborâre înaltă, se poate doar înainta *„spre zări/ iscusind”* ***(„Coborâre înaltă”).***

E vremea culesului *„Din potire de crin,/ numai fire de alb/ şi fărâmi de lumină” („****Meşterul”).***

Aidoma meşterului *„ce-şi umple mâinile/ de filigranul/ râvnit/ în ucenicie”* – Poetul – *„În lacrimă-ncinsă/ îşi cântă lucrarea./ Cu inima-i țese/ luciri argintii./ Şi gându-ncovoaie/ pe linia curbă./ Şi mâna urmează/ trasee de vis şi de lut” (...) „ Şi iarăşi mai ars/ în mâna-i ce frige/ şi-n dor/ ne-mpăcat”* ***(„Meşterul”).***

*„Mucenic/ pentru lumină****”*** e poetul, strângând în candela de suflet *„picături/ de lumină aburindă.// Fiori de străluminări.// Sub licărul ei/ descântul prinde vrajă”*. Doar el, *„părăsind nopți adunate,/ pizmaşe şi reci/ ieşind din hrube-adânci/ cu mucegai pe pereți,/ un colț de ferigă/ urcând muntele”* ***(„În candela de suflet”) -*** are capacitatea de a empatiza cu natura. *„Mă u-u-u-i-i în pădure!...// Îmi place/ să mă las uitata/ printre trunchiurile/ înverzite/ şi cu vârfurile-n alergare.// Nu ştiu de ce iau forma/ unui arbore/ cu tulpina plesnită-n crăpături/ şi cu crengile tinere,/ tinere-/ Frunzele se leagănă-n/ zicere,/ aducând/ ghers umilit/ peste fire doinit.// Frunză/ peste frunză,/ iată-mi cartea!// E în undă!...”* ***(„Arbore”).***

Esențele sale intelective sunt : inteligența elaborativă, anticipativă, virtutea spiritualității, un simț estetic bazat pe principii morale sănătoase. Spiritul său genuin, biruitor sau biruit, *„se mântuie-ntr-o pasăre/ albă”* care *„zboară în cumpănă./ Zboară până când penele/ prin a se albăstri uşor.// Schivnicindu-se,/ îşi face cu aripa(chilie/ în tâmpla cerului/. Înăuntru/ sau în afară/ atinge sfere/ nevăzute decât în vis”* ***(„Neîncăputul de vatră”)****.*

În continuă întrecere pentru *„o bucată de cer”,* după repetate-ncercări – poetul are *„numai dorul,/ fragment în rostogolire,/ caută lame lucii de gând/ să taie/ doar un pătrat/ în întregul jinduit.// o ramă pentru portretul/ care-nalță viața”* ***(„Numai dorul”).***

Într-o continuă *„procesiune/ spre altarul/ cunoaşterii” -, „nepătruns/ ne imensă mirare”* – precum un însetat care oboseşte *„aruncându-şi ochii/ în sus şi-n jos,/ în jos şi-n sus/ să afle gustul/ apelor intens albastre”* – doar acolo stă Omul, între izvor şi cer „ *ca două brațe/ rotindu-se/ în arc adunat”* ***(„Înspre altar”).***

Aflându-se, în chip edenic, în *„respirație comună”* cu natura, cu făpturile, cu cerul şi apa, cu toate elementele primordiale, iar frumusețea acestei comuniuni, sub razele soarelui oblăduitor care se coboară şi peste cel drept şi peste cel nedrept, ia forma aerului dragostei, armoniei, păcii veşnice.

Dar vin uneori *„nedemne furtuni”,* şi-n liniştea serii coboară *„scâncetul unui gând”, „încercuindu-mă vicios/ în spațiul de laur/ cernit”* ***(„În spațiul de laur”).***

E nevoie de un cântec neauzit, care să astâmpere inima tremurândă după lumile visate, dara pentru că în ape tulburi, nu coboară Înaltul şi *„sufletul umilit/ se-aruncă disperat/ în deltă”,* omul jinduieşte spațiul ființial *„unde înfloare albul”* şi unde *„nu se vede mâlul”,* căci doar acolo : *„Mă pipăie Domnul pe creştet!”* – spune atât de inspirat autorul în ***”Cântecul din deltă”.***

Emblematică pentru conştiința lui de țăran, ajuns la oraş, dar care nu-şi tăgăduieşte rădăcinile, ci poartă încă *„desenul pământului/ de-acasă/ în palme”* – este poezia „***”În palme şi-n suflet”.***

Luăm cu noi în metropole, picioarele rătăcite, le purtăm obosit sau neobosit, în patru zări, îndurerându-ne până la bucurie, prin răscruci, descumpănite, prin *„catifeaua fierbinte a prafului”,* prelins prin clepsidrele dorului, la fel şi palmele şi auzul şi privirile, dar mai ales, vorbele, ducându-le cu noi spre niciunde, *„Numai sufletul îl lăsăm acasă, să umple golul/ cu lumina din zori/ a pământului reavăn.”* ***(„În palme şi-n suflet”).***

În străinele văi, pline de contururi neclare, albastrul dintâi se împuținează, până devine un zbor alb tremurat în cerul de cântec.

În deplină comuniune cu natura, aşa cum am mai subliniat, aidoma unui salcâm care îşi adună sevele-n tăcere, sufletul

consumat, dăruit, risipit în marea de alb, se bucură suspinând, căutându-şi verdele, tot în pământul trudit al sinelui, atins de grindinile de orice fel care se abat asupra lui.

Stan M. Andrei ajunge, chiar dacă nu-şi propune implicit, la esențe, pentru că sufletul său genuin îl conduce la acestea, cu forța desăvârşirii : „*Inima,/ vatra.// Gândurile,/ lemnele încinste de flăcările vieții.// Sufletul,/ cenuşarul.// Din altar,/ pe altar/ şi pentru altar/ lumină!* ***(„Lumina”).***

El încearcă să-şi recupereze candoarea, chiar dacă valurile îl poartă pe cărări de pulberi unduitoare.

Uimit încă de culoare, rămas cu ochii la fluturi, el se aşează smerit „*în fața/ aripei curate/ a începutului de zbor/ în sfântă adorație.”*

În iubire, doar mireasma de busuioc răscoleşte simțurile. Şi-n răcoarea parfumată a primului măr, îmbrățişările dor până la albăstrimea privirii..

Din imnul scandat spre biruința iubirii, nu va rămâne „*un spic secerat”,* ci după căzutul în rod, *„fragedul lăstar”*, care cere la rândul lui, înnoire.

Cu inima ca un izvor cuprins de duhul mării şi ochiul smerit în care creşte lumina, aidoma salcâmului care „*adună lângă el/ toată câmpia./ Dumică zările/ şi simte/ fiorul dezmărginirii”* – Poetul, sub dulcele alb al adierii de sus, îşi făureşte „*din loc în loc,/ ghimpi/ pentru însângerarea/ stricătorilor de linişte”* ***(„Fiorul dezmărginirii”).***

Fibra lui cea tare, nefrântă în trăsnet şi vaier de vânt, deşi aplecată în rostogoliri disperare, îşi clădeşte sevele în înalt. „*Şi/ ciucuri, ciucuri,/ însemnul biruinței/ flutură alb”* – prefăcut în dulce râvnit. („***”Fibra de salcâm”).***

Urmaş al plugarului cel adevărat, „*sub ochii răi/ şi veşnic amenințători”,* Stan M. Andrei a rămas „*aceeaşi cumințenie a pământului/ şi drept credincios/ al aceluiaşi început.”* ***(„Nu l-ancântat povestea”).***

„Sub cerul privirii albastre/ a înălțat/ trunchiul stăruinței/ în tot ce-i alb.” ***(„Întruna).***

„El/ plugarul cel dintotdeauna”, care *„se-nstăpâneşte/ pe-nălțimea dulce a câmpiei/ să are, fără plată,/ şi-ogoarele văzduhului”* ***(„Pe-nălțimea câmpiei”).***

Doar lui, urmaş al plugarului cel adevărat, „*lumina/ îi pune cunună”* (un alt fel de aură) *pe fruntea/ mirosind a grâu ne-ncins.// De aici,/ de pe-acest vârf,/ pe un tot de aleluia,/ se rostogoleşte-n mântuire/ pe crucea brazdei/ care creşte spice.”* ***(„Pe-nălțimea câmpiei”).***

Poet solar, oarecum bucolic, cu rădăcini telurice, adânc înfipte în glia – Mater Alma, Astan M. Andrei are-n genom, sămânța neamului oropsit şi biruitor de înălțimi, smerit în măreția lui ancestrală, adunate-n trăiri, coame de gând, înduioşând văzduhul cu lumina care *„îi toarnă/ pe frunte/ mirul său/ purificator.”* ***(„Răsplata”).***

Este cununa, aura, care îl va înnimba pentru toate strădaniile sale, născătoare de prunci duhovniceşti, acum şi în cele din urmă.

Galați, Armindeni, 2007

VITRALII ÎN FLĂCĂRI, ESENȚĂ DE BLÂNDĂ LUMINĂ

COSTICĂ OANCĂ, „Îngerul din singurătate”, Editura pentru Literatură şi Artă GENEZE, Galați, 2002 şi „Clipa cea repede”, Editura Pax Aura Mundi, Galați, 2005.

Aforismul, floare de spirit! Picătură de cleştar din izvorul fermecat al gândirii. Adeseori sufletul a fost asemuit cu un izvor fermecat din care țâşnesc ori picură, stropi de har, fărâme de blândă lumină. Şi nu fără temei. Căci, grădina omenească, fără apa spirituală a vieții ar deveni lesne „pârloagă”.

Universul gândirii umane e magma propice pentru a răsări cele mai minunate flori, unele cultivate, altoite minuțios, udate şi îngrijite, altele perene. Şi totuşi, cât efort susținut, câtă migală, câtă acribie îi trebuie unui scriitor ca să lepede tot balastul cuvintelor care nu exprimă nimic, pentru a ajunge la mult râvnita esență!

Costică Oancă este un veritabil pontifex – cel care întinde punți prin cuvintele – puține şi temeinice, precum pilonii de poduri peste care trec apoi tancuri, maşini grele, atelaje şi oameni.

Şi cu cât cuvintele sunt mai trainice, cu atât mai mult dăinuie podul, iar podarul e mai mulțumit că şi-a îndeplinit misiunea, de a asigura trecerea, bunul mers al călătorilor spre ținta lor vremelnică şi îndeosebi, spre cea veşnică.

Transfigurarea prin cuvântul scris, rostit, mimat sau doar intens gândit, dă consistență personalității umane.

Aforismul este precum firul de busuioc în apă – o sfințeşte iar apa nu se mai strică. Apa sufletească în care pătrunde firul de busuioc poate fi tămăduitoare şi, în folclor s-a identificat cu apa vieții, apa care readuce din moarte la viață, trezeşte duhul, suflarea din om, albeşte păcatul, înlătură orice rău. Cu ea se stropesc tâmpla şu uşorii bisericii, absidele, pridvorul, corul, naosul şi pronaosul, altarul, icoanele, crucea, mormintele, fântânile, copacii, ogorul,

temelia casei, cearceaful miresei, inelele de logodnă şi, îndeobşte, orice lucru făcut de mâna omului prin grația divină.

Din acest punct de vedere se poate spune că aforismul – îl poate sfinți pe om, îl îmbunătățeşte, îl edifică.

El aleargă ca vinul roşul prin vene, revigorează, tonifică. El e măsura de ambrozie întăritoare, vivificantă, dătătoare de puteri şi culoare-n obrajii palizi, convalescenți ai omului încercat de boală şi neputință.

El este ca mireasma de mirt, este uleiul ungerii dintâi şi al celei de pe urmă, dinaintea marii călătorii fără întoarcere. E lacrima de mir pe fruntea creştinului, prelinsă în formă de cruce.

Exprimat sintetic, sub formă de scurtă reflecție, calambur, cugetare, paradox, definiție, panseu liric, axiomă, joc de cuvinte, ori mai explicit, mai desfăşurat, pe măsura ideii pe care-o conține, aforismul are o singură finalitate : să trezească o stare de spirit. El poate fi ca un tablou cu nuferi al pictorului impresionist Claude Monet, care te introduce într-o atmosferă, producându-ți bucurie estetică.

Iar dacă este moralizator, el are menirea să îndrepte, fără să forțeze ferestre şi uşi deja deschise. El se vrea şi se lasă asimilat dintr-o suflare pentru ca apoi să fie meditat, gustat, însuşit pe îndelete.

Cu toate acestea, picăturile de gând ale lui Costică Oancă, nu sunt doar simple jocuri de cuvinte, simple păreri pe care doreşte cu orice chip să le impună, cu riscul de a deveni nesociabil şi din ce în ce mai singur, cum i se reproşează uneori de către cunoscuți şi prieteni, ci ele sunt „*afirmarea unor principii asimilate din lumea valorilor spiritual-culturale*”. Cu alte cuvinte, un original **modus vivendi.**

Aceste principii morale prevalează asupra multor intenții care ar putea impieta imaginea unei personalități integre. Aceasta implică o forță morală şi chiar obligația, din partea educatorilor de a promova principiile morale, estetice universal valabile, ori cele impuse de starea actuală a beneficiarilor.

Domeniul elitist, cultivat cu temei, tinerețea şi vigoarea spiritului, puterea intuitivă, sugestia, întoarcerea la esența acestui spirit, forța vizionară cu care îşi defineşte convingerile, sunt premisele de la care porneşte şi ținta spre care se îndreaptă autorul în

demersul său aforistico-liric. Întemeiat pe aceste repere fundamentale, scrierile lui nu alunecă niciodată în derizoriu.

Adept al „bibliotecii din turn” ca şi strălucitul său înaintaş din urmă cu aproape cinci veacuri, renascentistul Montaigne, conştient că, doar renunțând câştigi cununa de lauri şi gloria nepieritoare, autorul de față ne face o demonstrație de forță asupra chintesenței spiritului uman, biruitor peste stricăciunea trupească şi deşertăciunea sufletească, în aceste două splendide cărți de aforisme. Spunem renunțând pentru că autorul a ales partea bună a vieții, s-a lepădat de vremelnicie în favoarea veşniciei. Puțini sunt în stare de asemenea sacrificii. Şi întra-ceasta, autorul ne trimite la mitul Meşterului Manole care exprimă integral înțelesul profund al actului de creație şi al sacrificiului. Creația este de fapt, act de tensiune, de luptă, pretinzând dragoste şi menire. Iar creatorul, din orice domeniu al culturii ori al artei este o „ipostază” a aceluiaşi Unic Zidar care a creat „cerurile şi pământul”, toate câte sunt pe cer, deasupra lui, pe pământ, pe ape şi sub ele.

Într-o virtuală arcă a lui Noe, Costică Oancă ar îngrămădi câte un pic din înțelepciunea lumii, o educație sănătoasă, o morală fără cusur, filonul estetic din fibrele intime ale omului, precum şi categoriile morale : binele, adevărul, cinstea, corectitudinea şi, nu în ultimă instanță, iubirea.

Cu această corabie, şi-ar face avânt şi ar vâsli înspre larg, după formula „Duc in altum!” – Înaintează în larg! – până la un eventual tărâm al făgăduinței, iar nu spre naufragiu. Şi după nopți şi zile de vâslit, ar ajunge pe undeva, în preajma Bibiotecii din Alexandria, cea care ascunde toate tainele lumii, unde şi-ar reclădi identitatea, averile, şi-ar recăpăta puterile din fărâmele de vitralii spirituale care străjuiesc edificiul cunoaşterii şi al înțelepciunii omenirii.

E mult, e puțin? **E de invidiat,** cu o invidie admirativă, caldă, sănătoasă ca o invazie mătăsoasă de tandrețe pe relieful obrazului.

Costică Oancă este un norocos. El ştie că nu e niciodată singur, că undeva, îl veghează, prietenul său, „**Îngerul din singurătate”,** însoțitorul, bodyguardul, veghetorul, sfătuitorul, vestitorul, împărțitorul de haruri de la Duhul Sfânt, cel care-i răspunde la întrebările nepuse, sau tace exact atunci când trebuie, ceea ce e o adevărată artă.

Colocviile sale cu „**Îngerul din singurătate”** sunt, de fapt, solilocvii. Sunt disputele şi împăcările cu sine, rodul meditațiilor, contemplărilor în propria oglindă sufletească. Sunt dioptriile lui prin care vede realitatea, aşa cum e şi nu aşa cum ar trebui să fie. Iar diferența dintre ceea ce se află şi ceea ce ar trebui să fie în loc, este copleşitoare, plină de miez, tulburătoare, fascinantă, frustă, genuină, tainică. Sunt stalactitele şi stalagmitele formate timp ce câteva zeci de ani, pe care cititorii – speologi îl află cu mici țipete de încântare ori amuțiți de bucuria neaşteptată a descoperirii. Uneori cu reveria pe care ți-o procură visul, speranța, iubirea, dorul, nemărginirea.

Surprinşi de aceste comori nestemate, ei se adâncesc în căutarea filonului de aur sau a bulgărului de diamant ascuns între roci milenare.

Şi în susurul de izvor infiltrat care-şi face loc cu aceeaşi asiduitate în meandrele străvezii cu nuanțe spectrale, ai putea ghici undele de regret, picăturile de lacrimi căzând pe inimile infertile care, în felul acesta rodesc cel mai frumos fruct : Iubirea!

Preocupările introspective, dublate de o privire reflexivă asupra împrejurului se constituie într-un fericit mijloc de cunoaştere, aproape inițiatică a rosturilor omului pe pământ şi dincolo de realitatea pământească, dincolo de prag, de unde începe adevărata viață.

Dincolo de orice mistificare, de orice mască de moralist, se află, îndeobşte, arta de a rămâne tu însuți în orice împrejurare, ceea ce implică, fără doar şi poate, o mare doză de curaj, eroism, tenacitate, suflu dramatic viguros şi o perfectă onestitate.

Aceste lecții de virtuozitate morală şi de integritate spirituală nu se poate să nu câştige adepți. În fond, e ca şi cum te-ai afla la confesional, tu şi reprezentantul lui dumnezeu în Sfânta Taină a Spovedaniei unde, regula de aur este că nu trebuie să te minți pe tine însuți, căci, acest fapt reprobabil ar însemna că-L minți pe Dumnezeu, ceea ce e, moralmente şi practicalmente, imposibil.

Ca să fii moralist, trebuie să ai însă, capacități de antropolog, apoi de psiholog, de sociolog şi de fin analist.

Omul e un teritoriu foarte vast de cunoaştere. E un fel de **terra incognita** pe care o străbați pas cu pas, fără să bănui câte hrube, câte hârtoape pot să te pândească şi câte surprize neplăcute, la orice colț.

E o adâncire în natura umană, o explorare neîncetată a fiecărei celule. Şi munca de cercetare nu se sfârşeşte niciodată pentru că îţi dai seama la un moment dat că, deşi ai stat alături de cineva o viaţă întreagă, poţi avea surprize.

Şi acest lucru ni-l evidenţiază Costică Oancă în cele două cărţi aforistice la care facem referinţă.

Vechi eresuri, tâlcuiri, un limbaj metaforic, parabolic, eliptic uneori de subiect ori de predicat, adeseori cu tentă de panseu liric, se află în aceste volume - o avere chivernisită într-o viaţă în lăcriţa din piept, pe care uneori o expune ca pe exponatele la un târg universal, cosmic, în care găseşti de toate, de la stele şi lună, la îngeri. Un autor ale cărui cămări şi hambare sufleteşti sunt doldora de bucate în sorturi diverse şi de bună calitate. Şi totuşi, o realitate inspirată, modernă, spontană, cu abilităţi pedagogice, pe un fundal simplu şi transparent, bine configurată artistic în picături de rouă de gând, răsare pe câmpiile mănoase ale paginilor acestor cărţi.

Autorul lor îşi face un locşor printre puţinii gânditori reprezentativi ai acestei spumoase specii literare, atât de rare şi valoroase : Montaigne, Emerson, Saint Exupery, La Rochefaucauld, Jules Renard, toţi moraliştii francezi, eneglezi, şi printre panseiştii, cugetătorii români în frunte cu Anton Pann, Călinescu, Iorga, Marin Voiculescu, Petre Ţuţea, Nicolae Steinhardt, prinţul Monsenior Vladimir Ghika şi mulţi alţii. Ei îţi pot oferi răgazuri de cuminte desfătare intelectuală, spirituală, estetică, hrană utilă şi revelatoare pentru orice cititor cu bun gust şi apetenţă pentru valorile adevărate.

Contactul permanent cu pământul, natura, dar şi cu oamenii, în oferă prilejuri de reflecţie asupra problemelor fundamentale care au frământat din totdeauna mintea umană: naşterea, viaţa, moartea, libertatea, adevărul, etc.

Urmărindu-şi meandrele de gând până la un eventual luminiş fiinţial, autorul străbate ţinuturi virgine în care intră cu sufletul smerit şi în vârful picioarelor, să nu stârnească duhurile potrivnice. Şi totuşi, câtă armonie în sunetele clavirului, pe care, degete nevăzute, alunecă hieratic! Aceste şoapte de spus tainic, la urechea celui aflat alături! Stări de spirit traduse în formule lapidare, cu accente umaniste şi cu o anume neofilie – deschidere către tot ce e nou, chiar dacă se dovedesc lucruri efemere, căci şi din lucrurile efemere se pot naşte cele veşnice.

Unitatea omului ca entitate în sine, nu poate fi sfărâmată, însă trebuie pusă în relație cu un oarecare asociaționism, căci toate lucrurile şi ființele sunt legate între ele prin similitudini. Undele gândirii se pot întinde pe teritorii extrem de vaste şi nebănuite, acolo unde ființa, luată în mod singular, nu poate ajunge. Pe aceste unde ale închipuirii, pluteşte ori zboară-n volute, inspirația poeților, a creatorilor de orice fel şi chiar a savanților, pe temeiuri exacte, abstracte însă.

Atent la învățăturile firii, fără ascunzişuri, cu sufletul aşezat frumos pe o tavă de aur, acoperită cu brocarturi scumpe, Costică Oancă te invită să guşti şi să te desfătezi din bucuria noului veşnic, izvorâtă din tainițele proprii, din atât de complicata natură umană, să te străduieşti să o înțelegi, să o accepți, să o aduci fără să pară că o faci dinadins, să o ridici la demnitatea de ființă cugetătoare, diferențiată de celelalte făpturi exact prin această capacitate de gândire. Iată o artă desăvârşită pe care autorul de față o practică în felul său discret şi hotărât, profetic şi cât se poate de realist.

Viața socială, prin aspectele ei variate oferă şi determină anumite modele, şi aici condiția umană este nelimitată. Spiritul iscoditor al moralistului, al panseistului, nu trebuie decât să le selecteze, să te treacă prin nivelul său de înțelegere şi toleranță, să le transpună literar şi artistic.

Cărțile de față se înscriu între meditația filosofică, analiza psihologică şi înțelepciunea morală la care se adaugă un anume grad de tensiune emoțională şi o expresivitate proprie.

Din nefericire, vremurile nu sunt întotdeauna prielnice gândirii. Ele te silesc să acționezi mai degrabă cu instrumentele pe care le posezi şi care îți pot deveni arme de luptă ori numai scuturi.

Şi totuşi, o întreagă pleiadă de gânditori de la Iordache Golescu, Miron Costin, Gh. Asachi, Dimitrie Cantemir, Antim Ivireanu – cu ale sale **Didahii,** Ion Budai Deleanu, Dimitrie Țichindeal, gânditorii progresişti Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Mihail Kogălniceanu, Cezar Bolliac, Nicolae Bălcescu, Aron Pumnul, Dimitrie Bolintineanu, C. Negruzii, Simiuon Bărnuțiu, Andrei Mureşanu, Vasile Alacsandri, B. P. Haşdeu, care s-au afirmat pe tărâmul luptei pentru unitate națională şi dreptate socială, apoi gânditorii filozofi : Vasile Conta, A. D. Xenopol, C. Rădulescu- Motru, P.P. Negulescu, Mircea Florian, Mircea Vulcănescu, D.D.Roşca şi în sfârşit, o sumă întreagă de

scriitori, poeți şi dramaturgi, eseişti, care şi-au exprimat gândirea aforistică în proze, poeme, piese de teatru, eseuri ori în publicistică, au fost seduşi de această specie literară. De fapt, orice operă conține intrinsec, ceva din gândirea celui care a realizat-o.

De asemenea, o pleiadă de gânditori clasici ai culturii române moderne printre care Blaga, Nicolae Titulescu, Titu Maiorescu, Constantin Noica, Nae Ionescu, Eugen Ionescu, Emil Cioran, spirite novatoare, cu largi deschideri spre orizonturile cunoaşterii, au lăsat omenirii semințe de cuget în câmpul nesfârşit al literaturii.

Aproape nu e scriitor ori cărturar să nu fi fost atins de filonul de gând, fie istoric, filozofic, liric, aceasta făcând parte din permanența spiritualității omeneşti.

De o densitate maximă, cu o exprimare lapidară şi de o savoare pe măsură, aforismul s-a bucurat de adepți din totdeauna şi de pretutindeni.

În virtutea preferinței pentru această specie literară, agreabilă, educativă sunt şi ecourile de gând picurat în inimi flămânde ale lui Costică Oancă.

De la parafrazarea pericopelor biblice : *„Fericit este cel ce n-a văzut şi a crezut, dar la fel de fericit este cel care a crezut fiindcă a văzut”, „Suntem terorizați de spectrul foamei, dar aceasta este pentru ca omul să înțeleagă că pâinea adevărată este* ***'tot Cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu';*** *suntem chinuiți la gândul că cele mai cumplite boli ne pot omorî, dar nu înțelegem că singura boală de care se moare cu adevărat este necredința. Suntem îngrijorați de soarta copiilor noştri, dar suntem surzi la* ***cuvintele*** *Mântuitorului, care zice :* ***'Lăsați copiii şi nu-i opriți să vină la Mine…*** *(că după toate acestea – hrană, sănătate, siguranța zilei de mâine – n.a.) se străduiesc neamurile (adică necredincioşii);* ***ştie doar Tatăl vostru Cel ceresc că aveți nevoie de ele. Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă” (Matei 6,32-33).***

„Mulți sunt chemați (la autodepăşire), dar ***puțini*** *sunt aleşi, pentru că dintre cei chemați puțini aud, iar dintre aceştia din urmă şi mai puțini răspund.”,* etc., ori a unor citate latineşti : *„De ce* ***'Non idem est si duo dicunt idem?'*** *Pentru că unul* ***face*** *ce spune, în vreme ce altul numai spune.”*

De asemenea, autorul îşi extrage rădăcinile şi din înțelepciunea populară, tezaurul de spiritualitate al românilor : *„Adevărul nu se vede decât cu ochii curați"; „Buruienile se îngăduie unele pe altele iar corb la corb nu scoate ochii"; „Frumosul iubeşte, urâtul urăşte".*

Trimiteri livreşti la literatură şi interpretări proprii : *„Cum* ***'Esteticul este partea de vârf a eticului'*** *(Nichita Stănescu), tot aşa* ***bunul gust*** *trebuie să fie partea de vârf a bunului simț."*

Alte referiri livreşti foarte frecvente la versuri eminesciene, bacoviene, la balada „Meşterul Manole" şi la alți autori.

De altfel este dificil să fii cu totul original fără nici un fel de ingerință, când până şi dicționarele sunt locuri comune! E ca şi când ai pribegi prin deşert şi ai conversa cu tine însuți până la delir, până la vederea Fetei Morgana.

Teme majore din zona categoriilor filozofice şi a moralului, precum . Adevărul, aproapele, sacrificiul, Omul, ascultarea, Binele, Lumina, cunoaşterea, Timpul, Dreptatea, Materia, nimicul, durerea, ignoranța, destinul, dragostea, prostia, fericirea, demnitatea, gândirea, inima, singurătatea, răul, dorul, memoria, inspirația, înțelepciunea, rațiunea, moartea, se regăsesc cu precădere, grupate alfabetic.

Teme biblice : Apocalipsa, Cartea Vieții, deşertăciunea, Duhul Sfânt, eternitatea, îngerii, cărora le consacră mai multe pagini şi chiar şi dedicația, mai puțin obişnuită : *„Dedic această carte îngerului meu păzitor".*

Alte teme sunt din sfera esteticului şi ele vizează : frumosul, gustul şi bunul gust , sensibilitatea estetică : *„morala şi estetica sunt* ***martorii*** *credincioşi ai cultului şi, respectiv, culturii."*

De altfel, sfera culturii, artei şi educație ocupă un loc considerabil în aceste pagini : *„**Crescendo-urile** –munții muzicii"; „Când **cultura** este prea generală, riscă să nu fie deloc"; „**Inspirația** – este adevărata memorie"; „Aşteptarea, dorul, tristețea, singurătatea – iată destinul **artei."*** Kitsch-ul – căruia îi consacră un spațiu mai larg, apoi : ***„Muzica*** *– adevărul spus de două ori**"; „Muzica** – înger zâmbind"; **„Vioara –** cântă numai dacă este iubită",* etc.

Sfera poeticului şi a definițiilor lirice este foarte bine reprezentată : *„Noapte – răsare luna în dreptul **îmbrățişării** noastre"; „Cămaşă pe trupul dorului, **înserarea";** „Cu fiecare*

amintire descoperim ***uitarea****”; „****Înserarea –*** *umbra ta care nu poate trece de sufletul meu”; „****Dragostea –*** *poezia fără cuvinte”; „Adevărata* ***zidire*** *se face cu pietre de forma inimii”; „****Primăvară –*** *cocorii îmi ară privirea”; „Nu păsările zboară ci* ***zborul*** *are forma păsărilor”; „****Cocorii –*** *sudul unei zile de tristețe”; „****Dimineață –*** *ciocârlia naşte văzduhul”; „Somnul este un potop iar* ***visul*** *o arcă; „****Aşteptarea*** *este un țărm cu o corabie care nu mai soseşte”; „****Mintea –*** *candela din întuneric”; „****Îndrăgostirea –*** *raiul pe înțelesul tuturor”; „M-am resemnat. Ca un* ***înger*** *care şi-a strâns aripile şi s-a aşezat gânditor pe o lespede”; „Buruienile cresc din* ***lenea*** *pământului”;* ***Zborul -*** *gândire în formă de pasăre”; „Dumnezeu a pus în locul unui înger –* ***luna”; „Somnul*** *nostru – un pod peste care trec înzăpezite carele nopții”; „****Noaptea –*** *odihna luminii”; „****Noapte –*** *Dumnezeu ne priveşte cu toate stelele”; „* ***Timpul –*** *rouă pe iarbă”; „****Orizont interior” –*** *linia de împreunare a înaltului cu adâncul”; „Cuvinte tihnite ca apa unui lac, aceasta este* ***poezia”,*** şi multe alte frumuseți.

Şi între toate acestea, parcă întrepătrunse dar şi distingându-se, aforismele din spațiul sacru al divinului sunt cele mai adânci, mai profunde, mai pline de miez: „*Când omul întoarce spatele lui Dumnezeu, Dumnezei Îşi* ***întoarce*** *fața de la el”; „Numai lucrurile făcute de mâna omului evoluează, cele făcute de mâna lui Dumnezeu sunt* ***perfecte*** *dintru început. Iată apa, aerul, ziua, noaptea, iată florile, păsările, ploile şi zăpezile”;* ***„Valea Plângerii –*** *locul de întâlnire cu îngerii; „Cum mamele leagănă copilăria fiilor lor, tot aşa* ***îngerii*** *ne leagănă nouă viețile”; Împlinirea este necesară iar* ***mântuirea*** *este suficientă”; „Oricât de multe stele ar fi pe cer, oricât de mare ar fi splendoarea lor, noaptea tot noapte se va chema, iar omul tot va aştepta răsăritul. Tot astfel, oricât de mari vor fi realizările acestei lumi, ele nu vor putea înlocui vreodată* ***nevoia*** *noastră* ***de Dumnezeu,*** *de altfel singura nevoie care ne distinge de toate celelalte făpturi”; „****Ochii de văzut” –****sunt pentru lucrurile care nu se văd”; „Cea mai bună avere este sănătatea, iar cea mai bună* ***sănătate*** *este credința”; „Singura posibilitate de a nu pierde ce ți-e drag, este* ***transfigurarea,*** *mutarea lui în cuvinte şi, prin cuvinte, la cer.”*

„A reflecta – spune Costică Oancă – *înseamnă a face ca lucrurile trecătoare să fie oglindite pentru o clipă în apele eternității”*. Subscriem şi noi, spunând că a parcurge aforismele,

apoftegmele unui înțelept, înseamnă a pătrunde în gândurile, în intimitatea lui cea mai sfântă.

Costică Oancă ne-a îngăduit să-i pătrundem gândurile şi intimitatea, cu naturalețea şi deschiderea pe care numai **prietenia**, comuniunea electivă, ți le pot da, considerându-ne spirite congenere, drept pentru care îl mângâiem pe gând, pe cuvânt, mulțumindu-i cu reverența cuvenită.

Să spunem, o dată cu acest original autor : *„A zburat o pasăre. Legănarea acestei ramuri este un* ***vers*** *al meu."*

Şi în acest **zbor** care este o *„gândire în formă de pasăre"* - Costică Oancă şi-a atârnat visele, care, iată, se întrezăresc ca nişte puncte minuscule, dincolo de linia orizontului spre patria cerească – nemuritoarea limbă română în care locuim, aşa cum spunea Nichita – ca într-o duminică.

Galați, 19 mai 2007

Seria : EXEGEZE. Din volumul în curs de apariție : „BUSUIOC DE CUVINTE" (volumul II de la „Monumentul cărții și Mucenicia Cuvântului").

SFINȚII DE LÂNGĂ NOI. PROVINCIA MOLDOVA – LEAGĂN DE SFINȚI ŞI DE MARTIRI AI CREDINȚEI

EUSEBIO BEJAN, SILVESTRU BEJAN, OCTAVIAN BEJAN, „Medicul preot Martin Benedict. Istoria unui frate franciscan fără tunică", Editura Serafica, Roman, 2007

Medicul preot Martin Benedict face parte, fără doar şi poate, din pleiada de sacerdoți care au înfruntat cu eroism, iubire şi sacrificiu dus până la extrem, grelele încercări la care a fost supusă Biserica Romano-Catolică. Şi mai cu seamă, dintre cei care, hirotonisiți în clandestinitate, deşi nutreau o iubire arzătoare pentru Isus Cristos rămas în Sfânta Taină a Euharistiei, nu au putut să-L celebreze oficial, din pricina absurdității regimului totalitar. Acesta a fost sacrificiul lor cel mai cumplit, de a nu-L putea oficia liturgic pe Cel căruia îi închinaseră viața, munca, persoana, aspirațiile.

Isus Cristos le spusese ucenicilor la Cina cea de Taină atunci când a instituit Sacramentul Euharistiei şi i-a învățat şi pe ei să consacre Pâinea şi Vinul drept Trupul şi Sângele Noului Legământ, care trebuiau gustate *„ în amintirea Mea" :* „**Cu mult dor am dorit să mănânc Paştile acestea cu voi înainte de a suferi;"** (Lc. 22,15). Isus le-a dat apoi a înțelege că, vor avea de suferit mult pentru acest sacrificiu făcut de El.

Ori, a fi preot şi a nu putea să oficiezi Sfânta Liturghie Euharistică este, credem, supliciul cel mai groaznic pentru un sacerdot. E ca şi când ți-ar fi fost smuls din mâini de o forță brutală ostilă, diamantul, darul cel mai prețios, darul vieții. Din mâini, dar nu şi din ochi, auz, inimă, simțire. Omul poate vedea cu ochii minții,

poate auzi glasul Domnului. Poate avea în inimă mărgăritarul de nesmuls de mână umană, pe Isus Cristos. Dumnezeu are nenumărate Căi de a se face prezent în noi. Şi atunci, nimeni nu ni-L poate lua din suflet, din inimă, din întreaga noastră ființă, oricât de multe piedici ni s-ar ridica în față.

Au fost cazuri, (şi nu puține!) când torționarii au vrut să-L elimine definitiv pe Isus Cristos din viața preoților, a călugărilor şi a credincioşilor, privându-i de lăcaşurile de cult, de casele de rugăciune, de Sfintele Evanghelii şi de alte cărți de rugăciuni, ori chiar de libertate. Dar, chiar într-o celulă sordidă, s-a dovedit că Dumnezeu era prezent. În fibrele lăuntrice ale celui închis, care se afla în strânsă comuniune cu divinitatea. Din pâine simplă şi dintr-o zeamă goală de compot, sacerdoții oficiau pentru deținuți Sfânta Liturghie, ori le administrau confraților de suferință, Sfintele Taine.

„Cu apă viermănoasă şi cu Duh smerit" – a fost botezat în închisoare evreul Nicolae Steinhardt, de către preotul Mina Dobzeu, asistat de alți doi preoți catolici, în spirit ecumenic. Cel care va deveni mai târziu Parohul Nicolae de la Rohia şi-şi va depăna amintirile şi experiențele spirituale, în cartea, de o profundă trăire creştină **„Jurnalul Fericirii".**

Alții au suportat suplicii oribile, degradante pentru persoana umană, dar nu s-au lepădat de Isus Cristos, cu prețul multor ani de detenție şi chiar cu prețul vieții. Şi aici sunt de amintit, de cinstit şi comemorat, episcopii greco-catolici, cardinalul Alexandru Todea, dar şi preoții şi frații franciscani din Provincia Moldova „Sfântul Iosif", care şi-a dat obolul şi ea din plin, pe lungul drum al Crucii, înscriind într-un virtual Martirologiu român nume de suferitori demni pentru credință, în frunte cu episcopul de Iaşi Anton Durcovici, anchetat, fără a fi condamnat şi mort în închisoarea de la Sighetul Marmației la 10 decembrie 1951, Monseniorul Ioan M. Duma, condamnat la 25 de ani de muncă silnică pe viață, Monseniorul Mihai Robu, Monseniorul Marcu Glaser, preotul Gheorghe Pătraşcu, pr. Iosif Simon, pr. Petru Albert, Pr. Anton Demeter – care a avut un martiriu şi mai istovitor după ce, în închisoare, în urma anchetelor, rămăsese paralizat, cum a şi trăit apoi, aproape jumătate de veac imobilizat la pat, fapt care nu l-a împiedicat să-L mărturisească pe Cristos cu aceeaşi convingere şi credință. Apoi, preoții, Anton Bişoc, pr. Iosif Sabău, pr. Johann Proschinger, care reuşise să evadeze din prizonieratul sovietic, după

doi ani de suferințe cumplite şi să se întoarcă în țară pe jos, preotul Anton Dămoc, pr. Petru Dâncă, pr. Gheorghe Dumitraş, condamnat la 25 de ani de muncă silnică pe viață, pr. Iosif Chelaru, pr. Mihai Dămoc, pr. Petru Mârț, pr. Iosif Budău, pr. Eugen Blăjuț Sr. , pr. Alois Donea şi mulți alții. Raportorii acestor cumplite suplicii au consemnat şi consemnează mereu mărturii despre sfințenia şi martiriul acestor preoți care nu s-au lepădat de credința lor, ba au luptat din toate puterile să le insufle şi altora, iubirea pentru El.

Este ştiut şi consemnat de către diferiți autori, că prigoana comunistă s-a concretizat în arestarea, judecarea şi condamnarea în 3 loturi distincte a preoților şi călugărilor franciscani de prin satele Moldovei Catolice: „Partizanii României Creştine”; „Nunțiatura” şi „Al doilea lot franciscan” dar şi în procesele individuale. **„S-au pronunțat sentințe de condamnare pentru clerul franciscan însumând 447 de ani; s-au executat 200 de ani de închisoare şi 37 de ani de domiciliu obligatoriu” (**Iosif Simon, O.F.M.Conv., *„Franciscanii Minori Conventuali. Provincia Sfântul Iosif din Moldova”,* Bacău, 1998, Editura Serafica, Serie Nouă, nr. 39, p. 218).

În documentarul scris de Valentin Hossu Longin, intitulat **„Franciscani în gulagul românesc” (**Mesagerul Sfântului Anton, iulie 1995-Ediție jubiliară) – se consemnează :

„S-au pronunțat sute de ani de detenție, chiar şi condamnări la moarte (!), la muncă silnică pe viață, învinuirea principală fiind : 'uneltirea contra ordinei sociale' sau ' înaltă trădare'.

De ajuns să-l amintim doar pe P.S.S. Ep. Ioan M. Duma (1896-1981) martir al credinței care, timp de patru ani (22 septembrie 1951-23 septembrie 1955) a fost purtat prin 6 închisori, apoi fixându-i-se domiciliu obligatoriu în comuna Mihail Kogălniceanu (Județul Constanța), unde i s-a permis să funcționeze ca simplu paroh al Bisericii Catolice.”

Părintele Iosif Simon, autorul lucrării despre ***„Franciscanii Minori Conventuali”,*** scria : *„Am fost arestat la 17 aprilie 1949 şi condamnat la 7 ani de închisoare în procesul judecat la Galați (29-30 august 1950), pedeapsa executând-o la penitenciarul din Galați, Colonia de muncă Peninsula (Canalaul Dunăre-Marea Neagră) şi la mina de plumb Baia Sprie, de unde m-am eliberat. (...) La proces, procurorul a cerut pentru mine pedeapsa capitală, schimbată la*

muncă silnică pe viață, în final dându-mi-se 7 ani, pentru a păstra o ierarhie, eu fiind încă student.”

„Părintele Petru Albert, cu studii de filozofie şi teologie, cu licență universitară în filologie şi paroh de Moineşti, a fost condamnat la 12 ani de muncă silnică, după recurs pedeapsa rămânând la 8 ani închisoare corecțională”.

De neimaginat chinurile acestor oameni ai lui Dumnezeu, care nu aveau altă vină decât că-L slujeau pe Isus Cristos. Există în Biserica Universală, mai multe feluri de martiriu, însă, finalitatea este aceeaşi : primirea cununii biruinței din partea lui Isus Cristos.

Trecem deseori pe lângă oameni fără a realiza cine sunt cu adevărat în realitate. Simpli cu osebire, aproape comuni, neavând nimic spectaculos, nimic frapant ori provocator, care să atragă atenția, în drumul lor neştiut către Patria de Sus, ei sunt cu desăvârşire anonimi în marele ocean de ființe impetuoase şi gureşe care se îmbrâncesc ca să-şi dobândească un loc de frunte în viață.

Şi chiar dacă am auzi câte ceva deosebit despre ei, ne-am schimba oare atitudinea ?

Isus Cristos s-a întors acasă la Nazaret, în patria Sa, la începutul vieții Lui publice şi predica în sinagogă, iar concetățenii lui se întrebau peste măsură de uimiți : „De unde are El înțelepciunea şi minunile acestea? Oare nu este El fiul tâmplarului?” **(Mt. 13,54-55)**.

Nu L-au luat în seamă, ba mai mult, spre deosebire de alte cetăți care L-au primit cu bunăvoință şi încredere, nazarinenii s-au scandalizat şi chiar la un moment dat au vrut să-L lapideze pentru că îşi atribuia Sieşi cuvintele profetului Isaia. Ceea ce, pe drept cuvânt, L-au făcut pe Isus să spună cu amărăciune, sintagmă rămasă până astăzi drept model de neîncredere în calitățile – de orice natură ar fi – ale aproapelui nostru : „Un proroc nu este disprețuit decât în patria lui, între rudele lui şi în casa lui.” **(Mc.6,4)**. Drept pentru care, în localitatea sa natală Domnul nu a făcut nici o minune.

Extrapolând spațiile şi timpul, şi în zilele noastre, dacă am deschide bine ochii **şi am şti să privim** şi să recunoaştem, am descoperi ființe deosebite, care, sub aparență modestă, ascund comori nebănuite.

Locurile nasc oameni sfinți sau oamenii sfințesc locurile?

S-a pus de multe ori această problemă. De fapt, cred că în orice loc, se pot naşte oameni remarcabili, la fel cum, în locurile cele

mai sfinte, se pot întâlni oameni cât se poate de obişnuiţi. Sfinţenia, virtutea adevărată, nu ţin de arealul geografic, de timp, de condiţie, ori de alte criterii. Ea este darul lui Dumnezeu pentru oameni. Şi cine este dispus să-l primească, va răspunde chemării şi va proceda întocmai cum îi va îndemna Domnul.

Un astfel de om, cât se poate de obişnuit în aparenţă, dar, de o extremă bogăţie interioară, a fost şi medicul preot Martin Benedict, moldovean din ţinutul Galbeni din Lunca Siretului, comuna Nicolae Bălcescu. „*Sat de oameni simpli şi statornici, agricultori şi crescători de animale şi cu o mare pasiune pentru pescuitul în apele dulci ale Siretului”* – aşa cum menţionează cei trei autori Eusebio Bejan, Silvestru Bejan şi Octavian Bejan în lucrarea menţionată în titlu. Lucrarea, aşa cum dau mărturie autorii, „*Este prima biografie şi ca urmare nu are pretenţia de a fi exhaustivă; în schimb îşi propune să realizeze o sinteză a documentelor şi mărturiilor adunate de-a lungul mai multor ani de cercetare şi să deschidă calea spre noi perspective şi spre aprofundarea altor aspecte din viaţa medicului şi preotului Martin Benedict.*

Acest scurt profil biografic al medicului şi preotului franciscan Martin Benedict, are scopul de a facilita o minimă cunoaştere a acestuia, pentru a primi sfat şi învăţătură de adevărată şi sfântă trăire creştinească.”

Spiritul franciscan îşi găsise în el un fidel ucenic al smereniei, al umilinţei, al carităţii şi fervorii în credinţă. Refăcându-i cu pietate şi discernământ itinerariul interior ca şi pe cel exterior şi oglindindu-i viaţa cât mai fidel după mărturiile istorice existente, cei trei autori, contribuie la cunoaşterea acestui om desăvârşit care, prin viaţa sa demnă şi pioasă, pusă în slujba aproapelui, şi-a căpătat cununa de învingător, şi aşteaptă să-i fie recunoscut meritul de a fi ridicat la cinstea altarelor.

Fără prea multe abilităţi de limbaj sau mijloace de expresie subtile şi pretenţioase, şocante ori provocatoare, fără exagerări superflue, lucrarea oscilează între medalion şi studiu analitic, redând climatul spiritual al satelor creştine moldoveneşti, adevărate oaze de lumină şi credinţă care au dat atâţia oameni sfinţi, aşa cum am menţionat.

Un spaţiu binecuvântat, zămislitor de sfinţi şi de martiri, Provincia Sfântul Iosif din Moldova – devine astfel leagănul acestor mărturisitori, aproape anonimi care, cât au trăit pe aceste meleaguri,

au căutat să-şi construiască pentru cer, un loc sigur şi veşnic, făcându-i şi pe alții să-i urmeze în demersul lor spiritual.

E de ajuns să ne gândim la Episcopul franciscan Ioan Duma, la preoții sfinți care au suferit prigoana comunistă, apoi la martira curăției, o adevărată Maria Goretti a României, născută în Nisiporeşti, - Veronica Antal -, căzută victimă a unui agresor, dar păstrându-şi intactă virtutea feciorei, al cărei dosar de canonizare este depus la Roma de către Comisia care se ocupă de aceste cazuri deosebite.

Cu adevărat, Dumnezeu pe cine alege, îl pune deoparte, îi dă un nume, o misiune, îl trimite, îl îndreptățeşte, şi, îndreptățindu-l, îl mântuieşte. „Pe cine voi trimite şi cine se va duce în numele nostru? Iată-mă, Doamne, trimite-mă pe mine!” – sună chemarea şi răspunsul din cartea profetului Isaia.

Aşa ar trebui să sune răspunsul oricărui creştin care, precum primii apostoli, au lăsat totul în urmă, fără să privească înapoi, şi-au lăsat mrejele, rudele şi prietenii şi L-au urmat pe Învățător.

Chemarea Domnului implică sau solicită întotdeauna un răspuns pe măsură. Şi cu cât răspunsul va fi mai prompt, mai neşovăitor, cu atât va fi mai apreciat de Dumnezeu.

Căci Domnul ne cheamă, nu peste un an, nu peste o lună, nu săptămâna viitoare, nu mâine, ci ACUM şi AICI.

Atent la mişcările Duhului în el, Martin Benedict a răspuns chemării lui Dumnezeu, pe care o auzise foarte devreme.

Hrana cu Duhul lui Dumnezeu i-a fost permanent la suflet.

Secretul verticalității morale şi al rezistenței, a venit din tăria credinței, Martin Benedict manifestând încă de foarte tânăr, determinare, răbdare, afabilitate, blândețe şi o morală fără cusur, având o finalitate filantropică, aşa cum s-a văzut în întreaga sa viață.

Hotărârea de a urma Seminarul Mic din Hălăuceşti *„Pentru a deveni preot franciscan”* – vine la tânărul Martin Benedict firesc, urmare a râvnei şi evlaviei de care era cuprins de mic atunci când era vorba de lucrurile duhovniceşti: *„Deschiderea cursurilor Gimnaziului Franciscan a oferit credincioşilor catolici din Moldova posibilitatea de a-şi trimite copiii la studiu”* – aşa cum subliniază autorii lucrării, dar a constituit totodată şi o pepinieră de viitori preoți şi frați franciscani, un nucleu aidoma celui format de Seraficul Părinte Francisc la Porțiuncola.

În Provincia Moldova – au crescut mlădițele viitorilor arbori franciscani deveniți ulterior, preoți, episcopi, frați religioşi.

Pe timpul seminarului, se relevă calitățile sale morale şi spiritul franciscan: „*Colegii lui îşi aduc şi acum aminte de rugăciunile lui lungi şi meditațiile cu care se hrănea zilnic. Era pios şi un model de simplitate şi onestitate. Câteodată provocat şi luat peste picior de colegii săi, pentru bunătatea şi sinceritatea lui, Martin cu tact şi delicatețe răspundea cu un cuvânt care, aşa cum îşi aminteşte unul dintre colegi : „**zguduia, şi atunci refăceai multe lucruri din lăuntrul tău, aşezându-le la locul potrivit lor.”***

Cei trei ani de seminar l-au inițiat în tainele cărții şi ale credinței, îmbogățindu-se în cunoştințele filosofice şi teologice. Aici a avut posibilitatea de a trăi şi a cunoaşte mai bine spiritul franciscan şi a putut să-i cunoască pe frații franciscani de care nu se va mai dezlipi niciodată.”

Dumnezeu însă îi încearcă pe fii Lui predilecți. Şi una din primele încercări a fost închiderea Seminarului şi trimiterea elevilor acasă : „*Comuniştii au impus închiderea tuturor conventelor şi a seminariilor, în număr de aproximativ şaizeci, şi ca urmare toți elevii şcolilor catolice au fost constrânşi să se întoarcă acasă. Numeroasele Institute organizate de către religioşi au fost închise, De această cruzime nu a scăpat nici Seminarul Franciscan din Hălăuceşti care a fost transformat într-o ridicolă şcoală de mecanici tractorişti”.*

Spun autorii că această dispozițiune nedreaptă împotriva Bisericii Catolice avea să-l afecteze pe Martin : „*După acest eveniment, Martin, pentru a răspunde chemării şi totodată pentru a rămâne fidel lui Cristos, a trebuit să devină omul* ***'renunțării'*** *şi al* ***'părăsirii'*** *continue pentru cele cereşti. Aceasta este credința adevărată : să te încrezi în Dumnezeu chiar şi atunci când pare contradictoriu şi de neîncredere.”*

Ca un adevărat soldat al lui Cristos, Martin a continuat bătălia pe câmpul de luptă al noului regim : „*Zguduit de acel sentiment de absolută neputință în fața unor forțe de nebiruit, putea să se închidă în el însuşi, considerându-se refuzat de iubirea cerească, dar Martin nu a căzut pradă acestei tendințe, pentru că era convins că prin iubire chiar şi păcatul istoriei poate deveni o stradă prin care trece mântuirea. Dumnezeu va continua să lucreze*

în el şi prin el. Planul Său pentru Martin, aşa cum o demonstrează evenimentele vieții sale, se va împlini însă fără a fi întrerupt.

Lăsat pe drumuri, Martin a continuat să se roage lui Dumnezeu şi mai mult, cerându-i lumina călăuzitoare şi ocrotirea. Şi părintele Gheorghe Patraşcu, numit de puțin timp paroh la Luizi Călugăra, aproape de Bacău, cunoscându-i râvna şi simțindu-i dorința neîncetată de a deveni preot, l-a ajutat cu sfaturile sale duhovniceşti."

În acelaşi an, toamna, susține cu succes examenul de admitere la „Liceul de băieți" din Bacău, azi Colegiul Național „Ferdinand I", - unde studiază între 1948-1951.

Autorii subliniază că şi în acest context politic dificil, care l-a silit să-şi aleagă aparent, alt drum, comportamentul său moral nu s-a schimbat : „*Deşi ambientul şcolar nu mai era acelaşi, devoțiunea şi dorința lui Martin de a rămâne unit cu Dumnezeu au rămas neclintite şi asidue. În liceu a fost întruchiparea elevului sârguincios şi cuminte, care nu ieşea din vorba profesorilor, care nu îşi îngăduia gesturi de bravadă şcolărească şi pentru care a fi elev însemna a avea, pe linie, note cât mai mari. Acesta a fost elevul Martin: silitor, conştiincios şi ambițios, cu note întotdeauna mari."*

Unirea cu Cristos este deseori rodul unei lupte ascunse şi a unui tăcut „eroism" – pe termen lung. Şi acest adevăr l-au demonstrat pe viu, preoții şi ierarhii catolici în perioada de prigonire comunistă.

Martin Benedict îşi urmează studiile la Facultatea de Medicină din Iaşi cu înfățişarea simplului țăran descins în marele oraş universitar : „*Cineva îşi aminteşte chiar sosirea lui în oraşul universitar : '**era îmbrăcat complet în straie țărăneşti, purta opinci, obele (oghele) albe şi cu o veche valiză de lemn în mână'.** Ce simplitate covârşitoare! Această smerenie ascundea de fapt fervoarea, noblețea spiritului său şi ca orice tânăr care bate la porțile universității, viitorul medic aducea cu sine un noian de speranțe!"* – scriu autorii lucrării.

Respectând preceptul intim că „*în procesul de vindecare, criteriile folosite de conceptul medical creştin implică relația cu Dumnezeu şi relația dintre trup şi suflet, iar prin urmare, noțiunea de sănătate nu poate fi despărțită de dimensiunea spirituală"* – tânărul Martin Benedict hotărăşte să se ocupe de arta vindecării totale a omului : trup, suflet şi spirit. Sub îndrumarea duhovnicească

a preoților franciscani cu care avea legături strânse, tânărul se străduieşte să devină un exemplu de trăire morală care „*va putea promova iubirea semenilor în suferință şi în dăruirea exemplară în profesie.”*

Erau vremuri tulburi, presărate cu persecuții, arestări în masă, urmăriri, prigoniri, fel de fel de îngrădiri, dar tânărul Martin Benedict, cu o încredere nestrămutată, nu şi-a pierdut liniştea şi pacea lăuntrică. El devine un model de smerenie şi pietate : „*În anii de facultate studia şi se ruga. Avea un program de muncă şi de odihnă planificat şi respectat. Studiind cu perseverență a devenit şi la facultate printre cei mai buni, poate chiar cel mai bun. Era poreclit* ***şoarecele bibliotecii.*** *Se vedea în el tânărul studios în a cărui minte nu încape altă preocupare decât cea a spiritului. Petrecea ore în şir în biblioteca spitalului Sfântul Spiridon şi în fața Tabernacolului. Sârguința la învățătură, experiența liniştii şi a rugăciunii îi ofereau orizonturi noi spre propria maturizare şi dezvoltarea cunoştințelor celor cereşti şi celor pământeşti, cunoaşterea valorilor şi nu în ultimul rând a resurselor divine şi umane. Studia foarte mult şi cu toate acestea succesele sale i le atribuia lui Dumnezeu, aşa cum reiese din lectura uneia din scrisorile sale : „****ajutorul lui Dumnezeu a fost atât de vădit încât dacă mi-aş atribui numai 1% din rezultate, aş fi nesincer cu mine însumi şi aş răpi un sacru drept al lui Dumnezeu”.***

Era, spun mărturiile strânse de autorii lucrării, un om ferm, cu trăsături de caracter puternice, în pofida înfățişării sale oarecum firave : „*Prin formarea sa sufletească, caracterul lui reflexiv, atent la condițiile de asuprire ateist-comuniste, cu gândurile adânci vorbea precaut şi în acelaşi timp în mod curajos. Aceasta a fost una dintre cele mai evidente trăsături de caracter ale lui Martin : împletirea umorului cu profunzimea cugetărilor înțelepte. Explorând abisurile existenței umane transmitea celorlalți convingerea că în viață se pot avea răspunsuri adevărate numai când se pun întrebări adevărate.*

În fiecare dimineață se trezea înaintea celorlalți colegi de cămin şi mergea la Sfânta Liturghie. Îmbrăcat modest, slujea la altarul Catedralei din Iaşi ca ministrant, şi participa aproape la toate activitățile parohiale permise în acea vreme. Lua parte la unele prelegeri pe teme spirituale ținute pentru tinerii studenți de către preotul Gaşpar Bachmeier (paroh, profesor şi apoi rector la

Institutul Teologic) şi păstra o legătură apropiată cu toți preoții de la Catedrală. Anii de facultate aveau să-i rezerve plăcutul prilej de a-l întâlni şi pe Episcopul Ioan Duma recent eliberat din închisoare dar cu domiciliu obligatoriu, de care îl va lega o strânsă prietenie până la sfârşitul vieții. Cu acest episcop de exemplară dăruire paternă va împărți emoțiile şi bucuriile izvorâte din reuşita examenelor şi multe alte momente importante din viață.”

Umanitatea, caritatea, filantropia, sacrificiul pentru aproapele, ca virtuți esențiale, se contopeau în el, punându-le în slujba semenilor.

Încheindu-şi studiile universitare în 1957 cu specializarea pediatrie, tânărul doctor Martin îşi începe cariera ca stagiar, în satul catolic Răducăneni – pentru o perioadă scurtă de câteva luni.

Prin promptitudinea şi atitudinea sa caritabilă, prin modul exemplar de a-şi îngriji bolnavii, a atras însă atenția organelor de atunci şi astfel este mutat la Tătăreni, un sat ortodox apropiat de granița cu Rusia – pentru un motiv ridicol : că nu-şi îndeplinea întocmai profesia de medic. Acest „exil” – va dura aproape 4 ani. Dar, un creştin autentic dă mărturie oriunde s-ar afla. El devine, datorită generozității şi abnegației, medicul tuturor. *„În ciuda frigului şi a sărăciei în care trăia în exilul lui la Tătăreni, a găsit un loc mai ferit de vânturile pustiitoare ale veacului, pentru a-şi înfiripa prin profesie rădăcinile pe care le dorea înfipte în cer. Exilat, solitar, dar mai ales liber, de atunci înainte nu a mai recunoscut decât o singură autoritate : slujirea celor săraci şi bolnavi în numele lui Dumnezeu.”*

La plecarea din acel ținut, locuitorii au spus cu regret : „*a plecat părintele nostru medic”*. Cuvinte providențiale pentru că „*pe timpul şederii la Tătăreni, îi vizita des pe frații franciscani din Huşi. Cu toate că avea de parcurs o distanță destul de mare pe jos ori pe bicicletă sau trebuia să înfrunte intemperiile vremii, lua des parte la Sfânta Liturghie şi la sacramente. Imposibilitatea de a asculta Sfânta Liturghie în fiecare zi îl făcea totuşi să sufere mult. „**Deşi când am plecat din Răducăneni –** scrie într-una din scrisori – **am spus : ’Domine Jesu, non mea voluntas, sed Tua fiat’… totuşi am vărsat multe lacrimi. Aici nu cunosc pe nimeni…am găsit masă şi casă, am linişte şi-mi pot îndeplini programul meu spiritual, totuşi, dimineața când ştiu că începe Sfânta Liturghie şi eu sunt în***

imposibilitate fizică de a merge, 16 km dus-întors, doar duminică după amiază pot pleca să ascult Sfânta Liturghie.”

„După Sfânta Liturghie mergea la frații franciscani şi acolo împreună, în climatul unei adevărate agape fraterne, discutau de probleme morale şi sociale dar mai ales de problemele legate de avort aşa cum avea să mărturisească mai târziu părintele Alois Donea, expert în morală creştină, cu care a inițiat şi un curs de latină”.

În data de 1 noiembrie 1961 se mută la Bacău la Spitalul Municipal Central unde activează timp de un an. *„În pofida perioadei de ascensiune a comunismului, şi la Bacău doctorul Benedict prin simplitatea lui, a demonstrat că este un medic bun şi un om al credinței, capabil să-l mărturisească pe Cristos şi să lupte fără teamă pentru apărarea vieții umane. Puterea sa venea din credință : cine are credință, zăreşte invizibilul şi de aceea nu se zdruncină şi nu se clatină în fața aparențelor timpului.”*

În 1962 ajunge la Oneşti unde activează în barăcile muncitorilor şantierişti până la ridicarea spitalului. Aici, spun autorii : *„Prin autoritatea şi siguranța sa consolida relații de încredere şi cooperare între medici, inspira calm, echilibru, iar în cazurile dificile promova soluții eficiente şi imediate. La rezolvarea acestor cazuri îşi aduceau contribuția calitățile sale profund umane, apropierea de pacient şi de suferințele acestuia, precum şi tăria vieții sale spirituale.”(...) „Meritul lui a fost însă –* aşa cum reiese din lucrarea autorilor – *străduința neîntreruptă în a străbate drumul de formare şi de a cunoaşte Adevărul prin umila încercare de întrezărire a tainei lui Dumnezeu şi a omului niciodată separați unul de celălalt, ci mereu considerați împreună. De aceea se preocupa în egală măsură de studiul medicinei şi de studiul teologiei.”*

Ca şi bunul samaritean din pericopa biblică : *„Înzestrat cu un puternic sentiment de iubire, nu se întreba* ***’Cine este aproapele meu!?’ ,*** *dar recunoştea în fiecare om pe aproapele său, şi în special în nenorociți şi necăjiți. În orice ființă umană suferindă se află însuşi Cristos care suferă. (*Acesta a fost şi Crezul Măicuței Tereza de Calcutta – această adevărată sfântă a veacului al XX-lea, propusă de papa Ioan Paul al II-lea pentru beatificare – n.n.) *Pentru doctorul Benedict aceasta nu era o simplă metaforă, ci însăşi realitatea omului. (...) Suferința omului nu avea aşadar pentru el nici naționalitate, nici rasă, nici vârstă, nici sex, nici stare socială; era,*

pur şi simplu, durere, iar el vedea în fiecare suferind o întrupare a lui Cristos.

*Era ca Samariteanul cel bun. Pe cerşetori sau pe vagabonzi îi numea uneori glumind ’**ticălosule’,** găsindu-i într-o stare jalnică şi vrednici de milă, dar o făcea sub chipul nevăzut al unui spirit patern sobru, îndrumător. De asemenea, pe aceia care erau respinşi de alți medici, îi lua el sub îngrijire medicală şi le oferea propria atenție chiar până la vindecarea lor. Împărtăşea cu bolnavii săi aceleaşi sentimente, bucurii şi suferințe ; se identifica cu ei, îi plăcea să se contopească cu lumea simplă, să vorbească folosind limbajul lor şi să-i îngrijească mai ales pe cei nevoiaşi, Nu rareori, mergea să-i îngrijească pe bolnavi chiar la ei acasă. Era pe de o parte ca un apostol terapeut care vindeca trupul uman, iar pe de altă parte ca un semănător care seamănă în sufletele pacienților învățătura creştinească. Vindecarea trupească deseori era mai uşoară decât trezirea aptitudinilor sufleteşti sau a dorinței spirituale în inimă. Iată de ce pacienții săi nu erau numere sau mase de oameni, ci ființe ale lui Dumnezeu nevoiaşe de vindecare fizică şi duhovniceşte de recondus la Tatăl Ceresc. Aşadar, înainte de a le oferi bolnavilor medicamente, îl oferea pe Dumnezeu.”*

Aici şi-a dat adevărata măsură a profesionalismului, dar şi a credinței sale în dreptul fiecăruia la viață : *„În acest spital, doctorul Benedict a atins culmea misiunii sale de apărător al vieții, întrucât a făcut o adevărată campanie împotriva avortului, declarându-se contra acestei practici criminale şi refuzând mereu şi în orice situație să o practice. În spital, atât medicii cât şi asistentele medicale îşi aduc bine aminte de acest lucru.*

S-a dedicat slujirii aproapelui din toate punctele de vedere. Nu se îngrijea de pacient doar trupeşte dar se şi ruga pentru el. Mai târziu, după hirotonirea întru preoție, celor suferinzi le administra pe ascuns Sfântul maslu, indiferent de confesiunea creştină.”

Tulburătoarea mărturie a unei paciente care ajunsese la morgă fiind declarată decedată, dar resuscitată de dr. Martin Benedict, după mai multe ore, este edificatoare.

„În realitate, omul care are timp şi pentru alții, nu dăruieşte ceva, ci pe sine însuşi. Pentru această probă de umanitate şi de slujire, şi pentru ataşamentul neclintit față de Biserică, consătenii din Galbeni îl iubeau şi îl respectau într-atât încât i se adresau cu

formula întrebuințată numai preoților : Lăudat să fie Isus Cristos! O făceau însă fără a şti că el este preot.”

„Fiul iubirii şi al milostivirii lui Dumnezeu” – cum a fost considerat Martin Benedict, nu este scutit însă de încercări. În 1972 este supus la trei operații abdominale la scurt timp una de cealaltă şi supraviețuieşte în chip miraculos, rămas cu o infirmitate internă şi obligat să-şi schimbe total modul de alimentație şi chiar de viață. În clipa grea a încercării, în timpul durerilor insuportabile care-l chinuiau, aşa cum povesteşte el însuşi mai târziu, *„s-a întâmplat cu el ceva neaşteptat şi misterios. Harul dumnezeiesc a coborât în întunericul durerii lui ca o lumină strălucitoare. Prin credință, omul este capabil să-l întâlnească pe Dumnezeu chiar şi în timp de noapte, pentru că este Dumnezeu acela care în noapte se lasă văzut. (...)*

Ceea ce Domnul voia să pună la încercare în el nu era puterea, ci slăbiciunea lui. Martin a îmbrățişat cu tărie această neputință a trupului şi a înțeles că este mereu nevoie de o pierdere trecătoare pentru o victorie eternă, aşa cum spune Isus : ***dacă grăuntele de grâu, care a căzut în pământ, nu moare, rămâne singur; dar dacă moare, aduce mult rod’ (*Io 12,24);** *sau Sfântul Paul : ’**Dumnezeu a ales lucrurile nebune ale lumii, ca să facă de ruşine pe cele înțelepte. Dumnezeu a ales lucrurile slabe ale lumii, ca să facă de ruşine pe cele tari’ (*** **1 Cor 1, 27).**

Aprofundarea conştientă a propriei vocații franciscane începută de timpuriu şi având ca exemple chiar pe părinții lui biologici care erau terțiari franciscani, precum şi sfaturile preoților, au sfârşit prin a-l hotărî pe tânărul medic, în pofida piedicilor şi a restricțiilor impuse de regimul comunist, de a-şi urma prima chemare, născută la Galbeni : *„În anul 1958, într-una din scrisorile trimise către episcopul Ioan Duma, a cerut sfaturi şi rugăciuni pentru a vedea şi mai clar care este voința lui Dumnezeu pentru viața sa : ’**Sincer Vă spun că față de Sf. Francisc am o admirație deplină’.***

Reşedința din Oneşti i-a permis să fie aproape de unul dintre fostele convente ale Fraților Minori Conventuali din Târgu Trotuş, unde din fericire, chiar dacă nu aveau voie să ducă o viață de comunitate, mai rămăseseră câțiva frați franciscani.(...) A început aşadar în secret pregătirea pentru viața franciscană cu părintele Gheorghe Patraşcu. În anul 1976 a făcut profesiunea

simplă, iar cea solemnă după trei ani, adică în anul 1979. Datele exacte rămân necunoscute până şi astăzi. Era riscantă înscrierea fratelui Martin pe aşa numitul registru al profesiunilor. Deşi pe de o parte în clandestinitate, şi pe de altă parte de profesie medic activ, trăia voturile sfaturilor evanghelice cu o dăruire totală lui Dumnezeu şi ca un dar gratuit. Viața fraternă era hrănită prin dialog, prin rugăciunea orelor împreună şi prin întâlnirile dese cu confrații săi din marea familie franciscană ascunsă: fără a putea purta tunica franciscană.”

Aşadar, viața franciscană, trăită, nu în convent, ci în statul său, nu era diferită cu mult de cea din frățietățile mari franciscane: *„A trăit o viață exemplară, deşi nu a avut niciodată posibilitatea să trăiască sub acelaşi acoperiş cu frații franciscani şi să urmeze întocmai prescrierile Regulei şi Constituțiile Ordinului franciscan. Munca pe care o desfăşura îi oferea o condiție economică mai bună decât a multora, dar renunța la bunurile sale în favoarea celor săraci şi a Bisericii. Pentru sine nu ținea mai nimic şi, deşi medic, se îmbrăca foarte modest. Apartamentul pe care îl avea la Oneşti deseori îl punea la dispoziția preoților cu spirit de ospitalitate şi prietenie.(...)*

A făcut un vot de curăție încă de când era mic şi l-a păstrat cu tărie până la moarte. Neîntreruptul contact şi colaborarea sa cu clandestina Provincie a Fraților Minori Conventuali din România au fost mereu supuse votului ascultării față de superiorul său, Părintele Provincial Gheorghe Patraşcu.”

Paralel cu viața obştească se dezvoltă şi dorința de a studia teologia pentru a deveni preot : *„L-a ajutat să împlinească această dorință tot părintele Patraşcu Gheorghe cu care a început în clandestinitate studiile de teologie.(...)*

După formarea filosofico-teologică, a completat toate documentele necesare, s-a adresat Episcopului franciscan Ioan Duma printr-o cerere orală de a fi sfințit preot la Târgu Jiu. Acesta fiind urmărit de Securitate, cu mare părere de rău a fost nevoit să răspundă negativ. Biserica unde celebra Sfânta Liturghie şi casa parohială unde locuia, erau pline de microfoane spion. Riscul era prea mare însă Episcopul Ioan Duma l-a sfătuit să se adreseze episcopului Alexandru Todea. Acesta din urmă a acceptat cererea.

În ziua Sfintei Cruci, duminică, 14 septembrie 1980, sărbătoare foarte dragă familiei franciscane, Martin Benedict a fost

hirotonit preot la Slănic Moldova împreună cu Antal Gheorghe de către episcopul Alexandru Todea.(...) La sfârşitul ceremeoniei Preasfinţitul Todea s-a pus în genunchi şi a cerut binecuvântarea celor doi preoţi noi sfinţiţi.”

Bucuria sa lăuntrică nu putea fi însă sugrumată, cu toate că nu putea vorbi nimănui, nici măcar familiei sale despre preoţia lui.

Însă Dumnezeu are în vedere toate aceste sacrificii făcute de fiii săi şi-l trimite pe Duhul Sfânt să-i mângâie, aşa cum a trimis Duhul şi asupra Fiului Său Isus Cristos în momentele cheie ale vieţii sale publice : la Botezul în Iordan, la Schimbarea la Faţă pe Muntele Tabor. Spun autorii : „*Când Duhul Sfânt umple omul în rugăciune şi în contemplaţie, produce o puternică lumină lăuntrică iar ochii îi devin transparenţi. Numai acum capătă sens privirile şi cuvintele lui pline de profunzime. Ele se năşteau din liniştea lăuntrică devenită un semn şi un loc al prezenţei lui Dumnezeu; iată de ce această calitate a inimii rodea o caritate din ce în ce mai mare.”*

Permanentele sale colocvii spirituale cu Isus Cristos din Sfântul Tabernacol reprezentau pentru preotul Martin însă, cea mai mare mângâiere: „*Oare vom putea cunoaşte vreodată conţinutul rugăciunilor sale? Ar putea fi ca aceasta scrisă într-una din scrisorile sale : ’**Arunc o privire la Isus! Îl văd tăcut. Necuprinsul cuprins într-o părticică de pâine din care din când în când mici părticele neobservate pe patenă sau pe jos. El Maestatea nesfârşită în faţa căruia Îngerii şi Sfinţii cântă perpetuu, întinsul şi nesfârşitul SANCTUS pe care cerurile şi pământul nu-l pot cuprinde în faţa căruia tremură cerurile şi pământul şi infernul şi totuşi tace… în Tabernacolul Iubirii Infinite! El care face să răsară soarele şi peste cei păcătoşi şi peste cei drepţi şi totuşi se află tăcut. Prizonier uitat de lume în tăcerea din Altare…’ şi eu care sunt un mic nimic şi totuşi câtă gălăgie fac în jurul meu… câte priviri aţintite asupra mea şi poate de câte ori uit că puţinul bine ce-l fac nu e de la mine ci*** **’Omnia possum in eo qui me confortat!’**

Deşi în Romnia nu a celebrat niciodată în public, slujirea preoţească se manifesta în el prin modul lui de a fi primitor, plin de bucurie, echilibrat, curajos până la sacrificiu, capabil să citească în sufletele oamenilor şi dispus să dea sfaturi duhovniceşti adresate într-un stil aparte. Întrupa darul preoţiei în mod deosebit la spital unde, medic fiind, se dăruia pe sine însuşi lui Dumnezeu şi

oamenilor. Stătea în mijlocul bolnavilor ’***ca cel care slujeşte’*** *şi era mereu conştient că fiecare gest de milă este primit de Domnul”*- mai specifică autorii.

Un asemenea model de viață creştinească este atât de sublim încât pare aproape incredibil. Şi totuşi, acesta a fost părintele doctor Martin Benedict, exemplu de virtute şi de dăruire lui Dumnezeu şi semeneilor, până în ultima clipă. După pelerinajul în Italia pe care l-a făcut în octombrie 1983, împreună cu părintele Mihai Pal, cu prilejul beatificării fratelui capucin Ieremia Valahul, unicul fericit al Bisericii Catolice din România, ocazie cu care, îmbrăcat moldoveneşte, a proclamat rugăciunea credincioşilor cu glas puternic şi hotărât, aidoma unui profet, părintele Martin a început să fie persecutat de Securitate, mai ales că fusese fotografiat în timp ce a concelebrat Sfânta Liturghie la mormântul Sfântului Anton, dezvăluindu-şi adevărata stare preoțească. Acesta a fost începutul persecuțiilor, începutul calvarului său, al percheziţiilor, anchetelor prelungite, reţeinerii sale la intrarea în secţia de Miliție din Oneşti, într-o cameră cu gratii, pentru a-l vedea lumea. Chiar el avea să spună : „**Mă vedea toată lumea stând ca un câine la gard”**.

Sănătatea şubredă şi modul de viață plin de restricţii şi-au pus amprenta, l-au distrus măcinându-l psihic. *„A trebuit să îndure chiar şi încercarea securiştilor de a-l otrăvi”* – se menţionează în lucrare.

Dar, ceea ce era mai greu de suportat erau acuzațiile neîntemeiate şi vorbele batjocoritoare la adresa Bisericii Catolice, astfel că rezistenţa psihică şi fizică a părintelui Benedict a fost pusă la o mare încercare.

„La percheziția apartamentului nu au găsit nimic suspect sau deosebit aşa cum se aşteptau, ci doar veşmintele sacre în care celebra Sfânta Liturghie, patena şi potirul.”

Dar, aşa cum menţionează autorii cu mult discernământ şi în spiritul adevărului, „*Crucea celui care îl urmează pe Cristos nu este semnul unui destin groaznic ci semnul unei înțelepciuni capabile să transforme nonsensul istoriei omeneşti într-o cale de viață şi de iubire”.*

Marea iubire cu care a fost dăruit părintele Martin şi pe care a împărtăşit-o tuturor bolnavilor şi credincioşilor săi a fost constanta vieții sale : „*Tot din iubire a activat la spital până în ultimele zile din viață. Venea şi se ținea de pereți, se odihnea de două trei ori până să*

ajungă la cabinetul lui, şi apoi mergea la bolnavi, făcând vizita. Mergea la Sfânta Liturghie cu mare greutate, după care se întorcea acasă; a doua zi din nou la spital. În tot acest timp se ruga mereu, mereu, mereu…

Joi, 11 iulie înainte de a muri, a cerut părintelui paroh Eduard Sechel, Sfântul maslu. În dimineața zilei de 12 iulie 1986 a fost dus la spital, iar după amiază, înconjurat de rude, prieteni, preoți, medici şi mulți dintre pacienții lui, se reîntoarce la Tatăl ceresc. Calvarul părintelui Martin se termină. A lăsat această lume pentru a se uni definitiv cu Domnul. A murit ca un adevărat erou al credinței, care prin continua sa suferință a făcut o adevărată experiență a mântuirii lui Dumnezeu.

*Trupul său a fost îngropat în cimitirul din Galbeni aşa cum i-a fost dorința lăsată în testament : **'Doresc să fiu îngropat în cimitirul din Galbeni. Doresc o înmormântare simplă, într-un sicriu simplu, comun şi fără încălțăminte'.** La slujba de înmormântare au participat numeroşi preoți catolici şi ortodocşi şi o mare mulțime de oameni care au dorit să-şi ia rămas bun de la medicul lor cel bun.*

*Pe crucea mormântului se citesc aceste cuvinte : **'Îți mulțumesc Doamne că m-ai creat'.***

Părintele Damian-Gheorghe Pătraşcu, în calitatea sa de curier la Congregația pentru Cauzele Sfinților de pe lângă Scaunul Apostolic, scrie într-un articol intitulat : „**Raportul credinței**" – apărut în Mesagerul Sfântului Anton, din martie-aprilie 2007 : „**Să învățăm de la 'martirii noştri' cunoscuți şi necunoscuți, că dimensiunea credinței este fără preț în viața creştină. Să privim la cei dinainte şi să ne angajăm mereu mai mult să dăm curs harului divin, trăind pentru Dumnezeu şi pentru ceilalți din jurul nostru. Aceasta este calea cea mai sigură care ne va conduce paşii spre binele, împlinirea şi mântuirea noastră".**

Dar, am adăuga noi, cu reverența cuvenită, avem obligația în conştiință să-i pomenim, să le cinstim memoria şi să-i luăm ca exemplu, pe cei care, într-un fel sau altul şi-au dat proba de foc pentru credința catolică, pentru marea familie franciscană, pentru semenii lor, înțelegând prin aceasta să-L slujească pe Dumnezeu. Şi unul dintre aceşti mărturisitori este părintele doctor Martin Dominic.

Într-adevăr, - conchide Pr. Damian Gheorghe Pătraşcu în articolul sus amintit, **Biserica Romano-Catolică, prin Biserica**

locală din Iaşi şi Provincia religioasă a Fraților Minori conventuali îşi merită *in toto* numele de BISERICĂ MARTIRĂ".

Şi să ne rugăm pentru susținerea cauzei de beatificare pentru părintele doctor Martin Benedict, aşa cum ne învață Biserica : „*O, Preasfântă Treime, îți mulțumim pentru că l-ai dăruit Bisericii pe slujitorul tău Martin Benedict şi l-ai chemat să fie medic sufletesc şi trupesc. Tu l-ai înzestrat cu atâta iubire şi răbdare încât şi-a închinat viața întreagă pentru a apăra demnitatea şi libertatea umană şi pentru a-i sluji pe cei bolnavi şi pe cei săraci.*

Vindecă, te rugăm, prin mijlocirea lui, toată rana sufletească şi trupească a celor ce, cu bună credință şi cu dragoste vin către Tine.

După cum i-ai dat o iubire înflăcărată către sfintele Taine şi curaj de neînfrânt în fața vrăjmăşiei lumii acesteia tot astfel, dă-ne şi nouă, prin exemplul şi mijlocirea lui, să fim între oameni, chipul viu al bunătății Tale, şi să păşim cu hotărâre şi elan pe căile Tale sfinte.

*Te mai rugăm, Doamne, să binevoieşti, dacă este voia Ta, a-l ridica pe slujitorul tău Martin Benedict la gloria Altarelor spre mărirea slavei Tale. Amin. (*Tatăl nostru…, Bucură-te Marie…, Slavă Tatălui…").

Galați, 10 mai 2007

SĂ VISĂM ÎMPREUNĂ, O CUMINȚENIE LÂNGĂ ALTĂ CUMINȚENIE
VICTOR STEROM, „Praguri şi trepte”, Editura Labirint, Bucureşti, 2003

Personalitate covârşitoare a literaturii, poet, publicist, eseist, care s-a impus printr-o operă vastă şi diversă, cu anumite linii de forță şi expresivitate, cu un timbru cât se poate de nuanțat, Victor Sterom este în acelaşi timp o conştiință personală şi o conştiință publică. Prin viața şi opera lui, Victor Sterom a devenit astfel, exponentul unei falange de aur a liricilor contemporani, depăşind granițele arealului propriu şi proiectându-şi alonja subtilă, cu mult mai departe, acolo unde doar imaginația se poate îngemăna cu realul, iar realul se poate răsfrânge în mici bijuterii prețioase, într-un glissando perpetuu…

Mişcându-se lejer într-un spațiu al criteriilor delimitate aproape dogmatic, Victor Sterom, datorită structurii sale imaginative atât de originale, a rupt zăbrelele consacrate deja ale orizontului liric, prin naturalețea limbajului, prin autenticitatea observației, prin originalitatea şi precizia notației, întreprinzând nu experimente lingvistice, ci un demers organic fascinant în corpul limbii, ca un virtuoz în spațiul sacru al sunetelor.

Poemele sale, de o înaltă distincție intelectuală şi sensibilitate acută sunt ca o invazie de neutralitate mătăsoasă, plină de tandre capricii, un caier incendiat de sublim, univers asumat într-o rostire pe infinitele strune ale unor harpe de vânt care cheamă la reverie.

Ele sunt *„mici întâmplări ale vieții”,* aidoma unor intrări, cu trenuri închipuite în strivitoarele metropole, *„cu mâinile împreunate deasupra capului”* – ca şi când ai purta supremul trofeu, ferindu-l să nu se atingă de întinări omeneşti, până la pragul flămând de dincolo de *„bucata de frig/ strânsă-ntr-un astru”* ***(„pentru cine şi pentru ce”).***

El trece ***„praguri şi trepte”*** ştiind că *„doar mergând vei ajunge”.* Nu se sperie de ziduri, de obstacole iminente, convins că orice trudă va fi răsplătită dincolo de zid, chiar dacă escaladarea nu se dovedeşte întotdeauna lesnicioasă.

Poetul creează şi (re)creează universul propriu în şapte zile, din mici oglinzi în care se recunoaşte, din fragmentele aşezate cu meşteşug ca să reliefeze întregul.

Îl regăsim astfel în zile în care *„îi creşteau din umeri flori”* şi *„visa întunericul sălbatic/ gândea bezna din visele sale”;* în care *„norii se zvântau în grădina cu îngeri”* ***(„întâia zi”).***

Poetul stă *„în dreptul celor fără de aripi”*, pe care *„iubindu-i trimitea în lume ecouri”.*

Cutremurat *„la gândul că piatra se făcuse prag”* – el vede cum *„Se prelingea în cuvinte o lumină/ fără înțeles;/ trecută sub tăcere”* ***(„a doua zi”).***

Pentru ca ***„a treia zi” –*** să părăsească *„dimensiunea umbrei/ sub care adormise”,* în timp ce *„Luna în vocile străvezii se topea/ peste zorii nesfârşiți./ Oul-melc îşi năştea cântecul/ iar pasărea-tăcere/ se strecura încet/ în ritmul sunetului/ din care ieşea soarele”.* Stranie şi în acelaşi timp, fascinantă viziune poetică!

În ***„a patra zi” –*** *„se rătăcea țipând la câte-o frunză/ aproape somnolent”. „În văzduh un clopot umplea tăcerea/ şi deodată marile distanțe/ se regăseau într-un punct”.*

Dinamica mişcării este evidentă. Aşa cum sublinia Mircea Ciobanu, ***„Poetul se implică în toate tablourile sale, ca personaj central; vizual prin excelență, el pune pasiune în tot ceea ce întreprinde; chiar şi când povesteşte, poetul se opreşte cu precădere asupra amănuntelor ce țin de vizualitate”.(***Citat de pe coperta a patra a cărții ***„Praguri şi trepte”).***

Pe când *„umbla prin lume dormind/ locuri albe şi locuri negre/ în ochii lui verzi/ îşi scuturau rămăşițele iernii./ Era pe când nu-şi aducea aminte/ de unde plecase/ şi unde trebuia să ajungă”* ***(„a cincea zi”).***

„*Părea orb în mersul lui/ spre niciunde”.* Între *„o practică simplă”* şi *„o meditație aspră”*, el *„se mişca între un sunet alb/ şi o umbră de ramură căzută./ Nu ajungea să trăiască limpezimea/ nu ajungea să moară în uitare”* ***(„a şasea zi”).***

„A şaptea zi” – Ding *„revine sub muchia de piatră”* şi *„tocmai adormise”;* acest ciclu repetitiv, obsedant, petrecându-se *„în cele şapte zile ale Învierii”.*

Este o călătorie inițiatică, un voiaj în sine însuşi spre locul ființial de unde survine, **da-sein-**ul unic care-l diferențiază şi-l

singularizează în acelaşi timp, încât, *„părea orb în mersul lui/ spre niciunde”* ***(„a şaptea zi”).***

Acest poem în şapte poeme este emblematic pentru condiția creatorului care, fiind întrebat *„cât să fie speranța şi bucuria şi visul”,* răspunde că *„jumătate trec podul/ jumătate cad în valuri”* – în vreme ce *„un țipăt se mai amână/ dar o singurătate niciodată”* ***(„o jumătate peste opt”).***

Dar ce poate face un *„zeu în absența lumii”?* Poate sta *„cu erezia pe aceeaşi pernă”,* poate *„umbla sfios/ prin turnuri părăsite/ cum liliecii vorbind prin semne/ ca surdo-muții”* ***(„zeu în absența lumii”).***

Poetul se regăseşte ontic într-o ipostază curioasă şi plină de mister, de inefabil şi de miez oniric în acelaşi timp, în *„cred că sunt liber” : „Stau în vârf de săgeată/ cu arcul sub pleoape,/ în vârf de cătare/ cu puşca pe tâmplă/ şi cred că sunt liber/ când ating amiaza verbului/ cu inele scânteietoare/ ce întruchipează visurile/ trase la țărm/ de pescarii care nu se mai întorc”.*

Aflat fatalmente, *„sub aripa clipei”* – poetul poartă pe tâmple *„amprente digitale”* – şi *„orb/ în conture goale/ rup minutul/ în şapte camere de muzici/ şi-n şapte muzee/ de uitare”* ***(„sub aripa clipei”).***

Vibrația proprie a sufletului, a inimii, a ochiului, a iubirii sale, transpusă liric, se simte în *„arama de răcoare/ a literei// culcată în poemul acesta/cum frunza pe zidul catedralei/ cum gândul/ în sudoarea clepsidrei”* ***(„în arama de răcoare”).***

Pragul nu e însă întotdeauna uşor de trecut, dimpotrivă, unii rămân chiar lângă el, în preajmă, se opresc la un pas, temători, fără putința de a-şi lua un mic avânt pentru saltul decisiv. Ei stau în expectativă, rămân în pridvor, nici înăuntru, nici afară, pe hotar, la granița **dintre** şi **dintre**, uneori, până când *„nu mai sunt speranțe/ şi în aer zboară vulturi orbi/ deasupra casei mele/ trece-l tu trece-l tu/ acum/ şi-n totdeauna”* ***(„te-am aşteptat”).***

Deseori, altul trebuie să facă pasul prim, pentru a fi urmat de ceilalți : *„când tăcerea/ ajunge în raza frunții tale/ şi îți spune cine sunt/ urcă treptele singure/ cum lacrimile/ urcă în perfecțiunea/ muzicii geloase/ mişcătoare/ şi oglindeşte pragul verbului* ***„a trece”****/ dincolo/ în dragoste...”****(„când forma trupului tău”).***

„A trece dincolo/ în dragoste” – este un act temerar ce necesită curaj şi forța de a te învinge pe tine însuți în favoarea

celuilalt. Dar, atâta vreme cât „*aceeaşi obsedantă sământă/ de cosmos – durerea/ mă va păstra în cerul gurii/ vinovată/ cât moartea în palmă/ dă umbră adâncă...// necontenit îmi spun : / acel profetic semn/ desmărgineşte.*” ***(„necontenit îmi spun”).***

La vremea bilanțului provizoriu, poetul spune : „*am vrut să înțeleg/ unde am ajuns/ ca şi cum/ începusem să mă rătăcesc/ ca şi cum/ nu învățasem destul/ câte praguri voi mai avea de trecut/ ca şi cum/ m-aş fi scufundat/ în propriile mele slăbiciuni/ şi mi-aş fi dat foc/ treptelor de sub tălpi*” ***(„mi-am adunat gândurile”).***

Şi totodată, parcă înstrăinat de sine, se întreabă : „*unde să plec/ unde să descopăr semnul/ care ar duce în casa cerului/ infernul/ care fântână/ care colț de stradă/ să mă îndemne să plec/ mai departe/ dar unde/ ce verb să pun în paranteză/ cui să vorbesc în parabolă/ şi de ce/ dacă nu cunosc drumul/ dacă n-am urcat nici o treaptă/ să-mi explic unde am ajuns/ să fiu cu voi...*” ***(„unde să plec”).***

Despre lumină s-a tot scris. Nu e scriitor, poet, eseist, pictor care să nu fi adus în prim plan Lumina. Despre umbră, însă, mai puțin se scrie.

Victor Sterom îşi ia asupra sa această imensă responsabilitate să reabiliteze umbra, atât de necesară, stranie, însoțitoare credincioasă a omului de la naştere până la moarte. Umbra cuvântului, umbra ploii pe zid, umbra vântului de sub zăpadă care „*îți descifrează întunericul*” ***(„vine şi ziua de vineri”);*** umbra clopotului cu verde sunet, umbra dealului, umbra clipei, umbre de cruci, umbra în care dispari „*pe un câmp al nimănui*”; „*miracolul/ care ține viața în loc/ umbră/ care bate clopotul/ de frunze şi iarbă/ care sunt...*” ***(„mai departe”).***

Clopotul, umbra de sub zăpadă, luna care se leagănă în dorul oglinzilor, sudoarea clepsidrei, foşnetul clipei, imaginea rugului „*ce destramă, sus// între două maluri - / un leagăn sacru*” ***(„un leagăn sacru”);*** un munte de patimi, „*groapa timpului din fiecare*”, „*eternul singurătății noastre*”; „*eternitatea absenței*”, timpul – singura resursă irecuperabilă, începutul de lumină strâns în jocul palmei, sunt tot atâtea praguri şi trepte de trecut, de străbătut, de păşit-depăşit, de învins, ceea ce Victor Sterom şi face, cu excelența celui încercat de cuvinte, încercat de gânduri, de stări şi sentimente, de nelinişti şi de seninătăți creatoare, răscolitoare, zămislitoare de mici miracole numite Marea Poesie...

Toate acestea alcătuiesc un Univers afectiv pe care, cu generozitatea specifică marilor spirite, autorul de față, ni-l pune la dispoziție, invitându-ne să păşim, să trecem pragul, să urcăm treptele casei sale, ale interiorității sale, atât de încărcate de inefabil, de generozitate şi disponibilitate sufletească întru slujirea frumosului până la jerfta de sine.

Să ne grăbim să prindem *„foşnetul clipei/ dintre memorie şi trup”* – căci : *„acum va fi mâine/ pragurile nu le poți număra”* ***(„vom comenta foşnetul clipei”.***

El ne îndeamnă : *„intră ca focul/ în poemul acesta/ intră şi rămâi/ ca-ntr-un arbore înghețat/ umbrând tainele”* ***(„vom comenta foşnetul clipei”).***

Se cuvine răbdare şi veghe. Să ne pregătim, aşadar, să-i urmăm invitația, cuviincioşi, „*inimă lângă inimă/ cum ulcioarele umăr la umăr/ spre izvorul nins cu stele/ ne-am înşirat în ordine/ tăcerea ne-am prins-o de genunchi/ şi am urcat/ de-acum suntem pregătiți/ să visăm î*mpreună/ călătoria incredibilă/ o singură clipă de fum/ ne-ar înnopta frumusețea/ limita încredințării că suim/ o cumințenie către altă cumințenie…” („***inimă lângă inimă”).***

La Victor Sterom erosul a căpătat alte dimensiuni, s-a limpezit şi a trecut pe un alt plan de spiritualitate şi trăire înaltă, profundă : *„dacă mă uit nu pot îndura/ atâtea stele fără tine/ privirea mea gânditoare/ iarăşi se afundă/ în visul „**atins de aripa/ neîntoarcerii”/** când lumea fără margini/ în umbra ta îşi vede gândul/ ca pe un foşnet de singurătate/ să te mai caut/ recad în mine însumi/ cum hohotul în tăceri divine/ tristă bucurie/ sfâşietoare…”* ***(dacă mă uit”).***

Nu lipseşte nostalgia despărțirii : „*iată că pleci/ şi încă nu e ziuă/ iar aburul pâinii/ e plin de tăcere/ vorbe puține/ unele strivite/ altele nicicum/ un cântec pentru tot ce am fost/ blânde flăcări/ ne-am ştiut inimile/ acum/ voi atinge cu mine/ o altă lume/ care-mi lipsea ca umbra/ unei bărci/ ajunsă la mal/ fără nimeni…”* ***(„iată că pleci”).***

Aceeaşi temă a aşteptării, a căutării, a sufletului în căutare de suflet pereche, reapare şi în ***„cad iarăşi în gânduri” : „****uneori gândurile-mi sunt rugăciuni/ sunt clipe în care(oricum ar sta trupul/ sufletul stă în genunchi/ şi văd o apă care-mi trece/ de umeri în sus/ mă apasă cerul/ iată la ce visez vineri seara/ să vii/ dar încă să te caut/ cu vraja-n ochi/ spunându-ți/ adună-mă din trecut…”*

Uneori, orizontul se întunecă şi poetul rămâne solitar : *„singur şi mut intru/ printre cioburi/ în taina surâsului tău/ (...) umblu/ printr-o ruină/ a unui fost imperiu/ prelins în lumea/ altei lumi de-acum/ fără trepte de dus/ fără trepte de venit/ înapoi/ numai praguri/ prefăcute/ în lăuntrice/ şi calme/ cimitire…”* ***(„singur şi mut”).***

Substanța lirică din volumul ***„Praguri şi Trepte”,*** condensată pe ideea de înălțare spre o spiritualitate adevărată, atestată chiar şi din moto-urile care preced fiecare ciclu, dezvăluie un liric meditativ, solitar, înclinat spre interioritate şi nevoie de absolut : *„mult mai multă iubire/ îmi trebuie/ să pot descifra/ întunericul/ şi tăcerea/ încerc să descriu/ ceea ce mi-a rămas/ până astăzi/ complet necunoscut/ somnul/ de o rară melancolie/ visul/ cu treptele sale/ pierdute-n sălbăticie/ oglinda în care/ zâmbesc uneori/ unui tigru/ când acesta prinde/ un fluture…”* ***(„mult mai multă iubire”).***

Aplecarea către sacru este evidentă în cele mai multe poeme : *„merg cu gândul în pământ/ cu rugăciunea în gură/ (.,..) ca un inorog sunt/ între vânturi/ dându-mi peste cap/ trufiile/ deschizându-mi sub tălpi/ gurile flămânde/ ale prăpastiei/ peste care calc/ apatic…” („**merg cu gândul în pământ”).***

De asemenea, în poemul ***„ninsoarea cum lacrima” :*** *„ninsoarea cum lacrima/ dinaintea uimirii/ oprită pe gura lirică a lumii/ mărturiseşte lumina/ împărtăşaniei/ între cruce şi timp/ ninsoarea/ cum privirea profetică/ a îngerilor/ în cartea deschisă pururi/ deasupră-ne/ îmbrățişează darurile purtate/ din ochi în ochi/ de mâinile timidului…”* ori în poemul ***„tu ajungi în cer” :*** *„tu ajungi în cer/ până când mi se termină/ în privire/ moartea/ chip lunecând/ în gândul altei lumi/ credința merge pe jos/ în timp ce seara umple/ mormintele cu ghips fierbinte/ prin văzduh aud mâhniri/ temeiuri care urcă/ neînsemnatele trepte/ către marele cer/ cu marile întrebări/ pe umeri…”.*

Ca nişte psalmi, ca o amplă şi originală „Cântare a treptelor” veterotestamentare, poezia lui Vistor Sterom edifică, îmbunătățeşte, limpezeşte, conferă o stare bună, îndreptățeşte preferința spre o lectură excelentă, plină de miez, cu nuanțe subtile şi delicate, într-o rostire simplă şi de bun simț : *„treptele îți vor spune/ să urci/ şi să afli mărturisirea/ o altă ieşire n-ai să cunoşti/ totul se va întâmpla/ doar prin tine însuți/ aceste praguri/ aceste unice*

*trepte/ stau în lacrimi/ şi-ngroaşă în vipere/ somnul ascuns…” („**blândă şi rea”**).*

Ultimul ciclu, „***necunoscuta zero”*** **–** cuprinde mici bijuterii epico-lirice, de o frumusețe stranie, inefabilă : „*Ca o umbră de albină port raza ochiului tău care suferă în oglinzi/ când vrei să mă vezi urcând cele patruzeci şi patru de trepte/ până la uşa ta de lemn sculptat în firea şi în abisul chemărilor.” (p.78). „Dacă aş fi lebădă, aş prinde pe vecie lăuntrul de afară” (p.79).*

„N-am ajuns niciodată să ating pragul de bronz al trecerii dincolo de marginea/ gândirii mele. Alungat de una, de alta, umblu şi acum cu/ amintirea ta în brațe, de parcă sunt blestemat să-mi luminez/ drumul cu tot ce a fost urât şi am trăit murind.” (p.80).

„*Cineva cântă la/ flaut. Nimeni nu ştie să povestească atâta mister cum e sufletul/ tău. Buzele sărută muzica. Eu sărut buzele ceştii care între timp,/ şi-a lăsat viața la fund să se adune. Am ochii închişi de aşteptare./ Nu plâng, dar aş dori să plâng până mă umplu de mări fără/ margini, lovite de un fior inefabil.” (p.81).*

„E sărac întunericul fără dragoste. E absurdă noaptea fără beția şoaptelor. Citeşte încă poezie. Lumânarea nu şi-a terminat de trimis toată ceara pe/ sintagmele mele.” (p.83).

„Am despicat firul în şapte. Cu şapte degete am despicat firul şi de/ atunci mâna mea flutură în văzduh şapte turle de biserici. Şi ce/ era să văd înăuntru n-am văzut. Şi de ce am plecat de acolo/ nimeni nu-mi spune. Şi tot aşa. Mă ridic, cad, îngenunchez, mor,/ şi urmele tale se şterg cum se şterge desenul făcut cu creta de un / copil pe asfalt după ce începe să plouă.” (p.84).

„*Mă pot/ înfățişa într-o excepțională simfonie a marei iubiri nemuritoare.” (p.77), etc.*

Nu numai „*la marginea gândirii,”* dar trecând pragul de bronz dincolo de această margine, putem afla taine pe care nimeni nu ştie să le povestească atât de frumos şi cu atâta mister despre cum e sufletul nostru…

Galați, 20 iunie 2007

UN CÂNTEC GREGORIAN CU DOR DE BUSUIOC ŞI FLORI DE TĂMÂIE

CĂTĂLIN-FĂNEL CVITENCO, „Aripi de dragoste”, Editura SINTEZE, Galați, 2007

Aflat la o distanță apreciabilă de perioada în care primele poezii au fost scrise şi contemplându-le astăzi cu detaşare, Cătălin Cvitenco încearcă sentimentul revenirii la sfânta matrice, într-un timp binecuvântat, când orice făptură i se părea un înger. Era perioada zborului de fluturi în revărsare de parfumuri exotice. Şi tânărul, aidoma unui „cântec de lumină”, într-un nimb de culori împrumutat din coralul fosforescent al adâncului, îşi începea melodia apelor sale lăuntrice.

O melodie lichidă cu inflexiuni de cristale de sevă din ochii iubitei.

Cu sufletul învăluit în adieri de ierburi ude, ale vântului amețit de parfumul violetelor silvice, în focul abia pâlpâind ala verdelui crud, viitorul poet îşi construieşte amintirile, care-şi iau numaidecât avânt, în cruguri de stele.

Alternanța de-o clipă a sentimentelor, nesiguranța zborului, indecizia saltului suprem, şovăielile şi amânările, îl fac, Icar întârziat, să se oprească în prag însă. Ca pentru o rugăciune. Ca pentru o adorație.

Atât de apropiate, uneori intrinsece, iubirea şi ura se răscolesc în viscere. Confuzia are şi ea farmecul său, umezind inima cu amintirea sărutului prim. În jocul acesta răzgâiat de-a dragostea şi de-a despărțirea, primii fiori scapă de sub control şi vor să dețină supremația. Dar sentimentele – şerpi inofensivi, alunecă, alunecă, clopoțind şi unduindu-se tandru, pe melodia-nceputului.

Nurii, mirați-îmbunați-îmbufnați, deşteptați din adâncul de vis, ies la iveală, mâțişori catifelați de răchită, numai buni de a fi dezmierdați, aşa cum îşi scot căpşoarele somnoroase, de sub cămaşa neprihănirii.

„În întunericul alb al adâncurilor” – părul ființei iubite devine o torță, iluminând cu reflexe violete, „calea printre constelații” (***„O umbră de vis”).***

Până la steaua de gheață în care poetul îşi scrijelează numele, e cale lungă. Un ocean de nelinişti trebuie străbătut, doar cu cele două aripe.

Prin aerul fluid se rostogolesc şi se sfarmă bulgări de chiote şi-n lacrima lunii rămâne doar surâsul demonic-angelic al visului de vară subit întrerupt de cântecul de rămas bun al trubadurului, desprinzându-se de copilărie…

Cu inflexiuni minulesciene şi adeseori vădit eminesciene, lirica erotică a acestui tânăr este impregnată de melancolia funciară a celor trădați în amor, pierduți iremediabil în mrejele clipei : *„În păru-ți moale, aromat/ Eu picur stele, rând pe rând;/ Şi ca într-un decor uitat/ Îmi simt iar ochii tremurând.// Şi şoapte dulci şi jurăminte/ Îşi țes urzeala de argint./ Dar uit privirea care minte/ Şi sufletul îmi vând zâmbind.// Şi ştiu c-ai să mă-nşeli la noapte/ Dar astăzi visu-i prea frumos/ Şi-ți cânt ale iubirii şoapte/ Şi ştiu că sunt un păcătos.// Privesc făptura-ți ireală : / Răsai ca roua-anchisă-n flori…/ Nu eşti doar zâna mea banală/ Ce-apare-n visul meu în zori”* ***(„Melancolia”).***

Întreg bagajul elegiac al lui Bacovia se află tezaurizat în lirica lui Cătălin Cvitenco : „picuri de ploaie”; „nori reci de plumb”; „al lunii cer întunecat”; „priviri molatece”; „întreaga iubire s-a prefăcut în scrum”; „dulcele sfârşit de toamnă”; „vis deşert”; „amor nostalgic”; „ceas târziu”; „suflet pustiu”; „noaptea sufletului meu”; „a vremii negură”; „liniştea morții”; „strop firav de zare”; „verde crud”, „efluvii de miresme tari”; „priviri răscolitoare”; „părăsit stingher”; „al teilor parfum”, „praful amintirilor”; „ape-nvolburate”; „al iubirii-amar venin”; „gânduri negre”; „ceața amintirilor”; „amurg violet”; „ochii, ucigători de dulci”, „şi ştiu, am să te pierd chiar azi”; etc.

De asemenea, expresii şi licențe de-a dreptul eminesciene . „”a mele buze reci”, „erai pierduta mea pe veci”; „ale iubirii calde şoapte” ş.a.

Dar cum, de altfel, să nu fie tulburat când *„a dragostei făclie”* a ajuns *„o biată plavie purtată-n larg”* ***(„Un vis în noapte”).***

Dacă în prozodie mai sunt încă oarecare neajunsuri, încântătoare se dovedesc a fi însă, prozo-poemele . ***„O Umbră de vis”; „Fata din vis”; „Cuvinte pentru o plimbare”; „Halucinații”; „Elegie de toamnă”; „Praful vieții”; „Noaptea singurătății”,*** unde fantezia, imaginația, spiritul ludic, hălăduiesc liber din chingile

măsurii şi ale ritmului, dar având cu toate acestea un ritm interior susținut, o bogăție de sintagme, metafore, imagini proaspete precum : *„iubirea noastră, gheață de foc în curcubeu”; „îți împletesc coroană de corali”; „Sunt o fântână uitată în care sufletul tău se stinge de jar”; ”înconjurați de măreția necăzutelor zăpezi”; „umblă bezmetic spaima de ieri” Prefac timpul în picături de mărgean” etc.* Dar şi sintagme comune : *„noaptea singurătății”; „linişte de catedrală”; „drum fără sfârşit”; „negura uitării”; „suflet pribeag”; „oază a fericirii”; „parfumul suav al florilor”; „neîntinate ninsori”, ş.a.*

Curajul temerar, specific adolescentin, de a descifra măcar puțin din misterul tinereții, acel amestec de inefabil cu „ceva din răcoarea ploii şi parfumul ierbii crude, văpaia dorinței şi castitatea florilor ne ningeau în păr” (***„Cuvinte pentru o plimbare”)* –** dau farmec poemelor şi le conferă acea prospețime de izvor abia născut şi cast care se va preface în pârâiaş, în râu, poate chiar în fluviu, cu aluviuni, cu meandre, ce se va grăbi năuc spre gura hulpavă a mării.

Până atunci, apa lui zburdă zglobie, neştiutoare de cât aur de peşti poartă cu sine în larg şi în adânc.

„Înconjurați de măreția necăzutelor zăpezi” - iubiții pot deveni *„eternitatea smulsă din zborul unei aripi de pescăruşi”* ***(„Incoerență”).***

„Sunt o fântână uitată în care sufletul tău se stinge de jar” ***(„Halucinații”)*** şi *„ni se învârt gândurile ca-ntr-o odisee în care Circe e o căprioară”,* - totul e *„zgomot de apă învălmăşită, fluier de brad şi gânduri de început de lume”* ***(„Halucinații).***

Şi în acest straniu univers, unde *„umblă bezmetic spaima de ieri”* – se consumă actul iubirii în *„miros de ierburi strivite”* ***(„Halucinații”).***

Lirica acestui debutant e ca o melopee autumnală încărcată de singurătăți ademenitoare, stihuri învolburate şi lotca gândurilor care se îndreaptă stingheră spre izvorul toamnei.

Până la o nouă confruntare cu Domnița Poesia, cu mâna pe icoana începătorului, Cătălin Cvitenco rămâne să intoneze un *„cântec gregorian al rugilor sfințite în mir şi smirnă”,* cu *„dor de busuioc şi floare de tămâie”* în suflet, pe care ni le oferă spre cuminecare.

Volumul capătă substanță şi pondere spre final, când autorul adaugă poeme scrise recent, definindu-şi crezul artistic în dorința de

Înalt, de Absolut, texte scăldate în cristelnița Iubirii, a dorului de curat, de sublim, de îndumnezeire.

Strunindu-şi lira cu fantezia şi coerența absolut necesare demersului artistic, cu o mai intensă căutare a mijloacelor de expresie şi a acelui filon liric genuin, dezlogodit de orice influențe, Cătălin Cvitenco poate deveni, cred, un poet remarcabil.

Galați, 3 martie 2007

CÂNTEC DE LEAGĂN ETERN, PE HARPE DE ÎNGERI

PETRUȚA ŞERBAN, „Viorile inimii. Arhivă pentru viitor”, poezii, Editura SINTEZE, Galați, 2007

Există oameni care nu au nimic spectaculos pe dinafară. Există spirite care, anevoie ies la suprafață.

Dar când ies, descoperi în ele o floare de colț neasemuită, catifelată, care parcă te mângâie.

Un astfel de suflet este şi cel al Petruței Şerban-Cercel, o femeie care a învățat din propria filozofie a vieții, cum să prețuiască un om, un prieten, un cuvânt, un sentiment, spunând că noi suntem doar depozitarii acestor comori, dar adevăratul trezorier este Dumnezeu.

Universul liric al acestei abia înfiripate autoare vizează sfera domesticului, a relațiilor dintre părinți şi copii, deschis uneori către domeniul trecutului, al amintirilor, al nostalgiei şi romantismului care şi-au pus amprenta definitiv pe sufletul său.

În jurul modelului genomic, al familiei, gravitează simțămintele poetei, revărsate direct şi aproape stingher, din albia prea plină a râului
Vieții.

Aflată la o vârstă matură, ea şi-a păstrat ingenue speranțele, visele, inima, sufletul, nădejdea în Dumnezeu, toate aspirațiile, împlinirile şi mai ales, neîmplinirile.

Discursul său liric este simplu, firav, ca însăşi făptura poetei, fără complicații şi întortocheli lingvistice, genuin, uneori frust, nu lipsit de un oarecare didacticism, îndreptățit însă, pentru că a născut, crescut, educat, zece prunci, ajunşi astăzi oameni în toată firea.

Maternitatea ei prodigioasă şi-a revărsat apele limpezi pe terenul arid uneori, vreme de peste trei decenii. A semănat, plivit, a copilit, a prăşit şi a înălțat tulpinițele, pe rând şi deodată, le-a absorbit parfumurile, le-a numărat roadele. Acum e vremea

culesului, a strânsului-râsului-plânsului, în potire de chihlimbar, pentru cămările viitorului.

Privindu-şi azi copiii, care cu toții, au întrecut-o în înălțime, se întreabă timid, cât din ființa lor mai este doar a ei, şi cât a devenit a altor persoane.

Conştiință lucidă, în pofida sentimentalismului, uneori exagerat, ea ştie că toți, la un moment dat, se vor desprinde. Separare nu întotdeauna uşoară, dar şi păsările, după ce-şi învață puii să zboare, îi îndepărtează de cuib, să se desfăşoare liber, să se descurce în înalturi.

Se zice că o femeie, odată ce a născut, este mamă până la ultima ei suflare. Acest simțământ matern nu piere niciodată, se amplifică, se diminuează, după împrejurări, dar nu se şterge. E ca o amprentă lăsată în adâncul de carne, în adâncul de ființă. Şi se mai spune că o femeie care naşte, trăieşte atâtea vieți câte a dat naştere. Aşadar, Petruța Şerban-Cercel are unsprezece vieți pentru o singură moarte. Cum să se mai teamă de moarte când la ea, viața triumfează, învinge?

Şi oricât de departe s-ar afla un copil, dorul de mamă, tot îl ajunge, îl cotropeşte. Din meseria de mamă, glumea cineva, nu se iese la pensie. Ba, dimpotrivă, aş zice eu, cu vârsta, simțământul matern reînvie, se amplifică, se accentuează, capătă noi valențe, răsfrânte în nepoți, strănepoți, de-a lungul veacurilor…

Despre poemele sale, înscrise pe viorile inimii, pe coardele sensibile ale sufletului, scăldate în laptele dulce matern, de asemenea, se poate spune că sunt aidoma ierbii dimineața, pe rouă. Umezite de lacrimile şi grijile care o podidesc şi acum, viguroase, mustoase, gata de a fi îngurgitate de făpturile cerului, ale pământului, ale apelor. Ele sunt ca o mană, nutrind păsăretul, fauna şi pot fi, bine asortate, gustate şi de oameni de orişice vârstă pentru că țin de sațiu.

Într-un album închipuit al speranței, ea şi-a adunat filele răzlețite

Le-a ordonat cu migală, cu aceeaşi îngrijorare cu care îşi aduna pruncii-mprejur, la sân, ori pe lângă poale.

Ea şi-a transformat durerea, după propria mărturisire, după ce-a şlefuit-o ca pe o marmură, într-o pasăre albă, gata de zbor spre Înalt, cu cioculețele deschise să primească aerul sacru al dimineții.

Ea a învățat să cânte un cântec de leagăn etern, pe harpe de îngeri. Cu sunete abia auzite. Abia ciupite cu degetele invizibile ale zefirului.

Aceste poeme sunt mici candele de licurici, într-o noapte adâncă. Sunt viori de cuvânt care cântă pe strune de vânt.

Ele au ceva inefabil, ca şi cântecul ciocârliei. Nu pot fi descrise, ci doar trăite, asumate.

Din cuibul de iubire din care s-au ivit, ele se îndreaptă spre nemărginire. Ele sunt de fapt, poezia vieții, cu toate surprizele ei, fericite ori triste.

Să ne aşezăm cuviincios şi să le parcurgem, aşa cum ai parcurge un drum spre propria ființă, ori, spre blânda şi neînserata Lumină.

Galați, 13 iunie 2007

Sfințirea crinilor şi binecuvântarea copiilor
în ziua Sf. Anton de Padova

LUMINA CRUCII NEMURINDE

SPERANȚA MIRON, „Ca petalele de crin”, Editura PAX AURA MUNDI, Galați, 1998

Poetă de construcție interioară, cu zguduiri adânci existențiale, transformate în metafore, Speranța Miron se află acum la deplina maturitate biologică şi artistică. Nu e dimensiune umană care să-i fi rămas străină, pe toate le-a experimentat, dar, dimensiunea cea mai nobilă, mai edificantă şi edificatoare, este, fără îndoială, cea spirituală, la care accede pas cu pas, de mulți ani, ajungând la o înălțime apreciabilă, nu cu privirea sau cu alonja subtilă a brațului, ci văzută cu ochiul pineal, cel veşnic neadormit, al minții.

Păşesc în acest spațiu numit viitorul-trecut-prezent cu pas neauzit şi sfios, de parcă aş păşi în grădina miracolelor. Itinerariul, chiar dacă nu e cel parcurs de Alice, e la fel de fascinant . Lumea miraculoasă a cuvintelor care farmecă sufletul.

Eu sunt făclia de sub cruce. În picături de azur, lumina infinitului coboară lin pe crucea mântuirii. Ce spațiu neapus colindă zorii! Aud un cântec despletit în vălurite unde…

Un nimb de bucurie stă-n tristețe, o aură de soare, e-n durere. Dar ce divină e tristețea! Precum Lumina crucii nemurinde! Oricât ai vrea, lumina nu o poți ascunde.

Poți s-o frământi în mâini cu lut, ca-l clipele de început, când întunericul s-a rupt în franjuri albe…

Cam acesta este universul pe care-l străbați de mână cu poeta, pe măsură ce parcurgi filele cărților sale.

În spațiul cultural religios, mitologic, prezența Speranței Miron, ca o voce lirică distinctă, a căpătat consistență, imediat ce a conştientizat că datul primar, nativ, nu ne aparține, ci trebuie să-l valorificăm, să-l fructificăm în chip judicios ca pe un talant prețios pe care trebuie să-l înmulțeşti şi apoi să-l împărtăşeşti semenilor.

Alunecare, cădere, ridicare spirituală şi iar cădere. Un şir de alunecări şi de înălțări simultane e viața, un pumn de scântei pe un cer stins.

Noi înşine suntem scânteia, candela şi lumânarea arzând neostoit până la capătul feştilei, topindu-ne în lumina de sine, în

picuri-mărgăritare fierbinți, bune de tămăduit orice vătămătură. Cu trupul nostru scurs în picături pe rănile timpului, slobod, necuprins în anotimpuri, urmăm Lumina, spațiu negrăit pe Crucea infinitului…

Doar roua căzând de sub pleoape mai stinge, cu sfârâituri, arşițele, fierbințelile visului. Pe obraji, fărâme de jind, alunecă-n şanțuri…

Pe rafturi de gând aşezi erorile şi le stivui după culoare şi sunet. Cicatricele le ascunzi printre movile întregi de surâsuri.

Eşti tu, plânsetul-râs-cu-sughițuri, obraz vânzolit de nisipul prelins prin colul gâtuit al clepsidrei? Cine îți seamănă? Pentru cine şi cu răsari şi apui?

Geamăn ți-e fratele timp irepetabil. Nu privi îndărăt peste umărul lui şi să nu te opui curgerii. Prin el treci ca prin ochiul de sită, subțiratică şi prelungită, risipită cenuşă, strecurată prin cerceveaua de uşă, prin crăpătura de geam, pe fanta pe care se strecoară lumina, scoțând în relief dansul almeelor egiptene…

Îmi amintesc,, râdeam şi plângeam îndeolaltă, mângâiată de umbră. Până la zbor mai era o aripă de fluture, ori de albină…

Eşafodajul construit de poetă pe acest zbor seamănă cu o scară de aer. Pe ea se plimbă îngeri soulguardieni, gata oricând să te ridice de subțiori, până la cerul al doilea!

Întrebările retorice pe care şi le pune Speranța Miron – au darul – nu numai de a invita la meditație asupra unor teme majore, dar şi de a-l lua pe cititor drept interlocutor, drept confesor, e o dovadă de încredere şi prietenie pe care poeta o acordă virtual, tuturor.

Nu e poem să nu suscite întrebări şi mai ales, prilej de gândire şi prilej de răspuns, la această dovadă permanentă de iubire necondiționată.

De fapt, sunt chiar propriile nedumeriri, reflectate în viețile celor din jur, ca şi în fântâna propriei conştiințe.

Frământându-şi propriul lut ca pe un aluat, ca pe o turtă cu miere în sfântul post, cu generozitate şi spirit jertfelnic, ea împarte şi se împarte în fărâme celor flămânzi.

Speranța Miron încearcă frângerea pe coala albă, şi mai cere-n rugă, să fie *„jar adevărat”* dintr-un *„cer aprins”, **(„Ca petalele de crin”).***

Pe un raft de gând ea aşază o floare la păstrat. O floare purtătoare de Lumină precum o făclie *„ce s-aprinde lângă o cruce”.*

*„Eu m-asemăn Mult cu floarea,/ Cea căzută şi cea frântă,/ Eu mă-nchin Luminii date,/ O Lumină care-i sfântă,/ O Lumină ce-i în suflet/ Chiar de par aşa cum par,/ Chiar căzută şi chiar frântă/ Domnul m-a făcut un dar,/ Pentru cei ce n-au Lumină,/ Pentru cei înviforați,/ Pentru cei ce-şi serbă ziua,/ O Lumină, cumpărați!/ Chiar de-s frântă şi căzută,/ Cel ce-o va primi în dar/ Va sorbi Lumina sfântă/ Cum ar fi de pe-un altar./ Floare frântă şi căzută/ Dă-mi Lumina ce o ai/Curcubeu va fi la crucea,/ Ce te va conduce-n RAI!" („**Domnul m-a făcut un dar").***

Este ştiut, fără durere nu eşti om întreg. Fără suferință, nu poți simți cu adevărat bucuria că nu te doare nimic. Fără eşec nu poți ajunge la împliniri, dar fără iubire, nu eşti nimic, şi mai ales, nu te poți numi că eşti.

Umilința îți dă măsura măreției divine, dorința te întregeşte, păcatul te curăță şi te albeşte de orice prihană, dacă ți-l asumi cu responsabilitate şi cu hotărârea de a nu-l repeta. În viață totul are un echivalent paradigmatic, care dă sens oricărei fapte. „*Eu am căzut, m-am ridicat/ Eu semăn cu o creangă ruptă./ Într-un somptuos COPAC./ Copac ce-i însuşi omenirea/ Iar eu, o biată creangă sunt,/ Fac parte din nemărginirea/ Care cuprinde acest pământ!/ E foarte greu să mă explic/ Dacă n-am margini, pot să curg?/ Poate-n lumina de o zi,/ Lumina fiindu-mi Demiurg." **(„Pot să curg?").***

A arde, a sclipi, a lumina, deci a trăi, - iată ce vrea să învețe să facă Speranța Miron – toate acestea converg însă în verbul a iubi.

Abundența, chiar risipa de pronume personale îndeosebi la persoana I-a singular relevă o personalitate pregnantă, aptă să dăruie semenilor din preaplinul său.

Speranța Miron a moştenit de la bunii ei, „*un petic de durere"*. O dată împroprietărită cu ea – devine stăpână absolută.

În ea se află intact adevărul. Ca un vulcan aprins. Dar tot în durere se află şi „*Lumina ce vine de la El"* şi „*un strop de bucurie"* – drept pentru care poeta spune : „*Având durere, am şi viață vie"* – durerea e de aceea, cât se poate de legitimă. „***"Eu sunt un om zgârcit").***

Dar, în acelaşi timp, „*iubirea este o durere".*

Viața Speranței Miron n-a fost lipsită de răscruci. Şi cine nu s-a aflat măcar o dată în fața unei răscruci? Chiar dacă nu s-a încadrat în vreun şablon, fiind fără asemuire, ea este convinsă că pe

drumul ales, oricât de dificil, va întâlni acea ***„Putere Necuprinsă”*** : *„Acea PUTERE care hotărăşte,/ TOTUL acela sfânt care iubeşte/ Şi care mă va primi din orice fel de drum,/ Din care obosită, voi sosi oricum!” („**La răscruce!”**).*

Obişnuită să asculte **şoaptele tăcerii** şi ale Luminii, Speranța Miron spune : *„Încearcă să-nțelegi ce-ți spun când tac./ Şi asta am făcut, am aşteptat./ Şi-am căutat să văd ce-mi spui/ când taci la nesfârşit. Oricui/ îi face plăcere să audă/ ceva ce-i spus frumos, dar crudă/ mai e tăcerea, când n-ai cui să vorbeşti./ Tăcând mereu, văd cum încărunțeşti,/ de parcă ai avea 20 de ani în plus./ Vorbeşte! Că tăcând prea multe-ai spus!/ Vorbeşte mult, cât poți de mult,/ nu vreau să te ascult tăcând./ Tăcerea ta te macină, te cerne./ Vorbeşte orişice, nu te mai teme!” („**Vorbeşte!”**).*

De altfel, nemurirea atât de râvnită şi spre care ne îndreptăm, se află în chiar verbul „a fiu” iar dorul de ființa iubită, se aseamănă cu dorul de Cer şi cu pofta de a mânca o pâine!

Sunt dorințe fireşti, incluse în însăşi noțiunea de om.

Mistica iubirii, ca pe orice alt poet, a fascinat-o şi pe Speranța Miron : „*Eu pot iubi, cum nu poți să-nțelegi!/ Iubirea mea nu are legi/ Din frământări şi din păcat născută/ Eu aş putea să o numesc ocultă./(...) iubirea mea nu poate ca să piardă/ În schimb ea ar putea să ardă/ Tot ce e rău în mine./ iubirea mea cred că-i Divină./ (...) E o iubire pământească dar creştină/ iubirea mea este-a unui om de rând/ Dar când o simt aşa de mult crescând/ în mine, parcă înfloreşte viața./ Iubirea mea e dimineața/ După un somn lung ca un coşmar,/ Ea este-asemenea unui dar,/ Pe care-l primeşti fără s-aştepți/ Şi atunci eşti în stare ca să ierți/ la fel, ca-n Rugăciunea cea Domnească,/ De asta pare a nu fi prea firească.” **(„Iubire ocultă”).***

Eterna dilemă la care omul e expus, este cum poți să te împarți între pământ şi cer, care te atrag deopotrivă : „*nu mă pot rupe de lut/ De lut dar nici de Cer/ nu pot ca să mă rup.” **(„Tăcere!”).***

Încă aici, deopotrivă pe pământ dar cu gândurile către Cer, Speranța Miron continuă să-şi împlinească rostul : acela de a împărți Lumină celor ce nu au, celor ce o au dar nu sunt conştienți de această Lumină. Şi nu e puțin lucru, dimpotrivă.

Galați, 25 iunie 2007

CĂUŞI DIN APA NEÎNCEPUTĂ A MEMORIEI MARIA MIRON – AMINTIRILE UNEI BASARABENCE, Ed. Sinteze, Galați, 2007

Amintiri! Crâmpeie de Infinit, snopi de raze, steluțe de omăt, franjuri de ploaie, boabe de nisip în clepsidră ! Fulgi insonori dansând dezinvolt pe retină. Iarbă de leac împotriva apelor învolburate ale uitării!

Sanda Tătărăscu Negroponte, venerabila fiică a fostului prim ministru al României Gheorghe Tătărăscu, pe vremea lui Carol al II-lea – **o profesionistă a supraviețuirii –** aşa cum a numit-o realizatoarea emisiunii TVR 1 – Eugenia Vodă – spunea în 3 februarie 2007, la impresionanta vârstă de 87 de ani, în cadrul emisiunii „Profesioniştii" : „*Câtă vreme ai amintiri, singurătatea nu este o povară".*

Nici bătrânețea, am spune noi. Nici sărăcia, nici boala. Amintirea ține de sinele fiecăruia, face parte din om, din structura sa intimă şi te cutreieră fibră cu fibră.

Sanda Tătărăscu Negroponte, nepoată de general şi fiică de prim ministru, după ce a luptat vitejeşte peste cinci decenii cu stihiile unui regim absurd care a condamnat-o împreună cu aproape întreaga sa familie la detenție aspră, la muncă silnică până la nimicirea demnității umane, şi acum, la această vârstă înaintată luptă voiniceşte cu stihiile şi mai absurde ale coloşilor cu picioare şi capete de lut, ale golemilor, ale puternicilor zilei, îmbogățiți peste noapte care-i râvnesc proprietățile şi-o alungă, - a câta oară? – în stradă. Pentru a-i ocupa locuința şi a o jefui mişeleşte de bruma de lucruri rămasă după jaful săvârşit de regimul totalitar, pe care ne-am obişnuit să dăm vina atât pentru nedreptățile de atunci cât şi pentru cele săvârşite astăzi, chiar de către cei care pun la zid regimul trecut cu vehemență. Istoria se dovedeşte la fel de nedreaptă în toate timpurile.

Iar victimele ei sunt persoane care, fără doar şi poate, fac bine altora, de bună seamă. Sanda Tătărăscu Negroponte este doar una din aceste victime ale ultimelor două regimuri.

Nu i-au rămas decât amintirile. Ea împarte acest tezaur lor celor ce vor, dar mai ales celor ce nu vor să ştie, având încă alura unei statui vivante, care stă să se năruie dar care degajă din ochi, din zâmbet, din întreaga făptură puţină, cât a mai rămas, o forţă extraordinară. O forţă interioară în stare să demoleze toate zidurile şi barierele potrivnice încă!

O, dacă n-ar avea amintirile!

Câte vieţi într-o singură viaţă n-a trăit fiecare, graţie amintirilor sale ori ale altora, stivuite frumos pe meninge. Un om fără amintiri nu este un om întreg, e un infirm. Cel care le reprimă, le alungă îşi face sieşi rău, pentru că ele, ţinute sub obrocul minţii, vor răbufni cândva la suprafaţă putând provoca adevărate dezastre.

Amintiri – memoria vârstelor. Memoria degetelor, memoria inimii şi a sufletului.

Amintiri – priviri peste umăr, fugare priviri printre gene.

Cine le păstrează e un om bogat, chiar dacă nu toate sunt plăcute şi uneori ai vrea să le ştergi cu desăvârşire din memorie.

Ele sunt cioburi dintr-un vitraliu imens numit viaţă. Puse cap la cap, precum piesele în jocul de **puzzle**, care doar împreună pot alcătui un întreg, un tablou, o frescă socială şi mai ales, o frescă umană, cu tot ce o alcătuie.

Scoase din ungherele tainice şi aşezate sub con de lumină, amintirile reînvie cu forţa desăvârşirii. Nimeni nu are dreptul să le strivească sub tălpi cu pretextul că nu sunt tocmai roz. Spectrul conţine şapte culori şi mii de nuanţe posibile. Alb-negru sau pastelate, amintirile îşi cer azi, dreptul la viaţă.

Nouă nu ne rămâne decât să le ieşim în întâmpinare ca unor oaspeţi dragi, îndelung aşteptaţi. Să le ieşim în prag, cu pâinea şi sarea ospitalităţii străbune, a bucuriei şi lacrimilor din belşug revărsate. Apoi să le aşezăm în dreptul inimii ca pe o broşă gablonz sau ca pe un diamant. Ori mai degrabă ca pe o sfântă icoană.

Eventual, ca pe o cruce.

Să ne aplecăm cu îngăduinţă şi asupra crâmpeielor de amintiri ale Marusei Miron, această femeie blândă care n-ar îndoi nici o trestie frântă şi n-ar stinge nici măcar feştila unei lumânări, aşa cum scrie-n Scriptură.

Ea a adunat într-o viaţă, preţ de o viaţă, frânturi de gând, frânturi de întâmplări, imagini împalidate, felii de sentimente, toate înscrise în carcera inimii vreme de şapte decenii.

Nu întotdeauna senine, zilele…

Nu întotdeauna liniştite nopțile…

Primăverile, toamnele au fost cu plânset amar în pumni, cu suspine înnăbuşite, cu rictus în jurul gurii împietrite-n dureri fără glas, cu pernele jilave, scorțoase de sarea din lacrimi săpând rigole adânci pe relieful obrazului. Şi cearcăne vinete sub pleoape…

Amintirile Marusei Miron au însă girul sincerității. Ele dau mărturie despre o epocă frământată, despre zbuciumul unei vieți în zbaterea ei demnă spre verticalitate, despre ieşirea la un liman suportabil, dar mai ales despre demnitatea de a rămâne OM în orice condiții, indiferent de preţ, indiferent de risc şi de vicisitudinile care nu au lipsit îndeobşte.

Săpând în pământul uneori arid al sinelui, autoarea acestor amintiri răzlețite, a dat de izvorul genuin, de filonul freatic de apă cristalină care a zăcut în viscere atâta vreme. Şi acesta a țâşnit. Cu forța artezienelor împrospătând țarina cea setoasă care s-a grăbit să absoarbă orice picătură.

Şi nu în zadar. Căci orice dram poate valora în ochii şi conştiința celor ce le sunt adresate, cât un munte de chihlimbar ori cristalul unui lac de munte.

Şi mai pot fi o oglindă redând fidel, ceea ce cu vădită stingherealǎ unii vor să ascundă.

Având scrupulozitatea celui care observă atent realitatea şi vrând cu tot dinadinsul s-o redea întocmai, autoarea de față, cu luciditate şi cu fidelitate maximă descrie lucruri şi întâmplări care i s-au întipărit adânc pe retină.

Văzute cu dioptriile sufletului acestea pot avea semnificații ori dimpotrivă, pot să nu lase nici o urmă. Măsura de a le judeca se află în noi.

Aceste pagini sunt poate, singurele mărturii ale trecerii prin hățişurile propriului labirint, prin propriul tunel către blânda şi negrăit de râvnita Lumină.

Până la senin, aceste cuvinte pot constitui un dangăt de clopot depărtat chemând la o sfântă Liturghie, un clinchet alinător, muzica sferelor ori țiuitul singurătății-mpreună răsunând în auz până la asurzire.

Şi tăcerea ce se profilează-n amurg, poate sparge timpanele.

În vârtejul vieții, chiar şi cea mai mică piatră poate sta la temelia unui edificiu.

Un edificiu spiritual, clădit pe cioburi şi fire de nisip care împreună pot alcătui un vitraliu. Prin care lumina de sine să răzbată spre Infinita şi neînserata Lumină.

Un strop din răcoarea izvorului de cuvinte, atingând şi plămada de suflet, vor face aluatul să crească, pufos şi abinemirositor, hrănind omenetul.

Spre albăstrimile clare cereşti, trecând brâul de înălțimi fără cărări de întoarcere, gândurile porumbei rotați se prefiră, înfoindu-şi penajul după razele soarelui.

Sfintele temeiuri, iubirea, devotamentul, maternitatea, dăruirea de sine au făcut casă bună cu dreapta credință izvorând din ea şi întorcându-se la matrice prin orice fapt şi dat, mărunt sau gigantic, devenind emblematice prin stăruință.

Ceea ce-i conferă identitate locală şi comunitară e spiritul generos şi candid, genuin, muiat în sudoare de sfânt, până la o nuditate virtuală, în care cizme barbare ar putea juca sarabande. Şi totuşi nu se întâmplă aşa, pentru că sufletul e păzit de îngeri guardieni şi rămâne intact la sfânta plămadă divină.

Se întrevede o formă a verticalității şi o rectitudine exemplară bazată pe tradiții sănătoase şi pe concepte morale moştenite, un simț acut al cinstei şi al dreptății vrednic de marii justițiari, un simț al separării binelui de rău specific spiritelor simple, curate, fericite cu inima şi „sărace în Duh”, care vor moşteni Împărăția Cerurilor, conform învățăturii Mântuitorului în Predica de pe Munte. (Matei 5, 1-12).

Suferințele ce-şi află transfigurarea-n cuvânt exprimat lapidar, fără înflorituri, sunt primite firesc din mâna lui Dumnezeu, ca un dat ce nu poate fi nici măcar comentat sau murmurat, după conceptul : „Dă-ne Doamne puterea de a accepta ceea ce nu putem schimba”.

Scrierile Marusei Miron sunt ca o apă neîncepută din care bei câțiva căuşi de palmă pe săturate, potolindu-ți arşița, după care te aşezi să-ți tihnească, mulțumind Domnului pentru acest dar sfânt, vital pentru oameni.

Înspre oameni şi pentru oameni stau mărturie aceste cuvinte simple, lipsite de artificialitate, de fast, de oficialitate, muiate-n sudoare sfântă, care pot valora cât prețul vrăbiilor, ce se dau două pe-un ban, dar de care Dumnezeu are grijă în milostivenia Sa nesfârşită, într-o societate în care totul se cumpără şi, mai ales, se vinde.

O LUME DE VISE FLĂMÂNDE ÎNTR-UN CRÂMPEI DE NEMURIRE

IONEL MARIN, CRÂMPEI DE VEŞNICIE, POEME, Editura SINTEZE, GALAȚI, 2007

Marcată profund de o ireversibilă pierdere, poezia lui Ionel Marin se agață de firul aproape invizibil al CLIPEI, cu gândul sărit spre un timp revolut, cutreierând labirintul de sine, în speranța, şi ea amăgitoare, a regăsirii măcar a unei fărâme de imagini, rămasă întreagă. Dar şi imaginile se estompează, se împalidează, dispar şi reapar după ridurile pe care le lasă sângele istovit, pe meninge.

Parcă obsedat de clipele veşniciei, poetul pluteşte precum „fiorul pe viori de timp" – în peregrinarea sa spre Patria cea veşnică.

„Prin lanuri de zori" care se topesc în „lacrimi de petale" – drumul său izvorăşte din sine şi continuă prin sine spre Marele Sine în care se topesc toate. De acolo de unde survine ființa, din acel Dasein, cerul îi coboară în suflet.

Poetul poartă în sânge „zboruri astrale". „Să iubim, să rodim, să rămânem" – acesta ar fi rostul ființei, temeiul sfintei moşteniri ancestrale. Dar câtă ardere în tot acest răstimp!

Până să se reverse în zări, omul rămâne suspendat, cu aripile răstignite pe aer, în suişul pe „treptele aspre ale vieții".

Şi totuşi, „Universul poate să-ncapă în inima unui om" – când eternul Timp dă muguri în imperiale secunde.

De strajă timpului, Ionel Marin s-a aşezat de o vreme, „cerşetor de lumină", râvnind desprinderea, dezlocuirea de umbre, de amintiri, de tăceri, de pământesc şi ceresc, de ființă…

În această ipostază, atât de flămând de cuvinte… în freamătul clipelor, - torent de văpăi – rămâi în adâncul de sus, să veghezi umbra luminii de jos, de unde curând te-ai desprins, din mirificul vieții… Cu tot bagajul tău : amintiri, curcubee în inimi, într-un freamăt nesfârşit de zvonuri ancestrale. Poetul e un peregrin „în căutarea veşniciei". El poartă pe umeri „coloană nesfârşită" – „speranța în templul tăcut".

Cu sufletul incandescent, autorul mărturiseşte : „ard/vioară timpului/ de neiertat" („Ne vor veghea, norii").

Rostul zidirii – Speranța – renaşte şi „se revarsă în catedrale de doruri” şi în „cetăți de iubire” („Vom renaşte”).

Atunci, spune poetul, „Trăiesc murind/ în fiece clipă/ Îmi cresc aripi în inimă” („Nu fugi de tine”).

Cu toate acestea, amintirea e doar un crâmpei, numai uitarea e veşnică…

În acest straniu univers, omul, stea căzătoare, urmându-şi crugul de lumină şi umbră spre nemărginire, are stropi de răsărit în priviri, iar în celule îi cuibăreşte Pasărea Infinitului.

Cântecul nesfârşit al clipelor răstoarnă clepsidra şi în fântâna nesecată a ei se întrevăd rădăcinile stelelor.

Cu pulsul clipei zbătându-se-n palmă, poetul cutează să ceară : „Să deprindem mersul pe apă,/ călătoria prin albastru etern,/ până la marginea luminilor…” („La marginea luminii”).

Zborul, stelele, clipele, lumina, cerul, Timpul, zările, sunt elemente cosmogonice care alcătuiesc universul liric al lui Ionel Marin, cu forța obsesiei.

Trec bucurii şi dureri prin răsăritul de dor, iar noi, „în taină rătăcim/ prin trupul nesfârşitului cer”(„Spre Tine”).

„Suntem clipe divine/ în oceanul timpului./ Îngeri cu povara veşniciei pe umeri/ ne vor salva de bătrânețea osândei” („Povara veşniciei” – spune poetul.

Un anumit soi de blazare, de resemnare mută răzbate uneori din poeme, ceea ce le conferă o aură sumbră, de nuanță bacoviană, izvorâtă, fără doar şi poate, din pierderea suferită. Dar şi aceasta poate avea efect terapeutic prin exorcizarea durerii, fiindcă este ştiut, Cuvântul are efect terapeutic, profilactic. Şi dacă alină şi mângâie, liniştesc şi edifică, ele sunt, omeneşte, perfect justificate. Împărtăşită, suferința devine mai uşor suportabilă.

Catharsis-ul - poate veni mai târziu, ori poate apărea într-o clipă.

Din trăirile de acum şi din trecut, autorul compune o poezie de stare, de atmosferă, îngânată în surdină, ca o cantilenă când seara dă muguri. Noaptea poate aduce zbucium, coşmar, dar şi linişte, odihnă, relaxare, senin peste suflet, împăcare cu sine, cu Dumnezeu şi cu oamenii.

Deşi mii de neînțelesuri survin pe parcursul nostru existențial, răspunsul poate veni de la Dumnezeu sau, scormonind mai adânc, din noi înşine. Un fel de autocunoaştere prin operația pe

cord deschis, fără anestezie. Şi-atunci, poate, înțelege-vom tâlcul şi rostul…

Caracterul confesiv, tainic uneori, alteori sfâşietor, patetic, tuşa violetă şi pământie, albastrul siniliu al dimineților cețoase de munte, plumbul monocrom al cerului de octombrie şi alte elemente elegiace îl situează pe autor, smerit epigon, pe urmele unor poeți clasici de gen : Arghezi, Blaga, Bacovia, Jebeleanu, păstrând proporțiile.

Un poet selenar, cu tendințe cosmogonice şi cu viziuni stranii, însă cu „suflet de vioară”, pe care doar dorul de înălțimile azurii ale veşniciei, în incomensurabile salturi, îl mai susține, pe când latura telurică îl trage tot maia mult spre adâncuri. E aici o permanentă luptă, o încleştare, o confruntare între adâncul de sus şi adâncul de jos şi uneori, aşa cum atât de expresiv spunea Nichita Stănescu : „pământescul/ mănâncă de foame cerescul”.

Versurile au o putere de sugestie şi reflexivitate, fără însă o forță de expresie artistică pe măsura sentimentului.

Însă cine poate contempla fețele durerii ştie şi ce-i înăuntrul ei, îi pătrunde până la miez, în viscere, înfulecă din carnea ei sângerândă, uneori pătându-şi gura şi mâinile şi rămânând cu gustul sărat şi amar al neputinței, dacă nu e transformată în suferință jertfelnică, mântuitoare.

Când până şi aripile sunt de plumb, lupii tineri ai sinelui, flămânzi şi cu ochii sticloşi stau zi şi noapte la pândă, adulmecă şi ciulesc urechile, îşi ascut dinții de şuierul vântului iar la cea mai mică mişcare ori dovadă de slăbiciune, neatenție, moleşeală, dau buzna, revendicându-şi prada. E nevoie de un ochi vigilent şi de o anumită trezvie pentru a evita încleştarea.

Fără convenționalisme şi artificiozități de sezon, (cine mai are aminte la ele?) – poezia lui Ionel Marin se prelinge simplu, firesc, limpede, despodobită de voaluri, precum a doua zi o mireasă puțin tristă care abia acum îşi croieşte un drum în viață şi nu ştie de unde să înceapă, puțin speriată de ceea ce o aşteaptă. Ceremonia s-a sfârşit, lăutarii îşi strâng obosiți cobzele, alămurile, pe mese au rămas ciozvârte sleite, calupuri de fum, vin lâncezit în pahare.

Doar lacrima din colțul stâng al privirii stăruie, vreme de-o viață, ca să le aducă aminte mirilor de festinul abia încheiat, cu bune, cu rele, de grijile care abia răsar.

Darul de nuntă, obolul cel scump a fost ridicat şi dus pe neaşteptate de staroste. El va fi aşezat, poate, la temelia unui edificiu sacru, fără de care construcția riscă să se năruie.

Care din cărămizi îl închipuie – doar ochiul plin de jind al mirilor-amândoi, pot să-l descopere. Privind piatra de temelie, să-şi recunoască plămada de carne, sudoare şi sânge în care au investit toate lacrimile, tot prinosul…

Dar şi pietrele încolțesc câteodată, când nu te aştepți şi din ele răsar flori de colț catifelate şi tandre, în vârfuri de stânci, aproape de boltă, atât de neaccesibile încât nici măcar cu ochiul nu poți ajunge…

Ciclul firii se reia însă şi un nou început se profilează, o dată cu aurora…

Demersul literar al acestui poet este ca o sărutare de înger pe un obraz obosit, fanat de neputința schimbării sorții, de lucrurile hărăzite a se întâmpla implacabil.

CRÂMPEIUL DE VEŞNICIE - poate fi chiar Raiul spre care-a purces, intempestiv, ființa cea mai iubită.

Să-i ieşim şi noi în întâmpinare cu o lumânare sfințită…

Galați, 22 februarie 2007

TUMULT DE ZVONURI ANCESTRALE ÎN UNIVERSUL DIN INIMĂ
IONEL MARIN, „Prințul astral”, Editura Andrew, Focşani, 2006

O incursiune orfică prin inima unui părinte zdrobit în însăşi ființa sa şi care a găsit ca modalitate de a-şi îmbânzi suferința prin poeme de lacrimi şi sânge, poeme de viață şi moarte, poeme de înviere şi înălțare, poeme scrijelate cu un ciob de clepsidră pe sufletul împovărat, încovoiat, care luptă să se mențină drept, treaz, lucid, se ia la trântă cu stihiile sorții, fiind când învins, când învingător, după volutele timpului.

„Când moartea e o realitate prezentă, se poate accepta viața din plin, fără teama de a sfârşi ucişi de ea” (Quando la morte e una realtà presente, si puo accetare la vita a pieno, senza paura di restarne ucisi) – spunea poeta Tereza Maria Moriglioni-Drăgan.

Şi cum altfel când, e ştiut, încă de la naştere, moartea face parte din noi, intrinsecă. Ea se dezvoltă, dă muguri, flori, fructe, seminţe. Şi când rodul e gata, poama cade în aceeaşi ţărână de unde s-a ivit.

Pe arena aceasta sălbatică precum jungla, în care doar instinctul supraviețuirii primează, se întrevăd, cu toate acestea, pete albe de lumină, mici felinare de licurici care ne arată drumul…

La hotarele sinelui, lacrimile vremii devin nestemate, prinosul neliniştii sacre, pe care omul, în drumul său spre noile cuceriri stelare, le revarsă luminând cărările timpului.

Mirificul zbor al vieții tinde spre dăinuire. Pe treptele aspre ale ei, doar ecoul sufletului se reîntoarce pe cărările iubirii, mereu acolo de unde a plecat, la matrice…

Mesajul poetic al lui Ionel Marin este cuprins în această triadă sacră : „să iubim, să rodim, să rămânem” (*„Lumea, omul, valurile”).*

Autorul te îndeamnă să : *„asculți murmurul clipei”; „glasul gândurilor”* care te strigă, *„tumultul flămând care se zbate vulcanic pentru lumină”* şi *„flacăra vie din curcubeul omenesc”.*

Atunci, porunca timpului e să trăieşti *„ritmul nou al planetei”* pentru *„a urca/ piscurile de timp”. („Porunca timpului”).*

Obsedat de trecerea implacabilă a Timpului, vrăjmaş şi prieten, autorul percepe clipa precum o străfulgerare dureroasă scrijelind retina inimii, lăsând urme vizibile ca pe un ecran, cu un vârf de cuțit.

Rătăcirea prin hățişurile acestui labirint, numit ***viață*** înseamnă, îndeobşte, şi împlinirea rostului de la care nu ne putem sustrage şi puterea de a rămâne *„statornic în arderi şi ne-nfrânt de timp” („Dialog între generații)* – şi mai ales, de a naşte *„recolte de lumină” („Rostul nostru”).*

Pentru aceasta, *„eternul omenesc”* – se reflectă în *„zâmbetul copiilor”,* în clipele ce surâd, în ruga devenită curcubeu, ce-şi înalță crugul de la zenit la nadir.

Un autoportret în oglindă ar da la iveală pe lângă lumina şi candoarea reflectate-n priviri şi în suflet, după mărturisirea autorului: *„M-am privit din nou în propria-mi oglindă/ şi am simțit cum inima aleargă,/ spre nesfârşitul din aproapele meu” („Retrospectivă”).*

„Statui de lumină” – suntem îndemnați să dăruim vieții, urcând trepte de vis în permanenta chemare a necunoscutului, *„viori de lumină”.*

Icar ostenit, Omul – ca dar divin, în dulcele murmur al acestor viori, cu sufletul, pe cât de candid, pe atât de încercat, se scaldă în timpul binecuvântat şi ferice al copilăriei, din care se nutreşte şi se adapă, până în clipa din urmă, când se adaugă țărânei de unde purcede…

În familia cerească unde vom fi reuniți, transfigurați, puri, eliberați de materie, oglindiți în limpedele izvor divin de la care venim, vom contempla nesfârşirea cuvintelor cu trupuri de miresme.

Atunci, sufletul nostru va da *„sens măreț clipelor”* în zborul spre nemărginirile astrale (*„Cortina vremii”).*

Rămas încă aici să-şi cânte solitar *„Romanța durerii”,* Ionel Marin, simte cum îi intră seva *„în rădăcinile neființei”* şi dincolo de hotarele trupului *„slaba făclie”* – luptă să învingă urcuşul anevoios, şi sfeşnicul să nu-şi stingă muştiucul.

În glasul torentului omenesc se distinge *„simfonia timpului şi a depărtării” („Purtăm în suflet”).*

Ce paradox! Pe măsură ce ne devoră, gura timpului ne hrăneşte!

Doar ancora iubirii aruncată ca un misterios curcubeu pe cerul lăuntric, mai poarte să ne mențină drepți, în Lumină, ca nişte luceferi ai înălțimilor. (*„Ancora iubirii”).*

O adevărată ***Ars Poetica*** este cuprinsă în poemul *„Poetul”,* din care cităm : *„Poetul e vocea/ ce răsună/ din adâncuri…/ El cheamă valuri/ de stele,/ dă aripi de lumină/ umbrelor./ Poetul e un univers/ de iubiri,/ o torță arzând/ spre veşnicie”.*

Creația sa de până acum, poate fi sintetizată în două versuri : *„Cântec duios/ de lebădă neagră” („Elena”).*

În acest ***transitus* –** spune autorul, singurul care-mi este uman e Dumnezeu. Sfântul Ignațiu de Antiohia spusese la vremea sa : „Când voi ajunge în Casa lui Dumnezeu, atunci voi fi om deplin”.

Se pare însă că timpul s-a oprit pentru Ionel Marin în acel fatidic octombrie, când o pasăre lacomă s-a năpustit cu nemilă asupra ființei cele mai scumpe.

Se ştie, însă, orice creație, ca să se nască şi ca să dăinuie, cere jertfe. Jertfe umane şi animaliere, jertfe de sudoare şi sânge. Poate din această durere s-a născut, pasăre din cenuşă, poezia lui Ionel Marin, smulsă din sufletul însângerat, din inima muribundă.

Cât îi va trebui, din nou să se înalțe în sfânta şi neînserata Lumină, e de văzut. De altfel, el mărturiseşte : *„Doar prin furtuni/ naştem cuvinte”.* Un alt fel de a spune, ca şi poetul Jose Martì : „Dintr-o rană mai cumplită/ iese versul mai frumos”.

Galați, 24 februarie 2007

ÎNSEMNELE VEŞNICIEI ÎN ARIA ÎNSÂNGERATĂ A BOBULUI DE GRÂU

ION CROITORU, „Îngerul pâinii”, Editura SINTEZE, Galați, 2004

Privite dintr-un joc al perspectivelor, poemele din volumul „**Îngerul pâinii”**, reflectă universul rural, sub toate idilicele aspecte, dar şi relaționat cu acea părticică de cosmos din sânul căruia facem parte ca entități definite, gânditoare, telurice.

Autor cu o perspicacitate dezvoltată, cu un simț al sacrului deosebit, Ion Croitoru se pune la dispoziția intereselor spirituale ale obştii, având intenții moralizatoare pe care şi le asumă.

Simbioza etic-estetic este circumscrisă ideii de sacru. Pe acest fond duhovnicesc, ilustrează cu integritate morală, postulate teologice, extrăgându-şi principiile din normele învățate şi practicate în lunga experiență a vieții.

Dincolo de aspectul tematic principal, de orientarea fundamentală spre edificarea oamenilor, lărgind cadrul, intervin şi alte motive : folclorice, tradiționale, etico-patriotice, istorice, fabulistice, care nu impietează, ci dau savoare întregului. Căci viața e alcătuită dintr-un amalgam de stări şi fapte uneori paradoxale şi depinde de interpretarea şi de semnificația dată fiecăruia. Dar aici intervine măiestria autorului, stilul care proliferează la nivelul întregului-

Ion Croitoru este, prin natura sa, prin vocație şi prin relaționarea cu semenii, un analist fin al sufletului omenesc, deşi retorica sa nu e ornamentată de fiecare dată, proporțional cu nivelul mesajului. Şi aici este vorba de mijloacele de expresie care se îmbogățesc pe măsură ce autorul perseverează în demersul său liric. Dar, unde Dumnezeu a pus un început, tot El va da şi mijloacele pentru a ajunge la atingerea țelului, în cazul acesta, la o desăvârşită comuniune şi armonie spirituală cu pământul, cu cerul, cu natura şi cu oamenii, lucru nu întotdeauna lesne de realizat. Ceea ce e însă imposibil la oameni, este cu totul posibil la Dumnezeu.

Ion Croitoru s-a născut, după propria mărturisire *„purtând în spate* ***cocoaşa*** *tradițiilor străbune”*. Cu *„povara consecvenței”* -

el stă aşa, de-o viață, *„ca un turn de veghe, pe un colț de stâncă”* ***(„Povara consecvenței”).***

Cu un dar înnăscut de a istorisi legendele, miturile dar şi întâmplările cotidiene ale meleagurilor dragi, ale matricei sale naturale şi spirituale, Ion Croitoru ne spune chiar şi *„legenda cărții” : „În ceas de cumpănă/ când din lumină s-a frânt/ o rază ca un simplu cuvânt/ coborând peste vârstele munților,/ către cele neştiute,/ către cele nevăzute”.* Toate acestea au alcătuit o viață strânsă-ntr-o carte şi aruncată *„pe apa curgătoare/ să se învârtă în ochiuri./ Aşa a apărut legenda cărții”.*

Etosul şi eposul pe care le cultivă cu precădere, îi țin de lumină, de hrană, de sete, de frig, de viață, de moarte, de Înviere.

Împlinit în fructe, în semințe, în *„zidirea cetății”* şi *„risipirea singurătății”,* în *„izvor de apă vie/ semn de veşnicie”* – rostul omului este perpetuarea, naşterea de prunci, prelungirea întru ființă. Naştere care alungă norii, deschide cerurile, împlineşte făgăduința şi sfarmă porțile iadului. Este o înțelegere mioritică a sensului vieții, vestită de glas de înger în *„raza lină a zorilor”* şi în *„bucuria soarelui”.* Şi mai înseamnă *„răsplata rugăciunii”* şi *„ivirea speranței”* - pe cerul, oricât de plumburiu s-ar arăta şi oricâte furtuni l-ar amenința.

Poezie emblematică, ***„Aria de grâu”*** , semnifică locul unde locuieşte *„îngerul pâinii”,* cel care ne dă hrana cea întru ființă, este îngropat în pământ pentru ca din nou să răsară şi să rodească, pentru că Dumnezeu are grijă de toate făpturile cerului şi ale pământului. Prin frumusețea, măreția şi smerenia lui, bobul de grâu înseamnă naştere-viață-moarte-înviere, coordonate fundamentale ale omului, de aceea, oda bobului de grâu este perfect îndreptățită. În plus, grâul este un simbol cristic, este trupul lui Cristos dat pentru noi ca jertfă de mântuire.

Reper moral, emoțional, fizic, spiritual, Cuvântul, cel de la început şi cel de pe urmă, este însemnul tutelar, e crucea cu care se naşte omul, nevoit să o poarte, cea de care se reazemă. Crucea Cuvântului, cea care poate mântui sau osândi, e dată tuturor, dar nu toți o pot duce până pe Golgota, nu pot fi răstigniți pe ea, ci doar, în rugul de linişte, o pot aşeza pe altarul de suflet.

Omul, de aceea, e în continuă dispută cu acest Cuvânt care se poate întoarce oricând împotriva celui ce l-a rostit cu nevrednicie, ori în deşert.

El poate fi : „*Buzdugan ce despici munții ca fulgerul/ şi schimbi cursul apelor învolburate./ Nu ai dimensiune şi te hrăneşti/ Doar cu nuanțe şi vibrații./ pătrunzi în adâncurile reci/ şi te ridici până la al nouălea cer,/ dispari şi apari ca luna,/ te duci ca vântul şi te întorci ca o rază,/ şi-mi eşti drag. Desparți şi aduni pe frați împreună./ cine să te mai înțeleagă".*

Noi suntem cu toții născuți sub semnul acestui cuvânt : „*Iubirea şi ura stau sub sceptrul tău/ ca de altfel moartea şi viața./ Pui în mişcare sute de oşteni,/ zideşti palate şi dărâmi cetăți,/ nu ai culoare, eşti transparent şi opac./ De ce duh eşti purtat?/ tu deschizi porțile raiului/ sau aprinzi focul iadului/ stelele se pleacă ție/ şi stihiile văzduhului se pun în mişcare/ schimbând numărul anilor/ şi al vremurilor./ Prin tine s-au zidit toate/ şi pui capăt la toate./ Tu, sonor cuvânt, eşti stăpânul lumii./ Te-ai născut cu mine./ Nu cumva suntem frați gemeni?"*

Foarte interesantă această empatie, această entropie, trecere dintr-o formă concretă, ontică, într-o formă abstractă, această comuniune freatică între om şi cuvânt, născuți unul dintr-altul simultan, pe de o parte, iar pe de altă parte, unul născător al celuilalt, într-o perfectă simbioză.

Scrise într-un stil cu totul original, care se apropie de cel popular, cu asonanțele şi licențele de ritm specifice melosului, alteori potincnindu-i curgerea, dar şi cu asociații neaşteptate de tipul : „*sfărâmarea iadului/ rodirea pământului" ; „zidirea cetății/ alungarea singurătății/ izvor de apă vie/ semn de veşnicie" („**Pruncii**").*

Ion Croitoru face în acest volum, vorba marelui poet Marin Sorescu „**Ocolul infinitului mic pornind de la nimic"**, prin versuri eliptice, prin gesturi simbol, prin parabole şi toate acestea dau întregului un iz de temeinicie. Dar şi prin acel accent de bocet, de litanie, de refren cântat împreună, la unison sau cu voci care se terțează, creând o armonie perfectă.

Care a fost la-nceput, țărâna sau piatra? – probabil se întreabă poetul. Şi tot el susține că : „*De la piatra din drum/ începe ziua genezei"* ***(„Roata").***

În călătoria noastră „*spre locul fără apus", „spițele roții se răsucesc necontenit/ până când,/ la capăt, obosit,/ călătorul se opreşte/ la aceeaşi piatră de hotar./ Cioplindu-şi numele."* ***(„Roata").***

Există, cu toate acestea, multă încărcătură, eforturi de epitetizare şi nelipsita rimă ori asonanță a sfârşitului de vers, sunând-răsunând pe o pardoseală de marmură, în încercarea de metaforizare a textului, dar toate acestea nu diluează mesajul.

Pe câmpul de forțe în care fizicul, mentalul şi spiritualul se înlănțuie, interacționează, îşi probează vitalitatea, într-o încleştare continuă, fiorii Duhului fac Cuvântul să şoptească, să sune, ori să răsune, când tumultuos, năvalnic, impetuos, în căderi de cascadă, când lin, abia şopotind precum unduirea apelor, când Duhul plutea pe deasupra. Iar când toate se aşează firesc, apele şi lumea se împacă şi pacea se instalează. Meşterul ia o mână de tină *„din rumeguşul munților tăiați/ De năvalnicele ape din Carpați”* şi, *„în apele lumii a frământat”*. Astfel a modelat chip de lut, *„boț proaspăt de aluat”* peste care a presărat avântul curajos al corbului spre înălțimi şi *„vigoarea calmă a zimbrului”*.

Adăugându-i ingrediente sublime, nectar din flori, zbucium de mări, flăcări de culori, i-a dat glas, a suflat duh şi l-a trezit din neființă. Şi pentru ca totul să fie desăvârşit a pus în el puterea de rodire a pământului şi setea de necuprins, de a cerceta lumea şi de a o supune (imensă trufie!)

Aceasta este geneza omului, conform viziunii poetice a autorului (*„**Bătrânul meşter”).***

Un imn de slavă aduce poetul smeritului bob de grâu care nu reprezintă numai hrana trupească, dar semnifică, prin jertfa cristică, albirea de păcat, dar şi, prosternat cu fața la pământ, se dă ofrandă păsărilor, viețuitoarelor şi omului.

Un sfânt popas îăn norul amintirilor, făcut la casa părintească, invadată acum de praf, de lucruri ponosite, de cuiburi de păianjen şi de greieri amorțiți sub cotlonul de vatră, îl face pe poet să găsească lacătul misterios şi cheia de la sufletul casei unde şi-a îngropat copilăria. ***(„Caut o cameră”).***

Un poem remarcabil, închinat truditorilor pământului, pe care-i socoteşte rude apropiate, căci sunt cu toții înfrățiți întru pământul acesta străbun, roditor şi răbdător cu oamenii, care-i leagă cu rădăcini nevăzute este poemul ***„Cosaşii” :*** *„Voinicii bat cu ciocanul/ în creştet de munte/ coasa şi-o ascut/ cu piatra de la picior./ pământul verde îi aude cum/ pe brazda vremii mai fac un pas/ târând picioarele/ prin iarba ce doarme în urma lor. / Alături de lume, semne de-ntrebare, /stau cosaşii aprinşi/ visând la capătul*

drumului/ somn în fân, leagăn de copil/ sub streaşină de curcubeu./ Dar până atunci,/ sudoarea de pe frunte/ şi-o şterg de poala pădurii/ şi osteniți reiau/ truda după ei trăgând/ încă un ceas, iarba…"

Despre condiția omului veşnic supus căderii, în pofida învățăturilor părinteşti . „*Ca un pălmaş, desculț./ Cu sfaturi mi-a dat mama./ Mi-a spus, în zori, să nu scutur/ rouă de pe florile din câmp/ şi să nu arunc cu pietre/ în izvorul din care am băut./ Şi-am mers? Până unde?/ din când în când m-am poticnit/ şi am căzut între spini/ când soarele se lăsa în amurg/ şi am sângerat atunci./ De aceea azi port rănile-n mine./ Dar, iar am plecat la drum/ rătăcind prin locuri pustii/ flămând, însetat, obosit./ M-am adăpat din hârburi străine/ lăsate dinadins în drum/ să-mi otrăvească sufletul din mine./ şi tot am mers, şi-am mers,/ pe cărări întortocheate şi străine,/ când un ghimpe m-a rănit la picior.(…) Cineva a vrut să-mi închidă calea/ Ce duce la lumină" („**Drumul")*** – şi aici, trimiterea biblică este la Parabola Fiului risipitor, din Luca, 15, 11-32.

Motivul blagian al scăldării în movilele de grâu auriu, în semințele de chihlimbar este ilustrat în poemul ***"De-a v-ați ascunselea" :*** *„Când eram mic/ m-am jucat dea v-ați ascunselea/ în lanul pârguit de grâu./ Spicele îşi scuturau diamantele/ strânse în salbe şi cercei,/ sunând ca picăturile pe alei/ când cerul scutură un nor/ şi paiul gol se-ntorcea în valuri/ ondulând până hăt, departe,/ în margine de veac./ Pe obraz simțeam săgețile/ de foc ce urcau în spic spre ochi,/ crestând obrazul/ căutând semințel loc adânc/ în huma caldă mustind de sânge roş./ Ce fascinat eram/ de sunetul boabelor de clopoțel/ când zei de stele-n spice se plecau/ în fața mea de muritor!/ Nu ştiu ce demon mă-mpingea/ să simt sub mine roi de stele-n spic/ să gust din rostogolul ce-l făceam/ din viața basmului ce mă înaripa…"*

Mirosul reavăn de pământ este însuşi mirosul vieții iar anii, în curgerea lor ireversibilă, se adună precum inelele în cercurile brazilor, iar numărul lor e concentrat într-un punct al trecutului : *„Ziua de azi rămâne la fel/ şi îşi caută pereche/ în uitarea ce a trecut dincolo de vânt/ şi se găseşte în ceilalți ca noi,/ contemporani zilei de mâine,/ ce se învârt în cercuri,/ pecetluiți în inelele/ din inima bradului./ trecutul e acolo strâns în uitare./ Acolo-i tăcere./ noi suntem azi, aici,/ şi ne căutăm perechea/ pentru logodnă/ tot acolo, în punctul cercului/ din univers." **(„Inelul logodnei").***

O interpretare originală este dată motivului onomastic al propriului nume, concentrat într-un *„punct continuu/ care înscrie în coborâre o linie : „I”” ce leagă cerul de pământ/ şi le înnoadă în „o”, cercul infinit./ Cele două, cerul şi pământul, lasă în urmă/ Flăcări de cometă, ondulate „n”./ Coadă de mătase,/ mirajul împlinirii ce flutură/ între genune şi paradis.”* ***(„Numele”).***

În carte se întâlnesc şi versuri aforistice *„”Îngerii se împodobesc cu flori/ pentru primăvara din noi”* ***(„Primăvara”); „****De la piatra din drum/ începe ziua genezei”* ***(„Roata”);*** *„Acum am înțeles că oriunde/ există o speranță/ dincolo de umbră”* ***(„Umbra”); „****Mai mare peste hotare de-ai fi pus/ N-ai şti cum cântăreşte cel de sus”* ***(„Seceta”); „****Toamna/ e veşnicia bătrâneții”* ***(„Toamna”),*** ş.a.

Notabile sunt şi poemele ***„Rugăciune”; „Rugul” ; „Roata”.***

Nostalgia pentru satul copilăriei, pentru amintirile dintâi, casa părintească, primii fiori de cunoaştere şi iubire, datinile păstrate cu sfințenie, acel paradis fermecat al candorilor şi al celor dintâi semne de întrebare îşi află expresia în mai toate poemele, dar în chip deosebit în ***„Satul copilăriei”; „Pruncul voievod”, „Rândunelele”,*** şi altele.

Obiceiul ca în noaptea Sfintei Învieri creştinii să meargă cu flori la mausoleul eroilor de la Mărăşti, şi-a găsit împlinirea poetică într-o poezie tulburătoare, semn cert al vocației patriotice a autorului şi a necesității de a ne respecta istoria şi pe eroii neamului: *„Aprindeți 35.000 de lumini în abator./ Aici se aud numai lovituri de topor/ ce toacă pe buşteanul masiv schelete.// Aprindeți 35.000 de făclii în hades/ să-i închege sângele în vine lui Cerber/ şi să sece izvoarele subterane ale morții.// Visul de fum ce pluteşte pe pământ aievea./ În muzee puhoaiele de statui odihnesc/ ce închipuie vedenii de inorogi,/ chipuri reale ce se hrănesc din dulceața/ spumei de smoală pusă-n țevi de oțel/ ca stâlpii de pe treptele scărilor ce coboară/ în adâncurile nopții glaciare./ În numele lui Buda, în numele lui Iahve,/ în numele lui Crist, în numele dreptății/ s-au stropit cu mirodenii otrăvite/ izvoare, munți şi câmpii, popoare,/ căutând să stăpânească punctul/ din hotarul infinit./ Fachiri gângavi cu inimă din piatră necioplită,/ ați adus ca puhoaiele coborâte din munți/ floarea vieții, sufletele de copii,/ aici pe vârf de deal s-a împotmolit/ corabia morții şi s-au tocat/ lăstari de viță fragedă,/ flori*

de salcâm/ şi crenguțe de busuioc./ Aprindeți 35.000 de lumini/ pentru eroii de la Mărăşti.” ***(„Abatorul de la Mărăşti”).***

Într-un poem plin de gingăşie se regăseşte iubirea conjugală, sfințită în taina căsătoriei, cea care a rodit în prunci şi care, tocmai din această pricină devine mai trainică : *„Pe fereastra casei pătrunde/ O rază de lumină/ Şi gingaş alină/ fructul dragostei ce-ngână/ Şi leagăn şi mamă…// Iar mugurul creşte uşor/ După legile ce rânduiesc/ Zborul lumii, zbor,/ Spre acelaşi izvor/ Divin.// din iubirea ta şi a mea/ S-a aprins o stea,/ Istoria azi învie/ În casă şi-n bătătură/ Dragoste şi armonie.”* ***(„Raza”).***

În sfârşit, ideea că munca pământului e o rugăciune şi îşi află împlinire în rodul pâinii celei de toate zilele, este subliniază în poezia : ***„Munca pământului e o rugăciune” : „****Cel ce munceşte pământul/ nu risipeşte harul/ ci umple altarul/ cu darul/ şi mirul/ din candela inimii aprinsă.(…) Cel ce lucră pământul/ simte cum se zvârcoleşte lutul/ ca la întâia facere/ precum pruncul (…) Cel ce lucră pământul/ rugă trimite spre Sfântul,/ ca bobul să rodească,/ să crească,/ precum nisipul/ adus de înspumatele valuri/ pe întinsele maluri,/ să-l strângă în poala cămăşii/ clăcaşii/ şi îngeraşii.”*

În acelaşi context este şi poemul, deosebit de expresiv ***”Icoana pâinii”: „****Iau toiagul de corn/ noduros de la bunici,/ având pe el semne zodiacale încrustate,/ şi traista cu şireturi însângerate/ țesută în două ițe de pace şi război/ mi-o pun după gât/ ca să pot urca pe poteca întortocheată/ pe sub malul de umbre, alunecos,/ ca să ajung pe creasta plumburie/ să frâng în palme norii/ ce-au picurat lacrimi,/ să-ngrop vifornițele/ ce-au scuturat pomul vieții,/ să slobod încătuşatele raze,/ să curgă pe poteci luminile/ să inunde inimile./ Aproape de vârf/ cu ochii însângerați de înălțimi/ am îngenuncheat ca sfinții din vitralii/ pe uscate corzi de liane./ Am cătat în traista cu merinde/ dezlegând ştergarul de in de la bunici/ şi-am rupt/ turta-n frunze de nuc./ Flămând dar vrăjit de urcuş,/ pentru mine greu,/ cerul mi s-a părut neprimitor/ am mâncat calde firimituri,/ din icoana turtei coaptă-n vatră./ M-am întors spre-a umbrelor domnie/ să strâng vreascuri şi ierburi uscate/ s-aprind un foc/ şi să-mi coc/ în cenuşa din vatra părintească/ gândurile mele de copil”.*

Ici-acolo, cerul poemului se înseninează, se deschide spre orizont şi parcă zâmbeşte. Atunci *„natura şi-a deschis larg/ la piept cămaşa”* ***(„Umbra”).*** Drept pentru care : *„Dincolo/ de umbră există*

o speranță,/ coloane de lumini se-nalță/ din roua fragedă de pe floarea de colț” ***(„Umbra”).***

Poetul transmite un mesaj tonic, optimist care răzbate chiar şi în poemele mai puțin luminoase. Oamenii ştiu că pot planta, până şi-n cenuşă, o floare nemuritoare, numită Speranța. Viața e posibilă pretutindeni, chiar dacă sânul pământului a secat, căci toamna este veşnicia bătrâneții.

Chiar dacă autorul n-a dobândit încă întreaga paletă a mijloacelor de expresie artistică necesare demersului poetic, există o trăire genuină care geme să iasă la iveală, printre rânduri.

Sentimentul dăinuirii, al apartenenței la aceeaşi glie străbună îi dă tărie şi verticalitate, îl responsabilizează pentru a trece mai departe urmaşilor, fărâma de pământ şi de cer care i-a aparținut de drept, în această viață în care eroii sunt tot una cu Feții-Frumoşi, descendenți din daci şi muşatini : „*Cu un strop de lacrimă bunicii au udat cerul/ Şi visul şi l-au scris după datină cu degetul.(...) Cu un strop de sânge apoi au zugrăvit pământul/ Şi umbra, şi marmora rece de pe mormântul/ Ce-ascunde vechile basme din bătrâni/ Cu eroi şi Feți-Frumoşi din daci şi muşatini/ Înveşmântați în huma vechiului legământ/ Ca tămâia cu bună mireasmă arsă în jarul sfânt.// Astăzi aş vrea să strâng din veacuri legendare,/ Chipuri de eroi, luminând lutul plămădit cu mir/ Să gustăm din lumina aceluiaşi aurit potir/ Întinzând în bătătură, prinşi de brațe, hora mare/ C-au venit la târnosirea patriei mari; / Fiii mamei Daciei, purtând în ochi pădurile,/ Pe umeri munții şi-n inimă soarele!”* ***(„Fiii Daciei”).***

Un capitol destul de consistent este dedicat în finalul volumului fabulelor, amuzante, moralizatoare, ingenioase, ironice şi mai ales, didactice.

Poeziile lui Ion Croitoru sunt „*ca tămâia cu bună mireasmă arsă în jarul sfânt”,* ca „*lutul plămădit cu mir”,* precum lacrima bunicilor care a udat cerul şi precum visul „*Scris după datină, cu degetul”,* precum sacra rugăciune turnată în candelă o dată cu uleiul sfințit, cea care murmură colinde, leagănul legănând. Ele trebuie auzite precum şoaptele de vis ale cântecului ceresc fredonat de îngerii serii şi de ce nu, de „***Îngerul pâinii”…***

Galați, 4 iunie 2007

Cap. II. Undeva, pe planeta poeților

MEMENTO. LUNGUL DRUM AL CRUCII SPRE LUMINĂ

AURELIAN BENTOIU
- 45 DE ANI DE LA PROBA DEMNITĂȚII SUPREME -

27 iunie 1962 – în închisoarea de la Jilava se stingea Aurelian Bentoiu, un om de o excelență moral-intelectuală demnă de marii martiri ai neamului.

S-a săvârşit după aproape 14 ani de închisoare severă, cu o perioadă scurtă de relativă libertate între două detenții. A doua oară avea să fie încarcerat pentru totdeauna. În trup, nu şi în spirit, însă.

Personalitate carismatică, floarea intelectualității româneşti interbelice, om al elitei politice, redutabil avocat, fost ministru subsecretar de stat, deputat de Ialomița, fruntaş al Partidului Național Liberal, avea să plătească opțiunile politice şi moral-idelogice, cu viața, în gulagul comunist. Una din sutele de mii de victime care au rămas **în picioare**, chiar şi când a fost silit să stea în genunchi de torționarii săi.

Avea doi copii : primul, renumitul compozitor Pascal Bentoiu, care la vremea arestării tatălui avea 21 de ani, şi cea de a doua, Marta Bentoiu, devenită scriitoarea de mai târziu Marta Cozmin, care număra în acel moment doar 18 ani. Calvarul familiei Bentoiu abia începea cu persecuții, arestări, excluderea din facultăți, din orice loc de muncă, deposedări de bunuri, evacuări din case, prigoană, amenințări, domiciliu forțat, întreg arsenalul folosit de regimul totalitar pentru nimicirea, anihilarea demnitarilor fostului regim. În plus, stigmatul, devenit sintagmă : „bestie moşierească”.

„Experimentul comunist” avea să lase, timp de peste cinci decenii, râuri de lacrimi şi sânge, la propriu şi aceste cuvinte nu sunt deloc exagerate, chiar dacă au fost folosite în atâtea mii de ocazii, de câte ori, un om a suferit în închisoare, lăsând în urmă familii zdrobite de durere şi neputință.

Supraviețuitorii şi-au integrat frica personalității lor, astfel că şi după ani şi ani de la încheierea coşmarului, erau în orice clipă

din zi şi din noapte, cu valiza pregătită, pentru a fi „ridicaţi" şi duşi cu duba la securitate.

Scriitoarea şi traducătoarea Annie Bentoiu – nora lui Aurelian Bentoiu, face o magistrală radiografiere a tuturor straturilor sociale care au pătimit şi au fost persecutaţi în regimul trecut, precum şi urmele adânci lăsate în trupurile şi sufletele lor, în cartea **„Timpul ce ni s-a dat",** vol.I – Editura Vitruviu, 2000 şi vol. II, aceeaşi editură, apărut în 2006. Este o carte grăitoare prin însuşi titlul ei.

Succintele date biografice menite să scoată la lumină complexa personalitate a celui ce şi-a însemnat cu 14 ani de închisoare crezul politic, ne sunt oferite în paginile introductive scrise de Pascal Bentoiu, cu extremă obiectivitate şi luciditate, la volumul lui Aurelian Bentoiu, **„Zări şi Zodii. Poezii din închisoare",** Fundaţia Academia Civică, 2001.

Din *Prefaţă,* aflăm evenimentele cheie ale zbuciumatei vieţi a lui Aurelian Bentoiu :

„1913 – bacalaureatul, apoi :

-1913-1914 : şcoala de ofiţeri de infanterie ; iese sublocotenent;

-1914-1916 (şi mai târziu 1918-1919): facultăţile de drept şi filozofie ale Universităţii din Bucureşti;

-1916-1918: mobilizat, ia parte la nefericitele desfăşurări militare de la Turtucaia, este rănit în cursul retragerii din Dobrogea şi salvat dintre cei căzuţi şi decedaţi. (...) După spitalizare revine pe front, în Moldova, fiind avansat pe câmpul de luptă până la gradul de căpitan.

-1918-1919: continuă şi termină, în Capitală, facultăţile de drept şi filozofie; aici are colegi, între alţii, pe Tudor Vianu şi pe Camil Petrescu (cu acesta s-a aflat tot timpul împreună, atât la liceul „Lazăr", cât şi la Şcoala de ofiţeri). Se înscrie în baroul Ilfov în decembrie 1919, ca proaspăt licenţiat al facultăţii de drept;

-1920-1924: ucenicie în biroul lui Istrate Micescu, după care deschide propriul său cabinet de avocatură, primind la rându-i secretari.(...)După 1923 este, alături de Hurmuz Aznavourian, Vintilă Dongoroz, T. Teodorescu-Branişte, V.V. Stanciu ş.a., redactor la revista 'Biblioteca Marilor Procese'; (...)

-decembrie 1933-noiembrie 1937: deputat de Ialomiţa, din partea Partidului Naţional Liberal;(...)

-1935-1937 : subsecretar de stat la Ministerul Justiției;

-1936 : pentru câteva luni trece la Ministerul de Interne, ca subsecretar de stat însărcinat cu ordinea publică;(...)

-noiembrie 1939-iulie 1940: ministru de Justiție în guvernarea Tătărăscu, succedând scurtului ministeriat al fostului său magistru, Istrate Micescu, şi predând ştafeta, după cedarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord, profesorului I.V.Gruia. Toți aceşti ultimi trei miniştri de Justiție dinaintea instaurării totalitarismelor de dreapta şi de stânga şi-au sfârşit zilele în închisorile comuniste;

-1945 : se alătură într-un prim timp grupării liberale a lui Gh. Tătărăscu ; (...) revine – împreună cu H.Aznavourian, D. Alimăneştianu, C. Tătăranu, G. Gheorghiu ş.a. – în rândurile Partidului Liberal brătienist;

-noiembrie 1946 : candidează din partea acestuia, cap de listă la județul Ialomița, în celebrele alegeri trucate prin inversarea rezultatelor;

-februarie 1948: este radiat din barou în urma reformei justiției efectuate de L.Pătrăşcanu; (...)

-noiembrie 1948 este arestata şi ținut, fără judecată, aproape 8 ani în diverse închisori : Jilava, Galați, Piteşti, Sighet, Craiova (unde a stat în celulă cu Corneliu Coposu, lucru relatat mie de chiar acesta), Malmaison, Uranus, Văcăreşti;

-iunie 1956: după un proces de câteva luni de zile în fața Tribunalului Militar Bucureşti, Regiunea a II-a Militară, în care este judecat pentru întreaga sa activitate politică interbelică, este achitat prin sentința nr. 781/1956;(...)

-iunie 1956-noiembrie 1957: locuieşte împreună cu mine, soția mea şi fiica ce abia ni se născuse, în cele două camere la comun pe care le primisem scurt timp înainte prin Uniunea Compozitorilor (în str. Iulius Fucik – redevenită acum Masaryk – nr. 6). (...)

Locuind împreună, am ştiut practic tot ce a făcut în acest răstimp de 17 luni, în care se situează cea mai mare parte a activității sale literare: revizuirea poeziilor compuse în memorie, în puşcărie, redactarea prozei din volumul de față, alte proiecte;

*-noiembrie 1957 : este arestat din nou şi judecat (iulie 1958) pentru ceea ce – chipurile – ar fi făptuit în aceste 17 luni de „**libertate**"; condamnat, în cadrul unui mare lot liberal, la 25 de ani*

temniță grea, a supraviețuit, după a doua încarcerare, doar cinci ani;

*-27 iunie 1962, moare în închisoarea Jilava, în urma unei operațiuni, cu rănile infectate (v. N. Steinhardt:**"Jurnalul fericirii",** Editura Dacia-Cluj, 1991, paginile 127-132). Nu avem nici un fel de ştire dacă în ultimii 5 ani de închisoare (şi de viață) a mai găsit puterea să se refugieze în creația poetică."*

Iată mărturia Părintelui Nicolae de la Rohia în cartea sus amintită („Jurnalul fericirii", Ediție îngrijită şi note de Virgil Ciomoş. Postfață şi repere bio-bibliografice de Virgil Bulat, Ed. Dacia, Cluj-Napoca,1997), în secvența intitulată : **„Jilava, la infirmerie (mai 1962)** ***La cour des miracles :*** *„În primul pat, pe dreapta, nu mai ştiu cine zăcea. Un om amuțit de suferințe şi scârbe. În al doilea Aurelian Bentoiu, cadaveric, de nerecunoscut şi peste măsură de înalt (...) e ațâțat de grele dureri, chinuit de sentimentul nedreptății, şi se teme. Scăpărător de inteligent, poftind să stea de vorbă, să-şi amintească şi să prezică…" (...)*

Profesorul C. Tomescu, teolog, Vlad Stolojan (nepot în acelaşi timp al lui Nicolae Filipescu şi al lui Ion Brătianu), un fost căpitan pe puncte şi câteva siluete pe care nu le mai deslușesc completează camera dominată de Lecca, Bentoiu şi Leontescu. Ultimii doi compun poezii; poezii pe care le recită şi care ne mişcă adânc." (...)

La înapoierea în celulă, bolnavul ne recită din poeziile sale. E fecior de țăran, de la Făcăeni pe Borcea şi-n versurile sale idilice avocatul orăşean se înduioşează :

O, floare de salcâm imaculată!
Nepreţuit simbol de modestie
Tu vii târziu în hora primăverii
Păşind cu sfiiciune de fecioară
Ce-ntr-un sfârşit de-april în faptul serii
S-ar prinde-n horă pentru prima oară".

„Apoi, cu sentimentul de uşurare şi euforie al pacientului primenit, ne vorbeşte pe larg de Constantin Brâncoveanu pe care l-a studiat în chip erudit. În Brâncoveanu vede exemplul cel mai frapant al politicii de duplicitate ba şi de triplicitate pe care poporul român a trebuit s-o ducă prin veacuri. Îl apără.(...)

„Îngrijirea lui Bentoiu îmi ocupă aproape tot timpul. Deşi multă vreme necredincios, s-a împăcat cu biserica. Îmi cere să

rostesc rugăciuni şi se roagă şi el. Îl conving să învețe versuri de Gyr. Stă îndelung de vorbă cu profesorul Tomescu.”(...)

„Când sunt scos din celulă spre a fi din nou trimis la Gherla, îmi iau rămas bun de la toți. Bentoiu, zâmbind trist, îmi mulțumeşte. Apoi, începe să plângă, Lecca; brusc, mă sărută. Au murit, curând după aceea, amândoi”.

Însă, adevărata evocare a omului, a tatălui, o face Marta Bentoiu – fiica autorului, cu o căldură şi afecțiune trecute prin filtrul amintirii, al sensibilității şi al nostalgiei rămase pe altarul ei sufletesc, atât cât a locuit în această lume :

„Când mă gândesc la tatăl meu, văd mai întâi un om înalt şi zvelt, lângă care mă simțeam ca un fir de iarbă la umbra unui stejar. Pe când eram mici, acest uriaş, pentru mine, se lăsa adeseori între noi, cei doi copii, ca şi cum ar fi vrut să ne simțim deopotrivă cu el, sau ne ridica în brațe mult deasupra capului său, şi privea la noi, în sus, poate ca la o speranță”(...)

„Ne respecta părerile, chiar dacă avea altele diferite. Iar noi am fost însuflețiți totdeauna de un respect extraordinar față de el. Cred că la aceasta a contribuit şi aspectul lui. După cum am mai spus, era un bărbat înalt, cu siluetă deosebită, slab, osos, cu figura prelungă, severă, părul negru şi ochii la fel, sub sprâncene înalte, întunecate. Privirea îi era de o mare forță şi mobilitate, iar glasul puternic, nuanțat şi cu un frumos timbru baritonal. Avea o ținută dreaptă, demnă, aducând într-un fel cu un general roman din perioada republicii. Expresia lui vădea hotărâre şi comportament linear, fără suişuri sau coborâşuri. Nu l-am auzit niciodată plângându-se de ceva.” (...)

„Avea o mare statornicie în prietenie şi o sinceră afecțiune față de colaboratorii săi. A fost prieten din liceu, pentru întreaga viață, cu doctorul Vasile Trifu şi cu scriitorul Camil Petrescu, independent de convingerile lor politice divergente, şi ne-a transmis prețuirea şi dragostea lui față de aceştia şi nouă. Am asistat cu doctorul şi copiii lui, cu tata şi fratele meu la toate premierele pieselor lui Camil, între 1935 şi 1948, adică din vremea când eu împlineam cinci ani. Şi dintr-o dată cerul se întunecă, şi văd parcă şi acum ziua înmormântării lui Camil, în mai 1957, când sicriul i-a fost purtat pe umeri de cei doi prietenei atât de apropiați, de fratele meu şi de Paul Trifu, cunoscutul histopatolog, fiul doctorului.

Cu avocații care făceau parte din biroul său, tata avea nu doar relații de lucru ci şi de suflet.(...) Datorită climatului instaurat de tata, ne-am simțit întotdeauna ca o mare familie, deşi unul singur dintre membrii biroului de avocatură ne era cu adevărat rudă. Unii au plătit scump anii de colaborare profesională şi politică, petrecuți alături de 'maestrul', cum îl numeau. Avocatul Ion Filiupescu a făcut în două răstimpuri ani grei de închisoare datorită devotamentului şi refuzului său de a da în vileag locul unde se ascunsese temporar părintele nostru" (...)

„Legăturile lui cu oamenii modeşti erau la fel de deschise. La Făcăeni l-am văzut adeseori stând de vorbă cu țăranii, dar şi cu unii din prizonierii ruşi, atribuiți muncilor agricole, în perioada războiului, când bărbații din sat erau departe pe front şi mâna de lucru se rărise. Cred că-l unea de săteni dragostea comună pentru pământul de acolo, pe care nu l-a uitat niciodată, oricât de departe a urcat pe treptele vieții, ca avocat sau ca om politic."(...)

„O altă trăsătură, pe care i-am prețuit-o cu deosebire a fost respectul, da, acesta-i chiar termenul potrivit, statornicit între el şi noi. Era firesc, pe atunci, ca părinții să fie respectați de copii, lucru astăzi devenit, din păcate, o excepție. Dar mă îndoiesc că mulți copii au avut sentimentul că şi părinții lor îi respectă pe ei, şi aceasta la vârste foarte tinere." (...)

„Altă trăsătură a firii sale era hărnicia excepțională. Cum eu eram prima care pornea spre şcoală, coboram la parter, pentru micul dejun, cel târziu la orele şapte. Îl găseam totdeauna pe tata, gata îmbrăcat, în biroul său şi lucrând. La fel şi, după ce în februarie 1948 a fost radiat din barou, pe motive politice. Dacă până atunci lucrase pentru pregătirea proceselor sale, acum citea sau făcea traduceri din limba rusă, însuşită în anii războiului, cu aceeaşi consecvență.(...) Acest exemplu de permanentă activitate a însemnat desigur pentru noi, amândoi frații, de-a lungul întregii vieți, mult mai mult decât orice îndemn." (...)

„Nu pot uita când, pe la începutul anului 1946, tata ne-a spus că Gheorghe Tătărăscu, atunci ministru de externe, din a cărui grupare liberală disidentă făcea şi el încă parte, intenționa să salveze unii foşti demnitari, trimițându-i peste hotare, cu familiile lor, ca ambasadori sau ataşați culturali. Tata îi respinsese cu indignare propunerea, afirmând ***că preferă moartea în patria sa***

decât viața printre străini. *(s. n.) A rostit aceste cuvinte, le-a crezut, le-a trăit şi a pierit pentru ele.*

Din perspectiva anului 2000 refuzul exilului pare incredibil şi poate că prețul dragostei de patrie plătit de generația părinților noştri nu va fi înțeles niciodată de viitorime. Peste jertfa dureroasă a Meşterului Manole, s-a ridicat, spune legenda, o mănăstire, dar din sacrificiul sutelor de mii de condamnați politici ai acestor meleaguri oare ce va rămâne?

*Puținul răgaz de libertate al tatei a coincis cu ultimul an de viață al dragului său prieten, Camil Petrescu, acela care fusese pentru mine, după 1948, ca un adevărat părinte adoptiv, apoi mi-a devenit naş de cununie. Am crezut atunci că pe Camil, grav bolnav de inimă, îl voi pierde curând, şi că pe tata îl voi avea lângă mine încă mulți ani; de aceea mergeam zilnic, după slujbă, cu un buchet de flori, să-l văd pe cel dintâi, şi mult mai rar la cel de-al doilea, care locuia la fratele meu. Din păcate, au dispărut foarte repede din existența mea şi unul şi celălalt. Iar eu am rămas cu un sentiment de vinovăție că, în acel scurt interval cât a mai fost liber, nu i-am arătat tatălui meu, mai expansiv, mai cald, aceeaşi afecțiune puțin copilărească, necenzurată, cum nu m-am sfiit niciodată să i-o arăt lui Camil, pe care noi, de mici, l-am numit totdeauna pe numele de botez. Dar, din păcate, m-a reținut şi acel climat de echilibru, discreție şi sobrietate, emanat de personalitatea tatei, pe care-l socotesc de o mare noblețe, mai cu seamă astăzi, când dezordinea sentimentelor creează o lume aproape haotică."(*Această emoționantă **Evocare** se află la sfârşitul cărții lui Aurelian Bentoiu „Zări şi zodii. Poezii din închisoare").

De remarcat la Aurelian Bentoiu tenacitatea urmării principiilor morale chiar şi în politică – lucru aproape imposibil, chiar şi cu prețul suprem. El s-a bucurat însă de alte biruințe majore ale spiritului, dintre cele care rămân pe veci nepieritoare.

Nu sunt în nici un fel înditruită să fac rechizitoriul comunismului. Dar dintr-un bun simț născut o dată cu mine şi cu un oarecare sentiment civic, consider că omul şi-a câştigat, dacă nu alte drepturi, măcar **dreptul de a şti,** cel ce ne-a fost refuzat sistematic de regimul anterior. Înarmată cu dorința de cunoaştere şi de a înțelege, am cercetat colecții de reviste, cărți, ziare şi ceea ce am aflat, întrece orice închipuire.

Istoria sângerosului holocaust comunist – după calculul celor 12 autori ai volumului „**Cartea neagră a comunismului”**, apărută mai întâi la Paris, la 7 noiembrie 1997, la aniversarea a 80 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din octombrie – totalizează peste 90 de milioane de victime. Stéphane Courtois, autorul principal al acestei zguduitoare cărți „a fost blasfemiat pentru că a cutezat să alăture răul comunist de acela fascist” – scrie Romulus Rusan în articolul „**Prețul libertății”,** apărut în Mesagerul Sfântului Anton din martie-aprilie 1998.

Poate că atunci când erau încarcerați, unii dintre aceşti martiri ai veacului XX, ei nu realizau că, aidoma lor, sunt sute de mii de alți oameni care, pentru vini minore, bănuieli, suspiciuni, denunțuri false, erau supuşi unor cazne grele până la epuizare, până la pierderea demnității umane, şi, de cele mai multe ori, a vieții. Solidaritatea în suferință e adeseori covârşitoare. Dar, pe lângă solidaritate şi trezirea unor sentimente caritabile, umanitare, fraterne, existau şi detractori şi oameni pizmaşi, care, socotindu-se nedreptățiți, îşi revărsau ura mocnită asupra confraților de suferință, deşi toți sufereau acelaşi regim de detenție. Mai interveneau şi frica, laşitatea, lipsa tăriei de caracter, nevolnicia fizică şi psihică, lucruri îndreptățite în astfel de condiții precare. Pentru unele înlesniri, alți deținuți erau în stare să-şi divulge confrații de celulă, s-au văzut atâtea cazuri. Viața în închisori, mai mult dezbină decât uneşte. Devii surd la suferința celuilalt, eşti preocupat de propria ta soartă, de propria ta scăpare. Îți trebuie un caracter de granit, o ținută morală ireproşabilă ca să te menții **drept**, să nu înveți să urăşti lumea, să nu-ți reverşi amarul asupra semenilor.

Şi acest caracter l-a avut Aurelian Bentoiu. Prin poeziile pe care le compunea în gând, alina suferințele celorlalți. Astfel, le oferea picătura de „euharistie”, ca un preot, pâinea şi vinul, simbolizând Trupul şi Sângele lui Cristos. Este un altfel de cuminecare cu pâinea Cuvântului. Îi făcea să „evadeze” din realul acela sordid al celulei, din teroarea zilnică şi nocturnă a nesfârşitelor anchete, le făcea suportabilă existența, ca un balsam pe rană, trezind în ei speranța că, odată vor fi din nou liberi şi îşi vor lua locul între oameni. Şi în aceasta constă, de fapt, meritul imens al poemelor din închisoare ale lui Aurelian Bentoiu.

Prin frumusețea, farmecul idilic, candoarea versurilor sale, îi făcea să colinde tărâmurile libertății, ținuturile magice, paradisiace ale copilăriei pe care le reînsuflețea prin aceste poeme.

Literatura concentraționaristă, sau cum s-a numit „carcerală”, care abundă după răsturnarea regimului comunist, dă mărturie clară despre aceste spirite luminate, fără de care, viața deținuților ar fi fost şi mai cruntă. De ajuns să-i menționăm pe Nichifor Crainic, pe Radu Gyr, pe Nicolae Steinhardt, Petre Țuțea, Corneliu Coposu, care au scris în închisoare ori au „conferențiat” pe diferite teme – aşa cum stă mărturie „Jurnalul fericirii” în care Nicolae Steinhardt spune că, cel ce nu ştia măcar o poezie, măcar un citat să-l menționeze, era pierdut. Mintea aceluia o lua razna, se rătăcea în beznă, căci anchetatorii aveau grijă suficient, să-i înnebunească.

Când mă gândesc cât de ignorată este astăzi poezia, cât de puțini au rămas cei care o trăiesc şi cultivă, mă înfior. Dar, a existat un timp, când ea era singura alinare, balsam, tămăduire de suflet, prilej de convertire şi, în felul acesta, avea şi rol răscumpărător. Fie şi numai pentru aceasta, ar trebui să-i redăm demnitatea şi locul cuvenit în spațiul culturii şi, în chip deosebit, al limbii. Ambasadoare a poporului şi a limbii române, ea ne-a reprezentat pe timp de pace şi de război, însoțindu-ne, pe toate meridianele lumii…

Nicole Valéry-Grossu, acea „lumină în bezna exilului românesc” – cum a numit-o Cicerone Ioanițoiu în cartea cu acelaşi titlu, apărută la Fundația Culturală „Memoria”, este o mărturie despre „viața extraordinară a unei ființe dăruite lui Dumnezeu şi oamenilor.” Nicoleta Bruteanu, căsătorită cu poetul Sergiu Grossu – împreună cu care a reuşit ’să aleagă libertatea’ – după ce-şi petrecuseră, fiecare dintre ei, doi ani grei de închisoare comunistă, apărându-şi convingerile lor este – după cum scria Nicolae Prelipceanu în articolul „**Biserica tăcerii”,** apărut în Mesagerul Sfântului Anton din martie-aprilie 1998, - *autoarea unei cărți zguduitoare, apărută la Plon, în 1976, şapte ani după evadarea soților Grossu din lagărul socialist, Cartea sa a fost tradusă şi publicată în România, abia 21 de ani mai târziu, când autoarea nu mai era în viață (s-a stins în ianuarie 1996), la editura Univers, prin eforturile lui Sergiu Grossu. Cicerone Ioanițoiu relatează în cartea sa tot calvarul pe care Nicoleta Bruteanu (s-a căsătorit după ieşirea din închisoare) l-a trăit în temnițele gulagului românesc, la Mislea,*

la Canalaul Dunăre-Marea Neagră, precum şi calvarul anchetelor securiste la care a fost supusă, răspunzând tuturor cu seninătate că îşi încredințează sufletul Domnului nostru Isus Cristos şi că nu-şi va renega niciodată credința. Vina sa inițială era aceea de a fi fost o apropiată a lui Iuliu Maniu, chiar agentă electorală a P.N.Ț.-ului în toamna neagră a alegerilor din 1946, dar aceasta s-a dezvoltat, s-a ramificat, prin credința sa în Dumnezeul renegat de comunişti. Zguduitor este, în acest sens, episodul celulei 24 de la Mislea, unde, fiind epuizată fizic, Nicoleta Bruteanu primeşte un compot de prune uscate, ai căror sâmburi îi foloseşte pentru a scrijeli pe pereții celulei câțiva psalmi : trec anii, trec închisorile şi, într-o altă celulă, întâlneşte o evreică, Eva Hecht, convertită la credință datorită celor scrise pe pereții celulei 24, prin care trecuse şi ea."

În revista Mesagerul Sfântului Anton, din septembrie-octombrie 1997, poeta Ana Blandiana îi face portretul lui Nicole Valéry-Grossu, în articolul **„Închisoarea, ca experiență mistică":** *„Pentru Nicole Valéry, închisoarea este spațiul unde îl descoperă şi îl întâlneşte pe Dumnezeu, ar fi poate mai exact spus într-un fel de-a dreptul miraculos, dacă la asemenea intensitate a trăirii, deosebirea dintre natural şi miracol ar mai avea vreo semnificație. Astfel, primul sfert al cărții – descrierea primelor trei luni de anchetă şi izolare – este jurnalul unei experiențe spirituale comparabile cu cele ale marilor mistici, a unei* ***străluminări*** *petrecute la limita suportabilului şi a normalului, atât de orbitoare încât şterge contururile circumstanțiale.*

De altfel, ceea ce singularizează această carte în seria memoriilor de închisoare, căreia totuşi îi aparține, este tocmai strania ei capacitate de a fi minuțioasă, extrem de obiectivă, aproape albă relatare şi, în acelaşi timp o vibrantă, extatică mărturisire de credință şi rugăciune, desprinse cu desăvârşire din contingent, Lumina pe care gardienii o descoperă uluiți pe fața „nebunei din celula 24", care le zâmbea şi-i obliga să-şi plece ochii umple întreaga carte şi uimeşte cititorul, care nu ştie dacă să atribuie epifaniei sau numai artei literare puterea de iradiere a textului."(...)

Intitulată prin preluarea unui citat din Soljenițân, ***„Binecuvântată fii, închisoare" (Benie soi-tu Prison)*** *este o carte de proză simplă şi intensă, ale cărei simplicitate şi intensitate o apropie în mare măsură de definiția poeziei.(...) Fericirea care*

*picură din fiecare rând al acestei mărturisiri (un adevărat **„jurnal al fericirii”** avant la lettre) demonstrează că nenorocit cu adevărat nu este cel ce îndură răul, ci acela care – fără ca măcar să înțeleagă de ce – îl face.”*

Dacă ar fi să vorbim despre miile de destine tragice asemănătoare, devenite de notorietate pentru poporul român, pentru împlinirea destinului său, nu putem să nu amintim jertfa martirică a episcopilor greco-catolici, care au murit în închisori pentru credința lor. Şi în acest sens, episcopul Vasile Aftenie deschide seria. Ziua de 10 mai,1950 marchează ziua în care a decedat ca martir acest episcop, devenită ’Ziua Națională a României Creştine’. La 28 octombrie 1948 este dus la Dragoslavele şi apoi la Căldăruşani (februarie 1949); la 10 mai 1949 a fost ridicat, dus şi anchetat în beciurile Ministerului de Interne, torturat sălbatic, zdrobit şi schingiuit, l-au transferat la Văcăreşti, unde, lovit cu o rangă în cap, a decedat la 10 mai 1950, aşa cum am amintit. Acest prim martir dintr-o serie şi-a dat proba supremă a credinței după ce i s-a smuls barba, i s-au smuls brațele; i s-a despicat capul cu o lovitură de rangă; i s-au tăiat picioarele de la glezne, căci bărbatul frumos şi înalt la trup nu încăpea în acel coşciug scurt de fag în care fusese îngrămădit. Aşa l-a văzut preotul Blatheizer care fusese chemat de la Catedrala Sf. Iosif din Bucureşti să-i facă ceremonia de înmormântare. A fost înhumat la cimitirul Belu catolic, mormântul lui fiind ca şi al Cardinalului Iuliu Hossu, un loc de pelerinaj pentru credincioşi. La vizita Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea, de fericită amintire, din 7-9 mai 1999, Suveranul Pontif a poposit în meditație, reculegere şi rugăciune la mormântul episcopului martir.

Valeriu Traian Frențiu, Episcop de Oradea, la 28 octombrie este arestat; după domiciliul forțat din Mănăstirea ortodoxă Dragoslavele şi apoi din Mănăstirea ortodoxă Căldăruşani este transferat la penitenciarul de la Sighet. Aici s-a exprimat : „Nu doresc să fiu scos de aici, vreau să mor pentru Biserica noastră”. S-a stins în închisoarea de la Sighet, la 11 iunie 1952.

Episcopul Ioan Suciu, arestat şi depus sub pază la mănăstirea Dragoslavele, reşedința patriarhiei; după 1949, a urmat închisoarea de la mănăstirea Căldăruşani, recluzia în beciurile Ministerului de Interne; amenințări, presiuni, torturi… În 1951 se afla la închisoarea de la Sighet; la 27 iulie 1953, **exact cu nouă ani**

înainte de proba de foc a lui Aurelian Bentoiu, Episcopul Ioan Suciu moare martir, aşa cum şi-a prorocit.

Nu poţi să nu te cutremuri de asemenea stranii coincidenţe.

Liviu Tit Chinezu, Episcop, la 28 august 1948 este arestat împreună cu toţi superiorii greco-catolici şi este purtat prin puşcăriile : Mănăstirea Neamţ, transformată în arest, Căldăruşani, Sighet. La 3 decembrie 1949 e consacrat clandestin episcop în mănăstirea Căldăruşani, ce devenise domiciliu forţat. La penitenciarul Sighet a început să verse sânge; în noaptea de 12 ianuarie 1955, fiind izolat într-o celulă cu geamul permanent deschis pe un ger cumplit, a murit de foame şi de frig. Trupul i-a fost aruncat în groapa comună din „cimitirul săracilor". (Pr. Petru Albert,"**Corifeii corifeilor. Medalioane",** Mesagerul Sfântului Anton, mai-iunie 1997).

Eminenţa Sa, Alexandru Todea, Cardinal, rămâne, de asemenea, prezent în memoria noastră ca Martir al iubirii faţă de Dumnezeu şi Biserica sa, după ce a petrecut 16 ani de închisoare, mort în 28 mai 2002, după o aprigă suferinţă de zece ani care l-a ţintuit la pat.

La 11 decembrie 1938 – student fiind ăn anul IV – a fost hirotonit diacon prin punerea mâinilor Episcopului de Cluj-Gherla – Dr. Iuliu Hossu. Ca o ironie sau ca o fericire a soartei, la 26 mai 1970, Episcopul Alexandru Todea (consacrat în ziua de 19 deceembrie 1949 şi arestat doi ani mai târziu) – avea să-i administreze Sfântul Maslu şi să-l împărtăşească pe cardinalul *(in pectore)* Iuliu Hossu, cu două zile înainte de trecerea acestuia în eternitate.

Cardinalul Todea – unul dintre martirii întru credinţă, ispăşind şi el un deceniu şi jumătate în temniţele de exterminare, pentru că nu a vrut să cedeze presiunilor de tot felul, cu scopul de a-şi nega credinţa greco-catolică şi iubirea declarată către Sfântul Scaun Pontifical – este în acelaşi timp, o pildă de patriotism, devotament şi tărie de caracter.

Despre Seniorul Corneliu Coposu, s-au scris mii de pagini care-i evocă amintirea. Arestat în 1947 şi condamnat la muncă silnică pe viaţă, pentru **„înaltă trădare a clasei muncitoare şi crimă contra reformelor sociale".** Închis timp de 17 ani şi jumătate, dintre care 8 ani în izolare totală, plus doi ani şi jumătate de domiciliu forţat, cel care a fost numit pe drept cuvânt „Un om pentru eternitate".

Memorialul Sighet, muzeul suferințelor, închisoarea elitelor, dă astăzi mărturie, funcționând ca muzeu cu zeci de mii de vizitatori, socotit printre primele trei locuri ale memoriei europene, (alături de Memorialul Auschwitz şi memorialul păcii din Normandia), locul transfigurării suferinței trupului în victorie a spiritului.

Poeta atât de cunoscută şi îndrăgită, Ana Blandiana a fost ea însăşi o victimă pentru că tatăl său, preot ortodox a fost, de asemenea condamnat politic, iar cărțile ei având interdicție de publicare şi circulație, au fost retrase din biblioteci. O frază a poetei sună aşa : „*Cred că datoria noastră este să înțelegem nu să condamnăm"*.

„*Sighetul a fost începutul.* Aşa declara poeta Ana Blandiana preşedintă a a Fundației Academia Civică – *Pentru că Sighetul – dealtfel singura dintre închisorile româneşti care s-a aflat, un timp, direct în administrația sovietică, cu temniceri necetățeni români – este locul în care, cu o claritate aproape teoretică, au fost puse în practică şi s-au demascat procedeele şi etapele represiunii; pentru ca aceasta să poată deveni cu adevărat eficientă, trebuiau mai întâi distruse elitele. La numai 2 km de frontiera sovietică, SIGHETUL MARMAȚIEI a fost locul unde din prima clipă a început exterminarea elitelor politice, culturale, religioase, dar şi sociale, profesionale, Morale. La Sighet au fost tăiate profilactic vârfurile de orice natură ale societății, eliminându-se astfel orice posibilitate de coagulare a societății civile." (***„Memorialul Sighet",** În : Mesagerul Sfântului Anton, martie 1996).

„*Iată ce scrie eminentul istoric Al. Zub, el însuşi victimă a gulagului românesc, despre rostul memoriei : „*_**"Existăm, s-ar putea spune, în măsura în care ne amintim, iar această măsură variază o dată cu eforturile noastre de a ne explora memoria. În fond, memoria deține taina identității noastre, pe ea trebuie să se sprijine orice efort cognitiv, dacă e adevărat că a cunoaşte presupune, în sens platonic, a-şi aminti" (**_Nicolae Prelipceanu, „Memorialul Sighet", Mesagerul Sfântului Anton, martie 1996).

În puşcăriile Sighetului sau ale Gherlei a stat şi episcopul Lugojului Ioan Ploscaru, ultimul episcop sfințit în clandestinitate de către nunțiul apostolic, un model de virtute creştină eroică. Şi de la ep. Ioan Ploscaru ne-a rămas mărturie o carte de versuri „**Cruci şi gratii", şi foarte multe mărturii ale suferințelor din închisori :**

”Lanțuri şi teroare”, Editura Signata, Timişoara – cea mai amănunțită mărturie a martirilor, mai sus amintiți.

„Cartea întreagă este un asalt împotriva prigoanei, teroarei şi torturilor la care este supus un spirit de gânditor şi cărturar.

*Cuprinsul cărții „**Lanțuri şi teroare”,** revelează traseul vieții memorialistului, viața intrată pe un făgaş al infernului pământesc, ce poate concura cu locurile abominabile din cercurile infernului dantesc.*

Este un calvar dureros care a durat cincisprezece ani, dintre care patru ani autorul a suportat recluziunea absolută, singur în celulă. A fost persecutat, urmărit, anchetat şi a fost percheziționat la domiciliu încă zece ani, după aşa zisa eliberare. Ura neagră a comuniştilor împotriva Bisericii Unite cu Roma s-a abătut asupra tuturor episcopilor, preoților şi a enoriaşilor de rând, întrecând orice limite şi frângând rezistențele omeneşti.

*Cartea Prea Sfinției Sale Episcop Ioan Ploscaru este scrisă cu inimă, **fără ură şi părtinire.** Conține mare doză de poezie care în cuvinte sacre te face să comunici cu simțirea întregii lumi şi te înalță dincolo unde fâlfâie aripa Duhului Sfânt. Ca vibrația poetului să fie provocată îi ajungea un sunet, un cuvânt, umbra unei păsări, crucea de gratii, o rază, o amintire de departe, imaginea unui singur lucru aproape stins.*

*Şi spațiul se dilată; sordida celulă a unei mari temnițe ajunge o panoramă enormă în care se mişcă lumea cu istoria şi umbrele ei. Poetul e magicianul : oricând poate înlătura un plan real, îmbâcsit de colb şi pestilent, pentru perspectiva cocorilor care îi poartă tristețea lui şi a unui popor întreg cu aripile frânte, cu voința mutilată, cu dorurile amputate, cu cuvintele oprite în gât cu lacrimile zvântate şi plânsul reluat în singurătate. În meditație cristică şi în poezie poetul întemnițat se întâlneşte cu sinele său viu şi în acest mormânt celular simte o bucurie suprafirească : **„Mărire Ție Doamne, mărire Ție, până-n vecii vecilor, pentru câte mi-ai dat mie!” (***Pan Izverna, art. „**O carte ca un cutremur. Lanțuri şi teroare”** În : Mesagerul Sfântului Anton, septembrie 1994).

„Închisoarea noastră cea de toate zilele” – *cartea lui Ion Ioanid este o altă mărturie cutremurătoare despre suferința deținuților în închisorile comuniste este această carte a lui Ion Ioanid, care este, aşa cum afirma Nicolae Prelipceanu, „Cartea unui destin” dar şi cartea mai multor destine similare.*

*„Pornită ca o simplă carte de memorii, „****Închisoarea noastră cea de toate zilele”*** *nu rămâne o simplă autobiografie parțială, concentrată asupra unei perioade de grele încercări din viața autorului. Cartea devine şi un bildungsroman, cum spun nemții, un roman al formării caracterului celui care, la douăzeci şi şase de ani intra într-o altă viață, în infernul închisorilor comuniste, de unde avea să iasă peste doisprezece ani, în 1964, un alt om, cu un caracter oțelit în rezistența, mai întâi expresă, pe urmă tăcută, îndârjită față de duşmanii săi şi ai întregii populații pe care, exact în sens contrar, o deformau, formând 'omul nou'.*

*Ion Ioanid intră în puşcărie în iulie 1952, ca un tânăr cam neterminat, cam fără altă busolă decât moştenitele convingeri anticomuniste, manifestate încă în acțiuni fără sorți de izbândă, ieşind peste 12 ani, după ce, la mai puțin de un an de la arestarea sa, reuşise, împreună cu alți 13 deținuți, o spectaculoasă – şi reuşită pentru el, căci rămâne liber o sută de zile – evadare din mina Valea Nistrului, de la Cavnic. Condamnat la 20 de ani închisoare „pentru complicitate la crimă de înaltă trădare”, într-un lot de peste 50 de persoane, care adună în total peste 800 de ani de pedeapsă penală. Ion Ioanid nu este un om resemnat, el reuşind mai întâi, cum am spus, să evadeze, apoi să supraviețuiască până în momentul amnistiei. Sigur că până şi prin biografia sa, ieşită din comun, de evadat, Ion Ioanid se deosebeşte de ceilalți autori ai unor cărți similare. Dar ceea ce, iarăşi, deosebeşte „****Închisoarea noastră cea de toate zilele”*** *de literatura despre puşcării de la noi este extraordinara memorie a autorului, care l-a ajutat să transcrie liste întregi de deținuți aflați în temnițele prin care a trecut, precum şi să descrie cu mare exactitate aresturi ale securității, trasee din mină, lagăre şi închisori, spitale ale unor puşcării, Ion Ioanid reconstituie astfel în cartea sa planuri întregi ale unor închisori, cu toate etajele şi celularele lor, încât cel care citeşte cu atenție şi minuțiozitate cele cinci volume poate obține o reprezentare aproape exactă a gulagului românesc, fireşte minus acele locuri de detenție şi chin prin care, totuşi, autorul acestei cărți uimitoare nu a trecut.(...)*

După ce este prins, Ion Ioanid primeşte, ca şi ceilalţi tovarăşi ai săi de evadare, o nouă condamnare: 1 an pentru evadare, 5 ani pentru întrebuinţare de explozibil, 8 ani pentru organizaţie politică în închisoare, în urma unui proces desfăşurat în 1953. Şi astfel îşi continuă drumurile, cu lanţuri la picioare, dintr-un penitenciar în altul, înfruntând cu stoicism, dar şi cu abilitatea dobândită în anii lungi de detenţie, tratamentul inuman, de exterminare, la care sunt supuşi toţi cei declaraţi, ca ei, 'duşmani ai poporului'.

(...) Un fapt de natură să ne tulbure şi să ne pună pe gânduri este acela al neadaptării la lumea de afară a celor care ies din puşcăriile comuniste, după mulţi ani de absenţă. Căci nu e vorba de un simplu sindrom al detenţiei acela care îi separă de foştii deţinuţi politici de oamenii „noi" de afară, ci de faptul că ei, foştii deţinuţi, păstrează în minte o lume ucisă de comunişti, cu o morală bazată pe credinţa în Dumnezeu, cu o scară a valorilor umane care în 1964 deja dispăruse de la noi, totul fiind înlocuit cu educaţia materialistă, marxistă şi leninistă, de o morală a duplicităţii, în scopul supravieţuirii fără glorie. Considerând că se află tot într-un lagăr, dar mult mai mare, Ion Ioanid îşi continuă povestirea până în momentul când, printr-un noroc inexprimabil, primeşte un paşaport şi rămâne în Elveţia, abia de acolo telefonându-i mamei sale – care credea că e la Brăila – că a scăpat.

În închisoare se păstrase şi ceea ce afară devenise de neconceput, decât poate în forma degradată a complicităţii, cum observa cineva, şi anume solidaritatea dintre oameni.

„Adevărata solidaritate în închisoare au realizat-o numai oamenii de caracter, căutându-se individual unul câte unul, găsindu-se şi stând alături, indiferent de originea sau apartenenţa lor la vreo categorie", *notează autorul la sfârşitul cărţii sale, continuând apoi :*

În virtutea aceleiaşi solidarităţi, care mă leagă şi azi de vechii mei camarazi de detenţie, dedic această carte de amintiri celor care au trecut prin închisorile comuniste şi nu mai sunt acum printre noi, ca să ştie, acolo în lumea în care se află, că nu i-am uitat. De asemenea, şi celor care au supravieţuit închisorilor şi îşi trăiesc ultimii ani într-o libertate suspectă, care pregetă să le facă dreptate.

Dar am scris aceste amintiri şi pentru ceilalți, pentru acei neoameni, care şi-au legat semenii în lanțuri, i-au lovit şi schingiuit, i-au înfometat şi i-au ucis fără milă, ca să ştie şi ei că nu i-am uitat şi că numele şi faptele lor vor fi consemnate în paginile de ruşine ale istoriei noastre. Închei aici Închisoarea noastră cea de toate zilele, prin care v-am călăuzit de-a lungul acestor pagini, lăsându-vă să ieşiți din ea direct în libertate. Eu mă simt încă la jumătatea drumului.”

Astfel se termină această carte exactă şi emoționantă, document şi literatură de cea mai bună calitate în acelaşi timp, care va mărturisi generațiilor viitoare ce au trăit în România comunizată cu forța aceia al căror spirit s-a încăpățânat să rămână liber.”

O altă victimă este Iuliu Maniu, (1873-1953). În noiembrie 1947 era condamnat la temniță pe viață, iar pe 5 februarie 1953 murea în închisoarea de exterminare de la Sighet, trupu-i neînsuflețit fiind aruncat în groapa comună din cimitirul închisorii, fără nici un semn distinctiv. El spunea : „**Lagărele şi închisorile pot închide oameni şi-i pot ucide, dar nu pot închide şi nici ucide ideile, care circulă oricâte piedici le-ai pune…”**

Romulus Rusan, în articolul „**Actualitatea lui Iuliu Maniu”** (Mesagerul Sfântului Anton, martie-aprilie 2003) scria în memoria marelui om politic :

„A fost un democrat creştin, luminat şi tolerant, care a deranjat prin împotrivirea sa intransigentă toate dictaturile prin care a trecut. Şi-a enervat adversarii politici, care i-au reproşat inflexibilitatea, refuzul oricărui compromis, dar nici unul n-a îndrăznit să-i pună la îndoială buna credință. Singurii care au făcut-o, declarându-l ***„trădător de țară”, „fascist”, „spion imperialist”,*** *au fost comuniştii, adică tocmai cei ce deveniseră, ei, trădători ai intereselor naționale în favoarea imperiului bolşevic. Maniu a fost una din milioanele de victime ale comunismului, iar moartea sa are, în retrospectiva istoriei, încărcătura cea mai mare de sacrificiu. Pentru că a luat asupra sa şi a partidului său misiunea de a lupta până la capăt, la început sperând că va rezista, iar mai târziu ştiind că va fi exterminat, dar că va rămâne cel puțin ca un simbol al rezistenței. Câteva cuvinte ale lui Maniu (reproduse într-un raport din 1947 – culmea ironiei – tocmai de cei care-l urmăreau pas cu pas şi minut cu minut, torționarii comunişti) arată cât de convins era că ideile şi consecvența lor sunt mai importante decât viața celor*

*care cred în ele. „****Teroarea înspăimântă omul, dar nu sugrumă ideea, care stăruie totdeauna când este sprijinită de lege, de libertate şi de morală. (…) Pe mine nu mă îngrozeşte nici lagărul, nici moartea şi am încredere deplină în soarta bună pe viitor a României”.***

Procurorii de astăzi caută mormântul lui Iuliu Maniu la Sighet printre mormintele necunoscute din „cimitirul săracilor”, ca să-i strămute osemintele pentru a le reda cinstea de care trebuie să se bucure, aidoma unor moaşte. Ca o cruntă ironie a sorţii, oamenii interesaţi, caută mormântul lui Nicolae Ceauşescu la Ghencea. Mormintele necunoscute de la Străuleşti stau mărturie ale terorii şi gulagului românesc.

Dacă ar fi să facem un sinopsis politic, anii 1948-1956 reprezintă cea mai neagră perioadă de cercetări şi condamnări nedrepte din partea noului regim instaurat atunci.

„Închisoarea elitelor” de la Sighet, din anii aceia a fost un adevărat „Pat al lui Procust” pentru o sumă imensă de oameni politici, scriitori, artişti, preoţi şi alţi ierarhi – una din cele mai înspăimântătoare închisori comuniste destinată torturării şi exterminării elitei României „burghezo-moşiereşti”

E de ajuns să spunem că un miliţian cu doar trei clase primare, Vasile Ciolpan a fost comandantul de temut al Penitenciarului Sighet în perioada 1950- 6 februarie 1955, timp în care, în spatele zidurilor acestei închisori au pierit cei mai bravi români, azvârliţi în morminte necunoscute, ori în gropi comune.

Despre deţinuţii de la Sighet, preotul Alexandru Raţiu a scris cartea „**Biserica furată”.**

Scriitorul Romulus Rusan, în articolul „**Acum cincizeci de ani”,** apărut în Mesagerul Sfântului Anton, din martie-aprilie 2000, scrie cu privire la elita românească exterminată : *„Acum cincizeci de ani, în noaptea de 5 spre 6 mai 1950, câteva dube adunau din Bucureşti şi din alte câteva oraşe pe toţi demnitarii ce ocupaseră funcţii ministeriale între anii 1919-1945. Convoiul a ajuns în ziua următoare la Sighet şi şi-a depus preţioasa încărcătură în închisoarea din centrul oraşului. Venerabilii domni, unii în floarea vârstei, alţii având peste nouăzeci de ani, au fost dezbrăcaţi de hainele de oraş şi echipaţi cu uniformele vărgate ale răufăcătorilor de drept comun.*

Majoritatea erau intelectuali de vază, academicieni, profesori universitari, jurişti, economişti, istorici, generali, guvernatori ai Băncii Naționale. Peste un timp au fost aduşi şi alți deținuți politici, adunați din alte închisori (între care Iuliu Maniu, Ion Mihalache şi alții). În 25 octombrie 1950 au fost aduşi, tot cu dubele, episcopii şi preoții romano-catolici, încarcerați până atunci în alte părți ale țării. În puțin timp, închisoarea de la Sighet a devenit, prin marile personalități adunate între zidurile ei, un loc simbolic, întunecat şi tragic : elitele țării, oamenii care înfăptuiseră Marea Unire şi modelaseră statul democratic român fuseseră concentrați aici, la doi kilometri de U.R.S.S., pentru a fi exterminați prin foame, frig şi umilință. Într-adevăr, în cei cinci ani în care închisoarea a avut activitate de vârf, peste un sfert din încarcerații ei (60 din 230) au murit, fiind ascunşi noaptea, în gropile fără cruce din Cimitirul Săracilor. Ceilalți deținuți, eliberați şi mutați în alte penitenciare, în 1955, ca urmare a Convenției de la Geneva au rămas cu grele şi ireparabile tare, fiind în cele din urmă şi ei tot nişte exterminați.

(...) Iată de ce e bine să ne amintim (sau să aflăm) ce s-a întâmplat acum cincizeci de ani", conchide Romulus Rusan.

„*Au apărut cărți extraordinare* – scrie Nicolae Prelipceanu în articolul ***"Cu ochii spre Dumnezeu"***-apărut în Mesagerul Sfântului Anton din ianuarie 1996 – *despre cele întâmplate în puşcăriile comuniste româneşti; de la Paul Goma la N. Steinhardt şi de la pastorul Wurmbrand la Ion Ioanid, un nesfârşit de sumbru peisaj al iadurilor pe pământ, închipuite de comunişti aici (...) Alături de aceste cărți, apar de câteva ori pe an colecții de mărturii ale revistei* ***„Memoria"*** *ori ale* ***„Memorialului de la Sighet"****, toate încercând să facă lumină într-o perioadă a istoriei româneşti asupra căreia prea mulți şi prea puternici sunt aceia care au interesul să tacă.*

Toate mărturiile acestea ale unui timp sălbatic, fără Dumnezeu, scot la lumină chipuri de martiri sau de oameni care-l regăsesc acolo, în adâncul temniței, pe Dumnezeu, ca unica speranță şi lumină.(...)

Convertirea lui N. Steinhardt, intelectual evreu, la creştinism şi călugărirea sa în cele din urmă la o mănăstire din Maramureş arată că ştiau ce ştiau comuniştii când luptau întâi şi-ntâi împotriva lui Dumnezeu şi-abia în al doilea rând împotriva

proprietății : şi în temniță şi în libertate, Dumnezeu a fost şi primul şi ultimul sprijin al oamenilor…”

Tot Romulus Rusan în alt articol, intitulat „**Memoria ca formă de justiție” –** (Mesagerul Sfântului Anton, septembrie 1996), relatează despre cum se trăia şi cum se murea la Sighet, stând de vorbă cu doi martori supraviețuitori : „*Despre toate acestea am avut ocazia să vorbim în ziua de 8 iunie 1996, în chiar incinta închisorii, cu doi dintre supraviețuitori – părintele episcop Ioan Ploscaru de la Lugoj şi părintele Eugen Popa de la Cluj. Doi dintre ultimii supraviețuitori, foarte deosebiți temperamental (unul puternic şi vulcanic în exprimare; celălalt interiorizat şi cu o sfiiciune franciscană), dar amândoi purtând în ei, ca pe o comoară sfântă, amintirea lungilor ani de suferință şi amândoi punând pe primul plan nu suferința lor personală, ci suferința tuturor celorlalți.*

Ne-au povestit ore în şir cum se desfăşura o zi de detenție, cum suportau foamea şi izolarea, cum reuşeau să înfrângă lipsurile, durerile şi umilințele prin contemplație şi meditație. Pentru deținuți – ne povesteşte părintele Popa – dealul care se vedea printre zăbrele, cântecul păsărilor sau trecerea anotimpurilor erau tot atâtea motive de mulțumire în fața lui Dumnezeu, care a îngăduit robilor săi să poată iubi, spera şi crede pe mai departe. Uriaşa nedreptate care li se făcea de către semenii lor era astfel zădărnicită de tăria sufletească pe care Dumnezeu o dăruia oamenilor.

Din toate amintirile rezultă că principala armă a celor care au trecut prin infernul închisorilor a fost credința în Dumnezeu. Ea le-a permis să depăşească atât privațiunile incredibile impuse de temniceri, cât şi deosebirile de stare socială, politică, etnică şi confesională, care ar fi putut să-i dezbine. Acest lucru rezultă şi din mărturisirile celor care au scăpat, şi din poezia – aproape în întregime cu tentă religioasă -, care a supraviețuit şi ea, transmisă întâi prin pereți, cu alfabetul Morse, apoi memorată şi salvată de la uitare de mii şi zeci de mii de oameni. Orice fost deținut politic va şti să-ți repete la infinit nenumărate poezii pe care le-a învățat în închisoare şi le-a purtat în memoria sa până astăzi. Era tot un fel de credință – aceea în puterea spiritului – şi de cele mai multe ori ea se împletea cu credința creştină, cu lauda adusă Atotputernicului”.

Am făcut aceste asocieri pentru a vădi faptul că şi cartea lui Aurelian Bentoiu, zămislită în minte în închisoare este unul dintre aceste daruri pentru cei care se aflau fără voia lor acolo.

Un alt suferitor este Nicolae Balotă – om de litere clasic, din generația afirmată după război, în condiții vitrege, un intelectual adevărat, pentru care conştiința morală şi credința coexistă cu ştiința şi cu informația bine decantată. „A stat ani grei la închisoare pentru că îşi manifestase intenția de a trimite în Occident o scrisoare, redactată împreună cu frații Boilă, prietenii din copilărie, scrisoare unde situația Bisericii greco-catolice române după 1948 este descrisă exact, Detenția şi apoi domiciliul forțat au amânat opera scriitorului, au maturizat-o, i-au îngăduit să renască, asemenea seminței îngropate”. (Adrian Popescu, **„Erudiția cordială”**, Mesagerul Sfântului Anton, septembrie-octombrie 1999).

În martie 1952, la Sighet, încarcerat fiind, Aurelian Bentoiu avea să scrie tulburătorul poem-Crez: „*Cunoscut-am mila Ta”,* de predare necondiționată şi totală a ființei, spirit, suflet şi trup, în mâinile Atotputernicului, după acea „*Răzvrătire”-dialog* plină de întrebări retorice, de neînțelese-înțelesuri care treptat se distaină în Marea Încredere necondiționată : *„Nepricepute lucruri de şubreda mea minte/M-au rătăcit pe calea păcatului adesea,/ Dar iertător-a-toate, Tu m-ai iertat, părinte,/ Din negura-ndoielii făcându-mă să ies.// Fâşii de cer albastru trimis-ai prin zăbrele,/ Drept mângâiere celui înmormântat de viu,/ Cu zâmbete de soare şi licăriri de stele/ Ai alinat durerea pierdutului tău fiu.// Şi cum eram, în beznă, de toți cei dragi departe,/ Pe când trăgea să moară speranța de-a-i vedea,/ În noaptea fără zare a negrei mele soarte,/ Preabunule Părinte,aprinsu-mi-ai o stea.” (* ***„Cunoscut-am mila Ta”).***

Nu putem uita cu nici un chip mărturia supremă pe care a dat-o tot la Jilava Prințul Monsenios Vladimir Ghika.

Sfântul Părinte Papa Pius al XI-lea, mai în glumă, mai în serios, în numea pe Monseniorul Ghika „**marele vagabond apostolic al secolului XX”.**

Pr. Ioan Ciobanu, într-un articol intitulat „**”Prințul Monsenior Vladimir Ghika – 5o de ani de la arestare”,** apărut în MSA din ianuarie-februarie 2003, scria :

„*Cel care se născuse într-un palat, avea să moară în celula unei închisori comuniste, victimă a unui sistem rafinat de răzbunare şi de ură față de credința în Dumnezeu şi de Biserica Catolică. La 13 aprilie 1902, în biserica Sf.Sabina din Roma, Mons. Ghika făcea mărturisirea de credință catolică, argumentând ulterior celor care îl*

*acuzau pentru acest fapt: „**Am devenit catolic pentru a fi un ortodox mai bun**”.*

*După 50 de ani, la 18 noiembrie 1952, în timp ce mergea în vizită la un bolnav, pe neaşteptate a fost răpit de oamenii securității şi dus la judecată, unde avea să fie condamnat la ani grei de închisoare. Arestarea lui a tulburat mult comunitatea creştină, traumatizată de groaza persecuțiilor; se instalase în acea perioadă o frică şi o atmosferă de tăcere la nivelul întregii societăți. Monseniorul, chiar şi în închisoare, era conştient de responsabilitatea de a încuraja şi mângâia pe ceilalți. Spunea tovarăşilor săi de suferință : 'închisoarea aceasta era sfântă şi noi nici nu bănuiam!' Până în ultimele zile, cu acelaşi zel neînfricat de adevărat păstor, a continuat apostolatul său. Epuizat de suferințe, foame şi frig, a murit la Jilava în ziua de 17 mai 1954, cu conştiința împăcată că a făcut tot ce i-a stat în putință pentru Biserica lui Cristos şi poporul încredințat, într-o perioadă tristă pentru țara sa şi pentru întreaga lume civilizată. Cei din închisoare, după moartea lui, au mărturisit : „**A murit un sfânt!**”*

Horia Cosmovici, martor direct, între 1943 şi 1946, al activității lui Vladimir Ghika, unul dintre cei mai apropiați fii spirituali ai acestuia, îşi relatează amintirile în lucrarea „**Monseniorul”.** Urmau să-i despartă închisorile comuniste, unde Horia Cosmovici dispărea pentru 18 ani (1946-1964), iar Monseniorul Ghika păşea în 1952 către martiriu.

În ce priveşte persecuțiile îndurate de Monseniorul Ghika, părintele Petru Albert scrie în articolul „**Efigie morală”,** (Mesagerul Sfântului Anton, septeembrie-octombrie 1998) :

*„Precum se ştie deținuții erau mereu mutați dintr-un salon în altul; aceştia mi-au istorisit : „**L-am văzut pe preotul bătrân Ghika apropiindu-se de peretele înalt al puşcăriei şi plutind în aer în fața ferestrei deschise; cu mâna întinsă afară, ținea pe palmă bucățica de pâine, rația lui pe zi, veneau păsărele şi ciuguleau pâinea din palma lui!**” Monseniorul plutea în aer!*

În anchetă securiştii l-au strâns în cleşte pe Mons. Ghika pentru ca să stoarcă din el vina (pretext al organelor de justiție ale securității) că 'a făcut spionaj în favoarea Vaticanului, că a comis crimă de trădare a țării…'

Pentru atari acuze false atâția preoți catolici au îndurat chinuri îngrozitoare în închisorile comuniste. În perioada anchetei Mons. Ghika a fost torturat de 80 de ori cu şocuri electrice.

La sfârşitul procesului ce i s-a făcut, Monseniorul a ieşit din boxa acuzaților, a prins cu mâinile bara de la banca avocaților şi a cerut să se apere singur; iar avocatul lui, în loc să-l apere, mai mult îl acuza. Şi-l declară 'alienat mintal'. Monseniorul avea 79 de ani, cântărea vreo 50 de kg. gardienii au sărit şi nu i-au putut desface mâinile de pe bară. Atunci instanța a suspendat şedința şi a evacuat sala. Monseniorul a murit în închisoarea de la Jilava pentru zelul de a fi convertit la credință mulți tineri, mulți oameni de cultură. Cu ani în urmă convertise la catolicism şi spovedise pe scriitorul nostru Panait Istrate. Ura comunistă l-a ucis, pentru succesul activității lui în diferite sectoare ale vieții pastorale şi culturale. Comunismul ateu ne-a făcut în plus un alt martir Bisericii catolice; a înălțat la culmea gloriei un prinț român şi sfânt martir al credinței spre cinstea neamului şi admirația întregii lumi. I-au scris biografia străinii, francezii, italienii, etc. Scrierile lui de profundă înțelepciune circulă în lumea întreagă."

„Ultimul Senior al românilor" – cum îl considera Petre Țuțea, părtaş şi el la chinurile temnițelor stalinist-totalitare, şi-a dat şi el obolul pe deplin pentru idealul său.

La Sighet s-a amenajat în anii postdecembrişti un spațiu de reculegere, care are înăuntru „**Masa tăcerii"** după capodopera lui Brâncuşi.

Să ne aşezăm, fie şi câteva clipe în meditație şi rugăciune în acest spațiu şi să privim la Scara la cer a Coloanei fără sfârşit, şi poate vom înțelege de ce a fost nevoie de atâtea victime, ca să ne putem numi români liberi.

Şi pentru o clipă la scara veşniciei să ne aducem aminte de acea personalitatea fascinantă, veritabil om de cultură, care s-a exprimat ca publicist, avocat şi om politic, Aurelian Bentoiu care s-a definit printr-o exemplară moralitate şi principialitate având sorgintea în morala creştină însuşită în familie şi desăvârşită apoi în momentele de cumpănă din închisoare. Cel care s-a dovedit a fi până la sfârşit un model de echilibru şi luciditate, inflexibil în convingerile sale politice, care a preferat să-şi sacrifice viața pentru ele. Tăria sa de caracter şi convingerile sale morale n-au fost cu nimic ştirbite în perioada lungii detenții. Rememorarea vieții acestui om dezvăluie

amănunte frapante – demne de o istorie sângeroasă a oamenilor politici români. Am parcurs acest lung traseu pe urma celor care au suferit nedreptatea şi teroarea în închisori, fără a mai aminti despre franciscanii din gulagul românesc, care vor face obiectul altui studiu.

Într-un timp în care omul e ameninţat, în mod paradoxal, să-şi piardă toate libertăţile pe care abia şi le câştigase şi nici nu apucase să le cunoască în profunzime, Aurelian Bentoiu este artistul care şi-a câştigat libertatea prin credinţă şi poezie.

Galaţi, 24 aprilie 2007

POEZIA RĂSTIGNITĂ DE GRATII

AURELIAN BENTOIU, „Zări şi Zodii. Poezii din închisoare”, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 2001

Printre evenimentele remarcabile ale ultimilor ani, se numără şi apariția la Fundația Academia Civică a volumului **„Zări şi Zodii. Poezii din închisoare” –** a lui Aurelian Bentoiu – figură proeminentă a vieții politice şi juridice româneşti, martir al închisorilor comuniste între anii 1948-1956 şi 1957-1962, o valoroasă mărturie rămasă din cumplita perioadă de abuzuri şi restricții ale regimului totalitar de nefastă amintire.

Cartea se înscrie în seria de **mărturii** zguduitoare despre o perioadă tulbure şi confuză când au căzut victime ale noului regim, oameni de marcă ai României. Aurelian Bentoiu a suportat un regim de recluziune de 8 ani în prima detenție, fără nici un fel de proces şi fără posibilitatea de a-şi anunța familia dacă şi unde mai trăieşte, precum şi în a doua detenție, culminând cu sfârşitul în chinuri inimaginabile, în închisoarea Jilava, în data de 27 iunie 1962, tot fără a-ai fi anunțată familia decât mult mai târziu. În felul acesta, Aurelian Bentoiu se înscrie în lungul şir de martiri ai regimului totalitar.

Beneficiind de o introducere de Pascal Bentoiu şi o emoționantă evocare şi un Glosar de Marta Bentoiu, care-i completează portretul, cartea **„Zări şi Zodii. Poezii din închisoare” –** dobândeşte valențe dramatice, văzute prin prisma copiilor autorului, care au avut binecuvântata inspirație de a-i strânge în volum, amintirile şi poeziile, restituind culturii româneşti o voce singulară, distinctă, profundă, vibrantă, de un tragism aparte, care parcă ne grăieşte din adâncul de cer unde se află, de 45 de ani.

Crâmpeie din această adevărată **Saga bentoiuniană,** atât de zbuciumată şi marcată de tragismul personajului central – Pater Familiae, patriarhul – figură aproape legendară, care avea să-şi pună definitiv amprenta pe destinul urmaşilor, ne sunt dezvăluite progresiv, într-un chip firesc, în acest volum autobiografic, apărut la

aproape patru decenii de la mărturia supremă dată de Aurelian Bentoiu. Este o **restituire** necesară, un act de reparaţie făcut memoriei acestui strălucit om, poate mai important decât actul oficial de reabilitare, despre care fiul autorului, Pascal Bentoiu, scrie în Prefaţa lucrării :

„La 34 de ani de la moartea autorului aici prezentat, s-a introdus la Curtea Supremă de Justiţie un recurs în anulare, determinat de iniţiativa altor membri (şi urmaşi ai acestora) din lotul liberal judecat în 1958. N-am avut vreun amestec în această chestiune, însă mă întreb dacă unui om căruia i s-a luat tot, absolut tot : sănătate, familie, avere, profesie, libertate, speranţă şi până la urmă chiar viaţa, îi mai pasă foarte mult de o asemenea „reabilitare" prin „anularea" sentinţei criminale (decizia C.S.J. nr. 724 din 24.03.1996). Şi gândesc că, mai degrabă, un soi de reabilitare a memoriei celui plecat poate să fie a aduce la cunoştinţa câtorva oameni puţinele mărturii rămase în scris pe urma unei vieţi cu adevărat zbuciumate şi încheiate în cea mai afundă prăpastie a iadului pământesc".

Remarcabil este însă faptul că poezia lui Aurelian Bentoiu nu evocă spaţiul concentraţionar, caznele la care era supus, ororile pe care trebuia să le suporte din partea unor ultrazeloşi ai regimului, aşa cum ar fi fost firesc, în atare condiţii. Dovadă a libertăţii sale interioare, Aurelian Bentoiu scrie **mintal** poezii şi proză, îşi exersează fibrele lăuntrice în spaţiul său ezoteric, imaginar, pentru ca, după primii 8 ani de detenţie să le dicteze fiului său, Pascal Bentoiu, până la cea mai subtilă nuanţă artistică, să le adune într-un caiet (care a rezistat mai multor percheziţii ulterioare), pentru ca mai târziu, fiul şi fiica lui, să le editeze omagial.

Memoria sa prodigioasă, structura intimă deosebit de ordonată, vasta cultură, sensibilitatea artistică, simţul estetic, cultivarea Binelui, Frumosului şi Adevărului – devenite Crez, l-au susţinut în demersul său aproape inuman de a crea o operă ne sine stătătoare.

În legătură cu creaţia lui tatălui său, Pascal Bentoiu mărturiseşte în aceeaşi Prefaţă :

*„Şi totuşi : Aurelian Bentoiu apaucase să publice, înainte de 1916, versuri şi unele traduceri în **„Ramuri"**(...)Iar în perioada 1942-1948, după ce a învăţat limba rusă (cunoştea şi citea în franceză, italiană, germană, spaniolă, engleză şi avea temeinice*

cunoştințe de latină), a efectuat, mai cu seamă către finele perioadei, traduceri din nuvelele lui Puşkin şi Maxim Gorki.

Nu este prin urmare de tot surprinzător că pe nedrept încarceratul, plimbat prin cele mai oribile închisori, traversând şi perioade de izolare totală ('cele mai sinistre'), a revenit intensiv la preocupările tinereții sale, compunând acolo, în închisoare şi fără ceel mai mic petic de hârtie ori capăt de creion, ***întreg*** *volumul de versuri ce se publică aici. Nu pot uita cum, în primele 8-10 zile după eliberarea sa din iunie 1956, n-a avut linişte până ce nu mi-a dictat (încă nu putea scrie, în lipsa ochelarilor potriviți), pe cicluri şi cu foarte puține versuri lipsă, toate poeziile aici tipărite.*

Scrise fiind, le-a reluat, le-a completat, recopiat şi re-aranjat de mai multe ori.

*Acestea au constituit doar începutul. În aproximativ ultimele 10-12 luni cât a locuit la noi, a fost stăpânit de două proiecte majore. Mai întâi textele de amintiri intitulate „*___"Zări şi zodii",___ *care se opresc – întrerupte de a doua arestare – la plecarea sa din Făcăeni, prin urmare acoperă primul modul de 14 ani. Nu pot să nu-mi spun că al doilea modul (contactul cu marele oraş, liceul, universitatea, războiul), dacă ar fi apucat să fie aşternut pe hârtie, ar fi fost de un interes excepțional. Alt proiect literar, rămas numai la faza documentării (însă o documentare extrem de aprofundată), privea o dramă istorică intitulată „*___Brâncoveanu".___ *Era fascinat de destinul acestui prinț nefericit, cu trădarea unchiului său, Stolnicul, cu sfârşitul său atât de tragic."*

Cât priveşte opera propriu-zisă a părintelui său, Pascal Bentoiu, în aceeaşi prefață, menționează : „*Toate întreprinderile literare : poeziile, pe care le putem socoti complete, amintirile, întrerupte din motivele arătate, dar perfect finite pentru perioada pe care o acoperă, în fine, ideea dramei istorice neintrate pe făgaşul realizării concrete, toate pornesc dintr-o personalitate complexă şi au un numitor comun : ele constituie dovezi pentru – între alte calități – memoria incredibilă a unui supra-dotat. Poezia, ca fapt amplu de memorie, vorbeşte de la sine. Dar „*___Zări şi zodii",___ *înviind oameni, locuri, întâmplări ale căror timpuri situate cu 5-6 decenii înainte, arată o bogăție de informație şi de vocabular care nu pot să nu suscite o impresie deosebită. Spre pildă : deşi am trăit alături de el primii mei 21 de ani de viață, n-am auzit din gura lui nici un sfert*

*din regionalismele şi cuvintele rare ce apar – cu perfectă naturaleţe – în „**Zări şi zodii**”.*

*Nu mai vorbesc de amănunţimea evocării şi descrierii locurilor, obiectelor , persoanelor, numelor, înrudirilor şi vecinătăţilor, de precizia distanţelor, dimensiunilor, cantităţilor, preţurilor, etc., etc. Lucrarea se vădeşte în bună măsură o pagină inedită a unei istorii fascinante. Iar cât priveşte proiectul dramei istorice, spun numai atâta : cunoştea atât de amănunţit Istoria Românilor (şi nu numai!), încât era capabil – independent şi mult înainte de proiectul **„Brâncoveanu” –** să reproducă lista cronologic completă, cu toţi anii de domnie, a principilor munteni şi moldoveni.”*

Şi totuşi, am spune noi astăzi, nu putem spune că nu răzbate în filigran, ceva din preocupările de adâncime ale autorului, credinţa sa ferventă, iubirea de oameni – ca principiu ordonator al vieţii, spiritul de universalitate culturală. Intenţiile superior educative, didactice şi formatoare, din perspectiva omului erudit, nu lipsesc în carte, foarte subtil însă, ca nişte mesaje subliminale. Versurile au valoare şi semnificaţie cu atât mai mult cu cât reuşesc să comunice şi nu să rămână elitiste, numai ca un bastion al cunoscătorilor.

Tinereţea acestei lirici, socotită poate, de unii vetustă, vine din forţa sentimentului credinţei, rămasă neştirbită, sub toate rătăcirile, sfidările şi întinările fiinţei. O undă vie, fremătătoare şi genuină conferă acestor poezii, de un lirism tulburător, o vitalitate şi o autenticitate incomparabile cu literatura muribundă în faşă, de azi.

În „**Icoane pe tâmpla trecutului” (**titlu deosebit de inspirat), care constituie prima secvenţă a grupajului de versuri, autorul evocă plin de nostalgie plaiurile natale, râul Borcea, „*balaur cu solzi de argint”* ce-şi „*învolbură spuma”*.

Ieşirea din copilărie este percepută ca o **„Cădere din Rai”.** Acolo unde „*Viaţa e vis, iar visul/ Băsmeşte în vrednicul sat./ De-a fost undeva paradisul/ Acolo eu doar l-am aflat.” („**Căderea din Rai”).***

Dar omul, îndeobşte, în goana lui nebună, mânat de destin, *„Sărman vânător de năluci/ Deşarte comori îţi adună/ Uitarea – nclinatelor Cruci” (**„Căderea din rai”).***

Poem emblematic pentru întregul destin al omenirii – „**Căderea din Rai**”- reliefează neliniştea existenţială, tihna pierdută în vârtejul de neoprit al vieţii, din care nu rămâne decât

deşertăciunea, nostalgia, amintirea paradisului pierdut după cădere, dar şi disperarea omului de a nu se mai putea întoarce, pierderea definitivă a neprihanei, a stării de rai asemănătoare fericirii

Celei veşnice, pe care omul, în restriştea sa pe pământ, o tot caută. El nu rămâne decât cu acel *„dor fără sațiu”* – acea *„dulceață binecuvântată”,* candoare sublimă a sufletului încă neîncercat, netrecut prin erori şi ispite.

Apa magică, Borcea, atât de schimbătoare. Când albastră, când tulbure ca iadul exercită o permanentă seducție asupra copilului întrucât : „*Cu basmele străbune, cu feți frumoşi şi zâne,/ Pe malurile tale crescut-am an de an.”*(„**Borcea).**

În reveria apei, la scăldat, el se pierde într-o feerică visare : *„Albastră precum cerul te zugrăveşte dorul(Ori tulbure ca iadul când fierbi în anafor,/ Mânie rece-n faur, când verşi pe lunci zăporul,/ Şi doină vara-n vaduri, din fluier de păstor.// De m-ai certat cu valuri în clocot de furtună,/ Se potolea sub seară tumultul tău păgân,/ Şi te găteai – mireasă – c-un palid disc de lună/ În noaptea parfumată şi dulce ca un sân”.(...) „Mă las pe spate, plută, şi-n slăvile senine/ Dau gândurilor drumul…Trecutul e un mit,/ Şi nu mai ştiu de lume, şi nu mai ştiu de mine,/ şi-s fulg pierdut în zare, în gol, în infinit.” („**Borcea”).***

Casa bunicilor, Bisericuța veche, Carul cu osia de lemn, Borcea, Trandafiri), Floare de salcâm, sunt tot atâtea icoane sfinte rămase pe „*tâmpla trecutului”.*

Îndătinarea, „*povestea milenară pe umedul ogor”* – trebuie scrisă „*în zvon de ciocârlie”: „Aşa precum prin veacuri au scris-o şi bătrânii,/ Când nu era hârtie, şi nu era condei,/ E veşnicirea vieții şi e povestea pâinii,/ De păsări aşteptată, de oameni şi de zei.// Cu primăvara-n aripi, pluti-vor berze iar/ Pe marea de lumină a cerului senin./ Să mergem, frați, căci plugul iubire e, de țară,/ Şi viața rost nu are un altul mai deplin.((Veniți să-i facem vieții lucrarea mai departe,/ Spre noi se-ndreaptă-acum nădejdea tuturor:/ Anafura pe care părintele o-mparte/ E rod adus pe lume de plug şi de ogor.// La câmp ne cheamă morții, şi dacă nu ne-am duce,/ Şi-ar aştepta sărmanii pomenile-n zadar;/ Şi cum sa-ar frânge trupul Jertfitului pe cruce,/ Când n-am avea o pâine s-o ducem la altar?// Îşi toarce borangicul pe şes înaltul soare,/ Ca-n ziua-ntâi când lumea creat-a Domnul Sfânt,/ Să mergem, frați, cu plugul, căci munca pe ogoare/ E*

binecuvântată şi-n cer şi pe pământ” ***(„La câmp ne cheamă morții”).***

Acest poem sugerează o îndepărtată filiație cu macedonskiana „**Veniți, privighetoarea cântă/ Şi liliacul a-nflorit”.**

Raportarea la tradiția strămoşească şi la Cina Euharistică, fără de care omul nu e în comuniune perfectă cu Isus Cristos, este, de asemenea, evidentă.

În alte locuri poetul aduce laudă toamnei, cu belşugul ei chihlimbariu de struguri : „*De-acum al zilei astru tot mai târziu răsare,/ Dar rumenele mere sunt soare-ncremenit/ Şi boabele de struguri sunt iar stropi de soare,/ Ce vrând popas să facă în ele-au adormit.((Va fierbe vinu-n crame şi-n suflet veselia,/ Uitarea să se lase pe jugul vieții greu,/ Iar gândurile negre înece-le beția,/ Bun leac pentru necazuri, lăsat de Dumnezeu.”* ***(*****Cuvântul toamnei”).** Este o poezie scrisă la Sighet în octombrie 1954 şi, credem, catrenele lui Mihai Codreanu şi ale lui Păstorel Teodoreanu, atât de amuzante în esența lor, erau de natură să picure un strop de bucurie în sufletul celor încarcerați. Îndemnul la veselie, la petrecere, la beție spirituală, la înfruptarea din Pâinea Cuvântului şi din Sângele vinului Domnesc, par aici libații desprinse din vechi înscrisuri antice :

„*Petreceți! Viața nu-i doar o lungă sărbătoare,/ Ci-i fagure de miere pe valuri de venin,/ Iar dacă-asupra noastră cad neguri după soare,/ Ferestre-n rai deschide biruitorul vin.// În limpezile cupe topind nemărginirea,/ El face veşnicie din visul efemer;/ Cu cântecul bun frate, cu sora lui iubirea,/ Dă sufletului aripi să zboare către cer.”* ***(„Cuvântul toamnei”).***

Dar visul de-o clipă al poetului se risipeşte şi realitatea pare că pune iar stăpânire pe toți : „*Dar iată că tristețea asupra mea se-abate/ şi-n zări însângerate plutesc melancolii,/ Căci iarna-mi bate-n uşă cu degete uscate,/ Şi-atât de scurt fu visul culesului în vii.”* ***(„Cuvântul toamnei”).***

Poemele sunt majoritatea – duioase şi triste lieduri în ecou de clavir, pasteluri-menuete, scurte intermezzo-uri în sarabande autumnale, cântece line îngânate de strune.

Nu o dată, poetul se simte înstrăinat, singur, în neputința de a se exprima liber, /şi nici nu e de mirare în circumstanțele date!) cu povara amintirilor ca o legătură de morți pe care trebuie permanent să o care în spinare : „*Mă simt învins, nevolnic în larga lumii larmă,/*

*Un strop căzut în valuri vuind într-un ocean;/ Fierbinte-ntre pleoape o lacrimă se sfarmă/ De dorul fericirii pierdute-n Bărăgan."(**„Anteu")**.*

Cu toate acestea, nu stările de descurajare şi lipsă de speranță prevalează, ci, dimpotrivă, trăgându-şi seva din pământul strămoşesc, el iese din nou la lumină, gata să înfrunte urgiile vieții : *„Dar când mi se întâmplă, biet bulgăre de tină,/ S-ating pământu-acesta slăvit de Dumnezeu,/ Se face dintr-o dată în mine iar lumină/ Şi prind putere nouă ca miticul Anteu" **(„Anteu")**.*

Ceea ce frapează cu adevărat în lirica – şi nu numai în lirică, dar şi în fibra ființei sale intime – la acest poet, este sentimentul de înrudire, de înfrățire cu țăranii locurilor natale, pe care-i numeşte **plugari** şi pe care-i consideră frați şi spirite congenere. Îndemnul către aceşti plugari e acela de a-i face să-şi îndeplinească rostul pâinii, în virtutea datoriei strămoşeşti de a-şi respecta şi de a-şi sluji ogorul cu sfințenie, căci el ține viața.

Se vădeşte din lirica sa că omul nu cunoaşte înstrăinare, deznădejde mai mare, decât îndepărtarea de Dumnezeu şi de glia strămoşească. Unul dintre cele mai frumoase poeme în acest sens, cu vagi reflexe eminesciene, amintind de „**Unde eşti copilărie,/ Cu pădurea ta cu tot?" –** poemul „**Căderea din Rai",** aruncă un fascicul de mister în atmosfera idilică a satului unde autorul a văzut lumina zilei, dar pe care a fost nevoit să-l părăsească la vârsta adolescenței, pentru a se arunca în vâltoarea vieții acaparante şi pline de vanități şi deşertăciuni, imagini evocate cu nostalgia paradisului pierdut la cea dintâi cădere a omului :

*„Te lepezi de viața tihnită/ În umbră de sălcii ori ulmi,/ Şi-alergi pe cărări de ispită/ Pe margini de-abise, spre culmi.// Auzi tot mai rara glas de îngeri,/ L-auzi tot mai slab, tot mai greu,/ Ce-ți par biruințe-s înfrângeri,/ Ți-e tot mai străin Dumnezeu.// O Doamne, atâta-ți cer numa'/ Şi-umil îți cerşesc îndurarea,/ Întoarce-mă unde acum/ Salcâmul îşi scutură floarea.// Ia-mi totul şi goana mi-o curmă,/ şi-n schimb doar atâta să-mi dai,/ Dă-mi liniştea-n ceasul din urmă/ La vatra pierdutului rai." **(„Căderea din Rai")**.*

Continuând evocarea anilor fericiți în poemul **„Anteu" –** autorul fixează reperele fundamentale ale țăranului : munca, dragostea, credința, perpetuarea aceloraşi datini tradiționale, „*căci schimbarea e numai nălucire" :*

„Când merg pe căi apuse, cu gândul, văd în zare/ Un cer întors şi verde pe care nu-i o stea.../ E şesul drag, imensa întindere pe care/ Stă risipită toată copilăria mea.// Din pâclele uitării se-nalță fără veste/ Icoane, fapte, chipuri ce altădată-au fost/ Şi, din trăite-aievea, se schimbă-ntr-o poveste/ Ce-n fir vrăjit urzeşte al vieții mele rost.// Văd robotind pe mama lâng-un cuptor de pâine,/ În timp ce tata-şi face zăbavă în Psaltire,/ precum pe-aceleaşi file-şi vor face alții mâine,/ Şi pururi, căci schimbarea e numai nălucire." ***(„Anteu").***

Alături de icoanele mamei şi a tatălui, apar ca prin ceață moşii, bunicul, bunica, bătrânii satului care i-au vegheat creşterea :

„Iar pe bătrâni, o Doamne, ce limpede-i aud!/ Bunicul cearc-a prinde un roi dintr-un agud/ Spre-a-l duce în prisacă, Bunica toarce-un caier./ Un viu miros de izmă e risipit în aer.// Mă-ntâmpină bătrânii cu caldul lor sărut,/ Apoi mă ospătează cu azimă şi miere" (**„Anteu").**

Dar îndată dulcele vis se destramă, decorul se schimbă şi realitatea invadează pupilele şi auzul poetului : „*...Deodată ca o ceață se lasă pe trecut/ Şi-n cimitirul tainic văd două cruci stinghere.// Sunt morți de mult bătrânii şi plugu-i la perete,/ Dar eu îi simt în brazda uitatului ogor./ Cum m-aş putea întoarce iar la ei, cu câtă sete/ Aş săruta pământul călcat de paşii lor."* ***(„Anteu").***

Dintâii fiori ai iubirii simțiți vara „*la un cules de mure"* fac din nou să-i tresalte sufletul : „*Şi cum aş da uitării lumina de poveste/ Şi mistica tăcere dintr-un amurg târziu,/ Când dorul frige-n inimi, iar geana zării este/ Un catafalc de aur cu-al soarelui sicriu."* ***(„Anteu").***

Ecoul înstrăinării, din ce în ce mai acut, ne aduce vagi ecouri din poezia lui Goga : „De ce-am plecat de lângă voi/ De ce-am plecat de-acasă?/ Să fi rămas fecior la boi/ Să fi rămas acasă"...- de astă dată foarte pregnant şi dureros : „*De ce-am plecat de-acolo, de ce m-am dus departe/ De locul ce-mi fu leagăn şi-acum l-aş vrea mormânt?/ Crezut-am că norocul e la oraş, la carte,/ Şi am făcut din mine străinul care sunt."* ***(„Anteu").***

Volumul abundă de pasteluri : „**"Trandafiri"; „Floare de salcâm –** pastel de o frumusețe neobişnuită"; **„Plecarea Persefonei"; „Tot ce-a-nflorit s-a scuturat"; „Coboară turmele"; „Cuvântul toamnei",** ş.a.

Sonetele sunt mici bijuterii, minuțios şi cât se poate de artistic şlefuite, în care poetul are viziunea omului – modelator, care, clipă de clipă, din substanța vieții, sculptează cu dalta voinței până când constată că, de fapt, se sculptează pe sine: „*Departe de-nvechitele tipare/ Te plăsmuieşte gându-n linii fine,/ Contur de adevăr, frumos şi bine/ Cătând prin migăloasă cizelare"(**„Sculptorul").***

Parabola mielului neprihănit, jertfit de Sfintele Paşti, întruchipează jertfa Mântuitorului, dar şi ca o viziune a răstignirii întregului neam : „*Vibrând prelung şi trist ca niciodată/ Din zeci de turle, clopotele cheamă/ La slujba răstignirii tot norodul.// Pe splaiuri mieii trec – o tristă gloată/ De prunci cu sila rupți de lângă mamă - / Şi cântă-n limba lor şi ei prohodul."* ***(„Mieii" – Bucureşti, Malmaison, mai 1956).*** E de prisos de spus că această viziune întruchipează şi jertfa celor care suferă pe nedrept nedreptățile vremurilor şi ale oamenilor.

Parabola plopului cel înalt şi subțire, fremătător ca o frunte asuprită de gânduri, cu creştetul râvnind spre soare dar cu rădăcinile adânc înfipte în pământ, năzuind spre înalt, simbolizează drama omului împărțit între cele de sus şi cele de jos care-l trag înapoi: „*Cu sufletul atins de suferință/ La orice freamăt frunza ta tresare./ Iar creştetu-ți râvneşte către soare/ Aşa cum cată-n slavă o credință.// Cu sfredele de gânduri temerare/ Îmi răscoleşte şubreda ființă/ Şi ne-ncetata ta înfiorare,/ Şi pururi-ți spre-nalturi năzuință.// o, zvelt avânt, sorbind setos lumina,/ Îndemn mi-ai fi, de luptă spre mai bine, În zbuciumata vieții încleştare.// Dar cum te-nfige-n humă rădăcina,/ Văd tragedia omului în tine,/ Şi-ndemnul mi se-nfrânge-n resemnare."(**„Plopul").***

În aceeaşi manieră, Justiția este simbolizată într-o fată frumoasă, fără zestre, care e implorată de cei sărmani să se îmbuneze, dar care e ignorată de cei avuți : „*Cei ghiftuiți treceau zicând : minune!/ Dar nu-şi legau de ea nici unul soarta./ Ea se chema Justiția, se spune."* ***(„Fără zestre",*** Bucureşti, Malmaison, februarie 1956).

Fibra etică a poetului nu admitea măsluirea adevărurilor imediate sau metafizice, frumos cosmetizate şi ambalate pe măsură, dar goale pe dinăuntru. Realitatea sufletească prevalează celei materiale, uneori insuportabilă. Poetul îşi asumă astfel o condiție martirică, pătimind pentru adevăr. Programul său etic este sinonim

cu crezul său artistic. Renunțând la podoabe stilistice el preferă simplitatea expresivă a exprimării lirice.

Frânturi din zbuciumata istorie a nației române, ilustrează un ciclu grăitor intitulat „**File de istorie**”.

Din proiectata dramă istorică despre Brâncoveanu, pentru care s-a documentat temeinic în anul dintre detenții, dar pe care o avea în minte, fără doar şi poate, cu mulți ani înainte, această tragică figură de domnitor fascinându-l toată viața, se vede dragostea autorului pentru țara sa, spiritul patriotic care nu l-a părăsit niciodată. Dar şi poemele istorice din acest ciclu ilustrează foarte bine acest simțământ, cum e de pildă, poemul **”Cuib de vulturi”,** o adevărată parabolă a țării făcută „cuib de vulturi” de către viteazul voievod : *„Când Dumnezeu iubeşte un neam, îi dă păstor,/ Precum, când vrea să-l piardă, nevrednic i-l trimite./ El ne-a trimis la vreme viteaz biruitor,/ Să-nalțe țară nouă pe plaiuri însorite./ Lumină e privirea-i şi fruntea lui mândrie,/ La grasu-i se ridică un neam umil şi slab./ Din țară de băjenii în veacuri şi urgie/ Făcut-a cuib de vulturi viteazul Basarab.”(„**Cuib de vulturi”).***

La glasul voievodului, neamul cel fără odihnă şi fără sărbători, sare să dezrobească țara de duşmani, încât, până şi vlădica i se închină cu smerenie : *„Încovoiat pe cârjă de-a anilor povară,/ Vlădica îşi rosteşte cuvântul înțelept : / ’Mărite Domn, din beznă ai scos o mândră țară,/ Căci te trimise Cerul viteaz şi bun şi drept.// Cu grijă de părinte puterea ta o pune/ Dreptății temelie, în rostu-ți nalt şi greu,/ Făr-a uita vreodată ce-apostolul ne spune/ Că orişice putere e de la Dumnezeu.// Dă drepților dreptate, nedrepților mustrare,/ Să piară, de mai este, sămânța celor răi,/ Aşa cum pier topite de razele de soare/ Şuvițele de neguri ce-ntârzie prin văi.// Cu milă-asupra țării privirea ta coboară,/ Aşază-n veci, mărite, în frunte pe cei buni,/ Care jertfindu-şi viața sunt păstrători de țară,/ Cu ei vei ține cârma şi-n pace şi-n furtuni.// În veci să ai, mărite, urechea ta plecată/ La gloata necăjită a celor mulți şi slabi;/ Punând puterii reazem credința lor curată/ Domni-vor peste veacuri în țară Basarabi”(**„Cuib de vulturi”).***

La glasul voievodului, cu toții – ca unul, făcându-şi piepturile scut, românii se avântă în luptă : *„”Fior de vânt e-n codru sau freamăt de mulțime?/ Acelaşi gând deodată pe toți i-a străbătut: / ’Ai tăi suntem ca unul, bătrâni şi tinerime,/ Din piepturile noastre vei face țării scut.// Adaose vlădica, plângând de bucurie,/ La*

*vorbele acestea rostite de norod : / 'Rânduitor de țară şi ctitor de domnie/ Ni-l ține, Doamne Sfinte, ani mulți pe voievod!// Iar mie fericitul, atât îmi mai rămâne/ Să-nalț smerită rugă în cuget liniştit : / De-acum slobozeşte pe robul tău, Stăpâne,/ Căci ochii mei văzută tot neamul mântuit" (***"Cuib de vulturi",** Bucureşti, Malmaison, martie 1956).

Aici trimiterea la „Cântecul lui Zaharia" când a văzut pe Mântuitorul lumii la Templul din Ierusalim, adus de părinții săi pentru circumcizie, este evidentă.

În iunie 1950 - la închisoarea din Craiova, Aurelian Bentoiu scrisese un **"Psalm"** tulburător de pocăință, care merită redat integral : *„Mă-ntorc învins din căile pierzării/ Şi flăcări vii mă ard, căințe-amare,/ Un rătăcit în valurile mării,/ Ce-şi caută liman, cerşind iertare.// Mi-e sufletul o noapte de păcate,/ Căci viața-mi fu popas nelegiuit./ Revarsă, Doamne, marea-ți bunătate/ Şi pune-mi suferințelor sfârşit.// Mă-nvață să trăiesc în umilință,/ Ajută-mi să sfârşesc în cumpătare,/ Iar sufletu-mi, spălat în suferință,/ Un fagure să-l, de milă şi iertare.// La suflet aripi de speranță-mi pune,/ Să nu mă clatin între rău şi bine;/ Ca să înving ispitele nebune,/ Dă-mi reazem nesmintit, credința-n Tine.// Dac-am fost surd la glasul suferinței/ Şi orb trecui pe lângă nedreptate,/ Mă curăță în flacăra căinței/ De zgura pierzătoarelor păcate.// Îndreaptă-mă să umblu-n căi creştine,/ Strein de pizmuire şi de ură,/ Şi cu privirea pururi la Tine/ Să fiu cu-adevărat a Ta făptură.// Ca să mă mântui, Doamne, dă-mi putere!/ Cât va mai ține al țărânei vis,/ Ajută-mă să trec peste durere/ Cum vulturii în zbor trec peste-abis."*

Ultima grupare de versuri, **„Strofe de învățătură"**, cuprinde şi Ars Poetica. Deosebit de semnificative în acest sens, sunt poemele **„Poetul"; „Arca neamului",** în care autorul cinsteşte limba românească. Dându-i locul ce i se cuvine : *„Când i-aşa bogată viața, lumea când i-atât de mare,/ De ce să slujeşti meschinul cult al propriului eu?/ Fă din sufletu-ți fereastră larg deschisă către zare,/ Căci te-aşteaptă firea-ntreagă, țara, neamul, Dumnezeu.(...) Scoate din adâncul limbii perlele neprețuite/ Şi cu ele fă cunună scumpă neamului martir,/ Cu strămoşi eroi trăi-vei clipe încă netrăite, Lăsând dâră de văpaie peste-al veacurilor şir.// Iată, bolta înstelată parc-ar fi o slujbă mare,/ Unde, cu lumini în mână, îngerii se duc la denii.// Dacă-n suflet ai credință, fă din suflete altare/ Cu chemarea-şi de apostol şi cu-naltele-ți vedenii.// Niciodată pesimismul să nu-*

mbie a ta pană./ Neamul tău, ce ştie-a râde, hazuri din necazuri face,/ Iar pe loc cei ce adesea fapta şi-o dau râsului pomană/ Fă-i prin fabulă să prindă minte de la dobitoace.// Versul tău să fie rouă, iar imaginea oglindă/ Şi să ocoleşti hăţişul neînţeleselor poveşti./ Poezia vrea ca mirul toată lumea s-o cuprindă,/ De la Dante pân' la geniul răsărit la Ipoteşti.// (...) Dă uitării stearpa viaţă cu erotice suspine/ ŞI te-ntoarce la destinul hărăzit de ursitori./ Cu-al tău vers să lumineze totul îngerul din tine,/ De la cerul plin de stele pân' la visul unei flori." (**„Poetul")**.

Autorul aduce elogii limbii române care parte a fi adusă de îngeri din rai, ca şi păstrătorilor ei : „*De unde ne-a venit frumoasa limbă?/ Poate-au adus-o îngerii din rai./ În volbura de vremuri ce se schimbă/ E dar nepieritor al nostru grai.// Croit pentru descânt şi rugăciune,/ Căci neamu-ntreg, în drumu-i lung şi greu,/ A stata şi pe tăpşane şi-n genune/ De vorbă îndelung cu Dumnezeu.// El vine din adâncuri de milenii,/ Şi-i limpezit în rouă pe ogoare./ În bătălii l-au oţelit oştenii,/ Iar preoţii-l sfinţiră în altare." **(„Arca neamului")**.*

E greu de închipuit o sintagmă mai potrivită pentru limbă, pentru graiul românesc, precum aceasta de „**arcă a neamului"**. De asemenea, rareori ai să întâlneşti versuri mai pline de simţire şi mai răscolitoare ca şi acestea din poezia sus amintită : „*Şoptitu-l-au în clipe fericite/ Îndrăgostiţii nopţilor cu lună;/ Din preajma vetrei, mamele iubite/ L-au legănat cu pruncii împreună.// L-au şlefuit prin veacuri cronicarii/ În zile de răgaz ori de furtună; L-au îmbrăcat în cântec lăutarii,/ Când sufletul ardea de voie bună.// (...) Aşa e graiul, lacrimă şi glumă,/ Poruncă şi iertare, rând pe rând,/ Nor luminos, tălăzuită spumă,/ Pământ al brazdei, reavăn, fumegând.// E chiotul prelung de veselie/ La-ntoarcerea întâiei rândunele,/ Şi vuietul de codru-n vijelie,/ Şi freamătul de spice prin vâlcele.// E mângâierea mamei truditoare,/ Poveste îngânată pe-nserat,/ E dorul care mistuie şi doare/ În lipsa unui fiu îndepărtat.// E poznă de odrasle fără minte/ Şi-a vechilor proverbe-nţelepciune,/ E bocet scurs de lacrimi la morminte/ Şi suflet adunat în rugăciune.// Îţi mulţumim, umili, Stăpâne mare,/ Că ne-ai trimis din cer comoară vie,/ Primeşte-a noastră binecuvântare : Mărire Ţie-n veci, mărire Ţie!" **(„Arca neamului",*** Craiova, august 1950).

Înscriindu-se cumva în genul **pensèe-**urilor lirice, sub formă de catrene **„Către fiul meu",** poveţele şi învăţămintele au caracter de universalitate. Se disting rigoarea formală, disciplina limbii,

frumusețea stilistică şi caracterul sapiențial. Sunt stăpânite la perfecție mijloacele şi tehnicile de teorie a versificației. Fiece strofă degajă o muzicalitate deosebită, un lirism de esență orfică, asociații neaşteptate, metafore şi imagini de o prospețime şi frumusețe încântătoare. Înrudirea cu clasicii este evidentă.

Ana Blandiana spune : ”Poezia nu trebuie să strălucească, ci să lumineze”. Şi tot domnia sa afirmă : „Se vorbeşte atât de mult, încât rostul poeziei este de a restabili tăcerea”. În această linie, cartea **”Zări şi zodii. Poezii din închisoare”,** este o carte-confesiune, de o intensitate emoțională maximă.

Departe de a fi depăşit, stilul este colorat, alert, nuanțat, reflexiv, prin aceasta devenind cât se poate de actual. Evocările autorului, atât de emoționante, aduc parfumul de neuitat al satelor patriarhale româneşti iar oamenii portretizați par descinşi din legende. Cartea reprezintă o felie consistentă de viață şi de lume, o frescă şi un univers fascinant, populat de ființe scumpe, de amintiri devenite emblematice. Procurând o stare şi o emoție benefice, volumul de față constituie un pariu cu lumea, cu trecutul, cu viața, - nu tocmai favorabilă, la un moment dat -, cu oamenii, cu înclinațiile şi metehnele lor, şi de ce nu? cu nemurirea.

Aurelian Bentoiu ne-a regalat cu spațiul său ezoteric, cu lumea sa fascinantă unde ordinea domină, dar mai ales, cu frumusețea spiritului său care a aspirat întotdeauna spre înălțimile desăvârşirii.

Însă ar fi total neproductiv să încercăm a-l încadra pe Aurelian Bentoiu într-o şcoală sau un curent literar ale vremii respective, având în vedere condițiile extreme în care el şi-a conceput creația lirică dar şi pentru faptul că el nu s-ar lăsa prins în nici un canon.

Deosebit de original, cu vagi adieri inerente din Panait Cerna, George Coşbuc ori Octavian Goga – aşa cum s-a observat de cei care i-au analizat creațiile, el rămâne o voce cât se poate de distinctă în lirica românească. Memoria sa prodigioasă care i-a permis să scrie mintal mii de versuri, apoi, după ani şi ani, să le transcrie ca şi când ar fi fost atunci concepute, dau mărturie despre faptul că Aurelian Bentoiu este un intelectual de mare ținută, ştiutor a şase limbi care s-a preocupat toată viața să se perfecționeze. Este un adevăr devenit aproape truism că un scriitor nu trebuie judecat de contemporani ori de posteritate după simpatiile sau opțiunile sale

politice, atâta timp cât ele nu transpar şi nu impun în opera sa. Lirica lui Aurelian Bentoiu este liberă de orice ingerințe politice.

De altfel, literatura concentraționară, carcerală, s-a bucurat de spirite iluminate, - singurul lucru pozitiv în politica de îngrădire până la suprimarea spiritului liber, de până nu demult.

Să cugetăm puțin : noi, care concepem versuri la un birou elegant, cu mijloacele cele mai performante de scriere şi comunicare, în comparație cu un poet închis într-o celulă sordidă, care îşi munceşte mintea şi cugetul să scrie mintal, prin exerciții istovitoare, care reține şi redă colegilor de suferință, roadele minții sale. Fără ştersături, posibilități de adăugire, corectare, redactare, revedere a materialului, etc. Această poezie a salvat oameni, a sădit sământa speranței în pământul arid al sufletelor încercate greu, în fel şi chip, a făcut să răsară floarea nădejdii într-o viață fără nici un fel de constrângeri.

Dumnezeu şi Poezia şi-au dat mâna în celulele închisorilor comuniste. Dovadă stau operele unor : Nichifor Crainic, Radu Gyr, Aurelian Bentoiu, Nicolae Steinhardt, Petre Țuțea şi mulți alți intelectuali români.

Acest exercițiu de gândire care l-a diferențiat pe om de celelalte făpturi, l-a ajutat să supraviețuiască şi să împartă stropi, fărâme de bucurie în jur, boabe de milostivire, lacrimi de mir, aşa cum mărturiseşte Nicolae Steinhardt în **„Jurnalul fericirii".**

Poezia lui Aurelian Bentoiu nu conține dramatismul care ar fi trebeuit să o străbată, reflex al condițiilor precare în care a trăit atâția ani în privare de libertate, ci mai degrabă o filozofie a vieții specifică celor trecuți prin multe năpaste, o privire înapoi **sine ira et studio** precum şi o înțelegere caldă a rosturilor primare ale omului, unda de speranță care conduce ca un fir roşu întreaga creație – dorința şi nostalgia întoarcerii la paradisul părintesc, singurul loc unde s-a simțit cu adevărat fericit, protejat de părinți şi de îngeri.

De aici izvorăsc şi acele învățăminte **"Strofe de învățătură"** şi „**Răvaşe pentru fiul meu**", care fac, fără doar şi poate parte, din literatura sapiențială. Didactice fără a suferi de didacticism, sfaturile pentru buna cuviință acordate, fie poeților **„Poetul"**, fie cinstitorilor limbii „**Arca neamului"; „Cuvintele",** fie acele parabole-fabule : „**Mintea de pe urmă"; „Dovleacul şi trandafirul"; „Stejarul şi baliga"; „Golanul şi dropia".** Şi, în sfârşit, poemul ultim „**Versurilor mele" –** ni-l relevă pe autor ca un

suflet sensibil, generos, cald, care dăruie şi se dăruie prin cuvintele sale.

Indiferent de circumstanțele în care a fost scrisă, poezia lui Aurelian Bentoiu rămâne un reper de seamă într-o lume care pare să-şi fi pierdut cu totul reperele morale fundamentale. Creațiile sale au rezistat carcerei, universului concentraționar comunist timp de zeci de ani şi acum se prezintă liberă de orice restricții, în fața oameni pe care atât de mult i-a iubit.

Dovada peremptorie că Aurelian Bentoiu este receptat ca un poet clasic român, care şi-a dat suprema ofrandă pentru cauza slujirii lui Dumnezeu şi aproapelui stă şi acest volum care **i-a supraviețuit.**

LITERATURA CARCERALĂ
AURELIAN BENTOIU, TRĂITOR ARDENT PE RUGUL ZBUCIUMATE ISTORII

Am lăsat pe al doilea plan proza, care nu e cu nimic mai prejos decât poezia, tocmai pentru că forța de sugestie şi penetrare a poeziei răzbate spațiul şi timpul, căpătând dimensiuni cosmice.

În prima parte a volumului sus amintit, intitulată **„Zări şi zodii”,** lumea satului este reînviată cu atâta farmec şi nostalgie încât ai putea crede că autorul nu s-a desprins nicicând de ea.

Încă din primele pagini de proză se vădeşte firea dârză, prea puțin dispusă la compromisuri a autorului, crezul său de viață, normele morale de la care nu a abdicat până la sfârşit : „*Socotesc o binefacere a soartei faptul că m-am născut acolo unde oamenii vedeau lucrurile simplu şi antitetic : da şi nu, urât şi frumos, adevăr şi minciună, drept şi strâmb, rău şi bine. Acolo unde firea era alcătuită din aceleaşi contraste : arşiță şi ger, secetă şi belşug, trandafiri şi colții babei. Înclin a crede că aceasta a făcut ca pe drumurile vieții să nu cunosc nici încovoieri, nici întortocheri, nici combinații ori tranzacții. Păcatul e că, întrucât suntem înclinați a măsura oamenii cu măsura sufletului nostru, m-am înşelat de atâtea ori, presupunând altora ceea ce de fapt era numai al meu. Mă răsplăteşte însă gândul că n-am încercat să-nşel niciodată. Aşa dospit sufleteşte, se va înțelege de ce, când încerc să aştern viața pe hârtie, nu voi putea nici să despic firul ideii în patruzeci şi patru, nici să-mi toc mărunt senzațiile, descriind în patruzeci şi patru de pagini o noapte de nesomn.*

Spunând acestea, n-aş vrea să se creadă că am fost un răsfățat al soartei, care m-ar fi purtat pururi numai pe drumuri însorite. Aş zice, dimpotrivă, că pe cine-l iubeşte Dumnezeu îl supune la grele încercări. Dar am revărsat mereu asupra celor viitoare lumina speranței şi a credinței, căci doar din razele lor mi-am împletit biruințele, câte au fost într-o viață de luptă aspră şi, tot aşa, cu lumina unui astfel de suflet îmi însoresc acum anii copilăriei.

De n-ar fi decât pentru a turna pe rănile pricinuite de vitregiile prezentului untdelemnul sfințit al acestor amintiri.” ***(„Întâiul caiet. Preludiu”).***

Untdelemnul sfințit al acestor amintiri în care am presărat busuioc de cuvinte, ar trebui să stea pe masa cât mai multor cititori, ca pâinea şi vinul pe altarul cel sfânt, dacă nu pentru altceva, pentru faptul că reînvie un timp edenic – de neasemuit – acela al copilăriei, putând prin aceasta a extrapola propriile amintiri în universul acela minunat, neasemuit, propria copilărie.

Autorul ne invită să intrăm în lumea lui lăuntrică în chipul cel mai firesc : „Căci dacă lumea din afară este în bună parte o simplă proiecțiune a sufletului nostru, întrucât degeaba vei vorbi unui orb din naştere despre frumusețea răsăritului, tot astfel lumea noastră lăuntrică o clădim noi înşine. Şi o clădim cu materialele de construcție pe care le selectăm în prealabil potrivit unor norme de selecție care sunt proprii fiecărui suflet. De aceea, nu sunt numai două lumi, una în afară, alta lăuntrică, ci atâtea lumi, şi în afară şi înăuntru, ccâte şantiere sufleteşti lucrează la construcția lor.” (**„Întâiul caiet. Preludiu”).**

Cu sufletul revărsându-se ca un corn al abundenței, autorul doreşte să ne împărtăşească simțămintele, gândurile, ideile sale : *„Mi se îndeasă gândurile în peniță şi nu ştiu cu ce să încep”.(**„Maluri dunărene”).***

Prima din cele mai dragi şi scumpe amintiri – Casa bunicilor, se confundă cu primul drum conştient din pragul casei părinteşti până la vragnița curții bunicilor – *o sută de stânjeni -* străbătut prima oară ca o călătorie inițiatică până la capătul pământului.

Eterna reîntoarcere la paradisul prim *„cuibul întâielor amintiri luminoase, ale fericirii neumbrite”.(**„Maluri dunărene”).***

Şi ca o mărturie îndătinată despre buna înțelegere dintre om şi celelalte vietăți, pe vârful casei din stuf, cuibul de barză, cu familia de pui – un fel de rubedenii devotate care vin primăvară de primăvară să locuiască laolaltă cu oamenii, străjeri veşnic treji în fața duşmanilor şi a stihiilor naturii.

Autorul povesteşte cu umor pățaniile părinților cu odrasla care nu avea somn noaptea, până ce, epuizând toate mijloacele de a-l face să adoarmă, au recurs la baba Sidireanca, vrăcioaia, să-l lecuiască pe prunc de neastâmpăr şi insomnie.

Este descrisă casa *„care a stat de vorbă cu patru vârste de oameni”*. Clădită de bunicul, el care *„şi-a măsurat viața cu veacul”* şi *„s-a stins în vârstă de 105 ani. S-a stins cu încetul, aşa cum se*

*stinge o candelă în care s-a isprăvit untdelemnul şi s-a păstrat luminos până la sfârşit, căci până în clipa morții s-a bucurat de o desăvârşită limpezime a judecății şi de o prodigioasă memorie. Casa şi omul făceau una, şi eu nu-i pot nicidecum disocia în amintirile copilăriei mele.” **(„Maluri dunărene”).***

Existența bunicilor desfăşurată *„în zări mărginite de loc, timp şi stare”* – a fost modestă, dar Dinu Ion Pepene a ştiut să dea un scop şi un înțeles vieții. Timp de şapte decenii, în cea mai nedezmințită înțelegere, bunicii lui au mers împreună, pe drumul vieții.

„Şaptezeci de ani de conviețuire în deplină înțelegere înseamnă un suflet în două trupuri”- spune autorul.

Printre năzbâtiile copilăreşti, în amintire stăruie şi acelea de la scăldat, când, aidoma lui Nică a lui Ştefan a Petrei Ciubotaru din Humuleşti, copilul Aurelian fuge la scăldat fără voia părinților şi se întoarce despuiat acasă, fiindcă hainele le luaseră oamenii puşi anume de tatăl pentru a-l pedepsi. Urma apoi pedeapsa cu Sfântul Nicolae : „*Dar eu nu puteam să înțeleg cum ar fi fost cu putință să nu mă duc la scăldat, şi nemilos mă chinuia ispita de a merge noaptea cu caii la păşune. De repetate ori, înfrângând consemnul, mă furişam prin fundul curții şi luam drumul spre gârlă. Şi nu o dată venea Andrei Manafu şi mai târziu blajinul Moş Costea şi-mi luau hainele şi rufele din porunca tatii.*

*Rămâneam despuiat pe malul Borcei până mă răzbea foamea. Şi când foamea biruia ruşinea, o rupeam la fugă spre casă, când era mai puțină lume pe drum. Ajuns acasă mă duceam în grajd, la moşul, în care vedeam în asemenea grea cumpănă singura zeitate protectoare. Îl rugam cu lacrimi, făgăduind că ’nu mai fac’, să îmblânzească asprimea tatii, a cărui privire mustrătoare îmi curma răsuflarea. ’Sfântul Nicolae’ era dat jos din cui, dar usturătura era de un ceas, pe când ispita dura în vecie. Căci era nisipul foarte cald şi valurile Borcei îți sărutau trupul cu alintări de zână vrăjitoare, iar dacă te lăsai plută, cu privirile pierdute în nemărginirea albastră, îți simțeai sufletul urcând spre slăvile lui Dumnezeu”. **(„Ispite”).***

Figura centrală, tatăl, este un arhetip, personaj puternic, atotştiutor, cel care protejează, omul care l-a învățat primele rugăciuni : „*Avea adânc înrădăcinată credința că el este altceva decât cei în mijlocul cărora îşi trăia viața. Picase în mijlocul lor atunci când pe ştiutorii de carte din sat îi puteai înnumăra pe degete.*

Iar el ştia Psaltirea pe dinafară şi în fiecare sâmbătă seara făcea un fel de slujbă în faţa icoanei cântând cu frumoasa lui voce de bariton o catismă întreagă. În acest timp, eu îngenuncheat în dreapta lui şi Răducanu, fratele mai mic, în stânga, ascultam pătrunşi de evlavia ce-l stăpânea pe el, cu ochii aţintiţi la candela de sub icoană, din care ochii Mântuitorului revărsau asupra noastră roua milei dumnezeieşti. Pe Psaltirea cu litere cirilice am învăţat să citesc, chiar înainte de a merge la şcoală. Şi tatăl meu făcea pentru mine visuri de înălţare pe scara vieţii, ce nu i-ar fi îngăduit să mă vadă amestecat cu copiii ţăranilor, deprinzând apucăturile şi năravurile lor.” ***(„Caietul al doilea. Ispite”).***

Descrierile epice din secvenţa „**Ispite”** şi anume, scena cailor duşi la păscut, sunt demne de condeiul lui Marin Preda : „*Ceata porneşte acum către locul popasului de noapte în trap mărunt : trei-trei, trei-trei. Satul rămâne în urma noastră. Ultimele raze ale soarelui aprind turla bisericii din Ghizdăreşti, departe pe malul dobrogean, iar canaraua de la Hârşova cu piatra ei roşie stă în vraja apusului ca o enormă cămilă de jăratic. Praful stârnit de roatele carelor pe drumurile de pământ s-a astâmpărat acum. Numai în Valea Crucii maia pluteşte uşor ca o ceaţă alburie. Boarea serii se lasă încet pe oameni şi pe ierburi, pe întinsurile chinuite de vipiile văzduhului din cursul zilei, ca un prişniţ pe fruntea unuia prins de friguri. Din când în când, oprim la pas, căci printre călăreţi sunt doi care nu pot ţine mereu trapul. Unul e moş Burnache. Al doilea sunt eu. Mă ţin cu mâna de greabănul calului şi-mi dau silinţa să nu mă fac de ruşine faţă de ceilalţi, care par născuţi pe spinarea cailor. Trecem pe lângă Crăciunaşul Mare şi de aici înainte urcăm pe la Nisipuri spre Movila Ţiganului. Soarele s-a lăsat sub geana zării şi de acolo tiveşte cu aur topit şi cu sidef o şuviţă de nor, care pluteşte în apele cerului ca o luntre părăsită. Călăreţii, gureşi până acum, au tăcut. Umbră şi tăcere se lasă încet-încet pe nesfârşitul Bărăganului, iar în nemărginirea de deasupra noastră încep să se înfigă boldurile cu gămălii de argint ale celor dintâi stele. Am ajuns. Descălecăm şi băieţii împiedecă fiecare cu căpestrele sau cu piedici de fier pe câte unul din caii lor, ajutând şi pe moş Burnache să facă la fel. Curând caii sunt în raiul lor şi pasc, strănutând din când în când cu botul în iarbă, sau zornăie din piedici când îşi schimbă locul. Băieţii adună repede vălătuci şi fac un adăpost în jumătate de cerc. Unii adună cotolani putrezi dintr-o porumbişte de anul trecut, rămasă acum*

pârloagă, şi aprind focul. Alţii aduc porumb la copt. E încă devreme, bobul e în lapte şi e atât de bun porumbul copt, în jurul focului, unde culcaţi pe iarbă ascultăm minunăţiile pe care le spune moşul, căci el nu se lasă rugat. Îşi întinde bunda pe iarbă, se lasă într-o rână sprijinit în cot şi, cu tâmpla-n podul palmei, începe a povesti" ***(„Ispite).***

Acelaşi farmec, aceeaşi vrajă se împrăştie în jur când moş Bornache povesteşte : *„Jur-împrejurul nostru se-ntinde o tăcere uriaşă sub bolta fără sfârşit. Calea Laptelui, grinda cerului, zidită cu mortar de diamante, îşi reazemă cele două capete pe zările de la marginea nemărginirii. Focul arde potolit, cu joc de umbre şi lumini, rumenind chipurile copiilor care ascultă. Doar greierii mai sfredelesc pacea fără de hotar cu nevăzutele lor mici burghie de aur. Iar moşul vrăjitor ne poartă pe căile închipuirii în lumi fermecate, cu zâne, cu fete de-mpărat. Cu smei şi cu feţi-frumoşi. E greu să-mi închipui ce minune a putut să fie povestea moşului atunci când nu-l părăsise încă lumina ochilor. Cu mlădieri în glas şi cu frământarea chipului brăzdat de trecerea anilor, el ştie să scoată din hăul nimicului fiinţe vii care trăiesc aievea sub ochii noştri. Mă-ntreb acum, după mai bine de jumătate de veac, de unde avea el zestrea aceea nepreţuită de basme, de snoave şi poveşti? Erau toate acestea lucruri auzite din bătrâni, venite pe punţi de veacuri din adânc de vremuri, ori poate că multele erau propriile lui plăsmuiri? Sau şi una şi alta. Iar printre cei ce şi-au desfătat sufletul ascultându-l, vor fi fost unii care să ducă mai departe vârstei care le-a urmata acea comoară, ori ea a fost îngropată odată cu el în mormânt?*

Sub crucea de lemn ştearsă de ploi şi roasă de dintele timpului moş Ion doarme somnul veşniciei. Dar poate că în nopţi de primăvară, când tufele de liliac înflorit din cimitirul Făcăenilor îşi dăruiesc mireasma, şi mai târziu, când parfumul florii de salcâm ca un miros de smirnă ardă în cădelniţa Domnului coboară peste morminte uitate, bunul bătrân, adunând sub lumina lunii sufletele copiilor care l-au auzit băsmind, îşi mai deapănă firul vrăjit al poveştilor lui." ***(„Ispite").***

Sunt evocaţi primii ani de şcoală şi figurile dascălilor, într-o vreme în care abia se înfiripa la sate învăţământul primar. Eforturile lăudabile ale învăţătorilor, aceşti *„mucenici ai şcoalei",* în a-i deprinde pe copii cu schimbarea foneticii limbii române, căci fiii ţăranilor veneau cu bagajul lingvistic de acasă, împestriţat cu

regionalisme şi cu deformări serioase ale graiului care trebuiau corectate ortografic, ortoepic şi gramatical.

Autorul arată starea economică, socială, culturală a satelor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când s-au înfiinţat primele şcoli primare. Chipurile dascălilor stăruie în zarea îndepărtatei copilării a autorului, ca nişte **„icoane pe tâmpla trecutului".**

Dar împrejurările se precipită, silindu-i pe oameni să facă alegeri hotărâtoare, la răscrucea copilăriei cu adolescenţa. Întâia desprindere de sta înseamnă în viaţa copilului o scindare, o răspântie, iar el se ştia singur neînstare să ia o decizie. Autorul redă zbuciumul sufletesc al copilului la păşirea pragului spre adolescenţă : „*Departe de părinţi, de rude, de prietenii de copilărie. Să nu mai văd seara mulsul bivoliţei, să nu mai privesc zborul porumbeilor cărora le dasem fiecăruia câte un nume şi care veneau, prieteni, până la picioarele mele, când le aruncam o mână de boabe de mei. Apoi, poate trăi cineva fără să meargă cu băieţii cu pluta pe iezer, prin păpurişte, adunând ouă de raţe şi lişiţă? Îmi simţeam toate fibrele sufletului împletite pe stuful din coada pădurii, pe frunzele plopilor care tremurau sub adierea serii, presărat de undele călătoare ale Borcei, risipit pe zările nesfârşite ale Bărăganului". **(„Când vrea omul şi nu vrea Dumnezeu").***

Zări nebănuite se deschideau însă în faţa copilului de 12 ani : „*Descrierea Bucureştilor, a străzilor lui pavate cu piatră şi luminate în timpul nopţii, tramvaiele şi clădirile măreţe, înfrumuseţate încă de închipuirea mea, perspectivele de ridicare pe scara vieţii prin carte, începeau să-mi dezlipească întrucâtva sufletul de meleagurile natale. Începuse apoi să mă prindă patima cititului, căci Hasdeu făcea din viaţa lui Ion Vodă o epopee. Din ce în ce se împăcau mai greu treburile la care mă punea tata cu visurile cele noi. Să scrii cărţi ca acelea pe care le citeam, să-ţi vezi numele tipărit pe copertele unor cărţi ca acelea, iată rostul cel mai înalt al unui om pe lume." **(„Când vrea omul şi nu vrea Dumnezeu").***

Situaţia economică însă, pragul de faliment la care ajunsese tatăl său cu prăvălia, cinstea acestuia care voia să acopere datoriile pricinuite de neputinţa sătenilor de a mai plăti – fac anevoioasă plecarea tânărului la Bucureşti, la şcoală : *„...Iar eu înaintea oricărei averi şi a oricărui alt interes pun obrazul. Fiindcă nădăjduiesc să pot arăta tribunalului că nu din ticăloşia mea sunt unde am ajuns, ci din nenorocirea care ne apasă pe toţi. Din seceta*

care amenință cu pieirea de foame pe toți cei cărora le-am dat pe datorie. Nădăjduiesc să pot dovedi tribunalului şi creditorilor mei că merit să mi se aprobe un moratoriu, să mi se dea răgazul să lichidez din averea mea şi poate din desfacerea mărfurilor atâta cât să pot plăti datoriile până la cea din urmă para.” **(„Când vrea omul şi nu vrea Dumnezeu”)**.

Tatăl nu poate abdica de la înalta ținută morală pentru a-şi căpătui fiul la şcoli : *„Până una-alta eu socotesc că tot ce am e averea creditorilor mei şi nu mă pot gândi să fac pe fiul meu domn pe banii altora. Mai bine sărac şi fără carte, dar fiul unui om cinstit, decât doctor în toate filosofiile lumii şi fiu de falit.”* ***(„Când vrea omul şi nu vrea Dumnezeu”).***

Însă părintele său are o încredere nestrămutată în Dumnezeu. *„Iar el îi răspundea mereu (* mamei – n.n.) *la fel :*

-Degeaba vor păzi ostaşii cetatea, dacă nu o va păzi Domnul”. Sau, în acelaşi context : *„Un lucru nu pricepeți voi : nu poate puşca ce poate Dumnezeu. Şi nimic nu se întâmplă fără voia Lui”.* ***(„În anafoarele vieții”).***

Evlavia şi încrederea neclintită a lui Ion Bentoiu în Dumnezeu se probează chiar şi în necaz : *„Cât despre socotelile lui cu Dumnezeu, l-am auzit spunând numai atât : ’Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat”.****(„În anafoarele vieții”).***

Vrednicia tatălui era covârşitoare : *„Când cazi de sus, dacă-ți ajută norocul să nu-ți frângi junghetura, rămâi totuşi amețit câtăva vreme.*

Tata era dospit sufleteşte astfel : dacă-i fulgera prin minte un nou mijloc de câştig, trecea la faptă fără şovăire. Şi, până nu vedea un lucru pipăit, din ce plănuise cu gândul, nu mai avea linişte. Munca lui era o înfrigurare, o încordare aprigă care-i absorbea ființa întreagă. În acest timp nici urmă de îndoială nu-i mai făcea umbră pe suflet. I se întâmpla uneori să uite că mai trebuie să şi mănânce. Cu vorba ei blajină, mama îi spunea de multe ori, în chip de dojană : „munca-ai bună, da sănătatea e şi mai bună şi pentru asta masa trebuie să fie masă.” ***(„Anul care nu se uită”).***

Ion Bentoiu n-a admis toată viața să facă *„negustorie fără obraz”.*

„L-am auzit odată spunând : ’Eu sunt Roibu’. Era vorba de calul nostru de dârvală care, dacă nu luai hamul de pe el, nu muşca

din iesle. Cu acest fel de a fi şi de a gândi muncise în toamna anului de pomină 1904, iar treaba se sfârşise cu nădejdi strivite.

Nu era el omul care să se dea bătut în fața soartei, dar când primea o lovitură grea i se domolea avântul câtăva vreme şi rămânea umbrit de gânduri, pe care le alunga citind 'Psaltirea' şi 'Evangheliile". ***(„Anul care nu se uită").***

Oameni şi locuri îşi împletesc destinele, se contopesc în memoria autorului, ca să iasă la iveală proaspete, de parcă s-ar fi petrecut ieri.

Aurelian Bentoiu se dovedeşte foarte iscusit în descrierea țăranilor-plugari şi a îndeletnicirilor agricole din satul Găița, astăzi Făcăeni. Impresionează cu adevărat precizia şi luxul de amănunte în acest sens, datorită, aşa cum am spus, memoriei prodigioase şi rigorii de care a dat dovadă autorul.

Memoria afectivă îi restituie întâmplări hazlii din timpul şcolii primare. Viața rurală, aşa cum o descrie autorul, molcomă şi răbdătoare cu oamenii se derula monoton şi cu îngăduință față de săteni. Carul istoriei se urnea scârțâindu-şi osiile : „*Viața satului atunci se scurgea domoală şi mereu la fel cu ea, aşa cum curg apele pe şesuri. Întâmplări de toate zilele, mereu aceleaşi, mărginite de bariera satului, făceau să-ți pară timpul fără conținut. Îi mai făta unuia o vacă, altuia îi murseca lupul un mânz, cutare femeie a făcut doi gemeni. Ce se întâmpla în lumea largă nu se prea ştia, iar ce se ştia, erau vagi ecouri ale unor fapte de multe ori deformate sau greşit înțelese, aşa cum veneau de pe la primărie, unde primarul, notarul şi telefonistul mai citeau din când în când câte-o gazetă. Şi nu-i prea păsa omului din Făcăeni că la sfârşitul pământului se bat ruşii cu japonezii".* ***(„Când vrea omul şi nu vrea Dumnezeu")***.

Autorul subliniază noblețea spiritului țărănesc care, în tataăl său strălucea mai mult decât în oricine, atât în cinstea şi demnitatea de negustor, în adevăratul sens al cuvântului, cât în credința neştirbită în milostivenia Domnului : „*Să n-ai trufia să crezi – îmi spunea tata – că ceea ce vezi e isprava noastră. E mila lui Dumnezeu şi Lui trebuie să-i mulțumim. Şi să-ți aduci aminte cuvintele Cărții : 'căci dacă Domnul e cu noi, de cine ne vom teme?'* ***(„În anafoarele vieții).***

Autorul descrie truda țăranului plugar care, de la sămânță la pâine – aproape tot anul se îngrijeşte de recoltă ca de copilul său : „*Numai plugarul care stă nouă luni din an cu sufletul atârnat de*

*toartele cerului ştie câtă trudă cere şi ce meritată răsplată dumnezeiască este o recoltă bună”.(„**În anafoarele vieții”).***

Deosebit portretist, autorul zugrăveşte magistral chipuri de țărani de odinioară, a căror viață, de o simplitate şi naturalețe paradisiacă, este o pildă de smerenie în fața lui Dumnezeu. Astfel este portretul lui moş Gheorghe Drângă, cel care păzeşte porcii în baltă : „*Moşul, trecut de 70 de ani, dar încă în putere, păzeşte porcii unchiului Barbu. Simbria lui, 360 de lei pe an, două perechi de opinci, trei cămăşi, trei perechi de izmene, o pereche de cioareci şi un zăbun. Cojoc lung, ciobănesc, la trei ani o dată. Şi tot aşa şi căciula. Căci moşul nu e tocmit cu anul, ci cu via*

Ța. De an se vorbeşte numai aşa, cu socoteală. El a păzit în tinerețe porcii bunicului, iar de la el a trecut la fiu-său, la Barbu. Să plece în altă parte nu i-a trecut prin gând niciodată. Şi nici stăpânilor să-l schimbe. Însurat n-a fost de când e. A trăit aşa în sihăstria bălților, o viață singuratică.”

Simplitatea vieții rurale nu i-a asprit sufletul, dar l-a făcut mai dârz, mai smerit şi mai cu respect față de cei care au avut posibilitatea să învețe: „*Mă uit la moşul, ,nalt de un stânjen şi osos, cu sprâncenele stufoase, cu mijlocul strâns în brâu de lână, pe deasupra cu un chimir lat de piele, în care stă un cuțit cât un hanger înfipt în teacă. (...) Pentru moş Gheorghe toți cei din Bucureşti sunt boieri şi vorbeşte despre ei cu un respect religios. N-a văzut Bucureştii niciodată. Nu-mi pot da seama cum i-l zugrăveşte închipuirea. A auzit că s-a făcut 'drumu dâ hier', dar n-a văzut locomotivă niciodată, nu ştie cum arată. Îşi închipuie trenul ca o căruță fără cai şi-şi dă cu părerea că nu se poate să n-aibă pe dracul. La biserică n-a fost, cred, niciodată. Poate în copilărie sau numai la botez. Religia lui se reduce la semnul crucii şi la pasca pe care i-o trimit cu om anume, în prima zi de Paşti, de la sat. Mai ştie că Dumnezeu a avut un fiu, pe Isus Cristos, pe care l-a făcut cu 'ficioara Maria', că l-au răstignit jidovii şi că d-atunci i-a risipit Dumnezeu în lume, ca să-i pedepsească.” **(„Pe malul Ivănişului”).***

Întâia desprindere de sat înseamnă în viața copilului o schimbare radicală. La acea vârstă crudă, Aurelian Bentoiu ia cunoştință de marea poezie a lui Eminescu şi acest fapt are un impact deosebit asupra sensibilității sale, pentru că acest moment coincide cu primii fiori erotici : „*La vârsta la care mijeşte pubertatea, versurile lui Eminescu, cu acel pătimaş amestec de blestem şi de*

*binecuvântare a iubirii, dau un fel de ameţeală, de fermecătoare tulburare a străfundurilor fiinţei. Cred că numai cei cu sensibilitatea obtuză n-au trecut printr-o asemenea criză la luarea primului contact cu versurile celui mai cutremurător cântăreţ al iubirii. Există un fel de mimetism al simţirii, care face să ne transpunem sufleteşte în vibraţiunea afectivă a poeţilor celor adevăraţi. Cele dintâi visuri de dragoste mi-au fost stăpânite şi luminate de versurile lui Eminescu.” **(„Anul care nu se uită”).***

Darul de povestitor înzestrat cu un iscusit simţ al limbii se răsfrânge în istorioarele sale şi asupra întinderilor câmpiei ori ale bălţilor, dar şi în descrierea aşezărilor, caselor, împrejurimilor.

Evocarea sfârşitului de veac XIX şi începutul veacului XX, în mediul rural este, de asemenea de o iscusinţă literară deosebită :

„Ultimul deceniu al veacului trecut este piatră de hotar între două vremi şi între două lumi. Întinderea şcoalei rurale pe tot cuprinsul ţării, împlinirea reţelei drumului de fier şi trecerea tineretului prin şcoli şi prin cazărmi au schimbat cu totul înfăţişarea lucrurilor şi a oamenilor. A fost altădată, aici la noi, o lume închisă între zările satului, o lume aşezată, în care tot omul era mulţumit cu ce are şi nimănui nu-i pierea somnul dacă vecinul avea mai mult. Şi a fost o vreme când Dumnezeu era cu adevărata A toate Făcătorul. Ţiitorul celor văzute şi nevăzute, şi când fiecare citea în sufletele celorlalţi cele zece porunci. Iar dacă se isca printre ei vreunul spurcat la suflet, oamenii îl răbdau fireşte, cu creştinească iertare, dar fără a uita zicala că ’o vacă spurcată, spurcă cireada toată’.

*(...) Pentru lumea aceea cerul era bagdadia casei Domnului până-ntr-atâta încât să vorbească de grebla cu care El aduna stelele de pe cer, cum ai aduna grăunţele pe arie. Iar, dacă omul era făcut după chipul şi asemănarea Lui, apoi fireşte că El nu putea vorbi altă limbă decât cea românească.” **(„Cum l-a lăsat Dumnezeu”).***

Dincolo de orice exaltare triumfalistă, dar cu îndreptăţit patos, autorul face elogiul locurilor natale, adevărat leagăn binecuvântat al copilăriei, unde spiritul candid se dezvoltă în deplină armonie cu natura şi cu tradiţia familială.

În planul afectiv el rememorărilor sunt surprinse portretele admirabile al tatălui, al mamei şi ale unor „plugari”.

Tonul amintirilor e când patetic-grav, când colorat de un unor sănătos ca şi al „Amintirilor” lui Creangă.

Spirit liber, încă de fraged, Aurelian nu suporta poruncile, opreliştile, îngrădirile de orice fel, socotindu-le ca o *„nefirească şi neîngrădită sugrumare a unor cuvenite libertăți”.*

La vârsta bilanțurilor, după mai bine de jumătate de veac, autorul, privind cu nostalgie în urmă, spune : *„Şi cu toate oprelіştile părinților, am jucat şi poarca şi popicul şi drichea, iar acum, după mai bine de jumătate de veac, nu-mi pare rău. Cerând cu pietate iertare părinților, cărora le-am pricinuit destule nemulțumiri, trag astăzi un învățământ : acela că nu există pedagogie, ci pedagogii. Atâtea câți sunt mugurii față de care părinții îşi iau răspunderea să-i îngrijească în grădina vieții. Îmi revin mereu în minte vorbele pe care tata le rostea adesea : iubirea părinților întăreşte casele fiilor. În iubire vor fi căutat ei totdeauna îndreptarele cele mai potrivite pentru a-şi scoate copiii la limanul cel adevărat. Dar, fără a pune la îndoială înțelepciunea cuvântului biblic, adaog : căldura iubirii să nu înăbuşe cu totul năzuințele libertății.”* ***(„Boroboațe, bosoroabe şi năsărâmbe”).***

Amintirile lui Aurelian Bentoiu te odihnesc, îți dau răgaz de respirare, de reflecție asupra vieții, a rosturilor ei. În plus, ele au un farmec sfânt de lucru de preț, înfăptuit anevoie şi păstrat cu evlavie, al cărui parfum stăruie în suflet, multă vreme după ce a pierit. E bine că se nasc, chiar dacă atât de rar, asemenea proze, ca să dovedească temeinicia vieții străbunilor, fără de care, n-am fi acum noi, atât de risipiți, atât de zoriți şi împărțiți sufleteşte.

Descrierea horei din sat este de o admirabilă măiestrie şi har.

Un umăr, am zice, de sorginte humuleşteană, sănătos şi curat, slobod de orice oprelişte, şi o ironie subțire străbat istorisirile de față, la care se adaugă o limbă neaoşă, presărată cu regionalisme şi cuvinte din bătrâni, care dau farmec scriiturii. Glosarul de sfârşitul volumului le lămureşte pe deplin înțelesul, uşurând cititorului lectura.

Cartea lui Aurelian Bentoiu, atât proza cât şi poeziile din închisoare, radiază o pace vie şi o trezvie desăvârşită în credința şi aspirația ei către divin.

Galați, 27 aprilie 2007

TRAGICA LUME A COMEDIEI MARTEI COZMIN

Desigur, analiza şi investigarea critico-analitică a operei teatrale a Martei Cozmin ar necesita studii de amploare, având în vedere dimensiunea vastă a creației sale în cadrul acestei modalități de expresie scenică.

Acest segment generos al operei sale a fost şi este apreciat de personalități în măsură să emită asemenea judecăți de valoare. Dovadă e faptul că unele din piesele sale au fost nominalizate la concursul UNITER pentru cea mai bună piesă a anului : **”Înțeleptul şi actorul” (**1993) şi **„Teatrul a murit, trăiască teatrul!” (**1996).

Noi nu emitem în aceste rânduri decât opinii personale, impresii şi emoții provocate de citirea lor în volume.

Pe de altă parte, o disociere netă a trăsăturilor dramaturgiei, de celelalte creații ale Martei Cozmin, ar fi, de asemenea, neproductivă, întrucât întreaga creație a acestei scriitoare este valoroasă, fapt care a făcut ca primul volum de teatru să fie distins cu premiul Fundației Camil Petrescu pentru cea mai bună carte de teatru apărută pe anul 2000.

Cu atât mai mult cu cât, anul acesta, pe 13 mai s-au împlinit 50 de ani de la dispariția scriitorului şi dramaturgului Camil Petrescu, prilej cu care a fost omagiat de aceeaşi Fundație care-i poartă numele, ca un **arc peste timp, şi ca o recunoaştere incontestabilă a valorii operei sale.** Premiera care a avut loc cu spectacolul „Jocul ielelor”, montat la Teatrul Național în regia lui Claudiu Goga, a repus în valoare împreună cu valorosul corpus al actorilor, dramaturgia marelui om de cultură. Evenimente în pandant care demonstrează că spectacolul de teatru focalizează cei mai valoroşi oameni de cultură şi artă, iar dramele lui Camil Petrescu, reeditate în şase volume de aceeaşi Fundație Culturală, atrag şi înnobilează şi astăzi spiritul uman, cu substanța lor metaforică şi ideatică.

Am făcut această scurtă digresiune întrucât este notorie şi providențială influența lui Camil Petrescu asupra Martei Cozmin, în ceea ce priveşte dragostea pentru teatru. Această dragoste s-a manifestat, grație prieteniei dramaturgului, cu tatăl Martei Cozmin,

încă de pe când scriitoarea avea doar cinci ani, după cum mărturisea în **„Evocarea”**, făcută tatălui său, la apariția volumului : Aurelian Bentoiu, **„Zări şi zodii”. Poezii din închisoare”,** apărut la Fundația Academia Civică, în 2001.

„*Am asistat* – scria Marta Cozmin – *cu doctorul şi copiii lui (*dr. Vasile Trifu – n.n.) *–cu tata şi fratele meu la toate premierele lui Camil, între 1935 şi 1948, adică din vremea când eu împlineam cinci ani.”*

Camil Petrescu a exercitat o înrâurire spirituală deosebită asupra Martei Cozmin care, între 1956-1958, bibliograf fiind la Biblioteca Centrală de Stat, dramatizează „**Verişoara Bette”** de Balzac şi câteva schițe de Cehov, pe care le pune în scenă, cu colegii.

Însă, reducția simplistă la o singură dimensiune a operei şi evaluarea ei doar pe acest temei, ar fi inacceptabilă. Nu putem vorbi de Marta Cozmin ca dramaturg, fără să ne raportăm la prozele sale, cu totul remarcabile, încă de la debutul din 1969, când îi apare la Editura pentru literatură volumul de schițe „**Geamantanul din America”,** apoi, în 1973, volumul de povestiri humoristice : „**Câinele şi gramofonul”**, apărut la Editura Cartea Românească, avându-l ca editor pe Mircea Ciobanu, urmat în 1976, de romanul „**Marea la ora şase”,** la aceeaşi editură, apoi în 1980, romanul „**Supraviețuitorii”;** în 1984, volumul **„Să vorbim despre palmieri”,** la aceeaşi Editură cartea Românească, volum distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România. Fără a nesocoti excepționalele volume de poveşti pentru copii, **”Cocoşul de apă şi alte povestiri”, (**Editura Ion Creangă, 197l); „**Porțile vântului” (**Editura Ion Creangă, 1975), „**Degetarul de ceață” (**Editura Ion Creangă, 1976); **”Croitorul de poveşti”** (Editura Ion Creangă, 1980, Premiul Uniunii Scriitorilor), „**Sora păpădiilor” (**Editura Ion Creangă, 1984), „**Umbra poveştilor” (**Editura Ion Creangă, 1986 – ilustrator, pictorul Gÿorgy Mihail), „**Carte cu poveşti”, (**Editura Vitruviu, 1999 cu peste 40 de desene rămase de la regretata artistă Pia Peltz, acestea fiind ultimele sale ilustrații), „**Poveşti, poveşti”,** (Editura Vitruviu, 2000) şi cele câteva cărți de poveşti traduse în limbile germană, rusă şi spaniolă) – din 1990 Marta Cozmin îşi îndreaptă interesul mai ales spre teatru. Pentru copii scrie trei piese scurte, grupate sub titlul „**Întâmplări cu îngeri”,** din care două au fost jucate de amatori, iar a treia, „**Soulguard”,** a fost transmisă la

radio în 1996 şi în sfârşit, cele trei volume de teatru pe care le analizăm aici.

Şi cu toate acestea, căutând a desprinde specificul teatral în toate aspectele sale clasice şi moderniste, trebuie să evidenţiem, în primul rând, originalitatea, humorul sănătos, trainic şi fără venin, atât de propriu românului care ştie să facă haz de necaz în orice împrejurare, un ascuţit simţ al observaţiei, dublat de un simţ al limbii absolut savuros, crearea de tipologii şi caractere menite să oglindească situaţiile şi vremurile, comicul de limbaj, de situaţie, replica spumoasă, bogăţia anecdotică, un joc alert şi inteligent al personajelor, accentele emoţionale, dramatice chiar, puse pe viaţa cotidiană, în mod deosebit, a unui anumit segment social şi o anume categorie de vârstă, fac savoarea şi autenticitatea acestor piese.

Jucate ori numai citite, piesele Martei Cozmin rămân mărturia unei epoci tulburi, confuze, în care valorile nu s-au aşezat, după răsturnările impetuoase din pragul mileniului trei, care au atras după ele şi modificarea mentalităţii unor categorii de oameni, care sunt sau nu „pe fază”, unii adaptându-se din mers, alţii, rămânând undeva, „de căruţă”, neputându-se cu nici un chip „alinia” noilor comandamente ideologice, morale, spirituale impuse de „epocala” schimbare.

Marta Cozmin a proiectat în scene şi imagini convingătoare, de multe ori covârşitoare, adevărata faţă a tranziţiei, reflectată în viaţa celor simpli, cât se poate de comuni, oameni fermecători, de altfel, cumsecade şi necomplicaţi sufleteşte, care răspund anevoie dramaticelor schimbări care-i afectează direct, din toate punctele de vedere. Dramatismul-comico-patetic al unei categorii vulnerabile, în speţă, pensionarii, trecut prin optica realistă a autoarei, viaţa acestora situată la limita subzistenţei şi chiar a decenţei, capătă accente dramatice şi de aici nevoia lor imperioasă de a-şi proiecta viitorul – atât cât a mai rămas din el – într-un spaţiu ideal, aproape oniric, plonjând în meta-real, unde sunt posibile şi realizarea speranţelor lor înşelate şi visurile lor imposibile şi ispitele care, de-o viaţă întreagă au fost reprimate, iar acum, îşi scot căpşorul, cerându-şi dreptul la împlinire. Împlinire care se va dovedi, de fiecare dat, vai! Imposibilă, deplasată, vetustă, aproape nebunească. În fond, proiecţia visurilor acestora, se îndreaptă spre aceeaşi neagră fatalitate, de care nu scapă nimeni.

Senzația de prea târziu, de inutil, de searbădă deşertăciune, şi mai ales, de zădărnicie, răzbate din fiecare text dramatic. Iluziile nu țin decât câteva clipe, până se ivesc zorii unei noi zile obscure, cenuşii, fără orizont, cu aceeaşi ceaşcă de ceai, cu aceleaşi multiple flacoane cu medicamente, cu aceeaşi pipetă pentru colir, de picurat în ochii prea slabi, ochii roşii de nesomn, de zbucium nocturn, de dureri de oase, de gemete înăbuşite şi aşteptări iluzorii.

Personajele, cu doar câteva mici excepții, devin astfel, simpatice, prin senzația de neputință şi neajutorare pe care-o împrăştie-n jur şi, cu toate eforturile uneori neomeneşti de a-şi depăşi vârstele, condiția, inerenta decrepitudine, cu întreg cortegiul de neajunsuri, care se instalează lent, dar sigur, sufocându-le orice mişcare, orice gând, orice speranță.

Excepționala intuiție a Martei Cozmin îi situează pe aceşti inşi, într-un cadru specific, de viață comunitară, la bloc, sau pe străzile unei mahalale, unde fiecare ştie totul despre celălalt şi nimeni nu se mai miră de nimic. Ochiul vigilent al obştii nu iartă nici victoriile, nici înfrângerile nimănui.

Un magnific studiu analitic asupra tipologiilor umane, de un comic teribil şi dureros, aproape sfâşietor, bogat în semnificații şi nuanțe subtile, atât de veridic încât s-ar putea petrece în orice oraş, în orice timp, şi cu absolut aceleaşi cuvinte devenite clişee verbale.

Personaje simbol, reprezentări concrete, acelaşi filon subteran simbolizând drama unei epoci răsturnate şi eforturile omului de a se menține la suprafață.

Matricea dramatismului se află în pierderea oricărei dorințe, a înşelării speranțelor, a prăbuşirii interioare a individului, incapabil să înțeleagă şi să facă față noilor realități, a înstrăinării umane, a însingurării şi, în ultimă instanță, a pierderii oricărei capacități de apărare şi supraviețuire.

Privite dintr-o astfel de perspectivă, aceste personaje, pe cât de mature, pe atât de ingenue şi naive în structura lor psihologică, țintind uneori dincolo de limitele biologicului, se prăbuşesc precum Icar, cu aripile de ceară topite de focul dogorâtor al prezentului. Noblețea de spirit îi îndeamnă, cu toate acestea, să vadă în aceste prăbuşiri, mai degrabă o înălțare, o apropiere de adevărata viață.

Teme sociale, teme etice, cât se poate de actuale, a căror semnificație depăşeşte limitele cadrului, căpătând nurori de universalitate, sunt abordate la fel de firesc de către autoare.

Desfăşurarea conflictelor, luptele dintre orgoliile deja înfrânte, se mută pe un teren comic în care destinul joacă şi el un rol, de cele mai multe ori joacă farse, țesătura fină a intrigilor şi situațiile paradoxale pe care le induce, conduc pe calea eroică a alianței, a unirii pentru depăşirea crizelor, învingerea slăbiciunilor şi restabilirea echilibrului sufletesc, sunt la Marta Cozmin linii de forță, urmate cu precădere, în cele mai multe din piese.

Datele conflictului sunt aproape aceleaşi : omul aflat la răscruce tinde să-şi depăşească limitele, crizele interioare, să răzbată, să meargă mai departe. Pentru aceşti eroi, pensia nu mai înseamnă „binecuvântata odihnă", lipsa stresului, o bătrânețe senină, calmă, înțeleaptă, ci declanşarea, adâncirea unor dureroase resorturi sufleteşti, cu o finalitate, cu atât mai sumbră, cu cât nu mai întrezăresc nici o luminiță.

În psihologia, în amintirile, în întreaga lor viață interioară şi exterioară, s-a instalat definitiv teroarea de a nu scăpa vreun cuvințel nepermis care să le cauzeze neajunsuri şi chiar acum, când omul are pretinsa libertate de a se putea exprima, ei resimt acut ecourile „tăcerii silite", din perioada când, a fi suspicios pe cei din jur, devenise aproape obligatoriu.

Acest fapt are numeroase implicații psihologice, ei continuând precum soldații întorşi de pe front, în coşmarurile lor nocturne, lupta surdo-mută cu sistemul.

Piesele Martei Cozmin sunt un elogiu adus omului de rând, care, chiar în prag de prăbuşire, va rămâne demn şi statornic în convingerile sale, nu-şi va lepăda idealurile chiar şi atunci când ele par cu totul absurde.

Sentimentul golului şi al lipsei de sens pare o maladie generală, o adevărată epidemie la eroii Martei Cozmin. Speranța lor devine un viciu, ei se hrănesc din ea, respiră prin ea, îi ridică statuie. Şi cum ar putea fi altfel, când doar speranța e cea care le-a mai rămas?

Jocul alert, dezinvolt, fără clipe moarte, dar şi plin de tăceri semnificative, mereu în priză, al personajelor, dialogurile spumoase, atitudinile definitorii pentru caracterul şi personalitatea fiecăruia, fac din aceste piese un soi de ergo-terapie pentru orice spectator ori cititor.

Cu înaltă vibrație şi demnitate artistică desăvârşită Marta Cozmin scrie un teatru care nu este aservit nici unei ideologii. Ea

coboară în social şi urcă trepte transcendente cu aceeaşi lejeritate, după ce a traversat o întreagă epocă de obnubilare, în care scriitorul trebuia să scrie mascat, acoperit de văluri, cu înțelesuri uneori absconse.

Marta Cozmin posedă ştiința de a crea caractere, tipologii umane, polarizând în jurul său spirite pe măsură. Ea zugrăveşte societatea aşa cum a fost şi este, cum i s-a impregnat pe retină şi între cercevelele minții, cu o receptivitate şi o disponibilitate rarissimă, ea scrie, de fapt, cu dioptriile inimii.

Cu o deosebită capacitate reflexivă şi o disponibilitate pe măsură ea devine expresionistă în spirit realizând cea mai subtilă speculație asupra naturii umane.

Într-un „timp prezent al culturii" – Marta Cozmin ne propune o meditație filozofică asupra omului, asupra nevoii lui de a stabili contacte, comuniuni elective, un dialog cu celălalt, a merge în întâmpinare şi a se sprijini unul de celălalt, şi mai ales, reprezintă o privire realistă asupra vieții. Cărțile ei aduc o notă distinctă în peisajul dramaturgiei de azi, cu sens anticipativ şi orientativ, scoțând în relief totodată climatul social şi spiritual al unei epoci în plină desfăşurare triumfalistă.

Forța expresivă a cuvântului său, tăind ca un diamant geamul mat al existenței, sugestia metaforică, revelatoare, congruența, ingineria textuală, configurația intrigilor şi creionarea personajelor, dincolo de orice conceptualizare, amplasându-le într-un context cu extremă luciditate şi măiestrie artistică, limbajul viu, colorat, atingând zona sarcasmului şi a comicului savuros, cu gust de migdală, fluxul afectiv care se instalează între cititor-spectator şi personaj-actor, creează premizele unei reuşite de excepție a oricărei piese.,

Dovada de netăgăduit că teatrul Martei Cozmin e viabil şi mai actual ca oricând, e că temele abordate sunt, cu excepția primei piese „**Înțeleptul şi actorul"**, sunt universal valabile, fiind proiectate în orice epocă şi în orice spațiu geografic.

O dată precizată natura personajelor, ele sunt aşezate față în față, se înfruntă şi se confruntă cu realitatea, iar uneori se desprind de autor şi din context, devenind independente, încadrându-se în decor, în contemporaneitatea lor, cu toată zestrea de virtuți ori cusururi cu care s-au născut.

Piesele transmit mesaje, SOS-uri de păstrare a umanității în orice împrejurare, reprezentate într-o suită de tablouri familiale, apoi comunitare, în care pe prim plan sunt creionate, reliefate caractere diferite. Spontaneitatea dialogurilor, pline de temperament este atât de firească încât dă impresia că s-au născut acolo, pe scenă. Valoarea replicii este de aceea covârşitoare iar structura dramatică a texturii devine unitară. Unele personaje secundare participă la conflict doar pentru a marca etapele succesive ale acțiunii. Tragicomedii, ca şi viața însăşi, al cărei pragmatism face atâta vogă la noi, scrise într-un ritm alert, susținut, asigură succesul la public, atât prin scriitură cât şi prin fluxul afectiv pe care-l transmit.

Puse uneori într-o postură ridicolă, unele personaje ilustrează, de fapt, drama aşteptării înşelate a unor vremuri mai bune, vremuri care întârzie să apară, cu toată cazna eroilor de a le mai apuca.

Transformările sociale, noul climat instalat cu nonşalanță, deşi ar trebui să confere siguranță, le adâncesc angoasele, anxietatea, senzația de inutilitate.

Deşi acțiunea se desfăşoară, de obicei, într-un perimetru restrâns, situațiile sunt emblematice pentru majoritatea populației, dând textului întreaga semnificație socială şi umană.

Piesele se constituie în veritabile fresce de moravuri, surprinse admirabil într-o categorie de tipologii, la care se adaugă ineditul, spiritul olimpian, eminamente luminos, al autoarei, dând un plus de farmec scriiturii.

Elaborarea caracterologică a personajelor, fără excese, dar deosebit de expresive, aruncă o nouă lumină asupra unui timp considerat fără constrângeri şi servituți, dar care se dovedeşte într-un fel sau altul, asupritor cu individul, ajuns deja în pragul şi la limita răbdării. Un dialog alerg, captivant, spumos, nuanțat, pitoresc, întregesc tabloul şi problematica modernă care reflectă realitatea politico-socială şi morală a unei epoci într-o permanentă şi chinuitoare tranziție.

Marta Cozmin dovedeşte o stăpânire deplină a mijloacelor de expresie teatrale, o experiență scenică şi o artă a construirii intrigilor şi dialogurilor care frizează perfecțiunea care îşi au poate izvorul în benefica forță de înrâurire camilpetresciană şi în teatrul acestuia de idei.

Texte care au o structură logică bine argumentată, o autenticitate şi o veridicitate care dau mărturie despre „bolile” sfârşitului şi începutului de veac şi de mileniu, maladii devenite incurabile, nu pentru că nu s-ar găsi leacul, ci fiindcă, din inerție, cei afectați s-au deprins cu ele, ca făcând parte din structura lor fizică şi psihică, din bagajul pe care-l cară noapte şi zi şi nu mai concep eliberarea de ele. Chiar dacă uneori întrezăresc o vindecare utopică, şi cu atât mai absurdă. Marta Cozmin vădeşte însă o reală asumare a adevărurilor care sunt exprimate în piese. Opera sa este o virulentă demascare a meschinăriei, şantajului de orice fel, strivirii omului sub greutatea lipsei mijloacelor de trai, care-l duc pe omul simplu în preajma disperării şi alienării şi-l silesc să facă uneori, alegeri greşite.

Eroii Martei Cozmin au o structură temperamentală specifică. Pe cei mai mulți din ei îi caracterizează timiditatea, modestia, bunul simț, discreția, capacitatea de a-şi disimula propria suferință, non-violența, calități care în zilele noastre devin cu totul inutile În cele din urmă ajung la concluzia lui Octavian Paler : „Ultima iluzie e că nu mai ai nici o iluzie”.

În fond, luați la un loc şi fiecare în parte, ei reprezintă fețele unei singure persoane, un fel de personaj colectiv, alter-ego văzut în diferite ipostaze şi diferite conjuncturi.

Marta Cozmin evită deznodămintele şocante, tragice, scenele tari, loviturile „de teatru”, spectaculoase, triumfătoare, pline de excese de orice fel, care ar avea mare efect şi priză la public. Deşi majoritatea pieselor se înscriu în linia comediei, din ele se lasă întrezărit un surâs amar, un strigăt mut dar sfâşietor, aproape resemnat, strivit de rânjetul instalat abuziv care acoperă şi estompează figurile din fundal, care, evident, nu vor apuca să iasă la „față de cortină”.

Singura biruință adevărată a eroilor Martei Cozmin este cea asupra lor înşile, puterea de a accepta că şi de data aceasta vor fi înşelați în speranțele lor, în care aproape că nici ei nu mai credeau, dar pe care le întrețineau dintr-o necesitate vitală.

Lumea pieselor Martei Cozmin este populată de oameni simpli, oneşti, cu micile lor tabieturi, cu vicii nevinovate, împovărați de datorii şi grija zilei de mâine, cu sau fără moştenitori, ducându-şi monotona lor existență în pătrățelul de beton impus, precum într-o

cuşcă, mereu cu gândul la o virtuală grădină mirifică plină de miresme.

Poate cea a raiului dintâi, părăsit, pe care-l vor revedea mai curând decât se aşteaptă, poate una în care peluzele se îngrămădesc pe balconul de câțiva metri pătrați – singura mărturie că au stat cândva cu tălpile pe pământul cel sfânt, jinduind mireasma panseluțelor, a petuniilor sau a zorelelor agățătoare, a rochiței rândunicii şi a reginelor nopții, cu cişmeaua din curte şiroind cu zgomot zglobiu, cristalin, lumea ştirilor senzaționale ori cât se poate de banale, circulând din gură în gură, precum jocul uitat „telefonul fără fir" – care nu are nimic de-a face cu telefonia mobilă, lumea cățeluşilor înecați imediat după naştere, a canalului comunal şi a birtului din colț, a poştaşului strigându-şi abonații la poartă pe numele mic sau după poreclă, a negustorilor ambulanți şi a comis-voiajorilor cu valijoarele lor pline de minunății aduse din „străinătăți", ori numai din Capitală. Lumea pitorească a nonşalanței, a cinstei până la sacrificiu, ce departe e lumea aceea, dar iată că Marta Cozmin o reînvie, o face credibilă, o trezeşte din somnul amintirilor impalidate, a izurilor de mucegai şi parfum de iasomie odorând aerul, amestecându-se, impregnându-se în păr, în piele, în suflete.

Privind cu luciditate prăpăstiile, abisurile sociale care s-au căscat în doar câțiva ani între oameni, Marta cozmin se situează net, de partea celor modeşti şi puri, care ştiu, cu prețul desconsiderării lor în fața celorlalți – să-şi păstreze demnitatea – singura avere rămasă – pe care nu le-o poate lua nimeni.

Continua mirare transformată curând într-o fantastică uluială față de avântul, ascensiunea nulităților şi a celor lipsiți de scrupule, în toate domeniile vieții – conturează, de fapt, starea actuală a societății, în care omul, supus unor astfel de bombardamente psihologice, sfârşeşte prin a nu mai înțelege nimic din ce se întâmplă în afara lui şi uneori, chiar în sine.

Evenimente şi situații din ce în ce mai absurde, îl depăşesc, trec peste el, îl calcă în picioare. De fapt, caracteristica esențială a umorului din piesele Martei Cozmin este absurdul împins la limitele extreme, nedumerirea, perplexitatea.

Şi în acest univers bulversat, ingenuitatea unora dintre personaje, poate fi luată, în acest context, drept semn de naivitate, uneori de prostie.

Ele devin prizoniere ale propriilor lor viziuni, aspirații, dorințe, proiecte de viitor care nu au nici o şansă să se împlinească.

Efecte comice generate de împrejurări şi de replici savuroase, scânteietoare, fac deliciul textelor şi al spectatorilor.

Eroii şi eroinele Martei Cozmin trăiesc iluzia fericirii şi drama înfrângerii cu aceeaşi intensitate, autoarea creând în felul acesta un teatru de atmosferă, cu o coloratură originală, încântătoare. Idealul uman nu e întotdeauna în concordanță cu necesitățile de moment şi de aici confuziile şi haosul, stârnind un comic savuros.

Omul iubeşte, îndeobşte, ceea ce i-a fost refuzat. Elanurile tinereții care se nasc la vârste înaintate, provoacă în ochii celorlalți ridicolul situației.

Originalitatea pieselor nu rezidă numai din intrigile textuale sau intertextuale, dar şi din caracterul personajelor, precum şi în mijloacele folosite pentru a alcătui eşafodajul acțiunii, în rezolvarea conflictelor şi mai ales în stilul direct, în care se spune tot ce trebuie spus.

Marta Cozmin prin piesele sale militează pentru revizuirea valorilor morale, nu numai la suprafață, dar şi în adâncime.

Coordonatele sale sufleteşti răzbat de la sine şi ele sunt expresia unui creştinism autentic, a unei mari conştiințe morale şi artistice, expresia propriului mod de a privi şi de a înțelege viața.

Şi conflictele din piesele sale se desfăşoară chiar în numele şi pentru apărarea acestui sfânt ideal. Autoarea foloseşte un sistem de oglinzi cu ajutorul cărora radiografiază caracterele şi realitatea, schimbând mereu perspectiva, în funcție de lumina sau umbra din sufletul fiecăruia.

Un anume realism de fapt divers, trecând prin subtilul mecanism al parabolei, dobândeşte o valoare metaforică. Spiritul de observație al autoarei surprinde anomaliile de comportament şi de limbaj, scoțându-le în relief, fără tuşe grosiere, ci la modul pedagogic.

De la schema comediei **sui generis,** Marta Cozmin, prin abilitate stilistică, ajunge la modalitățile satirei, caricaturii, parodiei. Autoarea este astfel o moralistă plină de vervă care face incursiuni analitice în cotidian, scoțând la iveală vivacitatea caracterelor.

Mentalitățile nocive sunt cauzele principale ale alienării, automatizării în gândire şi degradării existențiale şi morale.

Marin Preda scria în „**Marele singuratic**” **: „*Omul cel mai rău e oglinda celor care se cred cei mai buni”.*** Pornind de la acest postulat, comicul replicilor iau uneori proporții groteşti bazându-se pe contrastul dintre realitatea faptică şi realitatea vorbelor. Şi cu cât satira vizează mai mult o realitate curentă, lăsând impresia că este o expresie a vieții sociale, politice, morale imediate, cu atât are mai multă eficiență.

Cuvântul – principalul motor al spectacolului de teatru capătă armonie, limpezime expresivă, cu rezonanță de locuțiune.

Pese de înaltă ținută artistică, se înscriu, alături de marile opere ale înaintaşilor într-o expresă şi elevată cultivare a limbii scenice în dramaturgia noastră.

Dinamismul gândirii, al concepțiilor şi al atitudinilor principiale, sunt de asemenea, în măsură să scoată la iveală valoarea literar-artistică a acestor texte dramatice.

Marta Cozmin a trecut cu aceste volume de teatru şi cu cele rămase în manuscris, pragul de lumini şi umbre al scenei, fără aprehensiuni, cu vădită pricepere şi respect pentru teatru şi pentru modalitatea lui proprie de exprimare. Ea a oferit dramaturgiei originale o suită de lucrări demne, străbătute de înaltă noblețe în stil şi concepție artistică, de o valoare incontestabilă, de simțul tensiunii şi al suspens-ului, de echilibrul compoziției şi de desenul fin al caracterelor.

Profunzimea meditațiilor şi a reflecțiilor asupra condiției umane supusă perisabilității, asigură pieselor perenitate.

Istorii trăite, istorii închipuite, care captează atenția pe măsura vizionării lor sau doar a lecturii. Disciplinate compozițional în conformitate cu normele consacrate, textele dramatice ale Martei Cozmin, pot face deliciul oricărei scene româneşti şi internaționale.

Recuperarea, recucerirea unui univers afectiv grav, atins şi demonetizat, bazat pe aspirația la fericire şi la dreptate socială – stă deseori la baza conflictelor, în jurul cărora gravitează eroii, precum fluturii la lumina felinarului.

Întâlneşti în acest spațiu dramatic oameni profesând filozofia fericirii din dorința, necesitatea şi urgența extremă de a fi fericiți, propovăduind postulatul ei, dar neajungând să le pună în aplicare decât atunci când nu mai au ce face cu ea, ca într-un „Paradis de ocazie”.

Ecouri de trecut revin cu intermitență în prezentul impetuos şi deloc răbdător cu oamenii, dând naştere la întrebări tulburătoare la care eroii se tem să-şi răspundă. Ei sunt, fiecare în felul său, marcați de epoca lor, iar piesele au substrat alegoric circumscris unei suite de întâmplări cotidiene.

Incontestabil, piesele din ultimele 3 volume de teatru dau adevărata măsură a disponibilităților sale pentru comedie. Cu virtuozitatea acestei caracterologii comice, Marta Cozmin creează tipologii din câteva trăsături de condei, demascând impostura, parvenitismul, ipocrizia ascunsă sub masca prost lipită a corectitudinii şi împinge acțiunea până pe panta absurdului.

Pozițiile se reliefează fie într-un duel de argumente, fie în tăcerea proprie situațiilor extreme, definind caracterele, ceea ce captează cu acelaşi interes atenția cititorului sau a spectatorului, şi aici, un rol decisiv îl are imaginea propulsată de cuvântul rostit sau doar subînțeles.

Piesele sunt compoziții închegate în care dialogul este condus cu siguranța scriitorului format, ce aprofundează tematica interesantă a confruntării unor oameni însingurați, depăşiți, cu brutalitatea tranziției în care prăpăstiile se adâncesc, luând proporții absurde.

Apetitul pentru noi modalități stilistice, pentru noi rețete, replicile inteligente, bogate în conținut, invită la cugetare şi la formulări aforistice, pilduitoare. Profilate pe fundalul istoric în mers, sensurile conflictelor capătă contururi adânci lărgindu-şi semnificațiile.

Cu o fantezie debordantă, personajele Martei Cozmin dezvoltă o sumă de sentimente şi pasiuni, antrenând un mănunchi de atitudini pe măsură, specifice orientării în viață a fiecăruia, a temperamentului vulcanic ori blând şi conform orizontului lor de aşteptare de la ceilalți semeni şi de la societate.

De aceea, acțiunile, faptele, vorbele lor lasă loc unui ecou adânc rezonând în sufletele spectatorilor. Nonconformismul unora este privit uneori ca pe o ciudățenie.

Textele poartă cu ele un destin colectiv, aproape comun, supus arbitrariului unor voințe fără scrupule în atingerea scopurilor proprii şi care naşte revolta conştiinței civice, manifestată prin tensiuni şi luări de atitudini care nu au, de fapt, nici o finalitate obiectivă, cu doar mângâie vanitatea celor înfrânți. De aici şi

traumele de care sunt marcate personajele. Suma cazurilor situate în acest angrenaj social atestă atitudinea autoarei în investigarea realității sociale care ține de conjunctura politică, de mentalitățile de care se scapă foarte greu, şi, în genere, de alte oportunități arbitrare, fortuite.

Atât prin structura lor existențială, cât şi prin anecdotica închipuită, conturarea personajelor este desăvârşită. Contextul particular din care e privit omul, ca şi contextul meditativ de dincolo de subiect sau de replică, sunt, de asemenea, în măsură să edifice spectatorul asupra realității recurente.

Toate piesele Martei Cozmin sunt de o incontestabilă forță şi originalitate, pline de semnificații şi de sensuri care se lasă descoperite, pe măsură ce te adânceşti în subiectul lor.

Teatrul Martei Cozmin vizează adâncirea înțelesurilor filosofice şi dramatice, îngemănând creația şi sacrificiul de sine, concepția despre continuitatea şi sensul creației umane, conform căreia, creația este un act de tensiune, de luptă, pretinzând „dragoste şi menire”, precum şi înțelesul profund al actului de creație şi al sacrificiului sunt revelate cu măiestrie în aceste opere.

Un oarecare solidarism social legat de vârstă şi de condiția de pensionari, îi face pe eroii Martei Cozmin să acționeze împreună, dar e şi o modalitate de a-şi putea proiecta frustrările, neîmplinirile şi slăbiciunile inerente vârstei datorate greutății, poverii cu care politicul apasă asupra socialului. De aici şi revolta lor, dorința de eliberare. Demascând abuzurile şi luptând împotriva lor, eroii devin mai legați între ei. Mecanismul diabolic al partidelor politice, deşurubat piesă cu piesă, este virtual anihilat, distrus. Este un fel de „gimnastică sentimentală” voiculesciană, care-i înviorează, îi face să se simtă vii, utili, încrezători, îi motivează.

În piesa „Județul patruzeci şi patru”, de pildă, se propune un experiment social utopic. După nenumărate dezbateri, vecinii de bloc îşi proiectează existența într-un „județ” imaginar, determinat numeric, în care bătrânii o vor duce ca în sânul lui Avram. De aici ipotezele cele mai fanteziste. De asemenea, în piesa, „Experimentul Sonderbar”, se face experiență pe oameni, pe visele şi speranțele lor, deja aproape pierdute.

Atitudinea umanitară, ataşantă față de cei mărunți, modeşti, este vădită.

Pentru cunoaşterea procesului de gestație a comediilor care au consacrat-o pe Marta Cozmin drept una dintre cele mai bune autoare de teatru, fapt confirmat de APTR care le-a nominalizat la premiile UNITER, e necesară, credem, o privire, cel puțin exhaustivă asupra creațiilor de proză anterioare, care anticipau, implicit, crearea unor tipologii interesante, pitoreşti, reprezentative, savuroase. De asemenea, comicul de limbaj şi cel de situație exista încă de la primele proze ale Martei Cozmin : „Tandem. Să vorbim despre palmieri", „Geamantanul din America", etc.

Ironia fină înfloreşte-n cuvânt ca un surâs discret. Cuvântul de spirit, uneori sarcastic, muşcător, are menirea, nu numai de a face lumină, dar şi cel formator, şi cel de a corija unele atitudini, maniere de viață şi acesta este, credem, menirea acestei modalități de expresie directe, precum e teatrul, care se află permanent în contact cu publicul vizat, iar fluidul creat dintre autor-personaj-spectator devine uneori incandescent.

Se poate afirma, fără teama de a greşi că Marta Cozmin este un fenomen în sine, de inteligență, sensibilitate şi talent, la care se adaugă o uriaşă doză de optimism spumos, tonic, o generozitate, o înțelegere şi o deschidere sufletească unice, față de oameni în general şi față de situațiile pe care le gestionează cu gentilețea-i caracteristică.

Înclinată mai degrabă spre confesiunea analitică şi controlată, ori spre dialogul permanent cu oamenii şi mentalitățile lor, Marta Cozmin este un dramaturg de excepție, dotată cu talent nativ şi cu o experiență de viață prodigioasă, petrecută în preajma unor spirite iluminate precum : Pascal Bentoiu, Annie Bentoiu, Camil Petrescu, Alexandru Miran şi desigur, tatăl său, om cu totul excepțional, Aurelian Bentoiu, precum şi mulți alți oameni care i-au marcat existența. Dar nu putem să nu remarcăm şi faptul că această prodigioasă scriitoare a avut o înrâurire benefică asupra generațiilor de scriitori mai tineri, prin capacitatea imensă de muncă, prin puterea exemplului personal, prin înalta ținută morală şi deschiderea sufletească şi cultul prieteniei de care a dat dovadă. Ea a demonstrat o conştiință lucidă şi gravă asupra ideilor şi situațiilor la care este supus omul, asupra sensului adânc şi profund al vieții, construită şi argumentată minuțios, cu toate mijloacele şi libertatea de expresie proprie celui care nu este dispus la compromisuri. Ea a găsit, cu alte cuvinte aliajul perfect dintre ideea morală şi faptul de viață. A fost şi

a rămas o lumină vie strălucind în suflete precum candela menită să ne arate drumul prin hăţişul fiinţial, spre Înaltul luminiş al cetăţii veşnice, unde ne îndreptăm cu toţii.

Cu aceeaşi discreţie şi eleganţă, dar cu o forţă, o strălucire şi o voinţă neînfrântă, a scos la iveală în dramaturgia sa, resorturile societăţii de după căderea regimului comunist, punând accente pe care alţii nici nu le întrezăreau – pe valoarea demnităţii umane, pe libertatea interioară a individului care, chiar strivit de tancul istoriei, renaşte din propria cenuşă, pe speranţele şi aspiraţiile într-o lume bazată pe înţelegere, îngăduinţă, non-violenţă, respect reciproc, valori, din păcate, călcate în picioare, de înşişi cei care le promulgă, le trâmbiţează de la înălţimea fotoliului preferenţial, dar nu le pun în aplicare decât în infimă parte, atât cât să le servească interesele în campaniile electorale.

Teatrul Martei Cozmin reprezintă expresia cea mai vie, mai directă, mai pregnantă a vieţii, o pledoarie pentru demnitatea umană, atât de lovită în trecutul-recent, încât trebuie din nou reclădită, din fărâme de fapte, gesturi, cuvinte şi gânduri care pot dobândi pregnanţa şi autoritatea pierdute.

Dialogul alert, creionarea fină şi exactă a personajelor, eleganţa specifică scriiturii sale, via ancorare în realitatea curentă – fac din piesele Martei Cozmin – documente preţioase ale unei epoci de răscruce, un reper morala şi ideal al existenţei.

Traduse în limbaj scenic, întâmplările cotidiene sau cele extraordinare, capătă accente şi sensuri subtile, dincolo de adevărurile psihologice care le susţin existenţa. Ele scot la iveală o comunitate de destin dominat de un sistem de forţe în luptă, în mijlocul cărora, omul este cea mai neglijabilă cantitate.

Dincolo de retorica tot mai confuzionistă a epocii, de mecanismele din ce în ce mai absurde ale istoriei, omul nu mai înseamnă aproape nimic. El se regăseşte buimăcit, confuz şi cu cât pune mai multe întrebări, cu atât află mai puţine răspunsuri. O revoltă universală perfect motivată scoate la iveală gesturi hotărâte definitive, asociaţii de idei care schimbă optica şi uneori chiar viaţa protagoniştilor.

Aceste gesturi pot să-l mântuie pe om de sentimentul umilitor al neputinţei, al micimii lui în faţa golemului numit istorie, al cărui tăvălug, amestecă, de-a valma, destine, naturi umane dintre cele mai diferite. Cu sau fără coerenţă, gesturile, imaginile,

cuvintele, oricât de stângace şi inexpresive, dobândesc consistenţă pe măsura desfăşurării evenimentelor.

În toiul „seismelor”, prefacerilor, aşezărilor în matcă, geologia spiritului uman suferă ciudate mutaţii şi substituiri, până să-şi afle făgaşul. Uneori întreaga structură a reprezentărilor sale, poate avea de suferit. Şi înainte să se realcătuie, spiritul trebuie să se autodepăşească.

Şi cum Timpul hotărăşte raporturile dintre om şi istorie, printr-o asociaţie ce ţine de silogism, omul, supus timpului, devine supus, de fapt, istoriei. Simpla deplasare a perspectivelor naşte polemici interminabile.

Întâlnim în desfăşurarea acţiunilor, nebănuite rezerve de puritate în sufletul unor oameni structural bătrâni, avânturi sentimentale şi nevoia imperioasă de a-şi întreţine speranţele intacte. Şi aici intră în joc pasiunile, interesele, egoismul celorlalţi.

Scrise sub imperiul ficţiunii, tragi-comediile Martei Cozmin îşi trag izvorul din sfânta realitate. Deşi tonalitatea esenţială a pieselor cere măsură, decenţă, gravitate, nu lipsesc ingeniozitatea în joc şi replici, spiritul ludic, absolut indispensabil, hazul spumant şi ironia muşcătoare. Harul măsurii însă este esenţial şi el îndreptăţeşte atât jocul actorilor cât şi tonalitatea dramatică a acestor piese. Forţa de sugestie e un ferment activ care completează tablourile, dându-le consistenţă şi semnificaţie.

Sub raport strict vizual, desfăşurarea scenelor stă, neîndoielnic, sub binecuvântatul semn al puterii creative, cu totul excepţionale.

Iar textele, scrise cu o acurateţe şi frumuseţe a limbii, după toate canoanele genului, cum rar răsună pe scenele noastre, ceea ce conferă echilibru şi delicii spirituale.

Mişcarea interioară a cuvintelor, prevalează celei exterioare şi în aceasta stă, credem, marea calitate a textelor, în puterea de a ridica faptele la înălţimea ideilor, de la circumstanţe la semnificaţii.

Un echilibru dinamic în structurarea faptelor precum şi vigoarea replicilor asigură unitatea şi înţelegerea determinărilor autoarei.

Ne aflăm în faţa unei dramaturgii de maturitate excepţionale prin valoarea exemplară, descoperind o vocaţie certă, amplă, de profundă vibraţie, grea de sensuri, cu personaje simbol şi situaţii de referinţă.

Piesele Martei Cozmin, pe drept cuvânt constituie un corolar al întregii sale creații, simbol dramatic al continuității vieții în lupta cu veşnicia.

Trecând examenul dificil al afirmării scenice şi dincolo de aceasta, piesele Martei Cozmin rămân texte durabile în patrimoniul dramaturgiei noastre actuale.

Urmărind nu motivații de circumstanță, ci esența tragică a omului în confruntarea cu propriul destin, piesele capătă o pregnanță remarcabilă, dezvăluind puterea omului de a alege eliberarea sa interioară de propriile angoase şi păstrarea purității sale.

Cu excepția primei piese „Înțeleptul şi actorul" – societatea românească post-decembristă este radiografiată cu simț responsabil.

Incontestabil, numele Martei Cozmin aduce girul unei conştiințe înalte, responsabile, de un desăvârşit gust estetic, dotată cu o observație subtilă şi lucidă. Piesele sunt adevărate parabole ale societății de consum, embleme pentru o lume, care, în loc să renască, după atâta aşteptare încorsetată, se îndreaptă încet şi sigur, spre prăbuşire. Spre prăbuşire politică, economică, morală, spirituală.

Marta Cozmin – autoare dramatică de o rară autenticitate, scânteietoare, plină de vervă şi de inteligență, a intrat în galeria scriitorilor de teatru, pe primul podium, şi prin aceasta, în pleiada de corifei ai elitei culturale româneşti şi universale.

Galați, 1 iunie 2007

O PANORAMĂ VERIDICĂ ASUPRA SOCIETĂȚII ÎN DRAMATURGIA MARTEI COZMIN

MARTA COZMIN, Volumele : „Teatru”, vol. I, Editura Vitruviu, Bucureşti, 2000; „Teatru” vol. II, Editura Vitruviu, Bucureşti, 2001; „Teatru”, vol. III, Editura Vitruviu, Bucureşti 2005 şi „Teatru”, vol. IV. Editura Vitruviu, Bucureşti, 2007

Validate de critici, de public, dar şi de cititori care îndrăgesc literatura dramatică, piesele Martei Cozmin confirmă adevărul că faptul de artă, prin statutul său, prin taina dintre cuvânt, gest, imagine, muzică, inovații scenice şi tot ce ține de acest segment cultural-artistic, participă la formarea şi dezvoltarea orizontului spiritual uman.

Şi dacă nu există vreun conflict interior vădit între rostire, vocalitate, expresivitate şi limbaj gestual, îşi poate extinde feed-back-ul în rândul beneficiarilor acestui gen de artă.

Cu atât mai mult astăzi, când trivialitatea limbajului, mimetica, superficialitatea, artificialismul, nu mai produc decât emoții viscerale şi strică gustul pentru valoarea adevărată a operei. Arta e făcută să ne structureze şi să ne introducă în structuri, iar grila de judecată trebuie să fie obiectivă şi făcută în mod justificat. Nu gustul este cel care decide acestei judecăți, ci, disponibilitatea de a recepta faptul de cultură care-şi câştigă în felul acesta dreptul de cetate.

Ori, artele au această destinație de a ne potența existența către trăirile cele mai rafinate. Substratul parabolic şi alegoric al acestor reprezentări impune imperative didactice superioare.

Toate simbolurile majore sunt puse în discuție, fără tuşe îngroşate, într-o sincronie şi sincronizare perfecte, ca să creeze poezia stilului în care toate lucrurile se armonizează.

Dublat de o judecată estetică, mirajul special pe care îl reprezintă teatrul, a fecundat, a fertilizat toate artele scenice. Muzica, gesturile, obiectele, lumina, proiecția, se îmbină în asemenea chip încât să potențeze emoția profundă şi să constituie o pledoarie pentru frumos, adevăr, bucurie estetică şi să înfrângă sentimentul lipsei de

ecou, rezultat ala unei societăți alienate, în stare să funcționeze inerțial.

Conflictul interior trebuie susținut astfel încât să te convingă, inovația fără limite trebuie moderată iar statutul limbajului, respectat.

Cu uneltele sufletului său educat, care prin minte s-a ridicat la ceva superior, Marta Cozmin a demonstrat cu prisosință că spectacolul – ca artă de transpunere în spațiu a unor idei, este viabil.

În volumul întâi, piesa care deschide cartea, **„Înțeleptul şi actorul" –** face o notă aparte din corpusculul celor 12 piese ale Martei Cozmin din cele patru volume. Această dramă în două acte este amplasată în primele secole ale creştinismului, în cetatea Antinoe din Tebaida. Două dintre personajele acestei piese. Nominalizată la concursul UNITER pentru anul 1993, - Apollonius şi Philemon, fiind înscrise în calendarul bisericesc ortodox în ziua de 14 decembrie, fiind comemorați împreună.

Acțiunea se petrece la începutul persecuției creştinilor din vremea împăratului Dioclețian (284-305 d. Hr.) – în Egiptul de Sus – Cetatea Antinoe, aşa cum am amintit, construită de Hadrianus în amintirea sclavului său grec, favoritul Antinous.

O dată fixat cadrul şi timpul, Marta Cozmin plasează personajele dramei într-un context de criză acută a cetății.

Apollonius, aristocrat şi om de vază, care-şi botează servitorii în religia lui Cristos, este cel mai vizat de persecuțiile dezlănțuite împotriva creştinilor.

Prigoana depăşeşte orice închipuire, când sunt reînnoite edictele lui Decius.

Discuția dintre Helena şi Claudia este edificatoare în privința grozăviilor :

CLAUDIA : În seara asta prea le vezi pe toate-n negru. Ce-i cu tine? Oare se cuvine să te mustru eu? Doar tu mi-ai dovedit adesea că a fi creştin înseamnă a spera.

HELENA : Aşa e, ai dreptate. Dar dacă ai şti ce-a fost aici de azi dimineață! Ce forfotă, ce nebunie… Un du-te-vino neîntrerupt, de parcă însuşi Nilul ar fi curs prin casa noastră. Prieteni, cunoscuți, frați de credință, preoți, fugari din Alexandria, din Teba, cu stare ori sărmani, deodată ajunseseră la fel de strâmtorați. Îl căutau pe Apollonius, cerşindu-i sfatul.

(…)

CLAUDIA : În zorii zilei au sosit de acolo nepoții filosofului Callinicos . sfârşiți de oboseală, nemâncați, speriați. Priscilla a îmbăiat şi a hrănit cu mâna ei copiii, pe când eu mă căzneam să aflu ştiri de la moşneag. Şi-a dezlegat limba cu greu. Se pare că toți bărbații al căror nume însemna ceva în cetate, toți nobilii şi demnitarii creştini din Abidos au fost chemați alaltăieri pe malul Nilului. Acolo, magistrații Romei ridicaseră un altar în cinstea lui Apollon şi a Dianei. În fața lui au fost aduse oi şi capre, după datinile vechi.

HELENA : Li s-a cerut fruntaşilor să-şi lepede credința?

CLAUDIA : Cu o brutalitate fără margini! Creştinii trebuiau să aleagă între a jertfi zeilor sau a fi jertfiți chiar ei. Pe lângă oamenii de vază ai oraşului se mai aflau şi preoți şi câțiva călugări scoşi cu sila din stâncile pustiului, unde-şi duceau în rugi şi în asprime viața de asceți. Unul dintre monahi a aruncat cuțitul jertfei la pământ şi i-a îndemnat pe înainte-stătătorii obştii să nu cumva să-şi lepede credința, să nu accepte apostazia, ci să primească moartea cu îndrăzneală, amintindu-le că lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, a pătimit pe Cruce pentru noi. La o poruncă a guvernatorului, soldații s-au pornit să-i biciuiască pe călugări şi pe preoți, pe urmă i-au lovit cu lanțuri grele şi le-au străpuns cu scoabe gleznele. După ce au obosit, călăii, plini de năduşeală, le-au înfipt jungherele în piept. Dara trupurile-nsângerate încă mai zvâcneau, şi-atunci le-au aruncat în apă, pradă crocodililor. Callinicos, filosoful, a fost primul mirean care i-a urmat şi a pierit ca ei.

CLAUDIA : Ce grozăvie! Mă tem că pun la cale acelaşi măcel şi aici, în Antinoe."

Față de alte cetăți, la Antonioe măsurile sunt mai blânde, demnitarii fiind supuşi doar apostaziei formale, pentru a nu stârni mai mult pe creştini cu edicte recente, guvernatorul Arius a hotărât două moduri de apostazie mai insidioase. În piața publică va fi instalată statuia împăratului, notabilii cetății fiind siliți să ardă câteva grăunțe de tămâie în fața ei. Această jertfă simbolică va fi înțeleasă ca o mărturie de fidelitate pentru zeii patriei. Dar este aleasă şi o cale mai discretă. Creştinii vor trebui să dăruiască visteriei statului aur în valoare de o sută de mii de sesterți, sumă în schimbul căreia vor primi un certificat de apostazie.

Pe de altă parte, călugărul Artemios, apropiatul casei l-a îndemnat pe Apollonius să nu pregete a-şi mărturisi credința.

Apollonius, într-un moment de slăbiciune îi mărturiseşte Heleenei că se teme că nu va avea tăria de a suporta caznele la care va fi supus de către idolatri.

Din piața cetății, slujitorul Theon, devotatul casei, vine cu veşti înspăimântătoare. Acolo a fost ridicat un altar şi s-a adus statuia de bronz a lui Diocleţian, în fața căreia ard mirodenii, şi augurii, îmbrăcați în alb i se închină. Câțiva călugări sunt supuşi la cazne grele. Ei sunt biciuiți, bătuți cu lanțuri, cu răngi şi cu ciomege.

În fața celor două căi deschise : martiriul sau lepădarea de credință, lui Apollonius i se propune să fugă, dar el spune : *„Nu, fuga nu e pentru mine. Unde-aş putea să fug de conştiința mea?”*

Aici intră în joc un actor, un histrion, un saltimbanc, pe nume Philemon, grec de origine fiu de sclavi, necredincios, care se învoieşte să joace rolul lui Apollon, să-l înlocuiască în piața publică şi să abjure.

În timp ce Apollon şi Philemon îşi schimbă veşmintele unul cu celălalt şi fac o mică repetiție, afară, gărzile romane, cu făclii, se opresc în dreptul porții apare sutaşul Eusebius din Teba, venit anume să împlinească poruncile împăratului. Actorul, sub înfățişarea lui Apollon pleacă împreună cu străjile să-şi împlinească rolul, dar când Arius îi cere să calce o cruce în picioare şi s-o sfărâme, în inima sa are loc o transformare miraculoasă. Declară că e creştin şi nu se va lepăda de Cristos, chiar cu prețul vieții. La început, crezând că el joacă un rol, nu este luat în seamă. Abia când mărturiseşte că el este Philemon, histrionul, este supus caznelor. În fața unei atari dovezi de curaj, Apollon se hotărăşte să se predea şi să-şi primească moartea martirică, aşa cum Philemon – numit de Claudia *„martir zănatic, sfânt din joacă!”* – făcuse cu puțin înainte, fără a fi măcar creştin.

Drama se încheie într-un ton de speranță, pe replica lui Apollon, care rosteşte fără emfază : *„Să nu vă temeți! Nici o putere pământească nu-i eternă. Nici a tiranilor de astăzi. Din suferința noastră va țâşni miracolul! Speranță, Claudia!”*

Dovada de curaj şi abnegație, dată de un om simplu, un măscărici la curte, un saltimbanc care părea că nu ia nimic în serios, dar care se dovedeşte mai creştin decât mulți alții care nu au curajul să mărturisească, este cu atât mai meritorie.

Tertullian, unul din Sfinții Părinți ai Bisericii Latine, spunea : ***”Sângele martirilor, sămânța creştinilor”,*** şi pe această dovadă de

eroism este împletită intriga dramei care, în pofida subiectului atât de cunoscut, este cât se poate de actuală, de originală şi de pilduitoare.

Piesă emblematică pentru situația actuală a dramaturgiei şi în special a culturii contemporane, „**Teatrul a murit, trăiască teatrul!”** este o comedie spumoasă despre condiția actorului care este supus unor activități istovitoare din partea regizorilor. Simbolistica denumirilor, aproape criptică, vorbeşte de la sine despre fantezia debordantă şi deloc uşor suportabilă a celor care conduc instituțiile de artă. Însuşi numele teatrului Kali Yuga este un exemplu. De asemenea, onomastica personajelor : Presto, Goldi, Bazuca, Munte, Frosiția, Klein, etc, ca şi în teatrul caragialianesc, arată profilul moral al acestora. Ne aflăm în plin teatru absurd. Palmaresul lui Klein este impresionant, numără roluri precum : Hamlet, Regele moare, Macbeth, Avarul, etc, dar acum, în vârstă, nu are cu ce să-şi cumpere medicamente şi a ajuns bufonul lui Bazuca, regizorul teatrului.

În teatrul utopic Kali Yuga, Presto, logodnic universal, fără frontiere, rosteşte monologuri în dialect african, într-o scenă în care stă spânzurând cu capul în jos.

Frosiția se suie pe un cerc cu care se roteşte în jurul unui ax, numit „vârtelniță”- Stela se urcă pe o funie care atârnă pe dinafară.

Klein – un bătrân corpolent, în maiou sport, coboară pe un soi de tobogan, ținând pe cap o stropitoare mare de plastic albastră.

Presto bolboroseşte un text incomprehensibil, întretăiat din când în când de țipete scurte şi înalte.

Munte ridică nişte haltere.

Şi toate acestea, la indicațiile prețioase ale regizorului.

Actriță veterană, Goldi, bolnavă de artroză şi spondilită, mânuieşte un şarpe uriaş, ținându-l pe după gât ca pe un şal, şarpe îndopat cu tranchilizante pentru că s-a plictisit de viață şi e surmenat.

Teatrul, pe jumătate circ, în care regizorul principal este Bazuca, are alte coordonate, înscrise în linia modernissimă, care nju mai are nevoie de cuvinte, ci se comunică vizual, telepatic.

„Publicul are nevoie de imagini-şoc, de sunete-şoc, de impresii-şoc”. Acest adevăr, pus în gura lui Bazuca ilustrează exact starea publicului care vine *„din caverne”*. *„Sensibilitatea lui acolo a rămas, sub pământ, în străfunduri, în insondabil. Noi urmărim să atingem tocmai zona aceea. Intelectul, ideea, nu de mai oferă nimic.”*

Teatrul de text – a ajuns o aberație, concluzionează Bazuca. „*Cine vrea texte, să rămână acasă, la gura caloriferului, şi să citească.”*

În această situație, autorilor de teatru nu le rămâne decât „*Să vă adaptați, domnilor,* îi spune Bazuca autorului. *Să vă lărgiți în sfârşit sfera cunoaşterii. Să nu maia priviți cu venerație la trecut, şi nici măcar cu mânie. Să nu mai priviți deloc! Să isprăviți odată cu Eschil şi Euripide, să facețio tabula rasa cu tot ce v-a învățat un teatru perimat, vetust, sentimental şi să înfățişați pe scenă omul nud, omul jupuit, omul fără limbaj, omul buboi, cu un singur cuvânt, omul zilelor noastre!”*

Piesa pune în evidență starea **dramatică** a teatrului de comedie – în care nimeni nu mai râde. În care „*toți oamenii s-au născut plângând. Care ins normal vrea să râdă?”* – întreabă Bazuca.

De asemenea, piesa este o satiră la adresa stării de degradare a culturii şi în special a teatrului şi o pledoarie pentru întoarcerea la adevăratelor valori.

Klein este cel care explică acest paradox : „*Bazuca-i pretutindeni. În toate teatrele din țara asta există câte un Bazuca. Ba chiar în toată lumea. Nu vezi şi tu? Teatrul e pe moarte şi noi suntem siliți să asistăm la agonia lui.”*

Autoarea scoate în evidență tirania regizorului şi obligația actorilor de a face tot ce acesta doreşte ca să nu fie siliți să plătească prejudicii şi despăgubiri. În cazul acesta, actorul devine un sclav, o marionetă, un instrument în mâinile celor care vor să câştige averi de pe urma lui, cu prețul pierderii respectului de sine şi a libertății morale şi spirituale a actorilor, dar şi a spectatorilor obligați să îngurgiteze tot ce li se oferă, până la saturație.

Firavele încercări ale lui Klein şi ale actriței Goldi de a recâştiga demnitatea pierdută a teatrului nu prea au sorți de izbândă.

Modalitatea folosită de Marta Cozmin în această piesă este de teatru în teatru.

Abia când una din actrițe cedează nervos şi are o tentativă de suicid, colegii actori iau atitudine fermă, silindu-l pe regizor să apară în scenă despuiat de veşminte, aşa cum le pretindea el actorilor. Dar, spre stupefacția celor din scenă, publicul savurează finalul din plin şi scandează pe aplauzele frenetice : „***”Teatrul a murit, trăiască teatrul!”***

În cele din urmă, ca o ironie a tuturor ironiilor, regizorul câştigă sponsorizarea străinilor care au gustat regia, jocul şi improvizațiile dramatice ale actorilor, şi schimbă scenariul, adăugând scena de final, ca şi când piesa, aşa ar fi trebuit scrisă.

Gustul pervertit al publicului, naşte monştrii de cuvinte, de situații, de atitudini.

În fond, ne aflăm într-un cerc vicios, într-o imensă **cameră galbenă,** din care nimeni nu poate ieşi, fără să spargă zidurile, ferestrele şi uşa.

Şi astfel, aflăm încă o dată că valorile autentice de orice natură, dispar, înghițite de mitraliera de petarde asurzitoare şi orbitoare ale kitsch-ului, tot mai agresiv.

Pe scheletul teatrului clasic Marta Cozmin construieşte, prin limbaj, intrigă, scenografie, jocuri de inginerie artistică, edificiul teatrului modern cu multe reflecții de sugestivitate, cu originalitate şi aplomb. Înzestrată cu un deosebit simț dramatic pe care l-a tratat ca pe o adevărată vocație ea creează premisele unei dramaturgii actuale, deosebit de originale atât pentru publicul român cât şi pentru străinătate. Şi cine nu vede cu ochiul liber aceasta, pierde ceva esențial şi prețios din sufletul acestei extraordinare scriitoare.

Piesa ***„Scândura”***, care se subintitulează *„badinerie în două acte”* este o satiră încheind volumul I de Teatru.

Personajul cheie este inginerul Terențiu Grămadă iar celelalte, îşi trag seva din trunchiul acestui arbore, gravitând în jurul său, pe rând sau laolaltă, numite de autoare : soția inginerului, soacra inginerului, tatăl inginerului, fiul inginerului şi alte rudenii.

Cu prenume atât de pompos : Terențiu, la care se adaugă, ca o sentință definitivă, devenită apelativ, patronimicul Grămadă, defineşte ceea ce-l şi caracterizează. Însă personajul principal, omniprezent este **scândura**, dusă de fiecare capăt de câte un hamal care, fiecare în parte, este *„solidar cu scândura”.*

Şi iarăşi, printr-un inteligent joc al absurdului, scândura naşte intriga în jurul său, pătrunzând în intimitatea familiei, prilej de dezvăluiri şi furtuni, de mici certuri şi împăcări, de „psihanalize”, fiecare dând glas nemulțumirilor sale legate de traiul în comun, la bloc, înghesuit, sufocat, spațiu-ghetou împărțit judicios, în care nu mai încape nici măcar o scândură inofensivă. Scândura le dă peste cap viața, le răstoarnă concepțiile, ideile, idealul, îi face suspicioşi, bombănitori, nemulțumiți.

Pe scurt, e o intruziune în calmul aparent al universului domestic. De la suspiciunea că ar fi adusă cu un scop, având montat în ea un aparata de ascultare, personajele trec prin diversele stări provocate de teama însuşită vreme de zeci de ani, care le-a fost integrată personalităţii lor, la indignarea că nu au scăpat de iscoadele trecutului, ceea ce-i face pe cei doi, tata mare şi Coty să vorbească tare şi sfidător cu scândura, neverosimilul, absurdul situaţiei atinge culmea când se întruneşte consiliul de familie ca să dezbată problema scândurii.

Fiecare personaj, prin replicile lui îşi dezvăluie strictura intimă. Olimpia – soţia inginerului crede că e *„un semn ceresc”,* bunica vrea să-şi facă din ea o cuşcă de iepuri pe balcon, bunicul, un prici în cămară, peste borcanele de dulceaţă pentru a avea puţină intimitate.

Olimpia vrea să o ducă la ţară la Grădineşti, pentru a face din ea o mănăstire, după modelul mănăstirii dintr-un lemn. Vladimir vrea să facă din ea o masă de ping-pong.

Om cumsecade, emblematic pentru cinstea sa, inginerul Terenţiu Grămadă doreşte o echipă antifurt privată, în scop educativ, pe şantierul unde lucrează.

Misterioasa, buclucaşa scândură devine pretextul pentru a dezvălui proasta organizare şi gestionare a societăţii, a serviciilor publice, care, în mod arbitrar, atribuie unor oameni responsabilităţi de care ei nu au ştire.

Pe aceeaşi dulce-amară consonanţă se înscrie şi piesa ***„Judeţul 44”*** din volumul II. Acţiunea se mută de data aceasta pe spaţiul verde dintre două tronsoane de bloc, amenajat de locatari ca un parc în miniatură.

În tihna serii, când doamnele îşi trag sufletul după treburile domestice şi respiră aerul primăvăratic, Domnul Golu, intelectual octogenar, anunţă cu o expresie sumbră dar lucidă, o chestiune esenţială pentru viaţă : *„Omenirea a ajuns la un impas : supraproducţie, suprapopulaţie, suprainfectare, supraneruşinare. Maimuţa se crede om, iar omul Dumnezeu!”*

Pe acest fundal filosofic, administratoarea blocului aduce o veste trăsnet : Primăria doreşte urgent o evidenţă cu locatarii vârstnici din imobil. Şi de aici angoasa, speculaţiile, scenariile, situaţiile paradoxale care se creează.

Momentul culminant este când madam Şotropa, vecina de la etajul IV, anunță că în parlament s-a hotărât înființarea unui județ special pentru bătrâni : Județul 44.

Utopicul Județ 44 va fi alcătuit din donațiile fiecărui județ deja existent : fie un munte, fie un lac, fie o mănăstire. Chiar şi cimitirul vesel de la Săpânța ar urma să fie mutat acolo.

Experimentul este urmărit cu interes de marile Puteri şi va fi sprijini de Consiliul Internațional al celor doi Poli.

Reprezentantul primăriei, domnul Vidin, apărut pe neaşteptate, confirmă zvonurile, declarând că s-a propus izolarea bătrânilor într-o zonă pacifică, de solidaritate şi comunitate de interese.

Culmea neverosimilului este atinsă când domnul Vidin anunță că printre ocupanții viitorului județ, s-au şi ivit două facțiuni rivale : bătrânii verzi şi bătrânii galbeni. De aici disputele aberante ale locatarilor.

Dar județul utopic are şi un avantaj : reducerea birocrației *„prin introducerea actului de deces deja completat. Cauza decesului va fi stabilită pentru toți cetățenii la fel, de conveniență : sindrom final. Iar data va fi şi ea unică, la toți, în fiecare an.*

Astfel prefigurat acest județ va deveni un fel de anticameră a paradisului.”

Nimic nu s-a pierdut din vedere în proiectarea acestui județ, nici problema sănătății bătrânilor : „*Pentru a veni în întâmpinarea bolnavilor, se vor crea numeroase spitale itinerante, în rulote rapide, cu tracțiune animală”;* nici problema delincvenților, nici a bătrânilor marginali, fără pensie ori carte de credit, care vor fi amplasați în case comunitare, cu tot confortul.

„Pentru cei obişnuiți să doarmă în mijlocul naturii, se vor construi, în spațiile verzi, guri de canale speciale, cu capace de plastic, uşor amovibile.”

Încet-încet, noaptea se lasă peste speranțele bătrânilor şi doar la câte o fereastră mai palpită o luminiță.

Nonagenarul Franz Josef rosteşte întrebarea cheie, derutantă pentru toți : „*Cine poate cu adevărat cunoaşte ce a mai rămas în sufletul oamenilor?”*

Iar replicile de final, rostite de fiecare personaj, par nişte sentințe, nişte semnale de alarmă teribile pentru o societate care nu-şi respectă bătrânii.

În „***Experimentul Sonderbaum” –*** piesă într-un act – aluzie la experimentele Sonderkommando din lagărele de concentrare naziste unde se făceau experiențe pe oameni – este abordată din nou problema vârstnicilor, dar într-un mod cu totul original : prin experimentul teribil făcut de tandemul Sonderbar-Molodoi pe un grup de bătrâni.

Experimentul este compus din doi timpi : A şi B şi constă în folosirea bătrânilor fără urmaşi drept cobai.

Grupul de bătrâni supuşi testelor şi transformărilor fizice este alcătuit din cuplul Dolly-Dante, Vali, Koşca, Casi-Popeea, Dalila – interpretă de polnordeză şi sincretană, surorile gemene Alberta şi Roberta, cele mai „tinere”, de numai 70 de ani.

Comedia are toate ingredientele : savoare, umor, comic de limbaj, de situație, presărate cu sarea şi pelinul realității fruste : bătrânii au întinerit doar aparent, din punct de vedere fizic, nu însă şi funcțional, parcurgând doar etapa A.

De aceea, cu toții suferă de tulburările fiziologice inerente vârstei lor reale : surzenie, vedere slăbită, reumatisme, etc.

Şi cum etapa biologică întârzie să se înfăptuiască, bătrânii întineriți sunt nevoiți să se adapteze noului lor aspect, să facă față situațiilor într-un perimetru al normalaității.

Piesa pledează pentru păstrarea demnității vârstei şi considerarea bătrâneții drept o stare fiziologică normală, cu rosturile ei, şi nu ca o boală, ca un handicap. Iar aspectul fizic, fără întinerirea funcțiilor biologice devine greu de suportat. Mitul faustian fascinează în orice epocă.

Comicul de limbaj dă naştere deseori umorului involuntar.

Octogenarul Dante face o pledoarie pentru vârsta reală a fiecăruia, în replici de bun simț.

Apariția cercetătorului ştiințific numit **„Un personaj”** – marchează punctul culminant al piesei, pentru că acesta a venit, nici mai mult, nici mai puțin, decât să le preia amintirile bătrânilor şi să le stocheze, de la fiecare, totalizând aproximativ 500 de ani de amintiri diverse.

Dar nu amintirile conştiente, trecutul fiecăruia ci : „*Nu de astea furnizate conştient, avem nevoie. Eu vreau să recoltez amintirile adevărate, cele de care nici măcar deținătorii lor nu-şi mai amintesc sau chiar vor să le ascundă, visele, fantasmele, proiectele neduse la capăt, un tezaur infinit de informație, de…”*

Ori, dacă până acum, un om putea fi lapidat, jefuit de posesiunile sale, de lucruri, de bani, etc, acum, se preconizează un lucru cât se poate de absurd : răpirea visului, a idealului fiecăruia şi implicit, a speranței, adică tot ceea ce le mai rămăsese. Aceasta este explicată de cercetător în modul cel mai natural :

UN PERSONAJ : *„Am să încerc să vă explic simplist, adică pe înțelesul vostru. După opinia mea şi a doctorului Molodoi, în momentul fazei B, adică a întineririi funcțiilor biologice, creierul bătrânilor va emana toate amintirile, ca o plantă care moare parfumul. Atunci am să intervin eu, cu aparatura mea special construită, ca să le înregistrez.”*

O veste incredibilă pune capăt experimentului şi totodată speranțelor tuturor : maşina în care se aflau Sonderbar şi Molodoi a fost prinsă într-o avalanşă şi aruncată într-o prăpastie, cu toată documentația, dispărând fără urme.

Piesa se încheie în disperarea generală şi acceptarea, în cele din urmă că în lume nu acesta este singurul lucru absurd.

Cel de-al treilea volum de comedii începe cu piesa : „***”A fost Mimi, a fost Lola?”*** şi cuprinde tot trei piese în acelaşi registru comic.

Fantezia se bazează pe supoziția că în locul cuplului dictatorial refugiat undeva în Malta, ar fi fost executate sosiile acestora, reîntoarse în țară.

Din acest loc ultrasecret, adevăratul cuplu, cu fizionomii schimbate, urmăreşte ştirile din țară şi o casetă cu aşa-zisa execuție care iscă o dilemă : Cine a fost în locul soției preşedintelui : Mimi sau Lola.

Piesa este de fapt o ironie muşcătoare la adresa tranziției de la comunism la comunism.

Cea de a doua piesă, „***Călătorie în Azahiria”*** plasează acțiunea în plin realism fantastic.

Acțiunea piesei începe pe o stradă pustie din capitala Azahiriei, țară în care, după spusele Doamnei cu Pălărie, toată lumea are umor. Ne aflăm pe fosta stradă a Ateismului, actualmente a Pietății.

În tabloul doi, Doamna cu Pălărie pătrunde într-un univers absurd : în incinta Societății de sănătate mintală, socială şi integrală, condusă de Domnul A de Supra.

Animatorul de Suprasol, mai întreg : Animatorul de Suprasolicitare, condusă de Domnul CéCé, coordonatorul cerebral al societății cu pricina.

Sibila este asistenta unu la platoul de sănătate pregătitor, ramura Subiect-obiect-prognoză-tratament. Brună, planturoasă, cu cercei de aur şi numeroase brățări, în contrast izbitor cu numele Sibila, ea este, aşa cum o recomandă Domnul Cécé : „*Tânără, competentă, concretă şi abstractă”,* în comparație cu Cerasela, secretara unu, tânără, blondă, cu zulufi şi aspect delicat.

Situații din cele mai absurde se iscă din pricina confuziei pentru ei ei aşteptau pe o miliardară din Ausrael şi s-au pomenit cu Doamna cu Pălărie, care venise în Azahiria să-şi viziteze mătuşa centenară, care „*niciodată nu a ieşit pe stradă fără pălărie şi fără mănuşi”*.

Comicul de situație, dar mai ales invențiile de limbaj, dau savoare scenelor şi jocului personajelor.

Terapia de şoc utilizată în incubatoarele Domnului A de Supra combate nevrozele tocmai prin solicitarea sistemului nervos la maximum.

Piesa este o satiră la adresa mentalității gregare a oamenilor. Aşteptând aproape cinci decenii vindecarea de cumplita maladie a totalitarismului malefic, ei ar suporta orice terapie de şoc, cu prețul schilodirii, numai să se simtă din nou eliberați de constrângeri, de angoase, de teamă, de psihoza colectivă creată de regimul nefast care i-a strivit fizic şi mai ales psihic.

Un puternic flux emoțional trece de la personaj, la cititor şi la spectator în toate piesele, toți aceştia intrând într-o comuniune spirituală.

O altă piesă, numită „***Schirley şi revolverul” –*** în opt tablouri, de această dată, continuă seria comediilor absurde ale Martei Cozmin.

Arta de a crea personaje se vădeşte şi în această piesă. Coletta – actriță la Teatrul „Colombina” – după altercația cu Bazil, junele prim al aceluiaşi teatru şi uciderea lui cu un revolver, aterizează pe fereastră în încăperea unui Stabiliment pentru bătrânii singuri, numit sugestiv : „***Megaminion” –*** în odaia Matildei, o doamnă venerabilă care savurează o lectură pe melodia lui Frank Sinatra.

În momentul când Coletta îşi face apariția intempestiv pe fereastră, în toiul unei ploi cu găleata, Matilda crede că şi aceasta este rodul închipuirii sale, ca şi băiețelul precedent, numit Scufița Verde, rod al subconştientului.

Venirea Colettei este pretextul pentru autoare de a descrie viața în căminul de bătrâni Megaminion, cu personajele sale pitoreşti, fiecare cu metehnele şi viciile lor nevinovate.

Confruntarea cu cei câțiva bătrâni veniți în vizită în camera Matildei este o surpriză de proporții. De o gingăşie specială, scena sfârşeşte în dans la care se antrenează cu toții şi stârneşte melancolii fireşti bătrânilor amnezici, sclerozați, vetuşti, nemângâiați. Ea întrerupe monotonia traiului în comun, cu veşnice dispute şi medicamente luate cu nemiluita, fiind o gură de aer proaspăt în ambientul comunitar.

Prezența ei nu revigorează numai atmosfera, ci şi spiritull şi fizicul locatarilor căminului, îi tonifică. Ei capătă dintr-o dată o motivație.

Sentimentele care animă relațiile între oameni se diversifică şi amplifică. Lucrurile se precipită şi, printr-un joc al întâmplării, în cele din urmă apare pe aceeaşi fereastră Bazil, care pusese gloanțe oarbe în revolverul Colettei, prin urmare, nu murise. Era căutat de poliție fiind suspect de asasinarea Colettei, care dispăruse de acasă de o săptămână.

Totul se termină cu bine şi bătrânii rămân cu amintirile, nostalgiile, fanteziile şi neputințele lor, cu certurile şi tratamentele cu diazepam precum şi cu ficțiunile lor care durează extrem de puțin, atât cât să-i țină în viață.

Şi, în sfârşit, poate cea mai savuroasă piesă din toate, ***„Comedie şi zacuscă”,*** încheie volumul al treilea de Teatru.

Cadrul este cel al conviețuirii la bloc, cu aceleaşi încăperi – sufragerii multifuncționale, aceleaşi bucătării, cămări, holuri, etc. iar protagoniştii sunt tot pensionari, în veşnică alergătură după hrana cea de toate zilele, de această dată pentru aprovizionarea cu zarzavaturi pentru zacuscă, sarcină căzută în grija domnului Rodrig Postulache, pensionar viguros, fost bibliotecar la „Institutul de agronomie mutuală” – susținut de Suzana, soția lui, ceva mai tânără *„dar la fel de pensionară”.*

Aceleaşi situații amuzante pe tema relațiilor colocatarilor dintr-un perimetru strâmt, în care toți se cunosc şi nu prea pot să țină secretele.

Intriga debutează cu ştirea bombă, aflată de la Speranța că revista „La plopii cu pere” – „ *revistă de ținută, care nu publică femei goale şi are totdeauna o grămadă de rețete de slăbit”* – organizează un concurs special, cu un premiu de o sută de milioane, pentru cea mai bună comedie, conform unei Ordonanțe de la Primărie, potrivit căreia, cetățenii trebuie să râdă, „*ca să stopeze inflația, ca să înceteze corupția, ca să pună capăt sinuciderii în masă”.*

Cei doi soți vor să se aştearnă pe treabă în speranța obținerii premiului cel mare şi, printre picături, în pauzele de inspirație, cât mai toacă nişte ceapă, cât mai coc nişte vinete, să încropească în trei zile, comedia cu pricina.

Pentru aceasta e nevoie de o oarecare organizare : să închidă telefonul, întind masa pliantă pentru ca fiecare să se aşeze la câte un capăt, aduc un top de hârtie xerox şi două pixuri şi se instalează solemn, în meditație şi în aşteptarea inspirației salvatoare.

Cele mai neverosimile situații se perindă exact în aceste momente.

Cireşica le aduce pisica într-o cutie să fete până se întoarce ea de la un interviu. Sofița Cazangiu o aduce pe Ludovica, soacra sa, septuagenară să facă zacuscă în bucătăria lor, telefonul sună permanent, înăbuşit de două perne roz, cu volane.

Într-o harababură de nedescris, soții scriu câteva pagini, în timp ce pisica dă naştere la o droaie de pui, exact pe pătura egipteană înfățişând-o pe zeița Isis, în timp ce ardeii se ard, zacusca dă-n foc, telefonul hârâie exasperant, pentru ca o voce să-i anunțe că acest concurs de comedie a avut deja loc anul trecut iar ziarul în care era anunțul era şi el vechi de un an.

Piesa, de o mare savoare expresivă, scrisă cu o dispoziție ludică remarcabilă, se termină pe un ton optimist, cu replica Suzanei, inspirată de cea a coanei Zoițica : „*Rodrig, înseninează-te! O să mai fie concursuri de comedie. O să mai aibă Primăria nevoie de noi, până la sfârşit!”*

Şi se aştern din nou pe scris, în timp ce pisica miaună exasperant, soneria zbârnâie, telefonul hârâie,etc.

Acest calup de piese comice constituie un adevărat tur de forță, cărora le urmează în volumul IV, trei piese pentru copii, cu un explicit mesaj educațional şi moralist.

Parcurgerea pieselor din al IV-lea volum, apărut în 2007, este ca un demers terapeutic. E ca o tămăduire de rău, apoi, precum o convalescență prelungă. Ca să menții starea de grație, care pe tot parcursul lecturii, nu te părăseşte.

Pe un cu totul alt ton, spațiu de joc şi cu un desăvârşit simț al proporțiilor, Marta Cozmin reuşeşte să ne încânte sufletul cu nebănuitele candori îngereşti, proiectându-ne îbtr-o stare de grațioasă sublimitate, vecină cu poezia cea mai pură.

Ca şi în nemuritoarele sale poveşti, care au încântat nenumărate generații de copii, în care a excelat, ea îşi proiectează eroii (îngerii şi copiii, care sunt tot îngeri!) – din spațiul imaginar în cel real, cele două dimensiuni amestecându-se până la confundare.

Îngerii Martei Cozmin sunt teribil de neconvenționali însă. Ei seamănă cu copiii obişnuiți purtând blugi şi scurte de vânt cu glugă. Aparițiile lor sunt dintre cele mai stranii şi fără explicație : fie prin cămară, hambar, pe stradă, nelăsând urme de paşi, de parcă ar pluti pe deasupra zăpezii sau chiar într-o văgăună de munte ca o peşteră, unge îngerii se întâlnesc cu copii. Au însă o trăsătură comună : se ivesc ori dispar, în preajma Crăciunului, după ce şi-au împlinit misiunea.

Ei sunt învăluiți într-un halou de lumină.

În prima, ca şi în ultima piesă, apare „Îngerul hoinar” – care colindă din casă în casă făcând câte un bine gazdelor.

Aici nu mai avem de-a face cu un comic absurd, de limbaj, de situație, cu şarja sau tuşa îngroşată. Poveştile se țes într-o atmosferă de mister, ori de grație în care realitatea şi imaginația se amestecă, miracolul devine curent, cotidian, şi la fel de firesc precum întâmplările cele mai banale.

Amestecul de material şi imaterial e perfect, încât, la un moment dat, nu mai realizezi care e unul şi care celălalt. Este un fel de entropie, o transformare, prefacere subtilă, plină de gingăşie şi inefabil a personalității umane.

Stări care lasă urme, dau de gândit, obligă în conştiință.

Candoarea naşte simpatie, înțelegere, îngăduință şi nu poți să nu te molipseşti de aceste stări, avute cândva în copilărie, dar pe

care le-am pierdut pe parcurs, îmbrânciţi, înghesuiţi, năduşiţi în tramvaiul vieţii.

Eeste un fel de a reînvia miracolul copilăriei, cu tot bagajul de vise, speranţe, inocenţe.

Principala semnificaţie a textelor dramatice din acest ultim volum, este obligaţia morală de a deveni mai buni, mai curaţi, mai senini şi totodată relevă comuniunea celor două lumi care se întrepătrund şi ne pregătesc cumva, calea dintr-una în cealaltă. Şi în chip subtil, ştiind că avem un înger păzitor avem un sentiment stenic în înviorător, că nu mai suntem singuri.

Replica dintre cele două fiinţe aflate întâmplător sau nu, împreună, relevă un adevăr pus în gura Alexandrei : *„Nici n-ai idee cât de dornici de îngeri sunt oamenii! De-abia aşteaptă să le pice vreunul în casă!”*.

Avem e-a face în ***„Soulguard”*** cu postura şi impostura de înger hoinar. Două fiinţe se confruntă într-un spaţiu tainic, la adăpost de ploaie şi furtună şi se destăinuie una alteia. Alexandra e îngerul impostor, adică, urmând firul poveştilor bunicii, merge din casă în casă, ajutând oamenii în schimbul adăpostului şi al hranei. Ea este în căutarea mamei sale, dispărută în urma unui accident.

Antonia – în schimb este un înger hoinar veritabil şi o povăţuieşte pe Antonia, dezvăluindu-i unele aspecte legate de Rai şi de maica Domnului, regina şi stăpâna îngerilor, cea *„care dezleagă nodurile şi întâmplările care par fără ieşire pentru oameni”*.

Alexandra mai află că rugăciunea nu e totul. Şi faptele trebuie să fie la înălţimea cuvintelor.

Un proverb chinez spune : „În fiecare dimineaţă trebuie să-ţi pui puţină bucurie în suflet, ca să poţi să primeşti, să fii disponibil.”

Să ne punem un dram de bucurie în suflet, ca să primim imensa emoţie artistică provocată de lectura sau vizionarea acestor piese.

De-un timp, Marta Cozmin s-a detaşat puţin de lume, ca să o contemple mai bine. Ea veghează de acolo, uşor amuzată de strădaniile semenilor de a înţelege că viaţa adevărată începe doar Dincolo.

Teatrul ei însă există şi va rămâne.

Galaţi, 24 iunie 2007